

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

А.С.Попович
О.В.Пастернак

**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Для студентів
галузі знань 0203 Гуманітарні науки
напряму підготовки 6.020303 Філологія*. Українська мова та література

Кам'янець-Подільський
2014

УДК 811.161.2(075.8)

ББК 81.411.4 я 73

П

*Рекомендовано до друку ухвалою вченої ради
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(протокол за №2 від 27 лютого 2014 року)*

Рецензенти:

О.А.Копусь – доктор педагогічних наук, доцент, перший проректор з навчальної та науково-педагогічної роботи, завідувач кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського;

І.О.Кучинська – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної педагогіки, педагогіки вищої школи та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

А.В.Лупійчук – учитель української мови і літератури Кам'янець-Подільського навчально-виховного комплексу №16, вчитель вищої категорії, учитель-методист, заслужений працівник освіти України.

Попович А.С.

П-00 **Методика навчання української мови. Навчально-методичний комплекс:** навчально-методичний посібник / А.С.Попович, О.В.Пастернак; за ред. А.С.Попович. – Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2014. – 258 с.

ISBN

У посібнику вміщено навчальну та робочу навчальну програми дисципліни. Складниками навчально-методичного комплексу є методичні вказівки до виконання курсових і дипломних робіт з методики навчання української мови, плани практичних і лабораторних занять. До посібника додано переліки посібників і монографій з методики навчання української мови та шкільних підручників з української мови для учнів 5-9 класів.

Для викладачів і студентів-філологів вищої школи. Водночас може стати в нагоді вчителям-словесникам.

ISBN

УДК 811.161.2(075.8)
ББК 81.411.4 я 73

© Попович А.С.,
© Пастернак О.В.

ЗМІСТ

Передмова	5
Програма нормативної навчальної дисципліни	6
Вступ	6
1. Мета та завдання навчальної дисципліни	6
2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни	8
3. Рекомендована література	16
4. Форма підсумкового контролю успішності навчання	16
5. Шкала підсумкового оцінювання	17
6. Засоби діагностики успішності навчання	18
7. Структурно-логічна схема дисципліни	18
Робоча програма навчальної дисципліни	19
1. Опис навчальної дисципліни	19
2. Мета та завдання навчальної дисципліни	20
3. Програма навчальної дисципліни	20
4. Структура навчальної дисципліни	20
5. Зміст теоретичної підготовки	23
6. Теми практичних занять	29
7. Теми лабораторних занять	30
8. Самостійна робота	31
9. Методи навчання	42
10. Методи контролю	42
11. Програма семестрового заліку	42
12. Програма семестрового екзамену	45
13. Критерії та норми оцінювання знань, умінь і навичок студентів. Розподіл балів, що присвоюються студентам	48
14. Методичне забезпечення	57
15. Рекомендована література	58
16. Інформаційні ресурси	61
Плани практичних занять	64
Практичне заняття №1	64
Практичне заняття №2	68
Практичне заняття №3	70
Практичне заняття №4	72
Практичне заняття №5	79
Практичне заняття №6	81
Практичне заняття №7	85
Практичне заняття №8	89
Практичне заняття №9	92
Практичне заняття №10	98
Практичне заняття №11	102
Практичне заняття №12	104
Практичне заняття №13	108

Практичне заняття №14.....	111
Практичне заняття №15.....	114
Практичне заняття №16.....	117
Практичне заняття №17.....	121
Практичне заняття №18.....	123
Плани лабораторних занять.....	127
Лабораторне заняття №1.....	127
Лабораторне заняття №2.....	145
Лабораторне заняття №3.....	148
Лабораторне заняття №4.....	156
Лабораторне заняття №5.....	161
Лабораторне заняття №6.....	171
Лабораторне заняття №7.....	176
Лабораторне заняття №8.....	182
Лабораторне заняття №9.....	193
Лабораторне заняття №10.....	213
Лабораторне заняття №11.....	216
Лабораторне заняття №12.....	218
Орієнтовна тематика курсових і дипломних робіт з методики навчання української мови	222
Методичні вказівки до виконання курсових і дипломних робіт з методики навчання української мови	224
Перелік монографій і посібників з методики навчання української мови	238
Перелік шкільних підручників з української мови для 5-9 класів..	249
Рекомендована література	253

ПЕРЕДМОВА

Методиці навчання української мови належить провідна роль у системі підготовки вчителя української мови. Майбутній учитель має не тільки теоретично оволодіти методами й прийомами успішного вивчення рідної мови в школі, а й набути практичних умінь та навичок їх творчого використання. Перебудова шкільної рідномовної освіти зумовлює необхідність оновлення й удосконалення змісту цієї дисципліни, спрямування його на підготовку майбутніх учителів-словесників до формування національно свідомої мовної особистості в школі, до реалізації комунікативно-діяльнісного лінгводидактичного принципу.

Навчально-методичний посібник побудовано з урахуванням вимог до створення навчально-методичного комплексу дисципліни. Матеріал розміщується відповідно до навчальної програми з методики навчання української мови, охоплює всі розділи і дає можливість практично опрацювати основні питання дисципліни.

Посібник складається з навчальної та робочої навчальної програм дисципліни. У планах практичних і лабораторних занять детально описано попередню підготовку студентів та аудиторну роботу. До них подано найновішу методичну літературу.

Складниками навчально-методичного комплексу є питання, які виносяться на самостійну роботу, програма семестрового іспиту, критерії та норми оцінювання знань, умінь та навичок студентів, орієнтовна тематика курсових і дипломних робіт, методичні вказівки до їх виконання та навчально-методичне забезпечення дисципліни тощо.

ПРОГРАМА НОРМАТИВНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Вступ

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни “Методика навчання української мови” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра напряму 6.020303 Філологія*. Українська мова та література.

Тип дисципліни. Навчальна дисципліна належить до циклу професійної та практичної (професійно-орієнтованої) підготовки (нормативна).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є професійна підготовка сучасного вчителя-філолога до роботи в 5-9 класах загальноосвітніх закладів.

Міждисциплінарні зв'язки: сучасна українська літературна мова, стилістика, риторика, педагогіка, дидактика, психологія, етнопедagogіка і етнопсихологія, вікова фізіологія та шкільна гігієна, філософія, логіка та інші.

Програма навчальної дисципліни складається з чотирьох змістових модулів:

1. Загальні питання методики навчання української мови в школі.
2. Методика вивчення основних розділів шкільного курсу української мови I.
3. Методика вивчення основних розділів шкільного курсу української мови II.
4. Позакласна робота. Методична робота вчителя-словесника.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни “Методика навчання української мови” є: теоретично і практично підготувати студентів до професійної діяльності вчителя української мови в 5-9 класах загальноосвітніх закладів. Методика навчання української мови досліджує процес навчання української мови, розкриває закономірності засвоєння різних сторін мови, визначає і вмотивовує засоби передачі знань учням.

1.2. Завдання вивчення дисципліни “Методика навчання української мови”:

– формувати в майбутніх учителів національно свідоме ставлення до української мови як рідної і державної;

– озброювати майбутніх учителів теоретичними знаннями у сфері методики української мови і практичними вміннями, на основі яких вони могли б домагатися свідомого і міцного засвоєння учнями програмового матеріалу з української мови, ефективно організовувати навчальну діяльність школярів з цього предмета, формувати пізнавальну самостійність учнів;

– навчити студентів-філологів усвідомленому підходу до використання методичної спадщини, традиційного та інноваційного досвіду роботи;

– учити студентів співвідносити теоретичні знання з практичними потребами сучасної школи, втілювати нові методичні ідеї в практику вивчення предмета;

– формувати в майбутніх учителів-словесників дослідницькі навички, стимулювати науково-методичну творчість і прагнення вдосконалювати свою педагогічну освіту, прищеплювати творче ставлення до вчительської праці.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми *студенти повинні:*

знати загальні питання методики навчання української мови; методику вивчення основних розділів шкільного курсу української мови; методику позакласної роботи, факультативних занять; особливості методичної роботи вчителя-словесника; засвоїти конкретні прикладні питання вивчення мови;

вміти визначати основні завдання вивчення мови; оптимально використовувати можливості української мови для реалізації освітньої, виховної та розвивальної мети; проводити методичний аналіз матеріалу, що вивчатиметься; працювати з підручником, вміло використовувати дидактичні можливості навчальної книги; планувати навчальний матеріал на навчальний рік, півроку, з теми, на урок; складати план-конспект уроку української мови; володіти технологією основних методів і прийомів навчання мови; здійснювати позакласну роботу з учнями.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 252 години / 7 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Загальні питання методики навчання української мови в школі¹

Тема 1. Методика навчання української мови як наука і навчальна дисципліна. Предмет і завдання курсу. Значення методики для викладання української мови в школі. Концепції мовної освіти та їх роль у її стандартизації. Зв'язок методики із суміжними дисциплінами. Системний підхід до мовних явищ та відтворення його в методиці. Передовий досвід та використання методичної спадщини минулого, дані наукових досліджень у галузі методики навчання мови, мовознавства, педагогіки, психології. Методи наукового дослідження: теоретичний аналіз літератури, вивчення досвіду роботи школи, цілеспрямовані спостереження за діяльністю учнів, моделювання навчального процесу, різні види експерименту, анкетування, індивідуальні бесіди. Зміст і побудова курсу. Короткий огляд історії розвитку методики навчання української мови. Внесок вітчизняних методистів у розвиток методичної науки. Актуальні проблеми сучасної методичної науки.

Тема 2. Українська мова як предмет навчання в школі. Освітнє значення української мови як навчального предмета. Мета і завдання навчання української мови в школі. Формування національно-мовної особистості учня. Значення мови в культурному й мовленнєвому розвитку особистості. Рідна мова – основа духовного та інтелектуального розвитку особистості. Підходи до вивчення рідної мови. Основні аспекти навчання української мови. Комунікативно-когнітивне спрямування у навчанні мови. Змістові лінії навчання. Етапи вивчення української мови.

Психологічні й дидактичні основи навчання української мови. Психологічна наука про шляхи засвоєння знань, умінь і навичок української мови. Мовна особистість та шляхи її розвитку. Психологічні передумови успішного засвоєння мовного матеріалу. Інтенсифікація навчального процесу і розвиток пізнавальних здібностей учнів у процесі вивчення мови (уваги, пам'яті, мислення,

¹ Програма укладена на основі програми: Методика навчання української мови в середній загальноосвітній школі. Програма для студентів спеціальності 8.010103 «Українська мова і література» факультетів української філології педагогічних університетів та інститутів [Електронний ресурс]/ укладачі: О.М.Горошкіна, С.О.Караман, М.І.Пентилюк.– К.: Ленвіт, 2009. – Режим доступу: http://lenvit.ucoz.ua/index/metodika_navchannja_ukrajinskoji_movi/0-67

дару слова, мовної інтуїції тощо). Психолінгвістичні основи мовленнєвої діяльності й формування комунікативних умінь.

Дидактичні засади навчання. Закономірності засвоєння мови. Застосування загальнодидактичних принципів у процесі викладання української мови. Питання про власне методичні принципи навчання мови і розвитку мовлення. Міжпредметні й внутрішньопредметні зв'язки у шкільному курсі української мови.

Наукові засади й своєрідність викладання української мови в школах з іншими мовами навчання.

Основні нормативні документи, на які спирається методика навчання української мови. Роль учителя в реалізації мети і завдань шкільного курсу мови.

Тема 3. Засоби навчання української мови. Підручник як провідний засіб навчання. Особливості чинних підручників з української мови. Реалізація в підручнику принципів і мети навчання. Засоби унаочнення, їх види. Дидактичний матеріал для занять з української мови та вимоги до нього. Технічні засоби у навчанні мови. Комп'ютер як засіб оптимізації навчального процесу. Інші засоби навчання. Методика використання засобів наочності.

Тема 4. Методи і прийоми навчання мови. Метод як одна з основних категорій методики. Сучасні класифікації методів навчання. Залежність вибору методів і прийомів навчання від специфіки навчального матеріалу, підготовки учнів до його сприйняття і засвоєння. Характеристика основних методів навчання. Роль інтерактивних методів навчання у формуванні мовної особистості учня. Проблемне навчання: способи створення проблемних ситуацій, постановка проблемних питань, керування пізнавальною діяльністю учнів. Розвивальне навчання. Програмування. Алгоритмізація та комп'ютеризація.

Приєм як елемент методу. Види прийомів. Системне використання методів на уроках української мови.

Тема 5. Типи уроків з української мови. Урок – основна форма навчально-виховного процесу. Вимоги до сучасного уроку української мови. Мета і зміст уроку української мови. Технологія уроку. Проблема типології уроків української мови. Структура уроків різних типів з української мови та методика їх проведення. Нетрадиційні форми проведення уроків української мови та

методичні вимоги до них. Характеристика інтегрованих уроків, уроків-лекцій, уроків-семінарів, уроків-заліків та ін. Роль дидактичної гри в опануванні української мови. Модульна система уроків, її значення для вивчення теми (розділу). Особливості уроків української мови в школах нового типу. Система уроків української мови, її значення для вивчення теми. Аналіз уроку української мови. Планування програмного матеріалу з української мови. Види планування.

Змістовий модуль 2

Методика вивчення основних розділів шкільного курсу української мови I

Тема 6. Методика вивчення фонетики, графіки й орфоєпії.

Зміст шкільного курсу фонетики та його значення. Зв'язок занять з фонетики з вивченням орфоєпії, графіки, орфографії та граматики, із заняттями з розвитку мовлення. Завдання вивчення фонетики. Формування орфоєпічних навичок. Орфоєпія та її основні значення. Методи й прийоми вивчення фонетики, орфоєпії, графіки. Робота з орфоєпічним словником. Використання наочності й ТЗН у процесі вивчення фонетики й орфоєпії. Специфіка дидактичного матеріалу. Особливості вивчення фонетики, орфоєпії, графіки й орфографії української мови в школах з іншою мовою навчання.

Тема 7. Методика вивчення лексики. Зміст шкільного курсу лексики і завдання його вивчення. Значення, місце й принципи вивчення лексики. Функційно-комунікативний підхід до вивчення лексики. Методика ознайомлення учнів з лексичними категоріями. Лінгводидактичні основи рідної мови. Труднощі в засвоєнні учнями лексичних понять. Система тренувальних вправ з лексики. Вироблення навичок користування словниками різних типів. Лексичний аналіз тексту. Словникова робота в зв'язку з вивченням усіх інших розділів шкільного курсу мови. Лексична робота в системі занять із розвитку мовлення. Наочні посібники з лексики, методика їх використання. Робота з тлумачним словником, словниками синонімів, іншомовних слів та ін. Особливості навчання лексики у школах з іншими мовами навчання.

Тема 8. Методика вивчення фразеології. Значення фразеології в школі. Шляхи засвоєння фразеологізмів. Основні види робіт зі збагачення фразеологічного запасу. Система тренувальних вправ з

фразеології. Наочні посібники з фразеології, методика їх використання. Фразеологічні словники як джерело навчання. Фразеологія в позакласній роботі. Особливості навчання фразеології у школах з іншими мовами навчання.

Тема 9. Методика вивчення будови слова і словотвору. Зміст шкільного курсу про будову слова і словотвір. Значення й завдання вивчення розділів „Будова слова” і „Словотвір”. Основні поняття будови слова та словотвору.

Методика поглиблення знань про значущі частини мови (морфеми). Наступність і перспективність у вивченні матеріалу, шляхи подолання труднощів у виділенні основи (похідної й непохідної), кореня, префікса, суфікса. Розкриття значення морфем; уточнення й збагачення лексичного запасу учнів упродовж вивчення морфологічної будови слова; вироблення орфографічних навичок. Прийоми вивчення морфемної будови слова.

Принципи вивчення словотвору в школі. Зв'язок з будовою слова, фонетикою, лексикою, морфологією, орфографією. Ознайомлення учнів зі способами словотвору: труднощі в засвоєнні словотвірних понять; система вправ; словотвірний аналіз, методика його проведення. Лексична робота: утворення слів за моделями, використання словотвірних синонімів; робота зі словниками. Попередження і виправлення інтерферуючих помилок в мовленні учнів.

Використання наочності й ТЗН під час вивчення будови слова і словотвору.

Тема 10. Загальні питання методики вивчення граматики. Місце граматики в шкільному курсі української мови. Пізнавальне й практичне значення граматики, її роль у формуванні вмінь і навичок (мовленнєво-розумових, навчально-мовленнєвих, орфографічних, пунктуаційних), у попередженні та подоланні граматичних помилок, збагаченні мовлення. Короткий огляд основних напрямів методики навчання граматики. Основні принципи методики навчання граматики в школі. Методи і прийоми навчання граматики: спостереження над мовними явищами, бесіда, слово вчителя, робота за підручником; граматичний розбір (значення, види і прийоми виконання); пояснення граматичної форми за системою питань; заміна одних форм і конструкцій іншими, граматичне конструювання; програмування, алгоритмізація.

Тема 11. Методика вивчення частин мови. Значення, завдання, зміст і принципи вивчення частин мови в шкільному курсі української мови. Зв'язок вивчення частин мови з іншими розділами шкільного курсу мови. Вивчення частин мови на синтаксичній основі. Наступність і перспективність у навчанні частин мови в початкових, середніх і старших класах. Методи й прийоми теоретично-практичного вивчення частин мови. Наочність і ТЗН, методика використання їх упродовж вивчення частин мови. Особливості вивчення морфології в школах з іншими мовами навчання.

Змістовий модуль 3

Методика вивчення основних розділів шкільного курсу української мови II

Тема 12. Методика вивчення синтаксису. Значення, завдання, зміст і принципи навчання синтаксису. Етапи вивчення синтаксису. Зв'язок синтаксису з лексикою, морфологією і розвитком мовлення учнів. Методика ознайомлення з поняттями словосполучення і речення, зв'язком слів у словосполученні й реченні, типами речень. Особливості вивчення складного синтаксичного цілого й актуального членування речення. Види умінь і навичок із синтаксису. Шляхи подолання труднощів у вивченні синтаксису. Методи й прийоми теоретично-практичного вивчення синтаксису. Використання наочності й ТЗН упродовж вивчення синтаксису. Особливості вивчення синтаксису в школах з іншими мовами навчання.

Тема 13. Методика навчання орфографії. Значення орфографії та її місце в шкільному курсі української мови. Природа орфографічних навичок та психологічні основи їх формування. Короткий огляд історії й методики навчання орфографії. Поняття про орфограму. Класифікація орфограм. Залежність навчання орфографії від принципів українського правопису, характеру орфограм, етапів навчання, діалектних особливостей мовлення учнів. Основні принципи, методи та прийоми навчання орфографії. Види орфографічних вправ. Труднощі у вивченні орфографії, шляхи їх подолання. Система роботи над орфографічними помилками. Методика виправлення, обліку й класифікації помилок. Норми і критерії оцінювання орфографічних навичок учнів. Аналіз орфографічних помилок. Єдиний шкільний режим грамотного письма

і культури мовлення. Наочні й технічні засоби при вивченні орфографії, методика їх використання.

Тема 14. Методика навчання пунктуації. Значення пунктуації та її теоретичні основи. Місце пунктуації у шкільному курсі мови. Короткий огляд історії методики навчання пунктуації. Поняття про пунктограму. Пунктуаційні правила, їх класифікація, методика вивчення пунктуаційних правил. Залежність навчання пунктуації від основ пунктуації, виду пунктограм, етапів навчання. Основні етапи роботи над пунктуацією. Види вправ з пунктуації. Труднощі у вивченні окремих питань пунктуації. Алгоритмізація при вивченні пунктуації. Типи пунктуаційних помилок. Методика виправлення, обліку й класифікації помилок. Причини пунктуаційних помилок, запобігання їм. Виправлення помилок у пунктуаційному оформленні висловлювань.

Тема 15. Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови. Місце, значення і етапи вивчення лінгвістики тексту в школі. Основні поняття лінгвістичного аналізу художнього тексту. Текст як лінгводидактичне поняття. Зв'язок лінгвістики тексту з когнітивною та комунікативною методикою, психолінгвістикою, риторикою й культурою мовлення. Роль тексту у формування комунікативної компетенції учнів. Тема і основна думка тексту, смислова, граматична, структурна та інтонаційна цілість тексту, способи зв'язку речень у тексті (ланцюжковий і паралельний), композиційно-структурні особливості тексту, абзац. Принципи, методи і прийоми ознайомлення учнів із текстом, його структурою і засобами побудови. Поняття текстоцентричного підходу до навчання мови. Лінгвостилістичний аналіз тексту. Посібники з лінгвістики тексту.

Тема 16. Методика розвитку зв'язного мовлення. Мовлення і спілкування як методичні поняття. Значення і завдання роботи з розвитку зв'язного мовлення. Місце цих занять у шкільному курсі мови. Питання розвитку зв'язного мовлення в історії методичної науки. Принципи методики розвитку мовлення. Напрями мовленнєвого розвитку учнів: збагачення словникового запасу учнів і розвиток граматичної будови їхнього мовлення; засвоєння норм української літературної мови; зв'язне мовлення (текст, висловлювання). Мовленнєвознавчі поняття та шляхи їх засвоєння. Ознайомлення з мовленнєвими нормами та комунікативними властивостями мовлення.

Види мовленнєвої діяльності: рецептивні й продуктивні. Аудіювання, читання, говоріння, письмо. Удосконалення рецептивних видів мовленнєвої діяльності. Формування в учнів навичок аудіювання й виразного читання упродовж вивчення шкільного курсу мови. Робота над продуктивними видами мовленнєвої діяльності. Розвиток діалогічного й монологічного усного мовлення учнів. Види робіт з розвитку зв'язного писемного мовлення, їх значення й методика проведення.

Методика роботи над переказами (докладними, стислими, вибірковими, переказами-перекладами, творчими). Формування комунікативних умінь учнів упродовж роботи над творами (уміння визначати основну думку твору, складати план, працювати над мовним оформленням твору, редагувати написане); робота над творами різних типів і стилів мовлення (твори-розповіді, твори-описи, твори-роздуми). Ознайомлення учнів з публіцистичним і діловим мовленням. Методика написання замітки-інформації, статті-нарису до газети і різних видів ділових паперів (адреса, лист, оголошення, розписка, доручення, заява, протокол, звіт, автобіографія тощо).

Перевірка творчих робіт. Прийоми виправлення, обліку і класифікації помилок. Критерії й норми оцінок. Робота над лексичними, стилістичними та іншими помилками.

Наочні й технічні засоби розвитку мовлення, методика їх застосування.

Тема 17. Методика роботи зі стилістики й культури мовлення. Предмет і завдання шкільної стилістики. Функційно-стилістичне спрямування у вивченні мови. Робота зі стилістики в початковій школі. Опрацювання стилів мовлення в 5-7-х класах. Ознайомлення учнів з функційними стилями мовлення, стилістичними ресурсами лексики, фразеології, морфології, синтаксису. Зв'язок стилістики з культурою мовлення і риторикою.

Основні стилістичні уміння. Методи й прийоми вивчення стилістики: спостереження над мовою зразкових текстів різних стилів мовлення, стилістичний аналіз, стилістичний експеримент, аналіз і характеристика виражальних мовних засобів, редагування текстів, добір лексичних, морфологічних і синтаксичних синонімів, конструювання речень і зв'язних текстів різних типів і стилів мовлення.

Наступність і перспективність у формуванні культуромовних

умінь і навичок учнів. Засвоєння норм літературної мови на аспектих уроках та уроках розвитку комунікативних умінь і навичок учнів. Ознайомлення учнів із особливостями культури усного і писемного мовлення. Формування умінь дотримуватися комунікативних якостей мовлення упродовж побудови власних висловлювань. Методи і засоби засвоєння орфоепічних, лексичних, словотвірних, граматичних та стилістичних норм. Види вправ з культури мовлення. Методичні посібники і словники.

Тема 18. Методика вивчення риторики. Роль риторики у формуванні мовної особистості учня. Ознайомлення учнів з етапами розвитку риторики. Зміст шкільного курсу риторики. Принципи навчання риторики. Елементи риторики в 5-9 класах. Вміння і навички, які важливо сформувати при навчанні риторики. Наступність і перспективність навчання риторики. Методи і прийоми формування риторичних умінь учнів 5-9 класів.

Тема 19. Методика вивчення загальних відомостей про мову. Особливості вивчення загальних відомостей про мову у шкільному курсі. Характеристика основних принципів вивчення загальних відомостей про мову. Теоретичні основи загальних відомостей про мову. Етапи вивчення загальних відомостей про мову в 5-9 класах. Методи і прийоми вивчення загальних відомостей про мову.

Змістовий модуль 4

Позакласна робота. Методична робота вчителя-словесника

Тема 20. Позакласна робота. Значення і завдання позакласної роботи з української мови. Принципи організації позакласної роботи. Взаємозв'язок позакласної роботи з класними заняттями. Зміст позакласної роботи. Основні форми позакласної роботи. Елементи наукового дослідження в позакласній роботі. Організація роботи учнів у системі Малої академії наук (МАН).

Тема 21. Методична робота вчителя-словесника. Значення й форми методичної роботи. Шляхи і засоби підвищення кваліфікації вчителів; робота методичних об'єднань (організація відкритих уроків, взаємовідвідування уроків, проведення семінарів-практикумів, методичні конференції); вивчення й популяризація кращого досвіду роботи вчителів; школи передового досвіду. Роль методичних кабінетів у вдосконаленні роботи вчителів. Завдання інститутів

післядипломної освіти, їх роль в організації та поліпшенні методичної роботи в школах. Конкурс “Учитель року”.

Шкільний кабінет української мови та його завдання; матеріально-методична база кабінету, його обладнання. Роль навчальних кабінетів. Планування роботи навчальних кабінетів.

3. Рекомендована література

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах: підручник для студентів філологічних факультетів університетів / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – 400 с.
- Методика вивчення української мови в школі: посібник для вчителів / О.М.Беляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк та ін. – К.: Рад. школа, 1987. – 246 с.
- Методика викладання української мови в середній школі: навчальний посібник / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – 439 с.
- Дороз В.Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах: навчальний посібник / В.Ф.Дороз. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 386 с.
- Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект): навчальний посібник / К.М.Плиско. – Х.: Основа, 1995. – 240 с.
- Практикум з методики навчання української мови: посібник для студентів педагогічних університетів та інститутів / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – 302 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Формами підсумкового контролю успішності навчання з дисципліни „Методика навчання української мови” є залік та екзамен.

5. Шкала підсумкового оцінювання

Модуль 1 (VI семестр)

Денна форма навчання

Поточний і модульний контроль						Сума
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			100
45 балів			55 балів			
Поточний контроль	СР	МКР №1	Поточний контроль	СР	МКР №2	
25 балів	5 балів	15 балів	25 балів	10 балів	20 балів	

Заочна форма навчання

Поточний і модульний контроль				Сума
Змістові модулі 1, 2				100
Поточний контроль	СР	МКР №1	МКР №2	
10 балів	40 балів	25 балів	25 балів	

Модуль 2 (VII семестр)

Денна форма навчання

Поточний і модульний контроль						Іспит	Сума
Змістовий модуль 2			Змістовий модуль 3			40	100
48 балів			12 балів				
Поточний контроль	СР	МКР №3	Поточний контроль	СР	МКР №4		
25 балів	8 балів	15 балів	8 балів	1 бал	3 бали		

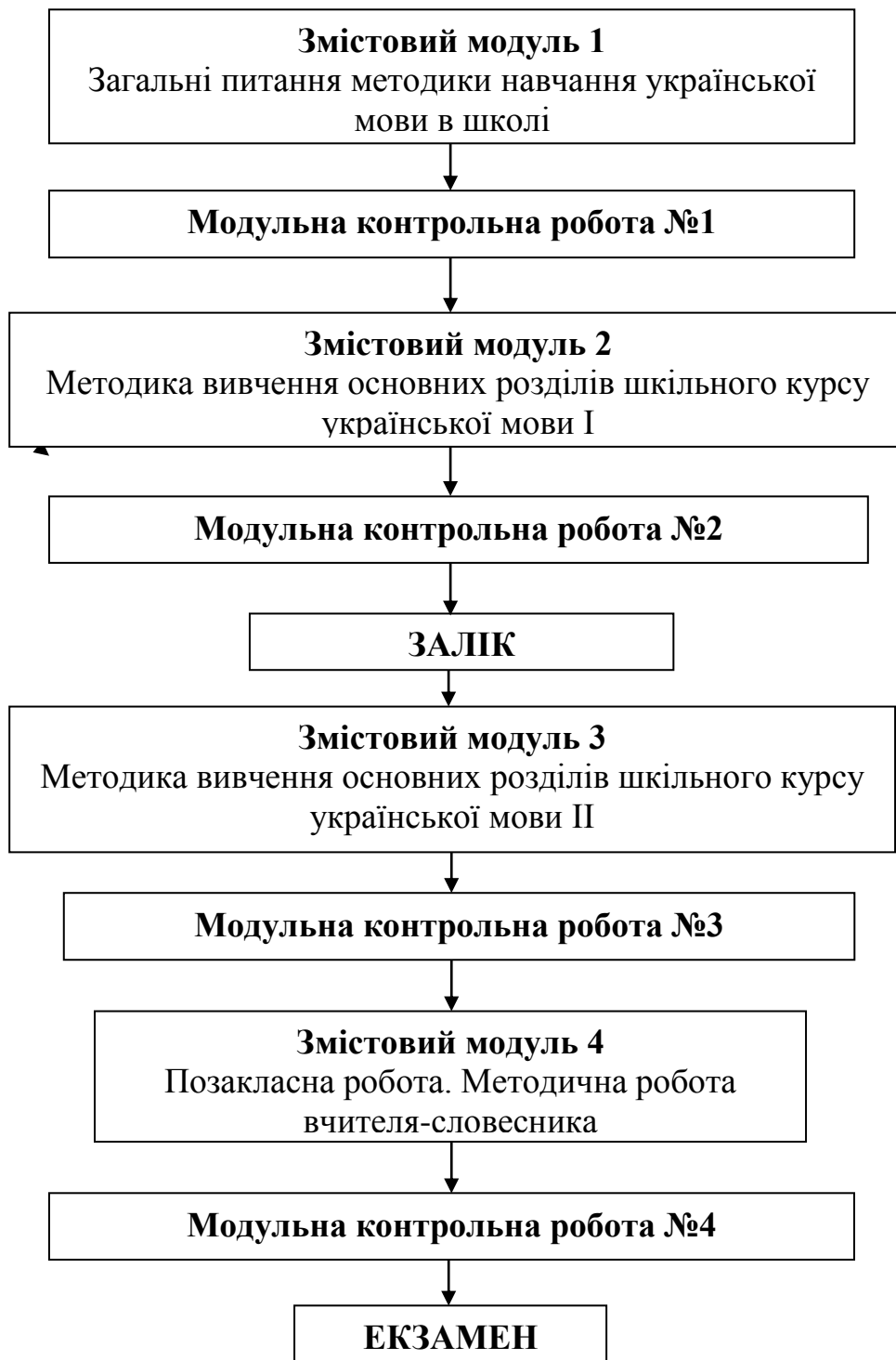
Заочна форма навчання

Поточний і модульний контроль				Іспит	Сума
Змістові модулі 2, 3				40 балів	100
Поточний контроль	СР	МКР №3	МКР №4		
10 балів	20 балів	20 балів	10 балів		

6. Засоби діагностики успішності навчання

Засобами діагностики успішності навчання з дисципліни „Методика навчання української мови” є завдання вхідного і поточного контролю, модульних контрольних робіт, пакет комплексних контрольних робіт.

7. Структурно-логічна схема дисципліни

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 7	Галузь знань <i>0203 Гуманітарні науки</i>	Нормативна	
Модулів – 2	Напрямок підготовки <i>6.020303 Філологія*. Українська мова та література</i>	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 4		3-4-й	3-4-й
Загальна кількість годин – 252 год.		Семестр	
		6-7-й	6-7-й
		Лекції	
		44 год.	24 год.
		Практичні	
		36 год.	10 год.
		Лабораторні	
		24 год.	-
		Самостійна робота	
		148 год.	218 год.
		Модульні контрольні роботи	
		4	4
		Вид контролю: залік, екзамен	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 2	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <i>бакалавр</i>		

Примітка:

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 1:1,4

для заочної форми навчання – 1: 6

2. Мета та завдання навчальної дисципліни¹

3. Програма навчальної дисципліни²

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	разом	зокрема					разом	зокрема				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
VI СЕМЕСТР												
Змістовий модуль 1												
Загальні питання методики навчання української мови в школі												
<i>Тема 1.</i> Методика навчання української мови як наука і навчальна дисципліна	6	2	-	-	-	4	6	2	-	-	-	4
<i>Тема 2.</i> Українська мова як предмет навчання в школі	16	2	4	-	-	10	8	2	-	-	-	6
<i>Тема 3.</i> Засоби навчання української мови	5	-	-	2	-	3	2	-	-	-	-	2
<i>Тема 4.</i> Методи і прийоми навчання мови	21	4	4	4	-	9	13	2	2	-	-	9
<i>Тема 5.</i> Типи уроків з української мови	18	4	2	4	-	8	10	2	-	-	-	8
<i>Підготовка до МКР №1</i>	3	-	-	-	-	3	18	-	-	-	-	18
<i>Разом за 3М 1</i>	69	12	10	10	-	37	57	8	2	-	-	47

¹ Див. Програму нормативної навчальної дисципліни. – С. 6-7.

² Див. Програму нормативної навчальної дисципліни. – С. 8-16.

Змістовий модуль 2												
Методика вивчення основних розділів шкільного курсу української мови I												
<i>Тема 6.</i> Методика вивчення фонетики, графіки й орфоєпії	8	2	2	-	-	4	8	2	2	-	-	4
<i>Тема 7.</i> Методика вивчення лексики	10	2	1	1	-	6	8,5	2	1	-	-	5,5
<i>Тема 8.</i> Методика вивчення фразеології	7,5	2	1	1	-	3,5	6	-	-	-	-	6
<i>Тема 9.</i> Методика вивчення будови слова і словотвору	11	2	2	-	-	7	9	2	1	-	-	6
<i>Тема 10.</i> Загальні питання методики вивчення граматики	6	-	-	-	-	6	6	-	-	-	-	6
<i>Тема 11.</i> Методика вивчення частин мови	9	2	2	-	-	5	7	-	-	-	-	7
<i>Підготовка до МКР №2</i>	5,5	-	-	-	-	5,5	27,5	-	-	-	-	27,5
<i>Разом за ЗМ 2</i>	57	10	8	2	-	37	72	6	4	-	-	62
<i>Разом за VI семестр</i>	126	22	18	12	-	74	129	14	6	-	-	109
VII СЕМЕСТР												
Змістовий модуль 3												
Методика вивчення основних розділів шкільного курсу української мови II												
<i>Тема 12.</i> Методика вивчення синтаксису	9	2	2	-	-	5	5	2	-	-	-	3
<i>Тема 13.</i>	9,5	2	1	1	-	5,5	6,5	1	1	-	-	4,5

Методика навчання орфографії												
<i>Тема 14.</i> Методика навчання пунктуації	9,5	2	1	1	-	5,5	6,5	1	1	-	-	4,5
<i>Тема 15.</i> Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови	10	2	2	-	-	6	7	-	-	-	-	7
<i>Тема 16.</i> Методика розвитку зв'язного мовлення	23	4	4	4	-	11	20	2	2	-	-	16
<i>Тема 17.</i> Методика роботи зі стилістики й культури мовлення	13	2	2	2	-	7	10	2	-	-	-	8
<i>Тема 18.</i> Методика вивчення риторики	8	2	2	-	-	4	4	2	-	-	-	2
<i>Тема 19.</i> Методика вивчення загальних відомостей про мову	8	2	2	-	-	4	6	-	-	-	-	6
<i>Підготовка до МКР №3</i>	5	-	-	-	-	5	8	-	-	-	-	8
<i>Разом за ЗМЗ</i>	95	18	16	8	-	53	73	10	4	-	-	59
Змістовий модуль 4												
Позакласна робота. Методична робота вчителя-словесника												
<i>Тема 20.</i> Позакласна робота	11	2	2	2	-	5	6	-	-	-	-	6
<i>Тема 21.</i>	7	2	-	2	-	3	6	-	-	-	-	6

Методична робота вчителя-словесника												
<i>Підготовка до МКР №4</i>	1	-	-	-	-	1	6	-	-	-	-	6
<i>Разом за ЗМ 4</i>	19	4	2	4	-	9	18	-	-	-	-	18
Підготовка до екзамену	12	-	-	-	-	12	32	-	-	-	-	32
<i>Разом за VII семестр</i>	126	22	18	12	-	74	123	10	4	-	-	109
Разом	252	44	36	24	-	148	252	24	10	-	-	218

5. Зміст теоретичної підготовки

№ з/п	Теми лекцій та основні питання	К-сть ГОДИН	Література	Наочні посібники, ТЗН
<i>Змістовий модуль 1</i>				
<i>Загальні питання методики навчання української мови в школі</i>				
1.	Методика навчання української мови як наука і навчальна дисципліна 1. Предмет, зміст і завдання курсу. 2. Внесок вітчизняних методистів у розвиток методичної науки. Актуальні проблеми сучасної методичної науки. 3. Методи дослідження. 4. Зміст курсу.	2 (2) ¹	2, 6-13; 3, 6-18; 5, 7-15	Виставка шкільних підручників. Таблиці „Історія становлення і розвитку рідномовної освіти в школах України”; „Структура дисципліни”; „Методична преса”, „Принципи навчання української мови”
2.	Українська мова як предмет навчання в школі 1. Освітнє значення української мови як навчального предмета. Мета і завдання навчання української мови в школі.	2 (2)	2, 6-13; 3, 18-22; 5, 15-78; 6, 9-142	Таблиця „Етапи вивчення української мови в школі”; „Ознаки національно-мовної особистості”

¹ У дужках подано розподіл годин для студентів заочної форми навчання.

	<p>2. Формування національно-мовної особистості. Підходи до вивчення рідної мови.</p> <p>3. Основні аспекти навчання української мови. Змістові лінії навчання.</p> <p>4. Етапи вивчення української мови.</p> <p>5. Теоретичні основи викладання української мови.</p>			
3-4.	<p>Методи і прийоми навчання української мови</p> <p>1. Метод як одна з основних категорій методики.</p> <p>2. Сучасні класифікації методів навчання.</p> <p>3. Характеристика основних методів навчання.</p> <p>4. Прийом як елемент методу. Види прийомів.</p> <p>5. Інноваційні та інтерактивні методи навчання української мови.</p> <p>6. Системне використання методів на уроках української мови.</p>	4 (2)	2, 41-62; 3, 56-89; 5, 108-156; 6, 142-204; 25; 28	Таблиці „Методи навчання української мови”, „Прийоми вивчення мови”, „Види вправ з мови”
5-6.	<p>Типи уроків з української мови, їх структура і методика проведення</p> <p>1. Урок – основна форма навчально-виховного процесу. Вимоги до сучасного уроку української мови.</p> <p>2. Мета і зміст уроку української мови. Технологія уроку.</p> <p>3. Проблема типології уроків української мови.</p> <p>4. Структура уроків різних</p>	4 (2)	2, 13-32; 3, 89-151; 5, 78-108; 6, 204-239; 9; 30	Таблиці „Урок – основна форма навчання мови”, „Структури уроків різних типів”, схема „фотографії” та аналізу уроків мови

	типів з української мови та методика їх проведення. 5. Нетрадиційні форми проведення уроків української мови.			
Змістовий модуль 2				
Методика вивчення основних розділів шкільного курсу української мови I				
7.	Методика вивчення фонетики, графіки та орфоєпії 1. Зміст шкільного курсу фонетики, графіки і орфоєпії та його значення. Зв'язок занять з фонетики з вивченням орфоєпії, орфографії та граматики. 2. Завдання вивчення розділів. 3. Формування орфоєпічних навичок. Орфоєпія та її основні значення. 4. Методи й прийоми вивчення фонетики, графіки та орфоєпії.	2 (2)	2, 89-105; 3, 151-167; 5, 162-172; 10; 29; 41	Таблиці „Етапи вивчення фонетики в школі”, „Види вправ з фонетики та орфоєпії”, схема фонетичного розбору
8.	Методика вивчення лексики 1. Значення та етапи вивчення лексикології в школі. 2. Принципи методики вивчення лексики. 3. Методи та прийоми вивчення лексикології в школі.	2 (2)	2, 105-121; 3, 167-190; 5, 172-184	Таблиці „Етапи вивчення лексики”, „Види вправ з лексикології”
9.	Методика вивчення фразеології 1. Значення вивчення фразеології в школі. 2. Шляхи засвоєння фразеологізмів. 3. Основні види робіт зі збагачення фразеологічного запасу. 4. Система тренувальних вправ з фразеології.	2 (0)	2, 105-121; 3, 167-190; 5, 184-190; 40	Таблиця «Система тренувальних вправ з фразеології»

10.	Методика вивчення будова слова і словотвору 1. Зміст шкільного курсу про будову слова і словотвір. Значення й завдання вивчення розділів „Будова слова” і „Словотвір”. 2. Вивчення будови слова. 3. Вивчення словотвору.	2 (2)	2, 121-135; 3, 190-208; 5, 190-196; 15; 35	Таблиці „Етапи вивчення будови слова і словотвору в школі”, „Види вправ з будови слова і словотвору”, схеми морфемного і словотвірного розборів
11.	Методика вивчення частин мови 1. Значення, завдання і зміст вивчення частин мови в шкільному курсі української мови. 2. Принципи вивчення морфології. 3. Методи й прийоми теоретично-практичного вивчення частин мови.	2 (0)	2, 135-147; 3, 234-252; 5, 205-216; 14; 34	Таблиці „Етапи вивчення морфології в школі”, „Види вправ з морфології”, схема морфологічного розбору
Змістовий модуль 3 Методика вивчення основних розділів шкільного курсу української мови II				
12.	Методика вивчення синтаксису 1. Значення, завдання, зміст вивчення синтаксису. 2. Принципи вивчення синтаксису. 3. Труднощі в засвоєнні синтаксичних понять. 4. Методи й прийоми вивчення синтаксису.	2 (2)	2, 147-166; 3, 252-279; 5, 224-238; 18; 19	Таблиці „Етапи вивчення синтаксису в школі”, „Види вправ з синтаксису”, схема синтаксичного розбору
13-14.	Методика навчання орфографії та пунктуації 1. Значення орфографії і пунктуації та їх місце в шкільному курсі української мови. 2. Основні принципи, методи та прийоми навчання орфографії та пунктуації.	4 (2)	2, 166-193; 3, 279-322; 5, 216-224, 238-249; 10; 14	Таблиці „Види орфограм”, „Види пунктограм”, „Види вправ з орфографії”, „Види вправ з пунктуації”, схеми орфографічного та пунктуаційного розборів

	<p>3. Види орфографічних та пунктуаційних вправ.</p> <p>4. Поняття орфограми та пунктограми.</p>			
15.	<p>Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови</p> <p>1. Місце і значення вивчення лінгвістики тексту в школі.</p> <p>2. Етапи вивчення лінгвістичного аналізу тексту.</p> <p>3. Методичні прийоми та види вправ з лінгвістики тексту.</p>	2 (0)	2, 210-222; 5, 298-301; 11; 16; 20; 26	Таблиця «Види вправ з лінгвістики тексту»
16-17.	<p>Методика розвитку зв'язного мовлення</p> <p>1. Значення і завдання роботи з розвитку зв'язного мовлення. Місце цих занять у шкільному курсі мови.</p> <p>2. Основні принципи методики розвитку мовлення.</p> <p>3. Рецептивні види мовленнєвої діяльності.</p> <p>4. Продуктивні види мовленнєвої діяльності та методика їх проведення.</p>	4 (2)	2, 193-245; 3, 322-362; 5, 259-315; 23; 27; 38; 39	Таблиці „Принципи методики розвитку мовлення”, „Види робіт з розвитку зв'язного мовлення”, „Структура уроків розвитку зв'язного мовлення”
18.	<p>Методика роботи зі стилістики в 5-9 класах</p> <p>1. Завдання, зміст і місце роботи зі стилістики.</p> <p>2. Функційно-стилістичне вивчення стилістики.</p> <p>3. Основні стилістичні уміння.</p> <p>4. Методи й прийоми вивчення стилістики.</p> <p>5. Види вправ зі стилістики.</p>	2 (2)	2, 222-232; 3, 362-381; 5, 315-334; 22; 31; 32	Таблиці „Види вправ зі стилістики”, схема стилістичного розбору
19.	<p>Методика вивчення риторики</p> <p>1. Роль риторики у формуванні мовної особистості учня. Етапи</p>	2 (2)	2, 193-245; 3, 322-362; 4, 164-169; 5, 230-237	Таблиця «Правила риторики для вчителя-словесника»

	<p>вивчення риторики.</p> <p>2. Форми і методи вироблення риторичної майстерності.</p> <p>3. Вправи та завдання з практичної риторики.</p>			
20.	<p>Методика вивчення загальних відомостей про мову</p> <p>1. Основні принципи вивчення загальних відомостей про мову.</p> <p>2. Етапи вивчення загальних відомостей про мову в 5-9 класах.</p> <p>3. Методи і прийоми вивчення загальних відомостей про мову.</p>	2 (0)	2, 80-89; 3, 381-393	Таблиця «Етапи вивчення загальних відомостей про мову»
<p>Змістовий модуль 4</p> <p>Позакласна робота. Методична робота вчителя-словесника</p>				
21.	<p>Позакласна робота</p> <p>1. Значення позакласної роботи з української мови.</p> <p>2. Принципи і зміст позакласної роботи.</p> <p>3. Основні види і форми позакласної роботи.</p>	2 (0)	3, 400-417; 5, 369-382; 33; 36	Таблиця «Види позакласної роботи»
22.	<p>Методична робота вчителя-словесника</p> <p>1. Роль методичної роботи в підвищенні рівня професійної підготовки вчителя української мови.</p> <p>2. Основні форми методичної роботи з української мови.</p> <p>3. Робота методичних об'єднань учителів-словесників.</p>	2 (0)	2, 32-41 3, 431-438 5, 382-397	Таблиця «Форми методичної роботи з української мови»
Разом		44 (24)		

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	К-сть годин
VI СЕМЕСТР		
<i>Змістовий модуль 1</i>		
<i>Загальні питання методики навчання української мови в школі</i>		
<i>Тема 2</i>		
1.	Зміст навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах	2 (0) ¹
2.	Зміст і структура чинних програм з української мови для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів	2 (0)
<i>Тема 4</i>		
3.	Методи і прийоми навчання української мови	2 (2)
4.	Інтерактивні методи навчання української мови	2 (0)
<i>Тема 5</i>		
5.	Типи уроків з української мови, їх структура і методика проведення	2 (0)
<i>Змістовий модуль 2</i>		
<i>Методика вивчення основних розділів шкільного курсу української мови I</i>		
<i>Тема 6</i>		
6.	Методика вивчення фонетики, графіки та орфоєпії. Розробка плану-конспекту уроку вивчення нового матеріалу	2 (2)
<i>Тема 7-8</i>		
7.	Методика вивчення лексикології та фразеології. Розробка плану-конспекту уроку вивчення нового матеріалу	2 (1)
<i>Тема 9</i>		
8.	Методика вивчення будови слова і словотвору. Розробка плану-конспекту уроку вивчення нового матеріалу	2 (1)
<i>Тема 10</i>		
9.	Методика вивчення морфології. Розробка плану-конспекту уроку закріплення знань, умінь та навичок	2 (0)
VII СЕМЕСТР		
<i>Змістовий модуль 3</i>		
<i>Методика вивчення основних розділів шкільного курсу української мови II</i>		
<i>Тема 12</i>		
10.	Методика вивчення синтаксису. Розробка плану-конспекту уроку закріплення знань, умінь та навичок	2 (0)
<i>Тема 13-14</i>		

¹ У дужках подано розподіл годин для студентів заочної форми навчання.

11.	Види диктантів, методика їх проведення	2 (2)
Тема 15		
12.	Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови	2 (0)
Тема 16		
13.	Методика написання переказів	2 (1)
14.	Методика написання творів	2 (1)
Тема 17		
15.	Методика роботи зі стилістики в 5-9 класах	2 (0)
Тема 18		
16.	Методика вивчення риторики	2 (0)
Тема 19		
17.	Методика вивчення загальних відомостей про мову	2 (0)
Змістовий модуль 4		
Позакласна робота. Методична робота вчителя-словесника		
Тема 20		
18.	Позакласна робота з української мови	2 (0)
Разом		36 (10)

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	К-сть годин
VI СЕМЕСТР		
Змістовий модуль 1		
Загальні питання методики навчання української мови		
Тема 3		
1.	Аналіз підручників і посібників з української мови	2 (0)
Тема 5		
2.	Планування програмного матеріалу з української мови	2 (0)
Тема 4		
3.	Аналіз методів і прийомів, які використовуються на уроці української мови	2 (0)
4.	Добір системи вправ на урок української мови	2 (0)
Тема 5		
5.	Нетрадиційні форми проведення уроків української мови	2 (0)
Змістовий модуль 2		
Методика вивчення основних розділів шкільного курсу української мови I		
Тема 7-8		
6.	Спостереження й аналіз уроку української мови	2 (0)

VII СЕМЕСТР		
<i>Змістовий модуль 3</i>		
<i>Методика вивчення основних розділів шкільного курсу української мови II</i>		
<i>Тема 13-14</i>		
7.	Методика перевірки та оцінювання диктантів з української мови	2 (0)
<i>Тема 17</i>		
8.	Навчання аудіювання і читання	2 (0)
9.	Перевірка письмових робіт. Їх редагування і аналіз	2 (0)
<i>Тема 17</i>		
10.	Методика стилістичного аналізу тексту	2 (0)
<i>Змістовий модуль 4</i>		
Позакласна робота. Методична робота вчителя-словесника		
<i>Тема 20</i>		
11.	Методика організації позакласної роботи з української мови	2 (0)
<i>Тема 21</i>		
12.	Презентація методичних ідей	2 (0)
Разом		24 (0)

8. Самостійна робота

№ теми	Питання	Години	Форми контролю	Література
VI СЕМЕСТР				
<i>Змістовий модуль 1</i>				
<i>Загальні питання методики навчання української мови</i>				
1.	<p style="text-align: center;">Методика навчання української мови як наука і навчальна дисципліна</p> <p>Значення методики для викладання української мови в школі. Концепції мовної освіти та їх роль у її стандартизації. Зв'язок методики із суміжними дисциплінами. Системний підхід до мовних явищ та відтворення його в методиці. Передовий досвід та використання методичної спадщини минулого, дані наукових досліджень у галузі</p>	3 (3) ¹	Опитування	2, 62-71; 3, 6-18; 5, 7-14, 40-47

¹ У дужках подано години для студентів заочної форми навчання.

	<p>методики навчання мови, мовознавства, педагогіки, психології. Короткий огляд історії розвитку методики навчання української мови.</p> <p>Опрацювання лекційного матеріалу</p>	1 (1)		
2.	<p>Українська мова як предмет навчання в школі</p> <p>Психологічні й дидактичні основи навчання української мови. Психологічна наука про шляхи засвоєння знань, умінь і навичок української мови. Мовна особистість та шляхи її розвитку. Психологічні передумови успішного засвоєння мовного матеріалу. Інтенсифікація навчального процесу і розвиток пізнавальних здібностей учнів у процесі вивчення мови (уваги, пам'яті, мислення, дару слова, мовної інтуїції тощо).</p> <p>Психолінгвістичні основи мовленнєвої діяльності й формування комунікативних умінь. Дидактичні засади навчання. Закономірності засвоєння мови. Міжпредметні і внутрішньопредметні зв'язки у шкільному курсі української мови. Наукові засади й своєрідність викладання української мови в школах з іншими мовами навчання. Роль учителя в реалізації мети і завдань шкільного курсу мови.</p> <p>Опрацювання лекційного матеріалу</p> <p>Підготовка до практичних занять</p>	5 (5)	Опитування	2, 62-80; 3, 36-56; 5, 33-40, 72-78
	Опрацювання лекційного матеріалу	1 (1)		
	Підготовка до практичних занять	4 (0)		

3.	Засоби навчання української мови Засоби унаочнення, їх види. Дидактичний матеріал для занять з української мови та вимоги до нього. Технічні засоби у навчанні мови. Комп'ютер як засіб оптимізації навчального процесу. Інші засоби навчання. Методика використання засобів наочності. Підготовка до лабораторного заняття	2 (2) 1 (0)	Опитування	2, 41-52; 3, 53-55; 5, 156-162; 24
4.	Методи і прийоми навчання мови Опрацювання лекційного матеріалу Вивчення питань лекції Підготовка до практичних занять Підготовка до лабораторних занять	2 (1) 0 (6) 4 (2) 3 (0)	Опитування	2, 41-62; 3, 56-89; 5, 108-156; 6, 142-204; 25; 28
5.	Типи уроків з української мови Модульна система уроків, її значення для вивчення теми (розділу). Особливості уроків української мови в школах нового типу. Система уроків української мови, її значення для вивчення теми. Опрацювання лекційного матеріалу Вивчення питань лекції Підготовка до практичних занять Підготовка до лабораторних занять	2 (2) 2 (1) 0 (5) 2 (0) 2 (0)	Опитування	2, 13-32; 3, 89-151; 5, 78-108; 6, 204-239; 9; 30
	<i>Підготовка до написання модульної контрольної роботи</i>	3 (18)		
Змістовий модуль 2				
Методика вивчення основних розділів шкільного курсу української мови I				
6.	Методика вивчення фонетики, графіки й орфоєпії Роботам з орфоєпічним	1 (1)	Опитування	2, 89-105; 3, 151-167; 5, 162-172;

	<p>словником. Використання наочності й ТЗН у процесі вивчення фонетики й орфоєпії. Специфіка дидактичного матеріалу. Особливості вивчення фонетики, орфоєпії, графіки української мови в школах з іншими мовами навчання.</p> <p>Опрацювання лекційного матеріалу</p> <p>Підготовка до практичного заняття</p>	<p>1 (1)</p> <p>2 (2)</p>		10; 29
7.	<p>Методика вивчення лексики</p> <p>Функційно-комунікативний підхід до вивчення лексики. Лінгводидактичні основи рідної мови. Вироблення навичок користування словниками різних типів. Лексичний аналіз тексту. Словникова робота в зв'язку з вивченням усіх інших розділів шкільного курсу мови. Лексична робота в системі занять із розвитку мовлення. Наочні посібники з лексики, методика їх використання. Робота з тлумачним словником, словниками синонімів, іншомовних слів та ін. Особливості навчання лексики у школах з іншими мовами навчання.</p> <p>Опрацювання лекційного матеріалу</p> <p>Підготовка до практичного заняття</p> <p>Підготовка до лабораторного заняття</p>	<p>3,5</p> <p>(3,5)</p> <p>1 (1)</p> <p>1 (1)</p> <p>0,5 (0)</p>	Опитування	2, 105-121; 3, 167-190; 5, 172-184
8.	<p>Методика вивчення фразеології</p> <p>Наочні посібники з фразеології, методика їх використання. Фразеологічні словники як</p>	1 (1)	Опитування	2, 105-121; 3, 167-190; 5, 184-190; 40

	<p>формуванні вмінь і навичок (мовленнєво-розумових, навчально-мовленнєвих, орфографічних, пунктуаційних), у попередженні та подоланні граматичних помилок, збагаченні мовлення. Короткий огляд основних напрямів методики навчання граматики. Основні принципи методики навчання граматики в школі. Методи і прийоми навчання граматики: спостереження над мовними явищами, бесіда, слово вчителя, робота за підручником; граматичний розбір (значення, види і прийоми виконання); пояснення граматичної форми за системою питань; заміна одних форм і конструкцій іншими, граматичне конструювання; програмування, алгоритмізація.</p>			
11.	<p>Методика вивчення частин мови</p> <p>Зв'язок вивчення частин мови з іншими розділами шкільного курсу мови. Вивчення частин мови на синтаксичній основі. Наочність і ТЗН, методика використання їх у процесі вивчення частин мови. Особливості вивчення морфології в школах з іншими мовами навчання.</p> <p>Опрацювання лекційного матеріалу</p> <p>Вивчення питань лекції</p> <p>Підготовка до практичного заняття</p>	<p>2 (2)</p> <p>1(0)</p> <p>0 (5)</p> <p>2 (0)</p>	Опитування	<p>2, 135-147; 3, 234-252; 5, 205-216; 34</p>
	<i>Підготовка до написання модульної контрольної роботи</i>	5,5 (27,5)		
Разом у VI семестрі		74 (109)		

VII СЕМЕСТР

Змістовий модуль 3

Методика вивчення основних розділів шкільного курсу української мови II

12.	<p>Методика вивчення синтаксису Зв'язок синтаксису з лексикою, морфологією і розвитком мовлення учнів. Особливості вивчення складного синтаксичного цілого й актуального членування речення. Види умінь і навичок із синтаксису. Шляхи подолання труднощів у вивченні синтаксису. Використання наочності й ТЗН у процесі вивчення синтаксису. Особливості вивчення синтаксису в школах з іншими мовами навчання.</p> <p style="padding-left: 20px;">Опрацювання лекційного матеріалу</p> <p style="padding-left: 20px;">Підготовка до практичного заняття</p>	2 (2)	Опитування	2, 147-166; 3, 252-279; 5, 224-238; 18; 19
	Опрацювання лекційного матеріалу	1 (1)		
	Підготовка до практичного заняття	2 (0)		
13.	<p>Методика навчання орфографії Природа орфографічних навичок та психологічні основи їх формування. Короткий огляд історії й методики навчання орфографії. Залежність навчання орфографії від принципів українського правопису, характеру орфограм, етапів навчання, діалектних особливостей мовлення учнів. Труднощі у вивченні орфографії, шляхи їх подолання. Єдиний шкільний режим грамотного письма і культури мовлення. Наочні й технічні засоби при вивченні орфографії, методика їх використання.</p> <p style="padding-left: 20px;">Опрацювання лекційного матеріалу</p> <p style="padding-left: 20px;">Підготовка до практичного заняття</p>	3 (3)	Опитування	2, 166-180; 3, 279-303; 5, 216-224; 14; 41
	Опрацювання лекційного матеріалу	1 (0,5)		
	Підготовка до практичного заняття	1 (1)		

	Підготовка до лабораторного заняття	0,5 (0)		
14.	<p>Методика навчання пунктуації Місце пунктуації у шкільному курсі мови. Короткий огляд історії методики навчання пунктуації. Пунктуаційні правила, їх класифікація, методика вивчення пунктуаційних правил. Залежність навчання пунктуації від основ пунктуації, виду пунктограм, етапів навчання. Труднощі у вивченні окремих питань пунктуації. Алгоритмізація при вивченні пунктуації. Причини пунктуаційних помилок, запобігання їм.</p> <p>Опрацювання лекційного матеріалу</p> <p>Підготовка до практичного заняття</p> <p>Підготовка до лабораторного заняття</p>	<p>3 (3)</p> <p>1 (0,5)</p> <p>1 (1)</p> <p>0,5 (0)</p>	Опитування	2, 180-193; 3, 303-322; 5, 238-249; 14
15.	<p>Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови</p> <p>Текст як лінгводидактичне поняття. Зв'язок лінгвістики тексту з когнітивною та комунікативною методикою, психолінгвістикою, риторикою й культурою мовлення. Роль тексту у формування комунікативної компетенції учнів. Тема і основна думка тексту, смислова, граматична, структурна та інтонаційна цілість тексту, способи зв'язку речень у тексті (ланцюжковий і паралельний), композиційно-структурні особливості тексту, абзац. Принципи, прийоми ознайомлення</p>	3 (3)	Опитування	2, 210-222; 5, 298-301; 11; 12; 16; 20; 26

	<p>учнів із текстом, його структурою і засобами побудови. Поняття текстоцентричного підходу до навчання мови. Посібники з лінгвістики тексту.</p> <p>Опрацювання лекційного матеріалу</p> <p>Вивчення питань лекції</p> <p>Підготовка до практичного заняття</p>	<p>1 (0)</p> <p>0 (4)</p> <p>2 (0)</p>		
16.	<p>Методика розвитку зв'язного мовлення</p> <p>Мовлення і спілкування як методичні поняття. Питання розвитку зв'язного мовлення в історії методичної науки. Напрями мовленнєвого розвитку учнів: збагачення словникового запасу учнів і розвиток граматичної будови їхнього мовлення; засвоєння норм української літературної мови; зв'язне мовлення (текст, висловлювання).</p> <p>Мовленнєвознавчі поняття та шляхи їх засвоєння.</p> <p>Ознайомлення з мовленнєвими нормами та комунікативними якостями мовлення.</p> <p>Ознайомлення учнів з публіцистичним і діловим мовленням. Методика написання замітки-інформації, статті-нарису до газети і різних видів ділових паперів (адреса, лист, оголошення, розписка, доручення, заява, протокол, звіт, автобіографія тощо). Наочні й технічні засоби розвитку мовлення, методика їх застосування.</p> <p>Опрацювання лекційного матеріалу</p> <p>Вивчення питань лекції</p>	<p>4 (4)</p> <p>1 (0)</p> <p>0 (10)</p>	Опитування	2, 193-201, 210-222, 232-245; 3, 322-362; 5, 259-315; 17; 23; 27; 38; 39

	Підготовка до практичного заняття	4 (2)		
	Підготовка до лабораторних занять	2 (0)		
17.	<p>Методика роботи зі стилістики й культури мовлення</p> <p>Робота зі стилістики в початковій школі. Зв'язок стилістики з культурою мовлення і риторикою. Наступність і перспективність у формуванні культуромовних умінь і навичок учнів. Засвоєння норм літературної мови на аспектних уроках та уроках розвитку комунікативних умінь і навичок учнів. Ознайомлення учнів з особливостями культури усного і писемного мовлення. Формування умінь дотримуватися комунікативних якостей мовлення під час побудови власних висловлювань. Методи і засоби засвоєння орфоепічних, лексичних, словотвірних, граматичних та стилістичних норм. Види вправ з культури мовлення. Методичні посібники і словники.</p> <p>Опрацювання лекційного матеріалу</p> <p>Вивчення питань лекції</p> <p>Підготовка до практичного заняття</p> <p>Підготовка до лабораторних занять</p>	<p>3 (3)</p> <p>1 (1)</p> <p>0 (4)</p> <p>2 (0)</p> <p>1 (0)</p>	Опитування	2, 222-232; 3, 362-381; 5, 315-334; 22; 31; 32
18.	<p>Методика вивчення риторики</p> <p>Ознайомлення учнів з етапами розвитку риторики. Принципи навчання риторики. Наступність і перспективність навчання риторики.</p> <p>Опрацювання лекційного матеріалу</p>	<p>1 (1)</p> <p>1 (1)</p>	Опитування	3, 322-362; 5, 334-349

	Підготовка до практичного заняття	2 (0)		
19.	Методика вивчення загальних відомостей про мову Вивчення теоретичних основ загальних відомостей про мову. Опрацювання лекційного матеріалу Вивчення питань лекції Підготовка до практичного заняття	1 (1) 1 (0) 0 (5) 2 (0)	Опитування	2, 80-89; 3, 381-393
	<i>Підготовка до написання модульної контрольної роботи</i>	5 (8)		
Змістовий модуль 4 Позакласна робота. Методична робота вчителя-словесника				
20.	Позакласна робота Взаємозв'язок позакласної роботи з класними заняттями. Елементи наукового дослідження в позакласній роботі. Організація роботи учнів у системі Малої академії наук (МАН). Опрацювання лекційного матеріалу Вивчення питань лекції Підготовка до практичного заняття Підготовка до лабораторного заняття	1 (1) 1 (0) 0 (5) 2 (0) 1 (0)	Опитування	3, 400-417; 5, 369-382; 33; 36
21.	Методична робота вчителя-словесника Роль методичних кабінетів у вдосконаленні роботи вчителів. Завдання інститутів післядипломної освіти, їх роль в організації та поліпшенні методичної роботи в школах. Конкурс "Учитель року". Шкільний кабінет української мови та його завдання; матеріально-методична база кабінету, його обладнання. Роль навчальних кабінетів.	1 (1)	Опитування	2, 32-41; 3, 431-438; 5, 382-397

Планування роботи навчальних кабінетів.			
Опрацювання лекційного матеріалу	1 (0)		
Вивчення питань лекції	0 (5)		
Підготовка до лабораторного заняття	1 (0)		
<i>Підготовка до написання модульної контрольної роботи</i>	1 (6)		
<i>Підготовка до іспиту</i>	12 (32)		
Разом у VII семестрі	74 (109)		
Разом годин за модуль	148 (218)		

9. Методи навчання

Усне слово викладача, пояснення, різні види бесіди (репродуктивна, аналітико-синтетична, евристична та інші), створення та розв'язання проблемних ситуацій, виконання вправ, складання „фотографій” уроків, написання планів-конспектів уроків, аналіз та самоаналіз уроків української мови, укладання бібліографій методичних посібників і журнальних публікацій, конспектування, виготовлення роздавального матеріалу, робота за таблицями, опрацювання методичної літератури, рольові ігри, конференції, дискусії, моделювання навчальної ситуації в аудиторії, виготовлення моделей таблиць і стендів тощо.

10. Методи контролю

Поточне усне опитування, написання самостійних робіт, експрес-контрольні роботи, письмове тестування, контрольні роботи та зрізи, написання контрольних планів-конспектів уроків та їх аналізів і т. ін.

11. Програма семестрового заліку

Змістовий модуль 1

Загальні питання методики навчання української мови в школі

1. Предмет, зміст і завдання курсу.
2. Внесок вітчизняних методистів у розвиток методичної науки.
3. Актуальні проблеми сучасної методичної науки.
4. Зв'язок методики з філософією, психологією, дидактикою, мовознавством та іншими науками.

5. Урахування вікових та індивідуальних можливостей учнів, психології засвоєння навчального матеріалу, закономірностей навчальної діяльності учнів.
6. Методи дослідження: теоретичний аналіз літератури, вивчення досвіду роботи школи, цілеспрямовані спостереження за діяльністю учнів, моделювання навчального процесу, різні види експерименту, анкетування, індивідуальні бесіди.
7. Зміст курсу.
8. Освітнє значення української мови як навчального предмета.
9. Мета і завдання навчання української мови в школі.
10. Формування національно-мовної особистості.
11. Підходи до вивчення рідної мови.
12. Основні аспекти навчання української мови.
13. Змістові лінії навчання.
14. Етапи вивчення української мови.
15. Теоретичні основи викладання української мови.
16. Види знань, умінь і навичок з української мови.
17. Психологічні та психолінгвістичні основи навчання української мови.
18. Основні нормативні документи, на які спирається методика навчання української мови.
19. Підручник як провідний засіб навчання.
20. Особливості чинних підручників з української мови.
21. Реалізація в підручнику принципів і мети навчання української мови.
22. Засоби унаочнення, їх види.
23. Технічні засоби у навчанні мови.
24. Комп'ютер як засіб оптимізації навчального процесу. Інші засоби навчання.
25. Метод як одна з основних категорій методики.
26. Сучасні класифікації методів навчання.
27. Характеристика основних методів навчання.
28. Прийом як елемент методу.
29. Види прийомів.
30. Системне використання методів на уроках української мови.
31. Проблемне вивчення мови.
32. Програмування.
33. Алгоритмізація.

34. Урок – основна форма навчально-виховного процесу.
35. Вимоги до сучасного уроку української мови.
36. Мета і зміст уроку української мови.
37. Технологія уроку.
38. Проблема типології уроків української мови.
39. Структура уроків різних типів з української мови та методика їх проведення.
40. Нетрадиційні форми проведення уроків української мови.
41. Особливості уроків української мови в школах нового типу.
42. Система уроків української мови, її значення для вивчення теми.
43. Аналіз уроку української мови.
44. Планування програмного матеріалу з української мови.
45. Види планування.

Змістовий модуль 2

Методика вивчення основних розділів шкільного курсу української мови I

1. Зміст шкільного курсу фонетики та його значення.
2. Зв'язок занять з фонетики з вивченням орфоєпії, орфографії та граматики.
3. Завдання вивчення фонетики.
4. Формування орфоєпічних навичок.
5. Орфоєпія та її основні значення.
6. Методи й прийоми вивчення фонетики, орфоєпії, графіки.
7. Особливості вивчення фонетики, орфоєпії, графіки й орфографії української мови в школах з іншою мовою навчання.
8. Робота з орфоєпічним словником.
9. Специфіка дидактичного матеріалу для уроків фонетики.
10. Зміст шкільного курсу лексики і завдання його вивчення.
11. Функційно-комунікативний підхід до вивчення лексики.
12. Методика ознайомлення учнів з лексичними категоріями.
13. Значення фразеології в школі.
14. Шляхи засвоєння фразеологізмів.
15. Основні види робіт зі збагачення фразеологічного запасу.
16. Система тренувальних вправ з фразеології.
17. Фразеологічні словники як джерело навчання.
18. Фразеологія в позакласній роботі.
19. Лінгводидактичні основи рідної мови.
20. Зміст і форми словникової роботи.

21. Робота над лексичними помилками.
22. Словникові вправи.
23. Зміст шкільного курсу про будову слова і словотвір.
24. Значення й завдання вивчення розділів „Будова слова” і „Словотвір”.
25. Зв'язок у вивченні значущих частин слова (морфем) і способів словотворення з фонетикою, лексикою, орфографією, орфоепією.
26. Основні поняття будови слова та словотвору.
27. Методика вивчення будови слова.
28. Методика вивчення словотвору.
29. Морфемний і словотвірний аналізи слова.
30. Використання наочності й ТЗН упродовж вивчення будови слова та словотвору.
31. Значення і завдання вивчення частин мови в шкільному курсі української мови.
32. Принцип наступності та перспективності у вивченні морфології.
33. Зв'язок вивчення частин мови з іншими розділами шкільного курсу мови.
34. Методи й прийоми теоретично-практичного вивчення частин мови.
35. Функційно-комунікативний підхід до вивчення частин мови, розвиток мовлення учнів упродовж опрацювання розділу.
36. Наочність і ТЗН, методика використання їх упродовж вивчення частин мови.

12. Програма семестрового екзамену

1. Предмет і завдання методики навчання української мови.
2. Огляд розвитку методики навчання української мови.
3. Значення методики для викладання української мови в школі.
4. Зв'язок методики навчання української мови з суміжними дисциплінами.
5. Значення шкільного курсу „Українська мова” і його місце з-поміж інших навчальних дисциплін.
6. Сучасна концепція навчання рідної мови в школах України.
7. Формування національно-мовної особистості як мета навчання рідної мови.
8. Основні аспекти навчання української мови на сучасному етапі.
9. Зміст і побудова шкільного курсу „Українська мова”.

10. Основні етапи вивчення української мови в загальноосвітній школі.
11. Принципи побудови й зміст чинної програми з української мови для 5-9 класів.
12. Принципи побудови чинних підручників з української мови. Посібники з української мови.
13. Планування програмного матеріалу з української мови. Види планування.
14. Методика складання плану-конспекту уроку рідної мови.
15. Принципи методики викладання української мови.
16. Характеристика основних методів навчання мови.
17. Проблемне вивчення мови.
18. Програмування. Алгоритмізація.
19. Вивчення програмового матеріалу з рідної мови укрупненими частинами.
20. Організація самостійного вивчення учнями навчального матеріалу на уроках української мови. Форми і методи роботи.
21. Шляхи інтенсивного навчання української мови.
22. Блокове компонування програмового матеріалу з української мови.
23. Основні види комунікативних умінь учнів та умови їх формування.
24. Основні умови ефективності навчальної діяльності на уроках рідної мови.
25. Слухання й читання як види мовленнєвої діяльності.
26. Формування пізнавальної активності школярів на уроках рідної мови.
27. Створення діалогів на уроках української мови. Методи та прийоми роботи.
28. Формування в школярів уміння будувати монологічне висловлювання в усній і писемній формах мовлення.
29. Роль дидактичного матеріалу в реалізації функцій навчальних завдань.
30. Характеристика видів роботи, які спрямовані на формування правописних навичок школярів.
31. Основні вимоги до уроку української мови на сучасному етапі.
32. Виховні та розвивальні можливості уроків рідної мови.
33. Типи уроків української мови.

34. Структура уроку української мови.
35. Урок вивчення нового матеріалу. Методика проведення.
36. Урок закріплення знань, умінь і навичок. Методика проведення.
37. Урок узагальнення й систематизації. Методика проведення.
38. Урок перевірки й обліку набутих знань і вмінь. Методика проведення.
39. Урок аналізу контрольних робіт. Методика проведення.
40. Урок повторення теми, розділу. Методика проведення.
41. Особливості уроку рідної мови в школах нового типу.
42. Аналіз уроку української мови.
43. Урок розвитку зв'язного мовлення. Методика проведення.
44. Види робіт з розвитку зв'язного мовлення.
45. Твори, їх класифікація і методика проведення.
46. Перекази, їх значення, види і методика проведення.
47. Методика узагальнення і систематизації набутих знань зі стилістики.
48. Методика вивчення стилістики. Вправи зі стилістики.
49. Методика вивчення стилів сучасної української мови.
50. Методика вивчення будови тексту і типів мовлення на уроках української мови.
51. Методика вивчення елементів практичної риторики на уроках української мови.
52. Методи і прийоми вивчення фонетики й орфоєпії.
53. Методика вивчення словотвору.
54. Методика вивчення лексики.
55. Робота над збагаченням словникового запасу учнів на уроках української мови.
56. Методика роботи зі словниками під час вивчення лексики.
57. Методика вивчення фразеології.
58. Методика вивчення будови слова.
59. Методика вивчення частин мови.
60. Методика вивчення словосполучення.
61. Методика вивчення простого речення.
62. Особливості вивчення загальних відомостей про мову.
63. Методи і прийоми навчання орфографії.
64. Види орфографічних вправ та методика їх проведення.
65. Види диктантів. Методика проведення.
66. Методика обліку і класифікації помилок у диктантах.

67. Методи й прийоми навчання пунктуації.
68. Види вправ з пунктуації.
69. Принципи навчання пунктуації.
70. Методика роботи над різними видами помилок на уроках української мови.
71. Позакласна робота з української мови.
72. Основні форми позакласної роботи з української мови.
73. Факультативні заняття з української мови.
74. Методична робота вчителя-словесника.
75. Оцінювання навчальних досягнень учнів 5-9 класів з рідної мови.
76. Методика роботи над різними видами помилок на уроках української мови.
77. Кабінет української мови.

13. Критерії та норми оцінювання знань, умінь і навичок студентів.

Розподіл балів, що присвоюються студентам¹

МОДУЛЬ 1 (VI семестр)

Денна форма навчання

Поточний і модульний контроль						Сума
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			100
45 балів			55 балів			
Поточний контроль	СР	МКР №1	Поточний контроль	СР	МКР №2	
25 балів	5 балів	15 балів	25 балів	10 балів	20 балів	

Заочна форма навчання

Поточний і модульний контроль				Сума
Змістовий модуль 1, 2				100
Поточний контроль	СР	МКР №1	МКР №2	
10 балів	40 балів	25 балів	25 балів	

¹ Див. Тимчасове положення про рейтингову систему оцінювання навчальних досягнень студентів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (зі змінами та доповненнями). – Кам'янець-Подільський, 2009.

Поточний контроль

Максимальний бал оцінки поточної успішності студентів на навчальних заняттях – 12.

Критерії оцінювання знань, умінь, навичок студентів на навчальних заняттях

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий (понятійний)	1	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, мовних фактів без зв'язку між ними: відповідає на запитання, які потребують відповіді „так” чи „ні”.
	2	Студент не достатньо усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні „так” чи „ні”; може самостійно знайти в підручнику відповідь.
	3	Студент намагається аналізувати на основі елементарних знань і навичок; виявляє окремі закономірності; робить спроби виконання вправ і завдань репродуктивного характеру; за допомогою викладача виконує прості вправи за готовим алгоритмом.
Середній (репродуктивний)	4	Студент володіє початковими знаннями, здатний виконати вправи і завдання за зразком; орієнтується в термінах, поняттях, визначеннях; самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі.
	5	Студент розуміє суть навчальної дисципліни, може дати визначення понять, категорій (однак з окремими помилками); вміє працювати з підручником, самостійно опрацьовувати частину навчального матеріалу; виконує прості вправи і завдання за алгоритмом, але окремі висновки є нелогічними та непослідовними.
	6	Студент розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхнево аналізувати мовні явища, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою; самостійно відтворює більшу

		частину матеріалу; вміє застосовувати знання під час виконання вправ і завдань за алгоритмом, послуговуватися додатковими джерелами.
Достатній (алгоритмічно дієвий)	7	Студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, оперує базовими поняттями, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє наводити приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; самостійно користуватися додатковими джерелами; правильно використовувати термінологію; скласти таблиці, схеми.
	8	Знання студента досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; вміє аналізувати, робити висновки; відповідь повна, логічна, обґрунтована, однак з окремими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і обґрунтувати його положення.
	9	Студент вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує знання у дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; чітко тлумачить лінгвістичні поняття, категорії; формулює правила; може самостійно опрацьовувати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички.
Високий (творчо-професійний)	10	Студент володіє глибокими і міцними знаннями та використовує їх у нестандартних ситуаціях; може визначати особливості мовних процесів; робить аргументовані висновки; практично оцінює сучасні здобутки лінгвістичної науки; самостійно визначає мету власної діяльності; виконує творчі завдання; може сприймати іншу позицію як альтернативну; знає суміжні дисципліни; використовує знання, аналізуючи різні мовні явища, процеси.
	11	Студент володіє узагальненими знаннями з навчальної дисципліни, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях; вміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, круглі столи тощо); спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на студентську наукову конференцію; самостійно вивчити матеріал; визначити програму своєї пізнавальної діяльності; оцінювати різноманітні мовні явища, процеси.
	12	Студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні

	творчі здібності в навчальній діяльності; використовує широкий арсенал засобів для обґрунтування та доведення своєї думки; розв'язує складні проблемні ситуації та завдання; схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію; займається науково-дослідною роботою; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й схильності; використовує різноманітні джерела інформації; моделює ситуації в нестандартних умовах.
--	---

Якщо студент не відпрацював пропущені навчальні заняття, не виправив оцінки 0, 1, 2, 3, отримані на навчальних заняттях, не виконав модульної контрольної роботи (МКР), завдання самостійної та індивідуальної роботи менше ніж на 60% від максимальної кількості балів, виділених на ці види робіт, він вважається таким, що має академічну заборгованість за результатами поточного контролю.

Пропущені заняття студент має обов'язково відпрацювати. За відпрацьовані лекційні заняття оцінки не ставляться, за практичні, семінарські, лабораторні, індивідуальні заняття нараховуються бали середнього (4, 5, 6), достатнього (7, 8, 9) та високого (10, 11, 12) рівня.

Студенту, який не виконав поточних домашніх завдань, не підготувався до навчальних занять, в журнал обліку роботи академічної групи ставиться 0 балів.

Студент, знання, уміння і навички якого на навчальних заняттях за 12-бальною шкалою оцінено від 1 до 3 балів, вважається таким, що недостатньо підготувався до цих занять і має академічну заборгованість за результатами поточного контролю. Поточну заборгованість, пов'язану з непередготовленістю або недостатньою передготовленістю до навчальних занять, студент повинен ліквідувати. За ліквідацію поточної заборгованості нараховуються бали середнього (4, 5, 6), достатнього (7, 8, 9) та високого рівня (10, 11, 12).

Самостійна робота

Контроль за самостійною роботою здійснює лектор на консультаціях. Він може бути проведений у формі тестових завдань. Студенти для виконання завдань самостійної роботи, зазвичай, заводять окремий зошит.

Модульна контрольна робота

Мета модульної контрольної роботи №1 – виявити рівень знань студентів з теми „Методи і прийоми навчання української мови”.

Максимальна кількість балів – 15.

МКР 15 балів	„задовільно”	9 – 10,9 балів
	„добре”	13,4 – 11 балів
	„відмінно”	13,5 – 15 балів

Мета модульної контрольної роботи №2 – виявити рівень практичних умінь і навичок студентів щодо написання плану-конспекту уроку. Максимальна кількість балів – 20.

МКР 20 балів	„задовільно”	12 – 14,8 балів
	„добре”	14,9 – 17,9 балів
	„відмінно”	18 – 20 балів

Модульна контрольна робота виконується у письмовій формі. До її написання допускаються всі студенти. Позитивну оцінку за МКР не рекомендується покращувати. Невиконання МКР оцінюється 0 балів.

Студенти, які за результатами виконання МКР отримали рейтинговий бал менший 60% від максимальної кількості балів, виділених на цей вид роботи, а також ті, що не з'явилися для її виконання або не виконали її завдань, вважаються такими, що мають академічну заборгованість за результатами поточного контролю, ліквідація якої є обов'язковою.

Семестровий залік (100 балів)

Якщо студент не відпрацював пропущені навчальні заняття, не виправив оцінки 0, 1, 2, 3, отримані на навчальних заняттях; не виконав або виконав МКР, завдання самостійної та індивідуальної роботи менше ніж на 60% від максимальної кількості балів, виділених на ці види робіт, він вважається таким, що має академічну заборгованість за результатами поточного контролю.

Студенти, які не мають академічної заборгованості за результатами поточного контролю, отримують оцінки за результатами підсумкового контролю у формі заліку з кредитного модуля (навчальної дисципліни).

Студенти, які мають академічну заборгованість за результатами поточного контролю, отримують за результатами підсумкового контролю у формі заліку оцінку F за шкалою ECTS та „не зараховано”/„незадовільно” за національною шкалою.

Студенти, які мають академічну заборгованість за результатами підсумкового контролю у формі заліку, зобов'язані ліквідувати її в терміни, визначені графіком ліквідації академічної заборгованості.

До індивідуального навчального плану студента результати підсумкового контролю у формі заліку заносяться за умови, якщо студент не має академічної заборгованості за результатами поточного контролю та його рейтингова оцінка є більшою або рівною 60 балів.

МОДУЛЬ 2 (VII семестр)

Денна форма навчання

Поточний і модульний контроль						Іспит	Сума
Змістовий модуль 2			Змістовий модуль 3				
48 балів			12 балів				
Поточний контроль	СР	МКР №3	Поточний контроль	СР	МКР №4	40	100
25 балів	8 балів	15 балів	8 балів	1 бал	3 бали		

Заочна форма навчання

Поточний і модульний контроль				Іспит	Сума
Змістовий модуль 2, 3					
Поточний контроль	СР	МКР №3	МКР №4	40	100
10 балів	20 балів	20 балів	10 балів		

Поточний контроль

Максимальний бал оцінки поточної успішності студентів на навчальних заняттях — 12¹.

Самостійна робота

Контроль за самостійною роботою здійснює лектор на консультаціях. Він може бути проведений у формі тестових завдань. Студенти для виконання завдань самостійної роботи, зазвичай, заводять окремий зошит.

¹ Критерії оцінювання знань, умінь, навичок студентів на навчальних заняттях див. оцінювання за модуль 1.

Модульна контрольна робота

Мета модульної контрольної роботи №3 – виявити рівень теоретичних знань студентів з тем, що вивчалися, та проконтролювати рівень практичних умінь і навичок студентів щодо написання плану-конспекту уроку. Максимальна кількість балів – 15.

МКР 15 балів	„задовільно”	9 – 10,9 балів
	„добре”	13,4 – 11 балів
	„відмінно”	13,5 – 15 балів

Мета модульної контрольної роботи №4 – виявити рівень теоретичних знань, а також практичних умінь і навичок студентів з тем, що вивчалися. Максимальна кількість балів – 3.

МКР 3 бали	„задовільно”	1,8 – 2,2 балів
	„добре”	2,3 – 2,6 балів
	„відмінно”	2,7 – 3 балів

Семестровий іспит (40 балів)

Білет іспиту складається з трьох питань (1, 2 – теоретичні, 3 – практичне). Наприклад:

1. Зміст і побудова шкільного курсу "Рідна мова".
2. Види вправ з пунктуації.
3. Практичне завдання.

або

1. Урок узагальнення й систематизації. Методика проведення.
2. Види орфографічних вправ та методика їх проведення.
3. Практичне завдання.

Приклади практичних питань:

1. Назвіть види списування як прийому розвитку орфографічної пильності. Розкрийте сильні і слабкі сторони списування.
2. На уроці української мови в 5 класі у реченні учням трапилося невідоме слово „латунь”. Учитель перервала роботу над реченням і розповіла учням про мідні сплави, їх значення, про працю трудівників кольорової металургії. Дайте оцінку діям учителя.
3. Учителеві необхідно пояснити учням, що підмет означає предмет, про який ідеться в реченні. Він намагається це показати на

прикладі „Хлопчик грається з кішкою”. Свою бесіду учитель почав із питання до учнів: „Про кого йде мова в реченні?”. Учитель при цьому розраховував, що діти дадуть відповідь „Про хлопчика”. І тоді можна буде зробити висновок, що в реченні є слово, яке означає, про кого чи про що йде мова і воно називається підметом. Але на це питання діти відповідали „Про кішку”. Що варто робити вчителю далі?

Перше і друге питання екзаменаційного білета оцінюються відповідно до таких критеріїв:

„відмінно”	Студент виявляє глибокі фундаментальні знання теорії, повно викладає вивчений матеріал, виявляє розуміння предмета висловлювання, розуміє можливість різних тлумачень однієї і тієї ж проблеми, вміє оцінювати аргументи для її доведення, формулює своє бачення проблеми, виявляє розуміння матеріалу, може обґрунтовувати свої судження, застосовувати знання на практиці у нестандартних ситуаціях, наводити необхідні приклади, викладає матеріал логічно, послідовно, вживає мовні засоби відповідно до норм української літературної мови.
„добре”	Якщо відповідь студента відповідає тим самим вимогам, що і для оцінки „відмінно”, але при цьому студент допускає 1-2 помилки, які сам виправляє, і 1-2 недоліки в послідовності викладу матеріалу та мовному оформленні висловлювання. Студент вміє наводити власні приклади на підтвердження нових думок, може застосовувати вивчений матеріал у стандартних та дещо змінених ситуаціях.
„задовільно”	Якщо студент виявляє знання і розуміння основних положень предмета, але викладає матеріал неповно і допускає неточності у визначенні понять; не вміє досить глибоко і доказово обґрунтовувати свої судження і наводити приклади; не в змозі захистити проект побудови системи роботи з певних тем дисципліни; викладає матеріал непослідовно і допускає помилки в мовному оформленні викладу.
„незадовільно”	Якщо студент виявляє незнання більшої частини вивченого матеріалу, не володіє методичним апаратом, допускає помилки у формулюванні понять, які спотворюють їх зміст, не вміє самостійно побудувати систему вивчення певних тем, хаотично і невпевнено викладає матеріал. Студент неспроможний виконати стандартні завдання навіть після наведених питань викладача.

При відповіді на практичне питання звертається увага на таке:

„відмінно”	Студент відмінно володіє практичними вміннями і навичками; правильно формулює свої думки та обґрунтовує свою відповідь; наводить приклади, аналогії; послуговується українською літературною мовою.
„добре”	Якщо відповідь студента відповідає тим самим вимогам, що і для оцінки „відмінно”, але при цьому студент допускає 1-2 помилки, які сам виправляє, і 1-2 недоліки в мовному оформленні висловлювання.
„задовільно”	Якщо студент виявляє окремі практичні вміння і навички, його пояснення неповні, він допускає неточності; не вміє обґрунтувати свої судження; допускає помилки в мовному оформленні викладу.
„незадовільно”	Якщо студент не володіє практичними вміннями і навичками, виявляє незнання більшої частини вивченого матеріалу, допускає суттєві помилки в мовному оформленні викладу тощо.

Оцінювання іспиту:

40-36 балів – „відмінно”;

35-29 балів – „добре”;

28-24 бали – „задовільно”

23 бали і менше – „незадовільно” (студенту виставляється -1 бал).

Студенти, які мають академічну заборгованість за результатами поточного контролю, не допускаються до іспиту. Вони допускаються до іспиту після ліквідації академічної заборгованості за результатами поточного контролю.

Вважається, що студент підготувався до іспиту, якщо рейтингова оцінка за його результатом більша або дорівнює 24 балам.

Студентам, які за іспит отримали незадовільну оцінку, дозволяється ліквідувати академічну заборгованість після належної підготовки. Ліквідація академічної заборгованості за результатами семестрового контролю дозволяється до початку наступного семестру в час, визначений графіком ліквідації академічної заборгованості, та допускається не більше двох разів з навчальної дисципліни: один раз викладачеві, другий – комісії, яка створюється за розпорядженням декана факультету.

Якщо студент ліквідує академічну заборгованість на засіданні комісії, яка створюється за розпорядженням декана факультету, його

відповідь оцінюється за 100-бальною шкалою без урахування результатів поточної успішності.

Рейтингова оцінка з кредитного модуля

Рейтингова оцінка з кредитного модуля – сумарна підсумкова оцінка за багатобальною шкалою рівня засвоєння студентом певного кредитного модуля (навчальної дисципліни) упродовж його вивчення.

Рейтингова оцінка з кредитного модуля	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100 і більше	A (відмінно)	відмінно
82-89	B (дуже добре)	добре
75-81	C (добре)	
67-74	D (задовільно)	задовільно
60-66	E (достатньо)	
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)	незадовільно
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)	

Перескладання рейтингових оцінок (від 60 і більше балів) для їх підвищення дозволяється лише у виняткових випадках за погодженням з деканом факультету та з дозволу ректора університету.

Рейтингова оцінка у балах знань, умінь і навичок студента на навчальних заняттях з навчального (змістового) модуля обчислюється після проведення цих занять та ліквідації студентом поточної заборгованості, пов'язаної з пропусками занять, непідготовленістю або недостатньою підготовленістю до них.

14. Методичне забезпечення

1. Конспект лекцій.
2. Плани практичних і лабораторних занять.
3. Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів.

4. Навчальний посібник:
 - Попович А.С. Шкільний курс української мови та методика його викладання. Навчально-методичний комплекс / А.С.Попович. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2006.– 82 с.
5. Навчально-методичний посібник:
 - Програма та методичні рекомендації з педагогічної практики для студентів IV-V курсів факультету української філології / А.С.Попович, І.Є.Боднар, Е.І.Федорчук, О.В.Савицька. – Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2003. – 88 с.
6. Шкільні програми з української мови для 5-9 класів.
7. Шкільні підручники з української мови для 5-9 класів.
8. Орієнтовна тематика курсових робіт з методики навчання української мови. Методичні рекомендації до написання курсових робіт.
9. Орієнтовна тематика дипломних робіт з методики навчання української мови. Методичні рекомендації до написання дипломних робіт.
10. Завдання модульних контрольних робіт, методичні рекомендації до їх написання.
11. Комплексні контрольні роботи.

15. Рекомендована література

Базова

1. Дороз В.Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах: навчальний посібник / В.Ф.Дороз. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 386 с.
2. Методика вивчення української мови в школі: посібник для вчителів / О.М.Беляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентиліук та ін. – К.: Рад. школа, 1987. – 246 с.
3. Методика викладання української мови в середній школі: навчальний посібник / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – 439 с.
4. Методика викладання української мови. Практичні та лабораторні заняття: навчальний посібник / І.С.Олійник, П.І.Білоусенко, Н.Г.Каневська, В.В.Явір; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1991. – 287 с.
5. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах:

підручник для студентів філологічних факультетів університетів / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – 400 с.

6. Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект): навчальний посібник / К.М.Плиско. – Х.: Основа, 1995. – 240 с.
7. Потапенко О.І. Методика викладання української мови. Практикум: навчальний посібник / О.І.Потапенко, Г.І.Потапенко. – К.: Вища школа, 1992. – 126 с.
8. Практикум з методики навчання української мови: посібник для студентів педагогічних університетів та інститутів / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – 302 с.

Допоміжна

9. Беляєв О.М. Сучасний урок української мови / О.М.Беляєв. – К.: Рад. школа, 1981. – 176 с.
10. Блик О.П. Фонетика. Орфоепія. Графіка. Орфографія / О.П.Блик. – К.: Рад. школа, 1988. – 128 с.
11. Бондарчук Л.І. Методику підказує текст / Л.І.Бондарчук. – Тернопіль: Мальва-ОСО, 2001. – 160 с.
12. Варзацька Л.О. Навчання мови та мовлення на основі тексту / Л.О.Варзацька. – К.: Рад. школа, 1986. – 104 с.
13. Вихованець І.Р. У світі граматики / І.Р.Вихованець. – К.: Рад. школа, 1987. – 128 с.
14. Горбачук В.Т. Види диктантів і методика їх проведення / В.Т.Горбачук. – К.: Рад. школа, 1989. – 96 с.
15. Горпинич В.О. Будова слова і словотвір / В.О.Горпинич. – К.: Рад. школа, 1977. – 118 с.
16. Грипас Н.Я. Робота над текстом на уроках мови в 4-6 класах / Н.Я.Грипас. – К.: Рад. школа, 1988. – 112 с.
17. Довга О.М. Як писати твір / О.М.Довга. – К.: Просвіта, 1995. – 248 с.
18. Іваницька Н.Л. Вивчення членів речення у 4-8 класах / Н.Л.Іваницька. – К.: Рад. школа, 1982. – 144 с.

- 19.Іваницька Н.Л. Синтаксис простого речення. Складні випадки аналізу / Н.Л.Іваницька. – К.: Вища школа, 1989. – 63 с.
- 20.Конфедерат І.М. Дидактичні можливості тексту / І.М.Конфедерат. – К.: Рад. школа, 1988. – 112 с.
- 21.Конфедерат І.М. Комплексне повторення на уроках української мови в 5-6 класах / І.М.Конфедерат. – К.: Рад. школа, 1985. – 120 с.
- 22.Кордун П.П. Вивчення стилістики в середній школі / П.П.Кордун. – К.: Рад. школа, 1977. – 151 с.
- 23.Кравчук Д.М. Творчі роботи з української мови в IV-VIII класах / Д.М.Кравчук. – К.: Рад. школа, 1971. – 120 с.
- 24.Кулінська Л.П. Екранна і звукова наочність на уроках української мови / Л.П.Кулінська. – К.: Рад. школа, 1986. – 120 с.
- 25.Лукач С.П. Бесіда на уроках української мови / С.П.Лукач. – К.: Рад. шк., 1990. – 112 с.
- 26.Мельничайко В.Я. Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови / В.Я.Мельничайко. – К.: Рад. шк., 1986. – 168 с.
- 27.Мельничайко В.Я. Творчі роботи на уроках української мови / В.Я.Мельничайко. – К.: Рад. школа, 1984. – 223 с.
- 28.Мельничайко В.Я. Удосконалення змісту і методів навчання української мови / В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк, Л.П.Рожило. – К.: Рад. школа, 1982. – 216 с.
- 29.Миронюк Н.П. Орфоепія в 4-8 класах / Н.П.Миронюк. – К.: Рад. школа, 1986. – 144 с.
- 30.Онищук В.О. Типи, структура і методика уроку в школі / В.О.Онищук. – К.: Рад. школа, 1973. – 159 с.
- 31.Пентилюк М.І. Робота з стилістики в 4-6 класах / М.І.Пентилюк. – К.: Рад. школа, 1984. – 136 с.
- 32.Пентилюк М.І. Робота із стилістики в 8-9 класах / М.І.Пентилюк. – К.: Рад. школа, 1989. – 112 с.
- 33.Передрій Г. Р. Позакласна робота з української мови в 4-8 класах / Г.Р.Передрій. – К.: Рад. школа, 1979. – 158 с.
- 34.Плющ М.Я. Вивчення морфології в 5-6 класах / М.Я.Плющ. – К.: Рад. шк., 1988. – 168 с.
- 35.Плющ М.Я. Словотворення та вивчення його в школі / М.Я.Плющ. – К.: Рад. школа, 1985. – 127 с.
- 36.Потапенко О.І. Гурткова робота з української мови в 4-8 класах / О.І.Потапенко – К.: Рад. школа, 1989. – 112 с.

37. Скуратівський Л.В. Пізнавальні завдання з української мови / Л.В.Скуратівський. – К.: Рад. школа, 1987. – 144 с.
38. Стельмахович М.Г. Розвиток усного мовлення на уроках української мови в 4-8 класах / М.Г.Стельмахович. – К.: Рад. школа, 1975. – 192 с.
39. Стельмахович М.Г. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення в 4-8 класах / М.Г.Стельмахович. – К.: Рад. школа, 1981. – 136 с.
40. Ужченко В.Д. Вивчення фразеології в середній школі / В.Д.Ужченко. – К.: Рад. школа, 1990. – 175 с.
41. Шкурятяна Н.Г. Методика вивчення орфографії / Н.Г.Шкурятяна. – К.: Рад. школа, 1985. – 133 с.

16. Інформаційні ресурси

1. Навчально-методичний комплекс дисципліни „Методика навчання української мови”.

Електронні посібники, комп'ютерні програми

1. Практичний правопис української мови. 50 диктантів. 20 уроків грамотності. – Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005.
2. Українська мова. Зовнішнє незалежне оцінювання. Екзаменаційні тести. – К.: CD – видавництво „ІНФОДИСК”.
3. Українська мова та література. Тестові завдання, ключі. – Тернопіль: Редакція газети „Підручники і посібники”, 2008.
4. Українська мова: Збірник текстів для диктантів. Державна підсумкова атестація (аудіо-диск). – К., 2010.
5. Шелехова Г., Новосьолова В., Остаф Я., Скуратівський Л. Педагогічний програмний засіб „Українська мова: 7 клас (розробник ЗАТ „Мальва””, 2007.
6. Українська мова. 5 клас. Електронний навчально-методичний комплект для загальноосвітніх навчальних закладів. ДП „ІІТ”, 2009 („Фонетика, орфоєпія, графіка. Орфографія”).
7. Українська мова. 7 клас. Електронний навчально-методичний комплект для загальноосвітніх навчальних закладів. ДП „ІІТ”, 2009 (Відомості про мовлення, Сприймання чужого мовлення, Відтворення готового тексту, Створення власних висловлювань (Діалогічне мовлення, Монологічне мовлення).
8. Українська мова. 8 клас. Електронний навчально-методичний комплект для загальноосвітніх навчальних закладів. ДП «ІІТ»,

2009.

9. Домарецька Г.А. Українська мова. Тестові завдання для перевірки знань. 7 клас. Тренінг-програма.
10. Домарецька Г.А. Українська мова. Тестові завдання для перевірки знань. 6 клас. Тренінг-програма.
11. Домарецька Г.А. Українська мова. Тестові завдання для перевірки знань. 5 клас. Тренінг-програма
12. Вербова Наталія, Вербовий Олег. Українська мова. 9 клас. Державна підсумкова атестація. Тренінг-програма.

http://www.nbu.gov.ua/	Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського
http://ruh.znaimo.com.ua/index-26750.html?page=12	Наукова бібліотека національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова
http://lib.vippo.org.ua/periodyka.php?subcat=168&group=12 або http://journal.osnova.com.ua/archive/4	Журнал „Вивчаємо українську мову і літературу”
http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Umlsh/texts.html	Журнал „Українська мова і література в школі”
http://dyvoslovo.com.ua/archive/zmist_1/	Журнал „Дивослово”
http://journal.kdpu.edu.ua/pedag/article/view/379	Журнал „Педагогіка вищої та середньої школи”
http://www.riash.ru/soder.php	Журнал „Русский язык в школе”
http://sch.pedpresa.com/cgi-bin/pnz/sch.cgi?session=0&action=m_show_issue&cat=1&target=i1 http://lib.vippo.org.ua/periodyka.php?subcat=63&page=2	Журнал „Українська мова і література в сучасній школі”
http://lib.vippo.org.ua/periodyka.php?subcat=168&group=12	Журнал „Методичні діалоги. Журнал для вчителів української мови і літератури”
http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ryalk/	Науковий журнал „Русский язык, литература, культура в школе и вузе”
http://korycja50.blogspot.com/p/blog-page_12.html	Блог Галини Романівни Корицької
http://omelchuk.ks.ua/index.php?option=com_remository&Itemid=53&func=fileinfo&id=14	Персональний сайт Сергія Омельчука
http://www.glazova.org.ua/index.php?option=	Персональний сайт Олександри

com_content&view=article&id=103:-10-11-&catid=56:-10-&Itemid=77	Глазової
http://www.bbc.co.uk/blogs/ukrainian/ponomariv/	Блог професора Пономарева О.Д.
http://uapryal.com.ua/uchebno-metodicheskiy-razdel/	Українська асоціація викладачів російської мови
http://metodportal.net/node/4697	Методичний портал
http://tineydggers.at.ua/load/39-2-2	Плани-конспекти уроків
http://osvita.org.ua/	Освітній портал України
http://lingvod.blogspot.com/	Лінгводидактика
http://www.filologdirect.ru/content/kommunikativnyi-aspekt-v-rabote-nad-intonatsiei-v-professionalnoi-podgotovke-uchitelya	Портал філолога
http://subject.com.ua/ukrmova/method/index.html	Підручник за редакцією М.І.Пентилюк „Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах”
ftp://lib.sumdu.edu.ua/ebooks/Knigi_CYL/Vikladanna_ukr_movi(zagalnoosvitnih_zakladah)-Doroz.pdf	Навчальний посібник В.Ф.Дороз „Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах”

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття №1

Тема: Зміст навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах

Мета: Ознайомитися з нормативними документами щодо вивчення української мови в загальноосвітніх навчальних закладах, з'ясувати зміст і принципи побудови шкільного курсу української мови, осмислити роль української мови у формуванні національно-мовної особистості.

План

1. Концепція мовної освіти в Україні.
2. Завдання освітньої галузі „Мова” в середній школі відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти.
3. Освітнє значення української мови як навчального предмета. Мета і завдання навчання української мови в школі.
4. Формування національно-мовної особистості. Комунікативне спрямування у навчанні мови.
5. Основні аспекти навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах. Підходи до вивчення рідної мови.
6. Зміст і принципи побудови шкільного курсу української мови. Змістові лінії навчання.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) базову:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 10-65.
- Методика викладання української мови в середній школі / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – С. 6-18.
- Методика вивчення української мови в школі / О.М.Беляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк та ін. – К.: Рад. школа, 1987. – С. 6-13.

– Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова. 5-12 класи. – К., Ірпінь: Перун, 2005. – 176 с.

б) допоміжну:

– Адамець Л. До проблеми наступності мовної освіти / Л.Адамець, В.Тищенко // Українська мова і література в школі. – 2007. – №1. – С. 28-30.

– Беляєв О. Концепція навчання державної мови в школах України / Олександр Беляєв, Леонід Скуратівський, Лідія Симоненкова, Галина Шелехова // Дивослово. – 1996. – №1. – С. 16-19.

– Бондаренко Н. Державна мова в контексті мовної освіти / Неллі Бондаренко // Дивослово. – 1996. – №4. – С. 30-33.

– Глазова О. Компетентнісний підхід у навчанні школярів: суть, перспективи, проблеми / Олександра Глазова // Методичні діалоги. – 2006. – №5. – С. 4-7.

– Голуб Н. Методичні рекомендації щодо навчання української мови в умовах компетентнісного підходу / Ніна Голуб // Дивослово. – 2013. – №9. – С. 2-8.

– Дідук-Ступ'як Г. Інтерація різнотипових підходів до вивчення української мови в основній школі / Галина Дідук-Ступ'як // Дивослово. – 2014. – №1. – С. 2-7.

– Донченко Т. Інтеграція системно-описового, функціонально-стилістичного і комунікативно-діяльнісного підходів до вивчення української мови / Т.Донченко, В.Луценко // Українська мова і література в школі. – 2005. – №3. – С. 5-9.

– Донченко Т.К. Про концепцію вивчення рідної мови в школі / Т.К.Донченко // Українська мова і література в школі. – 1993. – №1. – С. 3-4.

– Дороз В. Переосмислення процесу навчання і виховання національно свідомої мовної особистості на уроках української мови з ціннісних позицій / Вікторія Дороз // Українська мова і література в школі. – 2010. – №2. – С. 6-11.

– Єрмоленко С. Навчально-виховна концепція вивчення української (державної) мови / Світлана Єрмоленко, Любов Мацько // Дивослово. – 1994. – №7. – С. 28-33.

– Лещенко Г. Комунікативна україномовна компетенція школярів у контексті сучасної мовної освіти / Ганна Лещенко // Українська мова і література в школі. – 2003. – №7. – С. 2-5.

- Пентилюк М. Концептуальні засади комунікативної методики навчання української мови / Марія Пентилюк, Олена Горошкіна, Алла Нікітіна // Українська мова і література в школі. – 2006. – №1. – С. 15-20.
 - Пентилюк М. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті / Марія Пентилюк // Українська мова і література в школі. – 2010. – №2. – С. 2-5.
 - Пентилюк М. Теоретичні засади методики навчання української мови / Марія Пентилюк // Українська мова й література в сучасній школі. – 2013. – №5. – С. 2-7.
 - Пентилюк М. Лінгводидактичні перспективи навчання української мови в системі профільної освіти / Марія Пентилюк // Українська мова й література в школах України. – 2014. – №4. – С. 18-24.
 - Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект) / К.М.Плиско. – Х.: Основа, 1995. – С. 142-199.
 - Симоненко Т. Формування національно-мовної особистості на уроках мови в 5-7 класах / Тетяна Симоненко // Дивослово. – 2000. – №1. – С. 39-41.
 - Стельмахович М.Г. Етнопедагогічні основи методики української мови / М.Г.Стельмахович // Українська мова і література в школі. – 1993. – №5-6.
 - Тараннік-Ткачук К. Методичні рекомендації щодо вивчення української мови в 2013-2014 навчальному році / Катерина Тараннік-Ткачук, Галина Шелехова // Дивослово. – 2013. – №7-8. – С. 2-12.
 - Методичні рекомендації щодо вивчення української мови в 2014-2015 навчальному році // Дивослово. – 2014. – №7-8. – С. 2-4.
- 2. Законспектувати (відповідно до питань плану практичного заняття):**
- Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. за №1392) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua//often-requested/state-standards/> або Дивослово. – 2011. – №8. – С. 20-27;
 - Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. Українська мова. 5-9 класи [Електронний ресурс]/

укладачі: Г.Т.Шелехова, М.І.Пентилюк, В.І.Новосьолова, Т.Д.Гнаткович, Н.Б.Коржова, К.В.Таранік-Ткачук. – К., 2012. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869088/ або Дивослово. – 2013. – №5. – С. 2-14.

- Проект Концепції мовної освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://chervona-kalina.ucoz.com/>;
 - Скуратівський Л. Концепція мовної освіти 12-річної школи (українська мова) / Леонід Скуратівський // Українська мова і література в школі. – 2002. – №2. – С. 4-10.
- 3. Ознайомитися** з дискусіями навколо обговорення Проекту Концепції мовної освіти в Україні на Інтернет-сторінках:
- <http://www.pravda.com.ua/columns/2011/03/18/6027625/>;
 - ovi-moment.com.ua/novyny-vnz/zagalni/3446-q-q-.html;
 - http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?kontseptsiya_movnoyi_osviti_ne_maye_prava_na_istnuvannya;
 - <http://www.newsru.ua/ukraine/25jan2011/konception.html>;
 - www.lnu.edu.ua/faculty/Philol/www/.../20110117_zvernennia_filol.doc та інших.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. Проведення дискусії щодо Концепції мовної освіти в Україні та нового проекту Концепції мовної освіти в Україні (2010 р.) і Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти.
3. Обговорення теоретичних питань плану практичного заняття.
4. Виконання вправ і тестових завдань за посібниками:
 - Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 22-25; 30-32;
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / [М.І.Пентилюк, Т.Г.Окуневич, Н.С.Бородіна та ін.]. – К.: Ленвіт, 2012. – С. 9-13;
 - Методика викладання української мови. Практичні та лабораторні заняття / [І.С.Олійник, П.І.Білоусенко, Н.Г.Каневська, В.В.Явір]; за

- ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1991. – С. 6-8.
5. Написання самостійної роботи „Мої пропозиції до проекту Концепції мовної освіти в Україні (2010 р.)”.
 6. Підбиття підсумків заняття. Мотивація оцінювання.

Практичне заняття №2

Тема: Зміст і структура чинних програм з української мови для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів

Мета: Ознайомити студентів з основними положеннями пояснювальної записки до чинних програм з української мови, змістом і структурою програм.

План

1. Основні положення пояснювальної записки до програм з української мови для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів.
2. Змістові лінії навчання української мови як складники комунікативної компетентності та їх зміст.
3. Принципи побудови програм з української мови для 5-9 класів.
4. Структура програм з української мови для 5-9 класів. Розподіл матеріалу за роками навчання.
5. Характеристика додатків до програми з української мови.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) базову:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барактян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 47-63.
- Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 32-36.

б) допоміжну:

- Галаєвська Л. Реалізація соціокультурної змістової лінії на уроках

рідної (української) мови в 5-му класі / Людмила Галаєвська // Українська мова і література в школі. – 2005. – №8. – С. 12-18.

2. Зробити нотатки (відповідно до питань плану практичного заняття):

- Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова. 5-12 класи. – К., Ірпінь: Перун, 2005. – 176 с.
- Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. Українська мова. 5-9 класи / укладачі: Г.Т.Шелехова, М.І.Пентилюк, В.І.Новосьолова, Т.Д.Гнаткович, Н.Б.Коржова, К.В.Таранік-Ткачук [Електронний ресурс]. – К., 2012. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869088/ або Дивослово. – 2013. – №5. – С. 2-14.
- Таранік-Ткачук К. Методичні рекомендації щодо вивчення української мови в 2013-2014 навчальному році / Катерина Таранік-Ткачук, Галина Шелехова // Дивослово. – 2013. – №7-8. – С. 2-12.

3. Підготувати рецензії на програми (на вибір окремим студентам):

- Українська мова. Програма для ЗНЗ (класів) з поглибленим вивченням української мови. 8-9 класи / [С.О.Караман, О.В.Караман, М.Я.Плющ, В.І.Тихоша]; за ред. С.О.Карамана // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008. – №10. – С. 57-76;
- Гнаткович Т. Українська мова. Програма для 5-7 класів з поглибленим вивченням української мови загальноосвітніх навчальних закладів / Тетяна Гнаткович // Українська мова і література в школі. – 2009. – №5. – С. 55-64; №6. – С. 44-52.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. Обговорення теоретичних питань плану практичного заняття.
3. Виконання вправ і завдань за посібниками:
 - Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич,

- З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 390-40;
- Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / [М.І.Пентилюк, Т.Г.Окуневич, Н.С.Бородіна та ін.]. – К.: Ленвіт, 2012. – С. 27-33.
4. Написання самостійної роботи за завданнями:
- здійснити порівняльну характеристику чинних програм з української мови для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів;
 - запропонувати доповнення і зміни до чинної програми з української мови для 5-9 класів.
5. Підбиття підсумків практичного заняття. Мотивація оцінювання.

Практичне заняття №3

Тема: Методи та прийоми навчання української мови

Мета: Засвоїти загальні поняття про методи і прийоми навчання української мови, класифікацію методів за способом взаємодії вчителя та учнів на уроці; розвивати вміння та навички використовувати ефективні методи і прийоми, враховуючи конкретні умови вивчення мовного матеріалу та підготовку учнів до сприйняття і засвоєння певного навчального матеріалу.

План

1. Загальні поняття про методи і прийоми викладання української мови. Класифікація методів за способом взаємодії вчителя і учнів на уроці.
2. Характеристика методу розповіді вчителя (пояснення, лекція), його особливості.
3. Метод бесіди, його аналітико-синтетична основа, різновиди цього методу.
4. Метод спостереження і аналізу мовних явищ, його значення в організації пізнавальної активності учнів.
5. Організація самостійної роботи учнів і метод роботи за підручником.
6. Метод вправ і система роботи над виробленням мовних умінь і навичок.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) базову:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 108-121.
- Методика викладання української мови в середній школі / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – С. 56-89.
- Методика вивчення української мови в школі / О.М.Беляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк та ін. – К.: Рад. школа, 1987. – С. 41-52.
- Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект) / К.М.Плиско. – Х.: Основа, 1995. – С. 142-199.

б) допоміжну:

- Лукач С.П. Бесіда на уроках української мови / С.П.Лукач. – К.: Рад. шк., 1990. – 112 с.
- Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С.53-64.

2. Законспектувати:

- Донченко Т. До проблеми методів навчання української мови / Тамара Донченко // Українська мова і література в школі. – 2005. – №7. – С. 2-5.
- Омельчук С. Методи і прийоми навчання української мови: сучасний стан проблеми / Сергій Омельчук // Дивослово. – 2013. – №6. – С. 19-22.

3. Виконати практичне завдання:

- самостійно дібрати до кожного методу, який зазначений у плані практичного заняття, власні приклади його використання при вивченні певних тем на уроках української мови (теми зазначати).

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. Проведення бесіди за питаннями:
 - Загальні поняття про методи та прийоми української мови.
 - Різні підходи до класифікації методів навчання.
 - Класифікація методів навчання за способом взаємодії вчителя і учнів на уроці.
 - З'ясування залежності вибору методів від специфіки навчального матеріалу, підготовки учнів до сприйняття і засвоєння.
3. Характеристика методів навчання за способом взаємодії вчителя і учнів на уроці з демонстрацією самостійно дібраних прикладів та поясненнями. Обговорення.
4. Аналіз основних прийомів навчання мови, їх залежність від навчально-виховних завдань уроку і матеріалу, що вивчається.
5. Виконання вправ і завдань за посібниками:
 - Методика викладання української мови. Практичні та лабораторні заняття / [І.С.Олійник, П.І.Білоусенко, Н.Г.Каневська, В.В.Явір]; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1991. – С. 45-57;
 - Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 59-64; 67-71;
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / [М.І.Пентилюк, Т.Г.Окуневич, Н.С.Бородіна та ін.]. – К.: Ленвіт, 2012. – С. 21-27.
6. Підбиття підсумків заняття. Мотивація оцінювання.

Практичне заняття №4

Тема: Інтерактивні методи навчання української мови

Мета: Усвідомити практичну спрямованість (навчальну і контролювальну) інтерактивних методів навчання.

План

1. Програмоване та комп'ютеризоване навчання на уроках української мови.
2. Алгоритмізація – важливий прийом у вивченні мови.

3. Проблемне вивчення мови як активний метод навчання.
4. Інтерактивні технології на уроках української мови.
5. Системний підхід до вивчення мови. Інтенсифікація навчання на уроках української мови.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) базову:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 121-156.
- Методика викладання української мови в середній школі / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – С. 73-77.
- Методика вивчення української мови в школі / О.М.Беляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк та ін. – К.: Рад. школа, 1987. – С. 52-62.
- Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект) / К.М.Плиско. – Х.: Основа, 1995. – С. 181-184; 188-194.

б) допоміжну:

- Борисенко В. Проблемні вправи на уроках української мови / Валентина Борисенко // Українська мова й література в сучасній школі. – 2013. – №3. – С. 17-23.
- Дженджеро О. Дещо про переваги інтерактивного навчання в шкільній практиці / Оксана Дженджеро // Українська мова і література в школі. – 2006. – №2. – С. 8-10.
- Жаровська Н.В. Метод проектів на уроках української мови та літератури / Н.В.Жаровська, Т.В.Муляр. – Тернопіль-Харків: Ранок, 2011. – 144 с.
- Зінько С. Інноваційні методи в навчанні рідної мови / С.Зінько, О.Ковальова, Л.Ревун // Українська мова і література в школі. – 2007. – №2. – С. 9-13.
- Методи навчання української мови у системі компетентнісної освіти // Дивослово. – 2013. – №6. – С. 13-14.

- Проектне навчання на уроках української мови та літератури. Учитель року / уклад. Є.І.Науменко, О.М.Чхайло. – Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 122 с.
- Скрипник Л. Використання інноваційних методів і прийомів на уроках української мови і літератури / Людмила Скрипник // Українська мова і література в школі. – 2006. – №2. – С. 43-46.
- Смирнова Н. Інноваційні системи навчання на уроках української мови / Неля Смирнова // Українська мова й література в сучасній школі. – 2013. – №12. – С. 40-43.
- Фасоля А. Інтерактивне навчання: алгоритм вироблення рефлексивно-оцінювальних умінь / Анатолій Фасоля // Українська мова та література. – 2008. – №42. – С. 6-13.

2. Законспектувати:

- Варзацька Л. Інтерактивні методи навчання: лінгводидактичні засади / Лариса Варзацька, Людмила Кратасюк // Дивослово. – 2005. – №2. – С. 5-19;
- Максимчук Г. Інтерактивні методи навчання української мови / Галина Максимчук, Іван Хом'як // Дивослово. – 2012. – №8. – С. 18-22.

3. Створити проблемну ситуацію при вивченні обраної теми (*за вибором студентів*) на уроках української мови, зазначити конкретну тему і клас.

4. Підготувати повідомлення за поданими темами (*за вибором студентів*):

Програмовані завдання і вправи

- Іваницька Н.Л. Службові частини мови. Програмовані завдання для самостійної роботи / Н.Л.Іваницька // Українська мова і література в школі. – 1991. – №8. – С. 25-40.
- Іваницька Н.Л. Повнозначні частини мови. Програмовані завдання для самостійної роботи / Н.Л.Іваницька, Т.С.Слободинська // Українська мова і література в школі. – 1991. – №1. – С. 3-16.
- Лаптієнко К. Програмоване навчання на уроках Української мови (за темою „Прислівник” / К.Лаптієнко // Українська мова і література. – 2000. – №12 (172). – С. 3.
- Риженков А. Програмування у шкільному курсі граматики. Навчальний посібник / Анатолій Риженков // Українська мова та література. – 2001. – №23-24. – вкладка.
- Турло І. Програмовані картки до теми „Види складнопідрядних

речень” / І.Турло // Дивослово. – 1995. – №3. – С. 40-42.

- Шитик Л. Використання програмованих завдань при вивченні синтаксису / Л.Шитик // Українська мова і література в школі. – 2002. – №5. – С. 16-19.

Алгоритми

- Безвушко П.А. Алгоритми на уроках мови / П.А.Безвушко // Українська мова і література в школі. – 1990. – №9. – С. 3-16.
- Коломійченко О. Будуємо алгоритм / Ольга Коломійченко // Дивослово. – 1998. – №11. – С. 47-48.
- Кричун Л. Кроки назустріч розумінню. Місце лінгвістичного алгоритму в сучасній системі інтерактивного навчання / Людмила Кричун // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008. – №9. – С. 38-41.
- Надточій О. Алгоритмічний підхід до розв’язання складних питань орфографії / Олена Надточій, Тамара Гревцева // Урок української. – 1999. – №1. – С. 24-25.
- Хом’як І. Алгоритмування навчального матеріалу з орфографії / Іван Хом’як // Дивослово. – 1999. – №5. – С. 18-20.

Проблемне вивчення мови

- Мартин Н. Дієприкметник. Проблемний підхід до вивчення теми в 7 класі / Надія Мартин // Українська мова та література. – 2002. – №21. – С. 3-21.
- Підгайний П. Проблемні задачі з фонетики / Петро Підгайний // Урок української. – 2001. – №1. – С. 37-38.
- Шкільник М.М. Проблемний підхід до вивчення частин мови / М.М.Шкільник. – К.: Рад. школа, 1986. – С. 4-33.

Укрупнені структури (блоки), модулі

- Девдера М.В. Укрупнені структури (блоки) у процесі вивчення мови (з досвіду) / М.В.Девдера // Українська мова і література в школі. – 1989. – №6. – С. 57-67.
- Девдера М. Уроки мови із застосуванням укрупнень (фрагменти розробок) / Михайло Девдера // Українська мова і література в школі. – 2005. – №7. – С. 32-34.
- Макєєва Т. Вивчення мови на основі блок-схем. Складне речення / Тетяна Макєєва // Українська мова та література. – 2002. – №45. – С. 3-19.
- Пономаренко В.М. Укрупнені блоки і таблиці у процесі вивчення

розділу „Фонетика. Графіка. Орфоепія. Орфографія” / В.М.Пономаренко // Українська мова і література в школі. – 1992. – №11-12.

- Федоренко О. Узагальнюючі логічні схеми на уроках української мови / О.Федоренко // Українська мова і література в школі. – 2001. – №2. – С. 23-24.

Опорні конспекти та зорові опори, кодові схеми

- Білоголовський Б.Я. Кодові схеми на уроках української мови (З досвіду) / Б.Я.Білоголовський // Українська мова і література в школі. – 1992. – №2.
- Гаврилюк О.М. Використання зорових опор на уроках української мови в 5 класі / О.М.Гаврилюк // Українська мова і література в школі. – 1991. – №8. – С. 40-42.
- Гутник Ю.А. Використання опорних схем на уроках української мови / Ю.А.Гутник // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2008. – №31. – С. 2-7.
- Денисенко М. Система опорних конспектів на уроках мови (На захист невинувато забутої педагогічної технології) / Марина Денисенко // Дивослово. – 2011. – №11. – С. 15-18.
- Жубіль Г. Узагальнювальні асоціативні схеми на уроках мови. Досвід роботи / Галина Жубіль // Українська мова та література. – 2009. – №10. – С. 3-24.
- Каткова І. Чи потрібна „еврика” на уроках мови?! / Ірина Каткова // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2003. – №5. – С. 70-75.
- Мельник Н. Опорні конспекти з української мови / Н.Мельник, М.Піддубний // Українська мова і література в школі. – 2001. – №2. – С. 50-55.
- Піддубний М. Опорні конспекти з української мови для 7-8 класів / Н.Мельник, М.Піддубний // Українська мова і література в школі. – 2002. – №1. – С. 35-42.
- Піддубний М. Опорні конспекти з української мови для 9 класу / М.Піддубний, Н. Мельник // Українська мова і література в школі. – 2002. – №2. – С. 40-44.
- Федоренко О. Узагальнюючі логічні схеми на уроках української мови / О.Федоренко // Українська мова і література в школі. – 2001. – №2. – С. 23-24.

Мультимедійні технології

- Босак С. Використання мультимедійних технологій на уроках української мови / Світлана Босак // Дивослово. – 2010. – №11. – С. 9-11.
- Бученко І. Комп'ютеризація навчання мови – данина моді чи засіб підвищення професійної майстерності педагога? / Ірина Бученко // Методичні діалоги. Газета для вчителів української мови. – 2008. – №2. – С. 7.
- Дегтярєва Г. Застосування комп'ютерних методичних систем на уроках української мови та літератури / Галина Дегтярєва // Дивослово. – 2010. – №4. – С. 2-4.
- Заєць В.І. Роздуми, навіяні розмовами про комп'ютерні засоби у шкільному навчанні / Віра Іванівна Заєць // Методичні діалоги. Газета для вчителів української мови. – 2008. – №1. – С. 16-17.
- Криворучко О. Розвиток творчих здібностей учнів на основі застосування мультимедійних технологій / Оксана Криворучко // Методичні діалоги. Газета для вчителів української мови. – 2007. – №5. – С. 11-12.
- Радченко І. Комп'ютерні засоби навчання на уроках української мови: проблеми сьогодення / Ірина Радченко // Методичні діалоги. Газета для вчителів української мови. – 2007. – №8. – С. 7-12.
- Стефанович Т.В. Формування життєвих компетенцій учнів засобами ІКТ на уроках української словесності / Т.В.Стефанович // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2013. – №13. – С. 2-6.
- Шелехова Г. Комп'ютерні технології у навчанні мови / Г.Шелехова, А.Манако, Я.Остаф // Дивослово. – 1999. – №3. – С. 33-35.

Метод проектів

- Варзацька Л. Метод опорних умінь у системі компетентнісної мовної освіти / Лариса Варзацька // Дивослово. – 2012. – №11. – С. 2-5.
- Варзацька Л. Проектна діяльність у системі компетентнісної мовної освіти / Лариса Варзацька // Дивослово. – 2012. – №9. – С. 7-10.
- І знову про навчальний проект. План навчального проекту „Ділові проекти в нашому житті” // Методичні діалоги. Газета для вчителів української мови. – 2007. – №3. – С. 16-21.

- Какалюк О.Л. Навчальні проекти на уроках української мови і літератури / О.Л.Какалюк // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2013. – №27. – С. 2-11.
- Кратасюк Л. Метод проектів у системі особистісно зорієнтованої мовної освіти / Л.Кратасюк // Українська мова і література в школі. – 2010. – №4. – С. 10-15.
- Луценко В. Метод проектів як форма інноваційного навчання рідної мови / Валентина Луценко // Дивослово. – 2010. – №12. – С. 6-7.
- Нижник О. Особливості використання проектної технології / Ольга Нижник // Українська мова та література. – 2008. – №8. – С. 11-12.
- Нищета В. Метод проектів і його життєво-компетентнісний потенціал Володимир Нищета // Українська мова та література. – 2008. – №8. – С. 3-5.
- Нищета В. Життєтворчий аспект шкільної мовної освіти / Володимир Нищета // Дивослово. – 2009. – №10. – С. 42-45.
- Садовнікова О. Метод проектів на уроках української мови як засіб формування пізнавально-творчих умінь старшокласників / Ольга Садовнікова // Українська мова і література в школі. – 2007. – №4. – С. 8-13.

Гра

- Новик О. Гра як метод навчання рідної мови (на прикладі уроку у 6 класі) / Ольга Новик // Методичні діалоги. Газета для вчителів української мови. – 2008. – №1. – С. 13-15.
- Передрій Г. Про цікаві завдання й ігрові форми роботи з української мови / Ганна Передрій // Дивослово. – 2005. – №1. – С. 7-14.
- Хомуха О.А. Ігрові форми навчання як засіб розвитку творчої особистості / О.А.Хомуха // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2008. – №31. – С. 8-15.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування необхідності впровадження в навчальний процес на уроках української мови інтерактивних методів та прийомів навчання.
3. Аналіз створених студентами проблемних ситуацій.

4. Виступи студентів за обраними інтерактивними методами та їх обговорення.
5. Виконання тестових завдань за посібником: Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / [М.І.Пентилюк, Т.Г.Окуневич, Н.С.Бородіна та ін.]. – К.: Ленвіт, 2012. – С. 21-27.
6. Підбиття підсумків заняття. Мотивація оцінювання.

Практичне заняття №5

Тема: Типи уроків з української мови, їх структура і методика проведення

Мета: З'ясувати основні вимоги до уроку української мови на сучасному етапі розвитку школи; розвивати уміння конкретизувати мету уроку; ознайомити студентів зі структурою уроків української мови та методикою їх проведення.

План

1. Урок – основна форма навчально-виховного процесу. Основні вимоги до уроку української мови на сучасному етапі розвитку школи.
2. Мета і зміст уроку української мови. Проблема типології уроків.
3. Структура уроків української мови, основні її компоненти.
4. Методика проведення основних типів уроків з мови.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу

а) базову:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 78-108.
- Методика викладання української мови в середній школі / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – С. 89-151.
- Методика вивчення української мови в школі / О.М.Беляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк та ін. – К.: Рад. школа, 1987. – С. 13-32.

- Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект) / К.М.Плиско. – Х.: Основа, 1995. – С. 204-229.
- Беляєв О.М. Сучасний урок української мови / О.М.Беляєв. – К.: Рад. школа, 1981. – С. 91-160.
- Онищук В.О. Типи, структура і методика уроку в школі / В.О.Онищук. – К.: Рад. школа, 1973. – 159 с.

б) допоміжну:

- Варзацька Л. Типологія уроків рідної мови й мовлення в системі розвивального навчання / Л.Варзацька // Українська мова і література в школі. – 2002. – №6. – С. 37-38.
- Донченко Т. Уроки мови мають стати уроками словесності / Т.Донченко // Дивослово. – 1995. – №4. – С. 36-39.
- Особистісно орієнтований урок: конструювання та діагностика / [М.І.Лькьянова, Н.А.Разіна, Т.М.Абдулліна та ін.]. – Х.: Веста: Вид-во „Ранок”, 2007. – 176 с.
- Остапенко Н.М. Технологія сучасного уроку рідної мови / Н.М.Остапенко, Т.В.Симоненко, В.М.Руденко. – К.: ВЦ „Академія”, 2011. – 248 с.
- Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентиліук: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 71-84.
- Хом’як І. Типологія уроків у лінгводидактичній спадщині О.М. Біляєва / Іван Хом’як // Українська мова і література в школі. – 2010. – №4. – С. 2-5.

2. Законспектувати:

- Голобородько Є.П. Урок рідної мови: сучасні підходи та технології / Є.П.Голобородько, С.А.Омельчук // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2003. – №1. – С. 20-22.
- Кучеренко І. Загальнодидактичні і лінгвометодичні вимоги до сучасного уроку української мови / Ірина Кучеренко // Українська мова й література в сучасній школі. – 2013. – №10. – С. 12-18.
- Лаврик В. Типологія уроків як форма організації особистісно зорієнтованого навчання української мови в сучасній школі / Валентина Лаврик // Українська мова і література в школі. – 2006. – №4. – С. 2-9.

- Пентилюк М. Сучасні підходи до типології уроків / Марія Пентилюк // Дивослово. – 2008. – №6. – С. 2-5.

3. Виконати практичне завдання:

- Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – Завдання 2. – С. 80.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань плану практичного заняття та проблемних питань теми.
3. Обговорення публікацій, законспектованих студентами впродовж підготовки до практичного заняття.
4. Перевірка практичного завдання.
5. Виконання вправ і завдань за посібниками:
 - Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 75-84;
 - Методика викладання української мови. Практичні та лабораторні заняття / [І.С.Олійник, П.І.Білоусенко, Н.Г.Каневська, В.В.Явір]; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1991. – С. 64-77;
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / [М.І.Пентилюк, Т.Г.Окуневич, Н.С.Бородіна та ін.]. – К.: Ленвіт, 2012. – С. 33-37.
6. Підбиття підсумків заняття. Мотивація оцінювання.

Практичне заняття №6

***Тема: Методика вивчення фонетики, графіки та орфоепії.
Розробка плану-конспекту уроку вивчення нового матеріалу***

Мета: Ознайомити студентів зі змістом шкільного курсу фонетики, графіки і орфоепії та завданнями вивчення цих розділів у школі; навчити добирати ефективні методи і прийоми та складати плани-конспекти уроків вивчення нового матеріалу.

План

1. Зміст шкільного курсу фонетики, графіки та орфоєпії, його завдання та значення.
2. Етапи вивчення фонетики, орфоєпії та графіки у школі.
3. Методи і прийоми вивчення цих розділів у школі.
4. Аналіз викладу теоретичного матеріалу та системи вправ з розділу „Фонетика, графіка та орфоєпія”, що розміщені в шкільних підручниках з рідної мови (5 клас).
5. Структура уроку вивчення нового матеріалу, основні його компоненти.
6. Методика проведення уроків вивчення нового матеріалу з фонетики, графіки і орфоєпії та аналіз уроків цього типу.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) базову:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 86-88; 162-172.
- Методика викладання української мови в середній школі / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – С. 105-116; 151-167.
- Методика вивчення української мови в школі / О.М.Беляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк та ін. – К.: Рад. школа, 1987. – С. 22-23; 89-105.
- Блик О.П. Фонетика. Орфоєпія. Графіка. Орфографія / О.П.Блик. – К.: Рад. школа, 1988. – 128 с.
- Миронюк Н.П. Орфоєпія в 4-8 класах / Н.П.Миронюк. – К.: Рад. школа, 1986. – 144 с.

б) допоміжну:

- Бакум З.П. Теоретико-методологічні засади навчання фонетики української мови в гімназії: монографія / З.П.Бакум. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2008. – 338 с.
- Беляєв О. Про вивчення фонетики в школі / О.Беляєв // Українська мова і література в школі. – 2004. – №7-8. – С. 2-5.

- Квашук А. Цікаві матеріали для уроків з фонетики, орфоєпії та графіки / А.Квашук, А.Костюк // Дивослово. – 2001. – №11. – С. 47-49.
- Лапшина І.М. Українська мова: Фонетика. Графіка: вправи та ігри / І.М.Лапшина. – К.: Вид. центр „Академія”, 1999. – 96 с.
- Передрій Г. У світі звуків і слів. Цікаві завдання з фонетики, лексикології і словотвору / Г.Передрій, Т.Карпенко. – К.: Богдана, 1998. – 399 с.
- Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентиліук: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 93-98.

2. Законспектувати:

- Ющук І. Наукові засади вивчення фонетики у школі / Іван Ющук // Дивослово. – 2007. – №10. – С. 8-13; №11. – С. 2-5.

3. Виконати практичні завдання:

- проаналізувати виклад теоретичного матеріалу та системи вправ з розділу „Фонетика, орфоєпія, графіка”, які розміщені в шкільних підручниках з української мови;
- розробити план-конспект уроку вивчення нового матеріалу з розділу „Методика вивчення фонетики, орфоєпії, графіки, орфографії” за темами (відповідно до порядкового номера прізвища студента в журналі обліку роботи академічної групи):

5 клас

Соціокультурна змістова лінія:

Родинно-побутова культура: структура, функції сім'ї, глибока й всеперемагаюча материнська, батьківська любов до дітей, шанобливе ставлення до бабусі й дідуся, родичів, прив'язаність до отчого дому.

1. Звуки мови й звуки мовлення. Голосні й приголосні звуки.
2. Приголосні тверді й м'які, дзвінкі й глухі; вимова звуків, що позначаються буквами *г і ґ*.
3. Позначення звуків мовлення на письмі. Алфавіт (абетка, азбука). Співвідношення звуків і букв. Звукове значення букв *я, ю, є, ї та щ*.
4. Фонетична транскрипція.
5. Склад. Основні правила переносу.
6. Наголос. Орфоєпічний словник і словник наголосів. Орфоєпічна помилка (практично).

7. Використання логічного наголосу для виділення у вимові смислового навантаження.
8. Вимова наголошених і ненаголошених голосних. Ненаголошені голосні [e], [и], [o] у коренях слів. Ненаголошені голосні, що не перевіряються наголосом.
9. Позначення на письмі ненаголошених голосних [e], [и] та (o) перед складом з наголошеним (y) у коренях слів. Орфографічна помилка (практично), її умовне позначення.
10. Ненаголошені голосні, що не перевіряються наголосом. Орфографічний словник.
11. Вимова приголосних звуків. Уподібнення приголосних звуків.
12. Спрощення в групах приголосних.
13. Найпоширеніші випадки чергування голосних і приголосних звуків (практично). Чергування [o] — [a], [e] — [i], [e] — [и]; [o],[e] з [i]; [e]—[o] після [ж],[ч], [ш]; [и], [і] після [ж], [ч],[ш], [шч] та [г], [к], [х] у коренях слів; [г], [к], [х] — [ж], [ч], [ш] — [з'], [ц'], [с'].
14. Основні випадки чергування у — в, і — й .
15. Позначення м'якості приголосних на письмі буквами ь, і, є, ю, я. Сполучення ьо, йо.
16. Правила вживання знака м'якшення.
17. Правила вживання апострофа. Правильна вимова та написання слів з апострофом.
18. Подвоєння букв на позначення подовжених м'яких приголосних та збігу однакових приголосних звуків.
19. Написання слів, що увійшли в українську мову з інших мов (слова іншомовного походження): букви и, і; правопис знака м'якшення й апострофа; подвоєння букв у загальних і власних назвах. Словник іншомовних слів.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань теми.
3. Обговорення викладу теоретичного матеріалу та системи вправ з розділу „Фонетика, графіка та орфоєпія”, що розміщені в шкільних підручниках з української мови (5 клас).
4. Виконання вправ і завдань за посібниками:
 - Методика викладання української мови. Практичні та лабораторні заняття / [І.С.Олійник, П.І.Білоусенко, Н.Г.Каневська, В.В.Явір]; за

- ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1991. – С. 78-85;
- Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 99-110;
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / [М.І.Пентилюк, Т.Г.Окуневич, Н.С.Бородіна та ін.]. – К.: Ленвіт, 2012. – С. 37-41.
5. Проведення рольової гри „студент → учитель”, „студенти → учні” (проведення фрагментів уроків вивчення нового матеріалу, які підготували студенти).
 6. Аналіз студентами проведених фрагментів уроків.
 7. Підбиття підсумків заняття. Мотивація оцінювання.

Практичне заняття №7

***Тема: Методика вивчення лексикології та фразеології.
Розробка плану-конспекту уроку вивчення нового матеріалу***

Мета: Ознайомити студентів зі змістом шкільного курсу лексикології та фразеології й системою тренувальних вправ з цих розділів; навчити складати плани-конспекти уроків вивчення нового матеріалу.

План

1. Зміст шкільного курсу лексикології та фразеології. Значення, місце й принципи вивчення цих розділів.
2. Труднощі в засвоєнні учнями лексичних понять. Шляхи засвоєння фразеологізмів.
3. Методи і прийоми вивчення цих розділів у школі. Система тренувальних вправ з розділів „Лексика і фразеологія”.
4. Аналіз викладу теоретичного матеріалу та системи вправ з розділів „Лексикологія” і „Фразеологія”, що розміщені в шкільних підручниках з української мови (5-6 класи).
5. Методика проведення уроків вивчення нового матеріалу з лексикології та фразеології й аналіз уроків цього типу.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу

а) базову:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах /

колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 86-88; 172-184.

- Методика викладання української мови в середній школі / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – С. 105-116; 167-190.
- Методика вивчення української мови в школі / О.М.Беляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк та ін. – К.: Рад. школа, 1987. – С. 22-23; 105-121.
- Ужченко В.Д. Вивчення фразеології в середній школі / В.Д.Ужченко. – К.: Рад. школа, 1990. – 175 с.

б) допоміжну:

- Мовчун А. Вивчення фразеологізмів у школі / Антоніна Мовчун // Українська мова та література. – 2001. – №40. – С. 4-5.
- Новосьолова В. Вивчення розділу „Лексикологія. Фразеологія” у шостому класі / В.Новосьолова // Українська мова і література в школі. – 2002. – №6. – С. 7-10.
- Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 110-123.
- Симоненкова Л.М. Вивчення розділу „Лексикологія” в 5 класі / Л.М. Симоненкова, Т.П. Симоненкова // Українська мова і література в школі. – 1991. – №11. – С. 3-16.
- Фразеологія на уроках української мови: методична розробка / упор. Л.С.Дерев'янку. – К.: ВПЦ „Київський університет”, 2001. – 31 с.
- Янчук Н. Реалізація принципу наступності у процесі вивчення лексики і фразеології / Н.Янчук // Українська мова і література в школі. – 2002. – №2. – С. 10-13.
- Янчук Н. Реалізація функціонально-комунікативного підходу до вивчення фразеології у середніх навчальних закладах нового типу / Н.Янчук // Українська мова і література в школі. – 2001. – №4. – С. 28-32.

2. Виконати практичні завдання:

- проаналізувати виклад теоретичного матеріалу та системи вправ з

розділів „Лексикологія” і „Фразеологія”, що розміщені в шкільних підручниках з української мови (5-6 класи);

- розробити план-конспект уроку вивчення нового матеріалу з розділів „Лексикологія” і „Фразеологія” за темами:

5 клас

Соціокультурна змістова лінія:

Родинно-побутова культура: структура, функції сім'ї, глибока й всеперемагаюча материнська, батьківська любов до дітей, шанобливе ставлення до бабусі й дідуся, родичів, прив'язаність до отчого дому. Моя школа, мій клас. Значення колективізму. Український народ. Людська спільнота.

1. Лексичне значення слова. Однозначні й багатозначні слова (повторення). Використання багатозначних слів у прямому й переносному значеннях (повторення).
2. Лексична помилка (практично). Ознайомлення з тлумачним і перекладним словниками.
3. Загальноживані (нейтральні) і стилістично забарвлені слова.
4. Групи слів за значенням. Синоніми. Ознайомлення зі словниками синонімів.
5. Групи слів за значенням. Антоніми. Ознайомлення зі словниками антонімів.
6. Групи слів за значенням. Омоніми. Ознайомлення зі словниками омонімів.
7. Походження (етимологія) слова. Етимологічний словник української мови.

6 клас

Соціокультурна змістова лінія:

Родинно-побутова культура українців. Народна пісня – душа народу. Колискова. Обрядові пісні. Історія кобзарства в Україні. Кобзарі й лірники. Гумористична й сатирична творчість українського народу. Національне традиційне вбрання українців. Символіка народного костюма. Українська народна архітектура.

8. Групи слів за їх походженням: власне українські й запозичені (іншомовного походження) слова. Тлумачний словник української мови.

9. Активна й пасивна лексика української мови: застарілі слова (архаїзми й історизми), неологізми.
10. Групи слів за вживанням: загальноновживані й стилістично забарвлені слова, діалектні, професійні слова й терміни, просторічні слова.
11. Офіційно-ділова лексика.

Соціокультурна змістова лінія:

Моя родина, родовід. Родинні цінності, свята й традиції.

Мати – берегиня роду. Життя за нормами народної моралі. Етика спілкування. Слово як духовна святиня.

Домашні обов'язки. Дружба й товаришування.

12. Фразеологізми. Поняття про фразеологізм, його лексичне значення. Джерела українських фразеологізмів.
13. Прислів'я, приказки, крилаті вирази, афоризми як різновиди фразеологізмів.
14. Фразеологізми в ролі членів речення. Ознайомлення із фразеологічним словником.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань теми. Написання окремими студентами самостійної роботи (за теоретичними питаннями).
3. Аналіз викладу теоретичного матеріалу та системи вправ з розділів „Лексикологія” і „Фразеологія”, що розміщені в шкільних підручниках з рідної мови (5-6 класи).
4. Виконання вправ і завдань за посібником:
 - Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 123-131;
 - Методика викладання української мови. Практичні та лабораторні заняття / [І.С.Олійник, П.І.Білоусенко, Н.Г.Каневська, В.В.Явір]; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1991. – С. 117-118;
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / [М.І.Пентилюк, Т.Г.Окуневич, Н.С.Бородіна та ін.]. – К.: Ленвіт, 2012. – С. 41-45.
5. Проведення рольової гри (проведення студентами фрагментів

- уроків з лексикології та фразеології).
6. Написання студентами контрольних аналізів проведених уроків.
 7. Підбиття підсумків заняття. Мотивація оцінювання.

Практичне заняття №8

**Тема: Методика вивчення будови слова і словотвору.
Розробка плану-конспекту уроку вивчення нового матеріалу**

Мета: допомогти студентам свідомо засвоїти основи шкільного курсу будови слова та словотвору; навчити добирати ефективні методи і прийоми вивчення будови слова і словотвору та складати плани-конспекти уроків вивчення нового матеріалу.

План

1. Значення, завдання та етапи вивчення розділів „Будова слова” і „Словотвір”.
2. Методи і прийоми вивчення цих розділів у школі. Система вправ з розділів „Будова слова” і „Словотвір”.
3. Шляхи подолання труднощів щодо вивчення окремих питань розділів „Будова слова” і „Словотвір”.
4. Аналіз викладу теоретичного матеріалу та системи вправ з розділів „Будова слова” і „Словотвір”, що розміщені в шкільних підручниках з української мови (5-6 класи).
5. Методика проведення уроків вивчення нового матеріалу з будови слова і словотвору та аналіз уроків цього типу.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу

а) базову:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентиліук: М.І.Пентиліук, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 86-88; 190-196.
- Методика викладання української мови в середній школі / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред.

- І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – С. 105-116; 190-208.
- Методика вивчення української мови в школі / О.М.Беляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк та ін. – К.: Рад. школа, 1987. – С. 22-23; 121-135.
 - Плющ М.Я. Словотворення та вивчення його в школі / М.Я.Плющ. – К.: Рад. школа, 1985. – 127 с.
 - Горпинич В.О. Будова слова і словотвір / В.О.Горпинич. – К.: Рад. школа, 1977. – 118 с.
- б) допоміжну:**
- Бережна Є. Деякі методичні рекомендації до вивчення розділу „Будова слова” в курсі української мови для 5 класу // Українська мова та література. – 1998. – №46.
 - Вільчинська Т. Морфемний і словотвірний аналіз у школі / Тетяна Вільчинська // Дивослово. – 2003. – №6. – С. 22-23.
 - Каспришин З.О. Складні випадки словотвірного аналізу / З.О.Каспришин // Українська мова і література в школі. – 1989. – №11. – С. 53-59.
 - Кващук А. Будова слова в українській мові (у запитаннях і відповідях) / Анатолій Кващук // Українська мова і література в школі. – 2002. – №7. – С. 39-47.
 - Кващук А. Вивчаємо словотвір. Запитання, завдання й відповіді / Анатолій Кващук // Дивослово. – 2005. – №6. – С. 7-8.
 - Кривонос Н. Система уроків з теми «Будова слова. Орфографія». Українська мова. 5 клас / Наталя Кривонос, Ольга Ліпеха, Ольга Ніколайцева // Українська мова й література в сучасній школі. – 2013. – №1. – С. 45-49; №2. – С. 40-42; №4. – С. 45-51.
 - Передрій Г. Вивчення складних питань шкільного словотвору / Ганна Передрій // Дивослово. – 2004. – №2. – С. 29-35.
 - Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 131-135.
 - Симоненкова Л.М. Вивчення будови слова / Л.М.Симоненкова, Т.П.Симоненкова // Українська мова і література в школі. – 1991. – №12. – С. 13-16.

2. Виконати практичні завдання:

- проаналізувати виклад теоретичного матеріалу та системи вправ з
- 90

розділів „Будова слова і словотвір”, які розміщені в шкільних підручниках з української мови для 5-6 класів;

- розробити план-конспект уроку вивчення нового матеріалу з розділів „Будова слова і словотвір” за темами:

5 клас

Соціокультурна змістова лінія:

Етнографічне районування України. Рослинний і тваринний світ рідного краю. Особливості природного ландшафту України. Сім природних чудес України. Гармонія людини й природи.

1. Основа слова (корінь, суфікс, префікс) і закінчення — значущі частини слова (повторення і поглиблення відомостей).
2. Спільнокореневі слова й форми слова. Незмінні й змінні слова.
3. Вимова й написання префіксів пре-, при-, прі-.

6 клас

Соціокультурна змістова лінія:

Родинно-побутова культура українців. Народна пісня – душа народу. Коліскова. Обрядові пісні. Історія кобзарства в Україні. Кобзарі й лірники. Гумористична й сатирична творчість українського народу. Національне традиційне вбрання українців. Символіка народного костюма. Українська народна архітектура.

4. Змінювання і творення слів. Твірне слово – база для утворення іншого слова.
5. Основні способи словотворення: префіксальний, суфіксальний, префіксально-суфіксальний, безафіксний (відкидання від твірного слова префіксів, суфіксів і закінчення), складання основ (або слів), аббревіатури, перехід слів з однієї частини мови в іншу.
6. Словотвірний ланцюжок. Словотвірний розбір слова. Словотвірний словник.
7. Зміни приголосних при творенні слів: іменників із суфіксом **-ин (а)** від прикметників на **-ський, -цький**; буквосполученням **-чн- (-ин-)**.
8. Зміни приголосних при творенні відносних прикметників із суфіксами **-ськ-, -цьк-, -зьк-** та іменників з суфіксами **-ств (о), -зтв (о), -цтв (о)**.
9. Складні слова. Сполучні **о, е** в складних словах.

10. Творення складноскорочених слів. Правопис складних слів разом і через дефіс, написання слів з *нів-*; правопис складноскорочених слів.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань теми.
3. Аналіз викладу теоретичного матеріалу та системи вправ з розділів „Будова слова” і „Словотвір”, які розміщені в шкільних підручниках з української мови.
4. Виконання вправ за посібниками:
 - Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 136-140;
 - Методика викладання української мови. Практичні та лабораторні заняття / [І.С.Олійник, П.І.Білоусенко, Н.Г.Каневська, В.В.Явір]; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1991. – С. 131-135;
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / [М.І.Пентилюк, Т.Г.Окуневич, Н.С.Бородіна та ін.]. – К.: Ленвіт, 2012. – С. 45-49.
5. Проведення окремих етапів уроку вивчення нового матеріалу з розділів „Будова слова” і „Словотвір”.
6. Аналіз студентами проведених фрагментів уроків.
7. Підбиття підсумків заняття. Мотивація оцінювання.

Практичне заняття №9

Тема: Методика вивчення морфології. Розробка плану-конспекту уроку закріплення знань, умінь та навичок

Мета: З'ясувати значення, завдання, зміст і принципи вивчення морфології в школі; визначити методи й прийоми теоретично-практичного вивчення розділу; навчитися складати плани-конспекти уроків закріплення знань, умінь та навичок і проводити пробні уроки.

План

1. Етапи, завдання і значення вивчення розділу „Морфологія” у школі.

2. Методи і прийоми вивчення морфології. Система тренувальних вправ.
3. Уроки закріплення знань, умінь та навичок. Структура, методика проведення.
4. Аналіз викладу теоретичного матеріалу та системи вправ з розділу „Морфологія”, що розміщені в шкільних підручниках з української мови (6-7 класи).
5. Методика проведення уроків закріплення знань, умінь та навичок з морфології та аналіз уроків цього типу.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) базову:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окунович, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 86-88; 205-216.
- Методика викладання української мови в середній школі / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – С. 116-122; 234-252.
- Методика вивчення української мови в школі / О.М.Беляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк та ін. – К.: Рад. школа, 1987. – С. 23-24; 135-147.
- Плющ М.Я. Вивчення морфології в 5-6 класах / М.Я.Плющ. – К.: Рад. шк., 1988. – 168 с.

б) допоміжну:

- Кислухо Т. Морфологія. Орфографія. Загальна характеристика частин мови / Тетяна Кислухо // Методичні діалоги. Газета для вчителів української мови – 2007. – №10. – С. 12-15.
- Омельчук С. Дослідницькі завдання з морфології на основі логічних розумових операцій (на матеріалі розділу „Прислівник”) Сергій Омельчук // Українська мова і література в школі. – 2010. – №5. – С. 2-6.
- Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окунович,

- З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 140-141; 144-146.
- Степанченко О. Загальна характеристика частин мови (урок у 6 класі) / Олена Степанченко // Дивослово. – 2012. – №10. – С. 19-22.
 - Черниш К. Формування мовленнєвої компетенції учнів на уроках української мови у процесі вивчення розділу „Морфологія” (засобами дистанційного навчання) / К.Черниш // Українська мова і література в школі. – 2010. – №2. – С. 19-22.
 - Чміль Н. Етапи вивчення теми „Займенник” у 6 класі. Система занять / Наталія Чміль // Українська мова та література. – 2004. – №44. – С. 14-24.
 - Шевченко Є.Ф. Граматичні казки на уроках рідної мови / Є.Ф.Шевченко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 32 с.

2. Виконати практичні завдання:

- проаналізувати виклад теоретичного матеріалу та системи вправ з розділу „Морфологія”, які розміщені в шкільних підручниках з української мови для 6-7 класів;
- розробити план-конспект уроку закріплення знань, умінь та навичок з розділу „Морфологія” за темами:

6 клас

Соціокультурна змістова лінія:

Побут українців. Історія народного житла, його інтер'єр. Декоративно-художнє оздоблення хати. Хатні обереги. Збереження традицій.

1. Іменники — назви істот і неістот. Іменники загальні та власні. Велика буква і лапки у власних назвах. Тренувальні вправи.
2. Рід іменників. Іменники спільного роду. Число іменників. Іменники, що мають форми тільки однини або тільки множини. Тренувальні вправи.

Соціокультурна змістова лінія:

Гумористична скарбниця народу (анекдоти, смішинки, байки, гуморески, співомовки, усмішки, небилиці).

3. Групи прикметників за значенням: якісні, відносні, присвійні. Перехід прикметників з однієї групи в іншу. Ступені порівняння якісних прикметників, їх творення. Орфограми в суфіксах якісних і присвійних прикметників. Тренувальні вправи.
4. Повні й короткі форми прикметників. Відмінювання прикметників. Прикметники твердої, м'якої та мішаної груп. Тренувальні вправи.

5. Правопис прикметників. Тренувальні вправи.

Соціокультурна змістова лінія:

*Українське народне мистецтво. Плетіння. Мереживо.
Виготовлення виробів із бісеру.*

6. Числівники кількісні (на означення цілих чисел, дробові, збірні) і порядкові. Числівники прості і складені. Роздільне написання складених числівників. Тренувальні вправи.

7. Відмінювання кількісних числівників. Буква *ь* на кінці числівників та перед закінченням у непрямих відмінках. Тренувальні вправи.

8. Відмінювання порядкових числівників. Написання разом порядкових числівників з *-тисячний*. Творення числівників. Тренувальні вправи.

Соціокультурна змістова лінія:

Родинний і тваринний світ рідного краю. Єдність людини і природи. Світ моїх захоплень.

9. Групи займенників за значенням: особові, зворотний, присвійні, вказівні. Відмінювання займенників. Приставний *н* у відмінкових формах особових в вказівних займенників. Тренувальні вправи.

10. Групи займенників за значенням: питальні, заперечні й відносні. Правопис заперечних займенників. Відмінювання займенників. Тренувальні вправи.

11. Групи займенників за значенням: означальні й неозначені (ознайомлення).

12. Написання разом і через дефіс неозначених займенників. Відмінювання займенників. Тренувальні вправи.

7 клас

Соціокультурна змістова лінія:

Формування української народності. Наш край в період становлення нації. Наші предки — слов'яни. Письмові відомості про них, їх заняття, поселення. Слов'яни на території нашої місцевості. Київ — місто Кия. Матеріальна культура. Народна медицина українців. Народні музичні інструменти. Традиції і святкування в Україні. Народні обряди.

13. Форми дієслова: неозначена форма, особові форми, дієприкметник, дієприслівник, безособові форми на *-но*, *-то* (загальне ознайомлення). Тренувальні вправи.

14. Доконаний і недоконаний види дієслова. Часи дієслова. Теперішній

час. Минулий час. Зміна дієслів у минулому часі. Майбутній час. Тренувальні вправи.

15. Дієслова I і II дієвідмін. Дієвідмінювання дієслів теперішнього і майбутнього часу. Тренувальні вправи.
16. Творення дієслів умовного і наказового способів. Буква *ь* у дієсловах наказового способу. Тренувальні вправи.
17. Безособові дієслова. Способи творення дієслів. *Не* з дієсловами. Правопис *-ться, -шся* в кінці дієслів. Букви *е, и* в особових закінченнях дієслів I і II дієвідмін. Тренувальні вправи.

Соціокультурна змістова лінія:

Традиції і святкування в Україні. Народні обряди.

18. Дієприкметник як особлива форма дієслова. Творення дієприкметників. Правопис голосних у закінченнях дієприкметників. Тренувальні вправи.
19. Дієприкметниковий зворот. Відокремлення комами дієприкметникових зворотів (після означуваного іменника). Тренувальні вправи.
20. Безособові дієслівні форми на *-но, -то*. Правопис голосних і приголосних у суфіксах дієприкметників. Написання *-н-* у дієприкметниках та *-нн-* у прикметниках дієприкметникового походження. *Не* з дієприкметниками. Тренувальні вправи.

Соціокультурна змістова лінія:

У світі прекрасного. Шевченко — художник. Українські кобзарі. Храми і парки — культурні скарби України.

21. Дієприслівник як особлива форма дієслова: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Вид і час дієприслівників. Дієприслівники недоконаного і доконаного виду, їх творення. Тренувальні вправи.

Соціокультурна змістова лінія:

Людина і природа. Різноманітність рослинного і тваринного світу на Землі. Необхідність охорони і збереження природи. Екологічна культура людини.

22. Прислівник загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Ступені порівняння прислівників. Способи їх творення. Тренувальні вправи.
23. Правопис прислівників. Букви *-н-* та *-нн-* у прислівниках. *Не* і *ні* з прислівниками. Тренувальні вправи.

24. *И* та *і* в кінці прислівників. Правопис прислівників на *-о*, *-е*, утворених від прикметників та дієприкметників. Написання прислівників разом і через дефіс. Тренувальні вправи.
25. Написання прислівникових словосполучень типу: *раз у раз*, *з дня на день...* Тренувальні вправи.

Соціокультурна змістова лінія:

Родинні традиції. Взаємини між чоловіком і жінкою та іншими членами родини. Сімейний бюджет.

26. Непохідні й похідні прийменники. Написання похідних прийменників разом, окремо і через дефіс. Тренувальні вправи.

Соціокультурна змістова лінія:

Покликання людини: пізнавати істину, творити добро, примножувати красу.

27. Сполучник як службова частина мови. Уживання сполучників у простому і складному реченнях: сполучники сурядності й підрядності. Написання сполучників разом і окремо. Тренувальні вправи.

28. Частка як службова частина мови. Розряди часток за значенням. Правопис часток. Написання часток *-бо*, *-но*, *-то*, *-таки*. Тренувальні вправи.

29. *Не* і *ні* з різними частинами мови. Тренувальні вправи.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань теми.
3. Обговорення викладу теоретичного матеріалу та системи вправ з розділу „Морфологія”, які розміщені в шкільних підручниках з української мови для 6-7 класів.
4. Виконання вправ і завдань за посібниками:
 - Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентиліук: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окунович, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 143-144; 148-154;
 - Методика викладання української мови. Практичні та лабораторні заняття / [І.С.Олійник, П.І.Білоусенко, Н.Г.Каневська, В.В.Явір]; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1991. – С. 138-174;
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний

- контроль. Тести. Контрольні роботи / [М.І.Пентилюк, Т.Г.Окуневич, Н.С.Бородіна та ін.]. – К.: Ленвіт, 2012. – С. 49-55.
5. Проведення студентами фрагментів уроків закріплення знань, умінь та навичок з морфології (рольова гра).
 6. Написання контрольних аналізів уроків.
 7. Підбиття підсумків заняття. Мотивація оцінювання.

Практичне заняття №10

Тема: Методика вивчення синтаксису. Розробка уроків закріплення знань, умінь та навичок

Мета: З'ясувати значення, завдання, зміст і принципи вивчення синтаксису в школі; визначити методи й прийоми теоретично-практичного вивчення розділу; навчитися складати плани-конспекти уроків закріплення знань, умінь та навичок і проводити пробні уроки.

План

1. Етапи, завдання і значення вивчення розділу „Синтаксис” у школі.
2. Методи і прийоми вивчення синтаксису. Система тренувальних вправ.
3. Аналіз викладу теоретичного матеріалу та системи вправ з розділу „Синтаксис”, що розміщені в шкільних підручниках з української мови (8-9 класи).
4. Методика проведення уроків закріплення знань, умінь та навичок із синтаксису та аналіз уроків цього типу.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

2. Опрацювати літературу:

а) базову:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 86-88; 224-238.
- Методика викладання української мови в середній школі / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – С. 116-122; 252-279.
- Методика вивчення української мови в школі / О.М.Беляєв,

В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк та ін. – К.: Рад. школа, 1987. – С. 23-24; 147-166.

б) допоміжну:

- Городецька Г. Вивчення синтаксису в школі. 9 клас / Галина Городецька, Світлана Радзіх. – Тернопіль–Харків: Ранок, 2010. – 224 с.
- Заболотний О. Синтаксис і пунктуація на уроках української мови / Олександр Заболотний. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2002. – 136 с.
- Заборна М. Просте речення. Складні випадки аналізу / Марія Заборна. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. – 126 с.
- Іваницька Н.Л. Вивчення членів речення у 4-8 класах / Н.Л.Іваницька. – К.: Рад. школа, 1982. – 144 с.
- Ломакович С.В. Синтаксис: Вправи. Завдання. Диктанти. 7-8 класи. Дидактичні матеріали / С.В.Ломакович, В.Ф.Жовтобрюх. – Х.: Світ дитинства, 1997. – 160 с.
- Медушевський А.П. Уроки з української мови в середній школі. Синтаксис / А.П.Медушевський. – К.: Рад. школа, 1959. – 299 с.
- Пархонюк Л. Складне речення в українській мові: багатокомпонентні конструкції / Людмила Пархонюк. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. – 80 с.
- Плиско К.М. Організація навчання синтаксису в середній школі / К.М.Плиско. – К.: Рад. школа, 1990. – 135 с.
- Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 154-155.
- Христіанінова Р.О. Просте речення в шкільному курсі рідної мови / Р.О.Христіанінова. – К.: Рад. школа, 1991. – 160 с.

2. Виконати практичні завдання:

- проаналізувати виклад теоретичного матеріалу та системи вправ з розділу „Синтаксис”, які розміщені в шкільних підручниках з української мови для 8-9 класів;
- розробити план-конспект уроку закріплення знань, умінь та навичок з тем „Методика вивчення морфології” та „Методика вивчення синтаксису” за темами:
-

8 клас

Соціокультурна змістова лінія:

Найвидатніші постаті в українській культурі. Письменники про українську мову. Унесок українців у світову культуру. Шляхи самопізнання й життєтворчості.

1. Словосполучення. Будова і види словосполучень за способами вираження головного слова. Тренувальні вправи.

Соціокультурна змістова лінія:

Роль народних традицій, вірувань, релігії, християнської моралі, свят, міфології, фольклорної творчості, художньої літератури у формуванні світогляду українців.

2. Головні та другорядні члени двоскладного простого речення. Тренувальні вправи.

Соціокультурна змістова лінія:

Архітектурна традиція на теренах України. Народна архітектура. Найвизначніші архітектурні споруди в Україні. Видатні українські архітектори.

3. Односкладні прості речення з головним членом у формі присудка (означено-особові, неозначено-особові, безособові). Тренувальні вправи.
4. Односкладні прості речення з головним членом у формі підмета (називні). Тренувальні вправи.
5. Повні й неповні речення. Тире в неповних реченнях. Тренувальні вправи.

Соціокультурна змістова лінія:

Унесок українців у світову культуру. Збагачення української культури духовними скарбами інших народів.

6. Однорідні члени речення (із сполучниковим, безсполучниковим і змішаним зв'язком). Кома між однорідними членами. Речення з кількома рядами однорідних членів. Однорідні й неоднорідні означення. Тренувальні вправи.

Соціокультурна змістова лінія:

Любов до природи.

7. Вставні слова (словосполучення, речення). Розділові знаки при вставних словах. Групи вставних слів і словосполучень за значенням. Тренувальні вправи.

Соціокультурна змістова лінія:

*Екологічний стан природи в Україні. Охорона довкілля.
„Червона книга”.*

8. Відокремлені другорядні члени речення. Розділові знаки при відокремлених членах. Тренувальні вправи.

9 клас

Соціокультурна змістова лінія:

Український національний характер.

9. Діалог. Розділові знаки при діалозі. Тренувальні вправи.

Соціокультурна змістова лінія:

Основні галузі господарства: ремесла й народні художні промисли.

10. Розділові знаки між частинами складносурядного речення. Тренувальні вправи.

Соціокультурна змістова лінія:

*Україна, її географічне положення, природні багатства.
Природа різних регіонів України.*

11. Складнопідрядне речення, його будова й засоби зв'язку в ньому. Основні види складнопідрядних речень. Розділові знаки між частинами складнопідрядного речення.

Соціокультурна змістова лінія:

Найвидатніші постаті вітчизняної й світової культури.

12. Безсполучникове складне речення. Смыслові відношення між частинами безсполучникового складного речення. Тренувальні вправи.
13. Крапка і крапка з комою у безсполучниковому складному реченні. Тренувальні вправи.
14. Двокрапка і тире в безсполучниковому складному реченні. Тренувальні вправи.
15. Особливості будови складного речення з різними видами сполучникового й безсполучникового зв'язку. Розділові знаки. Тренувальні вправи.
16. Особливості будови складного речення з різними видами підрядного і сурядного зв'язку. Розділові знаки. Тренувальні вправи.
17. Види й засоби міжфразного зв'язку. Тренувальні вправи.
18. Актуальне членування у висловлюванні: відоме й нове. Тренувальні вправи.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань теми.
3. Обговорення викладу теоретичного матеріалу та системи вправ з розділу „Синтаксис”, які розміщені в шкільних підручниках з української мови для 8-9 класів.
4. Виконання вправ і завдань за посібниками:
 - Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 160-165;
 - Методика викладання української мови. Практичні та лабораторні заняття / [І.С.Олійник, П.І.Білоусенко, Н.Г.Каневська, В.В.Явір]; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1991. – С. 174-227;
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / [М.І.Пентилюк, Т.Г.Окуневич, Н.С.Бородіна та ін.]. – К.: Ленвіт, 2012. – С. 55-59.
5. Проведення студентами фрагментів уроків закріплення знань, умінь та навичок із синтаксису (рольова гра).
6. Написання контрольних аналізів уроків.
7. Підбиття підсумків заняття. Мотивація оцінювання.

Практичне заняття №11

Тема: Види диктантів, методика їх проведення

Мета: Визначити місце диктантів у системі вивчення шкільного курсу української мови; ознайомити студентів з методикою проведення різних видів диктантів; навчитися проводити уроки перевірки й обліку набутих знань, умінь та навичок.

План

1. Місце диктантів у системі вивчення шкільного курсу української мови.
2. Вимоги до підбору текстів диктантів.
3. Види диктантів:
 - а) контрольні та навчальні;
 - б) текстуальні, вибіркові, вільні, творчі;

- в) попереджувальні, пояснювальні, коментовані.
4. Методика написання різних видів навчальних диктантів.
 5. Контрольний диктант, методика його написання.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) базову:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 220-224; 246-247.
- Методика викладання української мови в середній школі / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – С. 290-297.
- Методика вивчення української мови в школі / О.М.Беляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк та ін. – К.: Рад. школа, 1987. – С. 177-179; 187-188.
- Шкурятяна Н.Г. Методика вивчення орфографії / Н.Г.Шкурятяна. – К.: Рад школа, 1985.– 133 с.

б) допоміжну:

- Бардаш М.В. Навчання орфографії у восьмирічній школі / М.В.Бардаш. – К.: Рад. школа, 1966. – 134 с.
- Блик О.П. Фонетика. Орфоепія. Графіка. Орфографія / О.П.Блик. – К.: Рад. школа, 1988. – 122 с.
- Бондаренко Н. Диктант як ефективний прийом навчання правопису // Неллі Бондаренко, Наталія Скрипець // Дивослово. – 2014. – №2. – С. 2-7.
- Горбачук В.Т. Види диктантів і методика їх проведення / В.Т.Горбачук. – К.: Рад. школа, 1989. – 96 с.
- Козачук Г.О. Підвищення грамотності учнів / Г.О.Козачук. – К.: Освіта, 1995. – 161 с.
- Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 167-168.

2. Виконати практичні завдання:

- виготовити картки „Методика проведення різних видів диктантів” за посібником: Горбачук В.Т. Види диктантів і методика їх проведення / В.Т.Горбачук. – К.: Рад. школа, 1989. – 96 с.;
- дібрати текст контрольного диктанту (зазначити клас) і навчитися його читати відповідно до методичних вимог.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань плану практичного заняття.
3. Виконання вправ і завдань за посібниками:
 - Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 176-178;
 - Методика викладання української мови. Практичні та лабораторні заняття / [І.С.Олійник, П.І.Білоусенко, Н.Г.Каневська, В.В.Явір]; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1991. – С. 110-114;
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / [М.І.Пентилюк, Т.Г.Окуневич, Н.С.Бородіна та ін.]. – К.: Ленвіт, 2012. – С. 59-67.
4. Проведення фрагментів уроків перевірки й обліку набутих знань, умінь та навичок та їх аналіз.
5. Підбиття підсумків заняття. Мотивація оцінювання.

Практичне заняття №12

Тема: Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови

Мета: Опанувати основи лінгвістики тексту в школі; ознайомити з методичними прийомами та видами вправ з лінгвістики тексту; навчитися складати плани-конспекти уроків з лінгвістики тексту.

План

1. Місце і значення вивчення лінгвістики тексту в школі.
2. Основні поняття лінгвістичного аналізу художнього тексту.
3. Аналіз викладу теоретичного матеріалу та системи вправ з розділу „Лінгвістика тексту”, що розміщені в шкільних підручниках з

рідної мови (5-9 класи).

4. Методичні прийоми та види вправ з лінгвістики тексту.
5. Методика здійснення мовного аналізу тексту на уроках української мови.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) базову:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 274-280; 298-301; 365-368.
- Методика вивчення української мови в школі / О.М.Беляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк та ін. – К.: Рад. школа, 1987. – С. 210-222.

б) допоміжну:

- Алексєєва Л. Робота над художньо-виражальними можливостями слова на уроках української мови та літератури / Лариса Алексєєва // Українська мова і література в школі. – 2010. – №1. – С. 14-16.
- Варзацька Л.О. Навчання мови та мовлення на основі тексту / Л.О.Варзацька. – К.: Рад. школа, 1986. – 104 с.
- Гнаткович Т. Лінгвістичний аналіз тексту як засіб формування мовної компетенції школярів / Тетяна Гнаткович // Дивослово. – 2009. – №9. – С. 2-6.
- Грипас Н.Я. Робота над текстом на уроках мови в 4-6 класах / Н.Я.Грипас. – К.: Рад. школа, 1988. – 112 с.
- Донченко Т.К. Лінгвістичний аналіз тексту під час підготовки до переказу у 5-9 класах / Т.К.Донченко. – К.: Форум, 2002. – 175 с.
- Дружененко Р. Використання навчальних диктантів з елементами лінгвістичного аналізу тексту на уроках української мови / Раїса Дружененко // Українська мова й література в сучасній школі. – 2013. – №6. – С. 5-8.
- Жаровська Н.В. Сучасна українська мова. Лінгвістика тексту. 9 клас / Н.В.Жаровська, М.Г.Шилінська. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 48 с.

- Мельничайко В.Я. Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови / В.Я.Мельничайко. – К.: Рад. шк., 1986. – 168 с.
- Мельничайко В.Я. Уроки рідної мови. Лінгвістика тексту. 9 клас / В.Я.Мельничайко. – Тернопіль: Богдан, 2002. – 24 с.
- Мельничайко В. Елементи лінгвістичного аналізу художнього тексту на уроках мови / Володимир Мельничайко // Дивослово. – 1998. – №2. – С. 15-19.
- Пентилюк М.. Аналіз тексту на уроках мови/ Марія Пентилюк // Дивослово. – 1999. – №3. – С. 30-32.

2. Виконати практичні завдання:

- ознайомитися з вивченням розділу «Лінгвістика тексту» в чинній програмі з української мови (Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. Українська мова. 5-9 класи / укладачі: Г.Т.Шелехова, М.І.Пентилюк, В.І.Новосьолова, Т.Д.Гнаткович, Н.Б.Коржова, К.В.Таранік-Ткачук [Електронний ресурс]. – К., 2012. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869088/ або Дивослово. – 2013. – №5. – С. 2-14) та виписати теми у робочі зошити (із зазначенням класів);
- написати рецензію на одну публікацію (за вибором студентів):
 - Гнаткович Т. Лінгвістичний аналіз тексту як засіб формування мовної компетенції школярів / Тетяна Гнаткович // Дивослово. – 2009. – №9. – С. 2-6.
 - Дороз В. Текст і мовленнєвий акт як комунікаційне вираження крос-культурного дискурсу на уроці української мови / В.Дороз // Українська мова і література в школі. – 2010. – №8. – С. 37-45.
 - Дружененко Р. Використання навчальних диктантів з елементами лінгвістичного аналізу тексту на уроках української мови / Раїса Дружененко // Українська мова й література в сучасній школі. – 2013. – №6. – С. 5-8.
 - Ковальчук С. Цикл уроків з теми „Лінгвістика тексту” (9 клас) / Сергій Ковальчук // Українська мова і література в школі. – 2004. – №1. – С. 31-34;
 - Кричун Л. Лінгвістичний образ і його місце на уроці української мови / Людмила Кричун // Українська мова й

- література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2010. – №4. – С. 23-29.
- Мельничайко В. Елементи лінгвістичного аналізу художнього тексту на уроках мови / Володимир Мельничайко // Урок української. – 1999. – №6; Дивослово. – 1998. – №2.
 - Мельничайко В. Аспекти лінгвістичного аналізу художнього тексту / Володимир Мельничайко // Дивослово. – 1999. № 9. – С. 11-15.
 - Піскорська Л. Дидактичний матеріал до вивчення теми „Лінгвістика тексту” у 9 класі / Л.Піскорська // Українська мова і література в школі. – 2003. – №1. – С. 18-29;
 - Романенко Ю.. Актуальне членування речення у висловлюванні: «відоме» і «нове» (урок у 9 класі)/ Юлія Романенко // Дивослово. – 2013. – №3. – С. 33-37.
 - Романенко Н.В. Робота з текстом на уроці мови (за матеріалами книги В.Скуратівського «Місяцелік») / Н.В.Романенко // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2011. №14. – С. 32-38.
 - Ярмолюк А. Текст як засіб розвитку комунікативних умінь учнів 5 класів / Алла Ярмолюк // Українська мова і література в школі. – 2005. – №7. – С. 15-20.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань плану практичного заняття.
3. Обговорення змісту публікацій, законспектованих студентами.
4. Аналіз викладу теоретичного матеріалу та системи вправ з розділу „Лінгвістика тексту”, що розміщені в шкільних підручниках з рідної мови (5-9 класи).
5. Виконання тестових завдань за посібником:
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / [М.І.Пентилюк, Т.Г.Окуневич, Н.С.Бородіна та ін.]. – К.: Ленвіт, 2012. – С. 84-89.
6. Взаємоперевірка студентами планів-конспектів уроків з лінгвістики тексту та написання їх аналізів.
7. Підбиття підсумків заняття. Мотивація оцінювання.

Практичне заняття №13

Тема: Методика написання переказів

Мета: З'ясувати методику проведення різних видів переказів, ознайомитися зі структурою збірників переказів; навчитися проводити фрагменти уроків розвитку зв'язного мовлення.

План

1. Перекази в системі роботи з розвитку зв'язного мовлення. Їх види та характеристика.
2. Методика проведення основних видів переказів: детального, стислого, вибіркового, творчого.
3. Підготовка до переказу тексту: читання тексту переказу; мовний аналіз тексту; методика складання плану.
4. Методика написання контрольного переказу.
5. Характеристика збірників переказів, уміння послуговуватися ними.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) базову:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окунович, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 301-304.
- Методика викладання української мови в середній школі / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – С. 328-338.
- Методика вивчення української мови в школі / О.М.Беляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк та ін. – К.: Рад. школа, 1987. – С. 236-239.
- Українська мова. Як писати переказ / Л.І.Мацько, С.О.Караман, О.В.Караман. – К.: Магістр-S, 1998. – 224 с.

б) допоміжну:

- Кравчук Д.М. Творчі роботи з української мови в ІУ-УІІІ класах / Д.М.Кравчук. – К.: Рад. школа, 1971. – С. 70-85.
- Стельмахович М.Г. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення в 4-8 класах / М.Г.Стельмахович. – К.: Рад. школа, 1981. – С. 35-54.

2. Виконати практичні завдання:

- за чинною програмою з української мови для 5-9 класів (2012 р.) впорядкувати за класами і записати до робочого зошита види переказів за взірцем:

Клас	Різновид переказу	Тип плану	Кількість слів ¹
5 клас	Докладні перекази художніх текстів розповідного характеру з елементами опису тварин, роздуму (усно).	простий	100-150
5 клас	Докладний переказ тексту наукового стилю (усно).	простий	100-150
5 клас	Докладні перекази художнього тексту розповідного характеру з елементами опису предметів, тварин (письмово).	простий	100-150

- написати рецензію на збірник переказів² (на вибір студентів);
- написати план-конспект уроку навчального переказу за темами:

5 клас

1. Письмовий докладний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами опису тварини.
2. Усний докладний переказ тексту наукового стилю (соціокультурна змістова лінія: *Покликання людини. Творче, самобутнє світобачення кожної особистості, реалізація її творчого потенціалу. Видатні українці*).
3. Усний докладний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами роздуму (соціокультурна змістова лінія: *Моя школа, мій клас. Значення колективізму. Український народ. Людська спільнота*).
4. Письмовий докладний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами опису предмета (соціокультурна змістова лінія: *Давнє минуле України. Історія мого міста, села. Українське козацтво та його роль у відродженні української державності. Національна символіка*).

6 клас

5. Докладний усний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами опису приміщення.

¹ Див.: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова. 5-12 класи. – К., Ірпінь: Перун, 2005. – С. 163.

² Див. с. 133-145.

6. Докладний переказ тексту художнього стилю із творчим завданням (*соціокультурна змістова лінія: Побут українців. Історія народного житла, його інтер'єр. Декоративно-художнє оздоблення хати. Хатні обереги. Збереження традицій*).

7 клас

7. Особливості побудови опису зовнішності людини. Докладний переказ тексту розповідного тексту художнього стилю з елементами опису зовнішності людини.
8. Докладний переказ тексту публіцистичного стилю (*соціокультурна змістова лінія: Традиції та святкування в Україні. Народні обряди*).
9. Особливості побудови опису процесу праці. Усний стислий переказ розповідного тексту з елементами опису процесів праці в художньому стилі.

8 клас

10. Докладний переказ тексту художнього стилю з творчим завданням (*соціокультурна змістова лінія: Екологічний стан. Чорнобильська трагедія. Червона книга про охорону твари*).

9 клас

11. Вибірковий переказ тексту художнього стилю (*соціокультурна змістова лінія: Поселення та житло. Основні галузі господарства: ремесла та народні художні промисли; транспорт*).
12. Усний стислий переказ тексту наукового стилю.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань плану практичного заняття.
3. Проведення студентами фрагментів уроків розвитку зв'язного мовлення.
4. Обговорення збірників переказів.
5. Виконання вправ і завдань за посібниками:
 - Методика викладання української мови. Практичні та лабораторні заняття / [І.С.Олійник, П.І.Білоусенко, Н.Г.Каневська, В.В.Явір]; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1991. – С. 242-244;
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний

контроль. Тести. Контрольні роботи / [М.І.Пентилюк, Т.Г.Окунович, Н.С.Бородіна та ін.]. – К.: Ленвіт, 2012. – С. 71-80.

6. Підбиття підсумків заняття. Мотивація оцінювання.

Практичне заняття №14

Тема: Методика написання творів

Мета: З'ясувати методику написання різних видів творів; навчитися проводити фрагменти уроків розвитку зв'язного мовлення.

План

1. Твори в системі роботи з розвитку зв'язного мовлення. Уміння, які набувають учні під час написання творів.
2. Види учнівських творів за метою проведення, формою мовлення та місцем виконання.
3. Характеристика творів за способом викладу думок, джерелом одержання матеріалу і складністю.
4. Методика проведення уроків розвитку зв'язного мовлення з написання творів різних видів.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) базову:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окунович, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 304-308.
- Методика викладання української мови в середній школі / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – С. 338-349.
- Методика вивчення української мови в школі / О.М.Беляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк та ін. – К.: Рад. школа, 1987. – С. 239-245.
- Довга О.М. Як писати твір / О.М.Довга. – К.: Просвіта, 1995. – 248 с.

б) допоміжну:

- Лесняк Н.В. Твір за картиною / Н.В.Лісняк, О.І.Мельничайко. –

Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 88 с.

- Кравчук Д.М. Творчі роботи з української мови в IV–VIII класах / Д.М.Кравчук. – К.: Рад. школа, 1971. – С. 85-105.
- Стельмахович М.Г. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення в 4-8 класах / М.Г.Стельмахович. – К.: Рад. школа, 1981. – С. 54-99; 116-121.
- Шевченко Є.Ф. Розвиток зв'язного мовлення: конспекти нестандартних уроків, 5-12 класи / Є.Ф.Шевченко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. – 88 с.

2. Виконати практичні завдання:

- за чинною програмою з української мови для 5-9 класів (2012 р.) впорядкувати за класами і записати до робочого зошита види творів за взірцем:

Клас	Різновид твору	Тип плану	Кількість сторінок¹
5 клас	Твори-описи окремих предметів, тварин (зокрема за картиною) у художньому стилі (усно).	простий, колективно складений	-
5 клас	Твір-розповідь на основі власного досвіду в художньому стилі (письмово).	простий, колективно складений	0,5-1,0

написати план-конспект уроку навчального письмового твору:

5 клас

1. Письмовий твір-опис тварини в художньому стилі (підготовча робота).
2. Усний твір-оповідання про випадок із життя.
3. Письмовий твір-роздум на тему, пов'язану з життєвим досвідом учнів у художньому стилі.

6 клас

4. Усний твір-опис приміщення та природи на основі особистих вражень у художньому стилі.
5. Усний твір-оповідання за жанровою картиною.

7 клас

6. Усний твір-опис зовнішності людини в художньому стилі.

¹ Див.: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова. 5-12 класи. – К., Ірпінь: Перун, 2005. – С. 164.

Особливості побудови опису зовнішності людини (повторення).

7. Усний твір-роздум дискусійного характеру.
8. Усний твір-опис процесу праці за власними спостереженнями наукового стилю.
9. Письмовий твір-оповідання за поданим сюжетом.
10. Письмовий твір-опис процесу праці за власними спостереженнями в художньому стилі.
11. Письмовий твір-опис зовнішності людини за картиною в художньому стилі.

8 клас

12. Усний твір-опис місцевості (вулиці, села, міста) на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі.
13. Усний твір-опис пам'яток історії і культури за картиною в публіцистичному стилі.
14. Письмовий твір-описи місцевості (вулиці, села, міста), пам'яток історії і культури на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі.
15. Письмовий твір-оповідання на основі почутого (з обрамленням).
16. Письмовий твір-роздум на морально-етичну чи суспільну теми в публіцистичному стилі.

9 клас

17. Усний твір у публіцистичному стилі мовлення на морально-етичну тему.
18. Письмовий твір в публіцистичному стилі мовлення на морально-етичну та суспільну теми.
19. Письмове оповідання на самостійно обрану тему.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань плану практичного заняття.
3. Проведення студентами фрагментів уроків розвитку зв'язного мовлення.
4. Виконання вправ і завдань за посібниками:
 - Методика викладання української мови. Практичні та лабораторні заняття / [І.С.Олійник, П.І.Білоусенко, Н.Г.Каневська, В.В.Явір]; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1991. – С. 241-258;
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний

- контроль. Тести. Контрольні роботи / [М.І.Пентиліук, Т.Г.Окуневич, Н.С.Бородіна та ін.]. – К.: Ленвіт, 2012. – С. 71-80.
5. Підбиття підсумків заняття. Мотивація оцінювання.

Практичне заняття №15

Тема: Методика роботи зі стилістики в 5-9 класах

Мета: З'ясувати завдання, зміст і місце роботи зі стилістики в 5-9 класах, ознайомитися з основними стилістичними вміннями та методами і прийоми вивчення стилістики.

План

1. Завдання, зміст і місце роботи зі стилістики в 5-9 класах.
2. Основні стилістичні вміння учнів загальноосвітньої школи.
3. Ознайомлення учнів із функційними стилями мовлення, стилістичними ресурсами фонетики, лексикології, морфології та синтаксису.
4. Методи і прийоми вивчення стилістики. Види стилістичних вправ.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) базову:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентиліук: М.І.Пентиліук, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 315-334; 354-357.
- Методика викладання української мови в середній школі / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – С. 362-381.
- Методика вивчення української мови в школі / О.М.Беляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентиліук та ін. – К.: Рад. школа, 1987. – С. 222-232.

б) допоміжну:

- Дідук Г.І. Лінгвостилістичні та комунікативно-ситуативні вправи на уроках української мови у 5-7 класах / Г.І.Дідук. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 80 с.
- Довлєтова С.А. Українська мова: Стилїстика. Культура мови / С.А.Довлєтова. – Х.: Країна мрій, 2003. – 64 с.

- Калита О. Вивчення морфологічних засобів стилістики в середній загальноосвітній школі / Оксана Калита, Юлія Романенко // Дивослово. – 2008. – №3. – С. 2-6.
- Кордун П.П. Збірник вправ із стилістики / П.П.Кордун. – К.: Рад. школа, 1987. – 160 с.
- Луценко В. До вивчення функціональної стилістики в 5-9 класах загальноосвітньої школи / Валентина Луценко // Українська мова і література в школі. – 2006. – №1. – С. 7-10.
- Пентилюк М.І. Робота з стилістики в 4-6 класах / М.І.Пентилюк. – К.: Рад. школа, 1984. – 136 с.
- Пентилюк М.І. Робота із стилістики в 8-9 класах / М.І.Пентилюк. – К.: Рад. школа, 1989. – 112 с.
- Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 224-228.
- Рябенко І. Стилiстичнi вправи як об'єкт теоретичного аналізу в сучасній лінгводидактиці / Ірина Рябенко // Українська мова й література в школах України. – 2014. – №4. – С. 24-29.

2. Виконати практичні завдання:

- дібрати різнотипні стилістичні вправи і завдання (5-6) для учнів 5-9 класів (за *порядковими номерами студентів у журналі обліку роботи академічної групи*) за темами, враховуючи соціокультурну змістову лінію:
 1. Використання розповідних, питальних, спонукальних, а також окличних речень у вивчених стилях мовлення. Синонімічність простих речень різних видів (5 клас).
 2. Використання звертань і вставних слів у розмовному й художньому стилях мовлення (5 клас).
 3. Доцільність використання слів із переносним значенням, стилістично забарвлених слів, лексичних повторів і синонімів як засобу зв'язку речень у тексті, а також синонімів для уникнення невиправданих повторів слів (5 клас).
 4. Використання в мовленні слів із суфіксами і префіксами, що надають емоційного забарвлення і виразності тексту (5 клас).
 5. Доречне вживання вивчених пластів лексики у власному мовленні; визначення їх ролі в текстах різних стилів (6 клас).

6. Використання в мовленні іменників – синонімів, омонімів (6 клас).
 7. Використання в мовленні прикметників-синонімів. Правильне вживання в мовленні вищого й найвищого ступенів порівняння прикметників (6 клас).
 8. Використання особового займенника Ви у ввічливому значенні при звертанні до однієї особи (6 клас).
 9. Правильне використання активних дієприкметників у мовленні. Використання в мовленні безособових форм на -но, -то (7 клас).
 10. Використання прислівників як засобу зв'язку речень у тексті й засобу підсилення виразності мовлення (7 клас).
 11. Прийменники-синоніми як засіб милозвучності мови (в-у, з-зі-із-зо) (7 клас).
 12. Використання в мовленні сполучників-синонімів (7 клас).
 13. Стилїстична роль означень і порівняльних зворотів у художньому мовленні (8 клас).
 14. Уживання в описах називних речень для позначення часу й місця (8 клас).
 15. Використання неповних речень у діалозі, а також у складних реченнях для уникнення невинуватених повторень (8 клас).
 16. Використання звертань і вставних слів (словосполучень, речень) для передачі ставлення до адресата (8 клас).
- проаналізувати супровідні стилїстичні вправи, подані в підручниках для 5-9 класів, за самостійно дїбраними темами.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань плану практичного заняття.
3. Обговорення супровідних стилїстичних вправ, поданих у підручниках для 5-9 класів.
4. Аналіз дїбраних студентами стилїстичних вправ і завдань.
5. Виконання вправ і завдань за посїбниками:
 - Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентиліук: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 232;
 - Методика викладання української мови. Практичні та лабораторні заняття / [І.С.Олійник, П.І.Бїлоусенко, Н.Г.Каневська, В.В.Явір]; за

- ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1991. – С. 258-265;
- Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / [М.І.Пентилюк, Т.Г.Окуневич, Н.С.Бородіна та ін.]. – К.: Ленвіт, 2012. – С. 80-84.
6. Підбиття підсумків заняття. Мотивація оцінювання.

Практичне заняття №16

Тема: Методика вивчення риторики

Мета: Опанувати основи методики навчання красномовства; розвивати фахові вміння й навички працювати з навчально-методичною літературою, доцільно обирати методичні прийоми формування комунікативної особистості; аналізувати плани-конспекти уроків з риторики.

План

1. Лінгвістичні засади навчання риторики в загальноосвітній школі.
2. Зміст шкільного курсу риторики та його етапи. Мета і завдання цих занять.
3. Принципи навчання риторики.
4. Основні риторичні вміння і навички.
5. Форми і методи роботи з риторики в 5-9 класах.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) базову:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 334-341.
- Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 270-278.

б) допоміжну:

- Вивчення елементів риторики в школі // Бібліотечка «Дивослова». – 2012. – №4.
- Голуб Н. Методом щоденних вправ. Практичні аспекти риторизації

вивчення української мови та літератури в школі / Ніна Голуб // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008. – №5. – С. 42-52.

- Денисюк Л. Елементи риторики на уроках мови та літератури / Любов Денисюк // Українська мова та література. – 2002. – №13. – С. 13-16.
- Пентилюк М. Формуючи риторичну особистість. Текст як основа формування риторичних умінь і навичок учнів / Марія Пентилюк // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008. – №5. – С. 84-91.
- Русалкіна Л. Засоби риторики як основа особистісного зростання учнів / Любов Русалкіна, Сергій Косянчук // Українська мова і література в школі. – 2009. – №8. – С. 28-31.
- Скуратівський Л. Проблеми практичної риторики в сучасному курсі української мови / Леонід Скуратівський // Українська мова і література в школі. – 2005. – №8. – С. 23-26.

2. Законспектувати:

- Дегтярьова Г. Вчити діалогічно мислити. Вивчення риторики як одна із форм реалізації мовленнєвої лінії навчальної програми з української мови / Галина Дегтярьова // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008. – №5. – С. 34-41;
- Денисюк Л. Починати з поваги до дитини. Наступність при вивченні риторики в загальноосвітній школі: з досвіду роботи / Любов Денисюк // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008. – №5. – С. 8-17.
- Нищета В. Принципи вивчення риторики в загальноосвітній школі / Володимир Нищета // Українська мова і література в школі. – 2011. – №1. – С. 16-20.

3. Практичні завдання:

- ознайомитися з темами з риторики, які внесені до чинної програми з української мови для 5-9 класів (2012 р.), та виписати їх у робочі зошити (за взірцем);

Клас	Вид роботи
5 клас	Відповідь на уроках української мови та інших предметів (за поданим планом або таблицею) у науковому стилі (усно).
6 клас	Повідомлення на лінгвістичну тему в науковому стилі (усно).

– дібрати різнотипні вправи і завдання (5-6) для учнів 5-9 класів (за *порядковими номерами студентів у журналі обліку роботи академічної групи*) за темами, враховуючи соціокультурну змістову лінію:

1. Удосконалення вмінь поширювати думку за допомогою другорядних членів речення, давати поширені визначення понять, будувати висловлювання типу роздуму, розповідати короткі історії (5 клас).
2. Удосконалення вмінь складати повідомлення, що містять висловлювання відомих людей, крилаті вислови як аргументи, брати участь у процесі обговорення певних проблем, у диспутах (5 клас).
3. Удосконалення вміння правильної вимови голосних і приголосних звуків у процесі виступів з повідомленнями й творами на певну соціокультурну тему (5 клас).
4. Використання інтонації як риторико-мелодійного боку мовлення (логічний наголос, пауза, темп, мелодика, тембр голосу) (5 клас).
5. Розвиток вмінь увиразнювати мовлення за допомогою лексичних засобів (5 клас).
6. Удосконалення вмінь знаходити інформацію до обраної теми, аналізувати її, виділяти головне й другорядне, добирати ключові слова для висловлювання, розташовувати їх у логічній послідовності відповідно до задуму (5 клас).
7. Звертання, вставні слова, однорідні члени речення у власних висловлюваннях на певну тему (6 клас).
8. Удосконалення умінь і навичок використовувати лексичні групи й фразеологізми, дотримуватися морально-етичних норм у процесі спілкування (6 клас).
9. Удосконалення вмінь забезпечувати зв'язність тексту, зокрема шляхом використання в ньому спільнокореневих слів (6 клас).
10. Залежність точності й ясності висловлення від правильного вживання іменника; уживання «модних» слів (сленгу), іменникових запозичень з інших мов; вибір слова-іменника залежно від стилю й ситуації спілкування (6 клас).
11. Роль прикметників-епітетів у розкритті задуму висловлювання (6 клас).
12. Використання числівників з метою надання текстові

- переконливості, точності; почуття міри у використанні числівників (6 клас).
13. Займенники я і ми в спілкуванні (6 клас).
 14. Складання висловлювань у художньому стилі з дієсловами у 2 особі однини; ділових паперів (інструкція) з дієсловами у 3 особі множини (7 клас).
 15. Використання дієприслівників та дієприслівникових зворотів для зв'язку речень у тексті (7 клас).
 16. Використання прийменника в мовленні для відтворення логічних зв'язків (7 клас).
 17. Використання сполучників для зв'язку речень у тексті і як засобу створення антитези (7 клас).
 18. Використання часток для підсилення виразності мовлення (7 клас).
 19. Використання вигуків для надання висловленню експресії й виразності (7 клас).
 20. Удосконалення вмінь стисло формулювати теми й мікротеми усних і письмових висловлювань у формі словосполучень. Риторичні запитання, виклад за допомогою запитань і відповідей (8 клас).
 21. Удосконалення будови й зв'язності розповідного й описового текстів. Використання означень і порівняльних зворотів (8 клас).
 22. Використання виражальних засобів фразеології й відокремлених членів речення в мовленні (8 клас).
 23. Використання цитування, уособлення як виражальних засобів усного й писемного мовлення (9 клас).
 24. Використання безсполучникових складних речень у висловлюваннях розмовного, публіцистичного і художнього стилю (9 клас).

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань плану практичного заняття.
3. Обговорення дібраних студентами вправ і завдання з риторики.
4. Виконання вправ і завдань за посібниками:
 - Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич,

- З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 279-284;
- Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / [М.І.Пентилюк, Т.Г.Окуневич, Н.С.Бородіна та ін.]. – К.: Ленвіт, 2012. – С. 80-84.
5. Підбиття підсумків заняття. Мотивація оцінювання.

Практичне заняття №17

Тема: Методика вивчення загальних відомостей про мову

Мета: Збагнути методику вивчення загальних відомостей про мову, зміст і структуру вступних уроків; здійснювати аналіз уроків вивчення загальних відомостей про мову.

План

1. Характеристика основних принципів вивчення загальних відомостей про мову.
2. Етапи вивчення загальних відомостей про мову в 5-9 класах.
3. Зміст і структура уроків вивчення загальних відомостей про мову.
4. Методи і прийоми вивчення загальних відомостей про мову.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) базову:

- Методика викладання української мови в середній школі / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – С. 381-393.
- Методика вивчення української мови в школі / О.М.Беляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк та ін. – К.: Рад. школа, 1987. – С. 80-89.
- Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 233-241.

б) допоміжну:

- Дороз В.Ф. Українська мова в діалозі культур / В.Ф.Дороз. – К.: Ленвіт, 2010. – 320 с.
- Рожило Л.П. Методика проведення вступних уроків з мови у IV-VIII класах // Українська мова і література в школі. – 1981. – №8. – С. 54-64.

2. Виконати практичні завдання:

– написати аналіз вступного уроку з української мови:

1. Гаврилюк О. Вступні уроки української мови в 9 класі / Олена Гаврилюк, Олена Панчук // Дивослово. – 2009. – №7-8. – С. 18-25.
2. Гаврилюк О. Сад рідної мови. Вступний урок української мови у 10 класі / Олена Гаврилюк, Олена Панчук // Дивослово. – 2010. – №8. – С. 6-10.
3. Глазова О. Мова – скарбниця духовності народу. Конспект вступного уроку в 7 класі / Олександра Глазова, Юрій Кузнецов // Методичні діалоги. – 2007. – №8. – С. 21.
4. Глазова О. Вступні уроки з рідної мови в 10 класі / Олександра Глазова, Юрій Кузнецов // Дивослово. – 2003. – №8. – С. 17-19.
5. Дяченко-Лисенко Л. Мова – скарбниця духовності народу. Вступний урок у 7 класі / Любов Дяченко-Лисенко, Сергій Коваленко // Дивослово. – 2008. – №6. – С. 6-8.
6. Курило О. Щоб святково і надовго (Із досвіду проведення нетрадиційного уроку) / Олександра Курило // Урок української. – 2003. – №1. – С. 38-40.
7. Мова – найважливіший засіб спілкування, пізнання і впливу. Вступний урок у 8 класі // Методичні діалоги. Газета для вчителів української мови. – 2008. – №9. – С. 18-19.
8. Мовчун Л. Вступний урок з мови / Лариса Мовчун // Дивослово. – 2005. – №8. – С. 23-26.
9. Не будьмо безмовними! Вступний урок у 9 класі // Методичні діалоги. Газета для вчителів української мови. – 2009. – №7-8. – С. 6-9.
10. Панчук О. „Не будьмо німі!“. Система вступних уроків української мови у 8 класі за новою програмою / Олена Панчук // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008. – №7-8. – С. 67-80.
11. Рудницька О. Значення мови в житті суспільства (Вступний урок з української мови в 5 класі) / Ольга Рудницька // Дивослово. – 2013. – №7-8. – С. 20-22;

– сформулюйте 6-8 тем учнівських повідомлень для вступних уроків з української мови, зазначте тему і клас.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення

теми і мети заняття.

2. З'ясування теоретичних питань плану практичного заняття.
3. Обговорення аналізів вступних уроків з української мови.
4. Аналіз сформульованих студентами тем учнівських повідомлень для вступних уроків з української мови.
5. Виконання вправ за посібником:
 - Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентиліук: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 241-243;
 - Методика викладання української мови. Практичні та лабораторні заняття / [І.С.Олійник, П.І.Білоусенко, Н.Г.Каневська, В.В.Явір]; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1991. – С. 265-268.
6. Підбиття підсумків заняття. Мотивація оцінювання.

Практичне заняття №18

Тема: Позакласна робота з української мови

Мета: усвідомити значення і завдання позакласної роботи з української мови, ознайомитися зі змістом, видами та формами її організації.

План

1. Значення і завдання позакласної роботи з української мови.
2. Принципи позакласної роботи.
3. Зміст позакласної роботи з української мови.
4. Основні види і форми організації позакласної роботи з української мови.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) базову:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентиліук: М.І.Пентиліук, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Баряхтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 369-382.
- Методика викладання української мови в середній школі / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред.

- І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – С. 400-417.
- Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 254-258.
- б) допоміжну:**
- Передрій Г. Р. Позакласна робота з української мови в 4-8 класах / Г.Р.Передрій. – К.: Рад. школа, 1979. – 158 с.
 - Потапенко О.І. Гурткова робота з української мови в 4-8 класах / О.І.Потапенко – К.: Рад. школа, 1989. – 112 с.
 - Білоусенко П.І. Пишемо роботу МАН з мовознавства / П.І.Білоусенко // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2011. – №16-18. – С. 89-94.
 - Методичні рекомендації щодо організації та проведення роботи з обдарованими школярами в процесі вивчення української (рідної) мови в загальноосвітніх навчальних закладах // Бібліотечка «Дивослова». – 2007. – №8-9. – С. 51-60 або Методичні діалоги. Газета для вчителів української мови. – 2007. – №5. – С.2-9.
 - Програми спеціальних та факультативних курсів і гуртків з української мови й літератури. Бібліографічний покажчик // Методичні діалоги. Газета для вчителів української мови. – 2009. – №10. – С. 7-9.
 - Заболотний О. Як знаходити знання? / Олександр Заболотний // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2003. – № 2. – С. 94-103.
 - Кідалова Н.О. Критичне мислення: методика розвитку (робота з обдарованими дітьми) / Н.О.Кідалова // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2013. – №12. – С. 2-7.
 - Кідалова Н.О. Обдарованість у контексті шкільної філологічної освіти / Н.О.Кідалова // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2013. – №22-24. – С. 2-13.
 - Чхайло О.М. Олімпіадні та конкурсні завдання з української мови та літератури / О.М.Чхайло, Ю.В.П'ятаченко. – Х.: Вид. група „Основа”, 2006. – 128 с.
- 2. Ознайомитися і законспектувати:** Основні вимоги до написання, оформлення та представлення учнівських науково-дослідницьких робіт (Режим доступу: http://man.gov.ua/ua/activities/competition_

protection/year-2013/basic-requirements-2013).

3. Виконати практичні завдання:

- укласти список методичних публікацій з теми «Позакласна робота з української мови» за фаховими виданнями (2009-2013 рр.);
- дібрати 5-6 завдань для проведення мовної вікторини за темами (відповідно до порядкового номера в журналі обліку роботи академічної групи):
 1. Звуки мови і звуки мовлення (5 клас).
 2. Позначення звуків мовлення на письмі (5 клас).
 3. Склад. Наголос (5 клас).
 4. Вимова приголосних звуків. Уподібнення приголосних звуків. Спрощення в групах приголосних (5 клас).
 5. Синоніми (5 клас).
 6. Антоніми (5 клас).
 7. Омоніми (5 клас).
 8. Фразеологізми (5 клас).
 9. Будова слова (5 клас).
 10. Однозначні та багатозначні слова. Пряме і переносне значення слова (5 клас).
 11. Загальновживані слова та стилістично забарвлені слова (5 клас).
 12. Групи слів за походженням (6 клас).
 13. Активна і пасивна лексика (6 клас).
 14. Групи слів за вживанням (6 клас).
 15. Словотвір (6 клас).
 16. Рід іменників (6 клас).
 17. Число іменників (6 клас).
 18. Правопис іменників (6 клас).
 19. Групи прикметників за значенням (6 клас).
 20. Ступені порівняння прикметників (6 клас).
 21. Числівник (6 клас).
 22. Займенник (6 клас).
 23. Форми дієслова (7 клас).
 24. Способи дієслова (7 клас).
 25. Правопис дієслів (7 клас).
 26. Дієприкметник як особлива форма дієслова (7 клас).
 27. Дієприслівник (7 клас).
 28. Прислівник (7 клас).

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань плану практичного заняття.
3. Обговорення Основних вимог до написання, оформлення та представлення учнівських науково-дослідницьких робіт.
4. Ознайомлення та аналіз завдань, які дібрали студенти для проведення мовної вікторини.
5. Виконання вправ і завдань за посібниками:
 - Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 258-260;
 - Методика викладання української мови. Практичні та лабораторні заняття / [І.С.Олійник, П.І.Білоусенко, Н.Г.Каневська, В.В.Явір]; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1991. – С. 268-272;
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / [М.І.Пентилюк, Т.Г.Окуневич, Н.С.Бородіна та ін.]. – К.: Ленвіт, 2012. – С. 93-97.
6. Підбиття підсумків заняття. Мотивація оцінювання.

ПЛАНИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Лабораторне заняття №1

Тема: Аналіз підручників і посібників з української мови

Мета: Ознайомити з принципами побудови чинних підручників і посібників з української мови, їх змістом та системою вправ і завдань; навчити аналізувати шкільний підручник і посібник з української мови.

Обладнання: підручники з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів, посібники для вчителів української мови, схема аналізу підручника з української мови, схема рецензії на посібник, алгоритм роботи над рецензією, взірці рецензій.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Підготувати відповіді на питання:

- Принципи побудови шкільних підручників і посібників з української мови.
- Функції підручників і посібників з української мови.
- Вимоги до створення підручників і посібників з української мови на сучасному етапі розвитку загальноосвітньої школи.

Література

а) базова:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 369-382.
- Методика викладання української мови в середній школі / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – С. 22-36.
- Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 36-38.

б) допоміжна:

- Яворська С. З методичної спадщини: аналіз підручників

- української мови (початок ХХ століття) / Стефанія Яворська // Українська мова і література в школі. – 2002. – №8. – С. 46-50.
- Яворська С. Зміст і будова підручників з української мови. 20-30-ті роки ХХ ст. / Стефанія Яворська // Дивослово. – 2004. – №2. – С. 58-62.
- 2. Законспектувати (по 3 джерела за вибором студентів):**
- Бондаренко Н. Невід'ємний складник системної перебудови мовної освіти / Неллі Бондаренко, Алла Ярмолюк // Дивослово. – 2005. – №8. – С. 26-28.
- Бондаренко Н. Новий підручник як невід'ємна складова системної перебудови мовної освіти / Неллі Бондаренко, Алла Ярмолюк // Українська мова і література в школі. – 2005. – №2. – С. 2-5.
- Донченко Т. Підручники мають будуватися на чітких наукових засадах / Тамара Донченко // Українська мова і література в школі. – 2007. – №4. – С. 4-7.
- Заболотний О. Навчальна книжка має захоплювати / Олександр Заболотний // Дивослово. – 2005. – №9. – С. 36-37.
- Караман С. Технологічні підходи до створення посібників і підручників з української мови для гімназії / Станіслав Караман, Валентина Тихоша // Дивослово. – 2000. – №4. – С. 36-38.
- Ковальчук Г. Про вдосконалення структури підручника / Галина Ковальчук // Дивослово. – 2000. – №5. – С. 40-43.
- Пентиліук М. Традиційність? Модернізація! / Марія Пентиліук // Дивослово. – 2006. – №3. – С. 30-32.
- Скуратівський Л. Концепція підручника рідної мови / Л.Скуратівський, Г.Шелехова // Українська мова і література в школі. – 2001. – №3. – С. 5-7.
- Тишко Д. І знову про підручник з рідної мови / Дмитро Тишко // Українська мова та література – 2003. – №18. – С. 22-23.
- Хом'як І. Відповідність вимогам часу / Іван Хом'як, Зоя Олексійчук // Дивослово. – 2010. – №7. – С. 21-22.
- Ющук І. Крок уперед, але... / Іван Ющук // Дивослово. – 2006. – №2. – С. 31-36.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний етап. Повідомлення теми, мети та основних завдань заняття.
2. Вступний інструктаж:

- обговорення теоретичних питань теми;
 - проведення дискусії за матеріалами публікацій у фахових періодичних виданнях „Чи потрібно вдосконалювати структуру шкільних підручників з української мови на сучасному етапі?“;
 - пояснення особливостей (матеріали, якими дозволяється послуговуватися; правила виконання записів у зошитах для лабораторних робіт і т. ін.) та послідовності виконання завдань лабораторної роботи;
 - загальні вимоги до оформлення лабораторної роботи.
3. Поточний інструктаж викладача (зокрема й індивідуальні інструктажі). Контроль за виконанням лабораторної роботи. Самостійне виконання студентами лабораторної роботи:
- у зошитах для лабораторних робіт проаналізувати підручник з української мови для 5-9 класів (за вибором студентів, див. розділ „Перелік шкільних підручників з української мови для 5-9 класів”. – С. 249-252) за поданою схемою (див. додаток до лабораторного заняття);
 - у зошитах для лабораторних робіт написати рецензію на навчальний або навчально-методичний посібник з української мови (за вибором студентів, див. розділ „Перелік монографій і посібників з методики навчання української мови”. – С. 238-248).
4. Завершальний інструктаж (аналіз роботи групи та окремих студентів).
5. Підбиття підсумків заняття.

ДОДАТОК А

СХЕМА АНАЛІЗУ ПІДРУЧНИКА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Автори, назва, видавництво, рік видання підручника, загальна кількість сторінок.

Науковість змісту підручника

1. Дотримання в підручнику вимог Державного стандарту загальної середньої освіти.
2. Відповідність навчальній програмі щодо структури, обсягу і розгляду матеріалу, співвідносність розділів, параграфів з навчальним часом, відведеним на його вивчення.

3. Дотримання вимог щодо побудови текстів, виділення в них основного змісту і доповнення (запитань, пояснення лінгвістичного матеріалу, посилання на попередні параграфи, інші навчальні книги тощо).

4. Наявність у підручнику таких структурних елементів, як вступ, висновки, узагальнювальні тексти, наочні схеми, таблиці, що ілюструють змістово-логічні, структурно-функціональні зв'язки фрагментів навчального матеріалу в загальній системі предмета, завдання для систематизації.

5. Умотивованість поділу навчального матеріалу на розділи, їх послідовність, наявність зв'язків між ними; цілісний виклад матеріалу в підручнику.

6. Оптимальність обсягу підручника, співвіднесення його із предметним змістом, можливістю забезпечити опанування учнем програмового змісту в результаті навчальної діяльності як під керівництвом учителя, так і самостійно.

7. Відбір й наявність базових знань у системі, що забезпечує їхнє міцне засвоєння.

8. Диференціація знань: за видами (теорія, поняття, правило, приклади тощо); за фундаментальним спрямуванням (найбільш важливі базові й опорні приклади); за системно-творчим фактом (частина цілого, ціле як частина, системи більш високого рівня, додатковий матеріал тощо).

9. Наявність у підручнику вправ на порівняння, вибіркового аналізу, розпізнавання та виділення основного, встановлення взаємозв'язку, групування, класифікація, узагальнення та систематизація тощо.

10. Методологічна обґрунтованість у підручнику, розкриття основних понять, фактів, висновків, теорій.

11. Розгляд системи знань в єдності з методами пізнання, застосування знань на практиці.

12. Розкриття наукових положень відповідно до досягнень сучасної лінгвістичної теорії.

13. Наявність змістових ліній та дидактичних прийомів для забезпечення усвідомлення і розуміння учнями теоретичних пояснень і емпіричних даних у навчальному матеріалі.

14. Чіткість аргументацій, логічність побудови висновків.

15.Коректність уведення наукових понять, їхня відповідність усталеній термінології.

16.Віддзеркалення еволюції наукових ідей, ролі діячів науки, насамперед вітчизняних учених, у розвитку мовознавчої науки.

17.Зв'язок змісту підручника з життям, із завданнями виховання дитини як особистості, забезпечення розвитку її здібностей й обдаровувань.

18.Наявність навчальних ситуацій, різнорівневих завдань, для формування ключових компетентностей, а також для самоосвітньої діяльності.

19.Наявність ситуацій, які створюють умови для педагогічної творчості учителя.

20.Наявність ситуацій, які сприяють формуванню життєвої компетенції (тобто, які можуть знадобитися в повсякденному житті).

Структура змісту

1. Чіткість і послідовність структурування навчального матеріалу.

2. Наявність інтегровальних розділів у підручнику.

3. Рівномірність розподілу між розділами.

4. Послідовність етапів роботи всередині розділу, параграфу (ключові питання, рекомендації тощо).

Доступність змісту

1. Відповідність складності та обсягу матеріалу можливостям його засвоєння учнями певної вікової групи на належному рівні й за встановлений час; особистісна зорієнтованість навчального матеріалу.

2. Відповідність основних питань, завдань, вправ, практичних робіт, завдань з розвитку зв'язного мовлення віковим особливостям учнів.

3. Придатність змісту підручника для організації самоосвіти учнів, розвитку творчого мислення, формування узагальнювальних та інших груп компетентностей.

4. Наочність і конкретність викладу матеріалу в підручнику.

5. Достатність довідкового забезпечення.

6. Наявність у тексті підручника елементів пояснення (роздуми, доведення, висновки тощо).

7. Відповідність лексико-синтаксичної складності тексту віковим особливостям, емоційності викладу.

8. Дотримання узгодженості із суміжними предметами, наступності раніше вивченого матеріалу.

Навчально-методичний апарат

1. Методична доцільність системи введення наукових понять, основних положень і висновків, вибору способу викладу.

2. Наявність засобів підвищення мотивації до навчання, розвитку інтересів учнів до предмета.

3. Наявність засобів самоконтролю і самооцінки засвоєння теоретичного й практичного матеріалу.

4. Прикладна спрямованість змісту.

5. Методична цінність ілюстративного матеріалу, достатність і доцільність апарату орієнтування (передмова, зміст, рубрикації, сигнали-символи, покажчики різних типів, колонтитул (заголовки розділів, параграфів тощо)).

6. Чіткість зображеного на ілюстраціях.

7. Супроводження ілюстрацій підписами, текстами; їх доречність.

8. Унаочнення ілюстрацією потрібної інформації.

9. Ілюстративний матеріал як самостійне джерело інформації.

10. Наявність графіків, схем, таблиць, діаграм; їх практичне застосування.

Придатність до самостійного використання

1. Визначення чітких завдань на навчальний рік у підручнику.

2. Визначення завдань кожного розділу.

3. Визначення завдань на кожен урок.

4. Відповідність навчальних завдань вимогам програми.

5. Наявність завершальних структурних складників (підсумок, узагальнювальна таблиця, інтегрувальна ситуація, тестових завдань, узагальнювальної вправи тощо).

6. Аргументованість висновків.

7. Рекомендації з використання додаткових засобів навчання (аудіовізуальних та відеоматеріалів, наочних посібників, електронних ресурсів тощо).

Засоби полегшення роботи з навчальною книгою

1. Наявність у підручнику передмови (вступу).

2. Наявність у вступі чи передмові пояснення щодо способів послуговування підручником для учнів і вчителів.

3. Наявність додатків, словників, довідкових та інших таблиць.

Пропоновані методики

1. Наявність взірців виконання вправ і завдань.
2. Наявність пропозицій щодо написання текстів (рефератів, переказів творів, ділових паперів тощо).
3. Наявність інтерактивних, колективних, індивідуальних форм роботи.
4. Наявність порад учням щодо розв'язання навчальних проблем.

Загальний висновок

ДОДАТОК Б СХЕМА РЕЦЕНЗІЇ НА ПОСІБНИК¹

1. Назва виду документа.
2. Заголовок, який містить назву рецензованої роботи, прізвище та ініціали автора, назву видавництва, рік публікації, обсяг.
3. Текст, що складається з таких частин:
 - загальна характеристика аналізованої роботи та порушеної в ній проблеми, обґрунтування її актуальності;
 - стислий виклад основного змісту посібника;
 - висновки, критичні зауваження, пропозиції.
4. Посада та підпис рецензента.
5. Дата.

ДОДАТОК В АЛГОРИТМ РОБОТИ НАД РЕЦЕНЗІЄЮ²

1. Ознайомившись з анотацією та передмовою до рецензованого рукопису, з'ясувати його адресата, мету й концепцію рецензованої роботи. Визначити ступінь актуальності роботи.
2. Визначити, відповідно до вимог якої навчальної програми створено підручник чи посібник. Простежити, чи повною є така відповідність, чи обґрунтованими є відхилення від програми (за їх наявності).
3. З'ясувати наявність (відсутність) у рукописі інноваційних підходів до навчання, визначити ступінь їхньої ефективності.
4. Визначити рівень науковості викладу навчального матеріалу.

¹ Глущик С.В. Сучасні ділові папери / С.В.Глущик, О.В.Дияк, С.В.Шевчук. – К.: А.С.К., 2002. – С. 80.

² Електронний ресурс. – Режим доступу: www.ipro.org.ua

5. Звернути увагу на відповідність викладу віковим особливостям учнів.
6. Зазначити бажані доповнення (скорочення) до теоретичної частини роботи.
7. Визначити якість та систематизацію дидактичного матеріалу. Зазначити бажані зміни (доповнення).
8. Визначити ступінь оригінальності рецензованої роботи.
9. Сформулювати висновки.

ДОДАТОК Д ВЗІРЦІ РЕЦЕНЗІЙ

Рецензія

на рукопис навчально-методичного посібника

„Практикум з орфографії”

(автор – О.Л.Сизоненко, обсяг – 150 с. комп’ютерного набору)¹

Рецензована праця – частина комплексу навчальних посібників з української мови для старшокласників та абітурієнтів. Спираючись на чинний правопис та шкільну програму, автор зробив потрібні акценти на складних випадках у написанні слів та їхніх форм. Виділені орфограми подано в контексті чітко й лаконічно сформульованих правил, що охоплюють всі розділи „Українського правопису”. Отже, посібник систематизує знання учнів, закріплюючи їх у численних вправах. До того ж, автор намагається максимально урізноманітнити види вправ (уписати пропущені літери, поставити слова в потрібній формі, виписати слова з певними орфограмами, написати під диктовку, класифікувати слова за певним принципом тощо). Важливо, що для самоконтролю в кінці посібника вміщено ключі-відповіді до вправ.

Хоча основну увагу приділено орфографії, користувач знайде для себе й рекомендації щодо вимови, тобто щодо орфоепічних норм української літературної мови. Це особливо актуально за сучасної мовної ситуації, коли частина вчителів шкіл, викладачів вишів, а також акторів і дикторів радіо й телебачення перестали бути носіями взірцевого мовлення. На нашу думку, орфоепічний компонент посібника варто віддзеркалити в його назві.

¹ Електронний ресурс. – Режим доступу: www.ipro.org.ua

Зупинимося на деяких зауваженнях і побажаннях:

– у завданні вправи 21 (с. 18) читаємо: *записати слова фонетичною транскрипцією*, тоді як тут і надалі такі формулювання варто замінити усталеними *записати слова у фонетичній транскрипції*;

– у вправі 5 (с. 8) краще подати речення з однозвучними словами *Бровко – бровко*, замінивши для цього третє речення (можна запропонувати таке: *Якраз проти вікна, звичайно під барканом, дворовий пес Бровко лежав* (Л.Глібов));

– у формулюванні правила про чергування [о], [е] з [і] потрібно додати інформацію про відхилення від правила;

– у правилі на с. 63 і вправі 123 (на тій самій сторінці) подано однакові слова *беру - вибирати, стерти – стирати*. В одному з випадків краще використати інші приклади, наприклад: *дерти – здирати, перу – обпирати, сперти – спирати*;

– у правилі на с. 89 варто зазначити, що в формі *статей* подовження не відбувається;

– на с. 93 читаємо: «подовжуються приголосні в словах *бовван, овва, ссати, лляний...* та похідних від них. Традиційно ж ці слова розглядають як винятки в орфограмі „Подвоєння приголосних звуків”;

– у вправі 201 (с. 97) і вправі 204 (с. 99) потрібно поставити знак наголосу над дієприкметниками і прикметниками з пропущеними літерами, бо саме від місця наголосу залежить їх частиномовна приналежність, а відтак і правопис;

– у вправі 268 (с. 127) слова *пофігізм і совкізм* потрібно зняти, бо вони мають відверте розмовно-сленгове маркування;

– твердження про те, що „до III відміни належать іменники жіночого роду без закінчень” (с. 149), „до II відміни належать іменники чоловічого роду без закінчень...” (с. 154) не є коректними з погляду граматики. В обох випадках треба записати „іменники з нульовим закінченням”;

– у завданні вправи 348 (с. 176) читаємо: „записати прізвища в алфавітному порядку”. Краще сформулювати так: „Розташувати й записати за алфавітом”, бо алфавіт це і є усталений порядок літер;

– розповідаючи про групи прикметників, доцільно зазначити про особливості відмінювання прикметників на *-лиций* (с. 179);

– на с. 235 варто додати вправу на зіставлення прислівників і антонімічних сполук (як-от: *вгорі – в горі; по-іншому – по іншому*);

– на с. 236 доречно буде зауважити про правопис складених прислівників, що пишуться окремо.

Викладені вище зауваження мають дорадчий характер і можуть бути враховані автором лише частково.

Загалом рецензований рукопис справляє добре враження і заслуговує на схвалення. Навчальний посібник, підготовлений Л.Сизоненком, безперечно, стане в нагоді й учням-старшокласникам, і абітурієнтам, і студентам вишів. На нашу думку, його варто надрукувати чималим накладом.

Учитель української мови і літератури
гімназії №14
м. Луганська

Н.П.Сидорченко

25.09.2013 р.

Рецензія

на рукопис посібника В.Федоренка «Авторські ігрові проекти»¹ (обсяг – 195 с. комп'ютерного набору)

Рецензований посібник представляє авторські ігрові проекти, пов'язані з навчально-виховною роботою, що має проводитися поза уроками. Мета проектів – плекання освіченої, ерудованої, високоморальної, одухотвореної особистості. Реалізація пропонованих проектів безсумнівно сприятиме створенню підґрунтя для переорієнтування шкільної освіти з навчання абстрактного усередненого школяра на якісну підготовку до життя конкретної дитини з урахуванням її індивідуальних інтересів, запитів і потреб. Пропоновані ігрові проекти мають закладати основи меганаукового мислення і світогляду, озброювати шкільну молодь необхідними методиками одержання й використання знань. Застосування ігрових форм роботи з учнями сприятиме їхньому науковому й художньому розвитку, забезпечить реалізацію ідеї інтегрованого навчального змісту й способів пізнавальної діяльності, гарантуючи уникнення примітивних шаблонів, які, на жаль, панують у позаурочній роботі

¹ Електронний ресурс. – Режим доступу: www.ipro.org.ua

сучасних ЗНЗ. Створені В.Федоренком ігрові проекти сприятимуть переорієнтуванню навчально-виховного процесу від застосування малоефективних на сьогодні репродуктивних навчальних форм на використання таких прийомів навчання, які б ефективно формували пізнавальну активність і самостійність учнів, розвивали б у них ініціативність, формували вміння діяти у нестандартних умовах, навчали і привчали не нагромаджувати факти, а шукати й знаходити творчі підходи до використання інформації. Зібрані в посібнику макро- й мікроігри, крім розвивальної, комунікативної, інформаційної та активізувальної функції, здійснюватимуть ще й функцію інтегративну, яка ідеально забезпечує міжпредметні зв'язки.

Посібник чітко структурований. Він починається з передмови, у якій висвітлено роль ігрових проектів у модернізації освітньої системи, науково обґрунтовано використання ігрових технологій як засобу реалізації інтегративного принципу лінгводидактики. У посібнику представлені оригінальні й змістовні ігрові проекти: ігрові комплекси „Синтез наук”, „Лінгвоматематика”, „Лінгвоастрономія”, „Ігровий університет”, „Театр етикету „Здоровенькі були!” і под. Подано сценарні розробки макроігр і мікроігр, детально окреслено структуру кожного з конкурсів, турнірів, змагань, подано вичерпні методичні коментарі. Автором посібника запропоновано надзвичайно якісний ігровий матеріал, основою якого є відомості з української мови й інших (літератури, історії, математики, фізики, хімії, біології, географії й ін.) предметів шкільного курсу.

Текст посібника вдало доповнюють додатки „Педагогічний цитатник” та „Практичні поради щодо проведення дидактичних ігор на уроках у школі”.

Інтегративний освітній принцип є одним із визначальних у створеній в Українському колежі імені Василя Сухомлинського моделі навчально-виховного процесу. Саме в цьому широко знаному в Україні інноваційному закладі здійснюється розробка цілісного плану гуманітарної освіти, спрямованого на ефективну інтеграцію отримуваних школярами знань.

Створені В.Федоренком і апробовані в Українському колежі імені Василя Сухомлинського ігрові проекти безумовно доповнять і збагатять арсенал сучасних методичних інновацій у царині інтегрованої освіти, сприятимуть вкрай необхідному перетворенню

шкільного курсу рідної мови на засіб духовного розвитку особистості школяра. Вважаємо, що рецензований посібник необхідно видати якнайбільшим накладом. З огляду на виняткову актуальність книжки вона надасть неоціненну допомогу вчителю.

Кандидат педагогічних наук,
завідувач лабораторії української мови
та літератури КМПУ ім. Бориса Грінченка

О.Глазова

Рецензія

на рукопис посібника В.Федоренка „Авторські ігрові проекти” (обсяг – 195 с. комп’ютерного набору)¹

Процес якісного функціонування освітньої системи великою мірою залежить від його особистісної зорієнтованості, яка виявляється насамперед у створенні належних умов для всебічного розвитку творчого потенціалу молодих поколінь, для виявлення ними своїх природних здібностей, нахилів і творчих можливостей, для потамування їхніх освітніх та розвиткових запитів. Водночас потрібно зауважити, що мало хто звертає увагу на те, що особистісна зорієнтованість сучасної освіти має бути обопільною, тобто стосуватися не тільки учня, а й учителя, передбачати якнайповніше розкриття його творчих сил, надання йому можливості здійснювати активний педагогічний пошук оптимальних освітніх моделей та форм, відповідно до власних буттєвих та професійних поглядів формувати концепцію вивчення школярами основ наук та систему їх виховання й комплексного розвитку. Наявність таких умов, у яких учитель почувався б митцем, творцем, майстром, а не банальним ремісником, визначальною мірою залежить від освітнього середовища, де він працює, тобто від самої школи.

На жаль, навчальних закладів середньої освіти, де створено належні умови для виявлення вчителем свого професійного потенціалу повною мірою, де розроблено цілісну концепцію особистісного переорієнтування навчально-виховного процесу й найповнішою мірою реалізовано її в різних напрямках освітньої практики, в Україні порівняно небагато. Одне з чільних місць з-поміж таких шкіл посідає Український колеж імені В.Сухомлинського м. Києва.

¹ Електронний ресурс. – Режим доступу: www.ipro.org.ua

Рецензований посібник репрезентує один із напрямів осяжної діяльності педагогічного колективу колежу – авторські освітні проекти, пов'язані з позакласною навчально-виховною діяльністю школярів. Такі авторські проекти (а посеред них насамперед варто назвати програми спеціальних курсів чи модифікацій основних шкільних предметів, оригінальні виховні системи, самобутні підручники, посібники й ін.) і складають першооснову поняття „авторська педагогіка” в методичному аспекті. І саме в таких проектах авторський першоелемент в педагогіці, як правило, виявляється найінтенсивніше, найхарактерніше, найцікавіше.

У передмові до посібника ґрунтовно висвітлюються основна передісторія виникнення задуму підготовки та реалізації ігрових проектів, питання про їхнє місце в цілісній освітній концепції Українського колежу імені В.Сухомлинського, роль у становленні та розвитку особистості школяра-колежанина, „вписаність” представлених у посібнику авторських ігрових проектів у процеси модернізації сьогочасної освітньої системи, у її інноваційну переорієнтованість на плекання особистості нового типу – усебічно освіченої, мобільної, високоморальної, патріотичної, одухотвореної високими буттєвими принципами. Основний наголос у передмові робиться на потребі створення умов для виявлення вчительством свого творчого потенціалу в різних видах і формах педагогічної творчості, у піднесенні ролі та акцентуванні можливостей авторської педагогіки. Саме розгортання активних процесів учительської творчості, плекання ідеї авторської педагогіки, створення умов для розкутої творчості, сміливого фахового пошуку талановитими вчителями найефективніших методичних форм покликані не тільки піднести професійну діяльність учителя на якісно вищій щабель, але й створити відповідне професійне середовище, у якому б такі творчі особистості були б запитаними й почувалися потрібними.

Кожен із представлених у посібнику ігрових проектів – оригінальний, самобутній, концептуальний і змістовний, спрямований на розвиток одного зі складників особистості школяра. „Синтез наук” покликаний формувати в учнів нерозмежоване, синкретичне бачення людського знання, озброювати їх методиками інтегрованої освіти, формувати риси мовної особистості. Завдання, що склали зміст проекту, надзвичайно цікаві, спрямовані насамперед на пробудження

думки школярів, на розвиток їхньої мисленнєвої сфери. Матеріал завдань – відомості про українську наукову термінологію відповідних галузей, питому та запозичену лексику й фразеологію, афористику та ін. Особливо цікавими є завдання, пов'язані своїм змістом із призабутими пластами лексичного та фразеологічного фондів нашої мови, пареміями та афоризмами, із самостійною творчою діяльністю школярів у рідному слові (як-от: „Лінкос”, „Назви зірку” й ін.). Виробленню рис яскраво-самобутньої мовної особистості, яка шанобливо ставиться до рідної мови, сприятиме використання в іграх поетичних та пісенних вкраплень мовної тематики. З погляду форми передбачені сценаріями ігри є не тільки звичними для інтелектуальних змагань вікторинами – у них пропонується також використання й інших ігрових модусів (ребуси, лото, аукціони тощо). Правила кожного з турів змагання виписуються чітко, дохідливо; з цього погляду обрані модифікації ігрової форми є надзвичайно технологічними, не потребують від організаторів якоїсь фундаментальної підготовки та задіяння значних ресурсів (часових, матеріальних, кадрових).

Особливо цінним для сьогоденного стану освіти треба визнати звернення до плекання морально-етичної сфери молодих поколінь, створення належних умов для ознайомлення їх із основами національного мовленнєвого етикету (Театр етикету „Здоровенькі були!”). Українська деонтологія освоюється цим ігровим проектом самобутньо, зі зверненням до різних методичних форм, із залученням великих можливостей самоосвіти молодих поколінь. Ігри, ігрові прийоми та завдання представлені в проекті, мають переважно творчий характер, передбачають активну участь у їхній підготовці та проведенні самих школярів. Творчий характер ігрових завдань та прийомів даватиме змогу учням глибше освоїти відомості з етикету, зробити їх своїм стабільним буттєвим надбанням. Розмаїття представлених у проекті форм роботи постійно привертатиме увагу школярів до навчальної діяльності, до творчої праці. Зразки наведених у складі цього проекту творчих робіт школярів допоможуть педагогам зорієнтуватися в рівні вимог, які ставляться до старшокласника, який працює в цьому проекті. Навчальним матеріалом у проекті виступають не тільки інформація з різних питань мовленнєвого та загального етикету (варто зазначити, ця

інформація доволі розлога, надзвичайно цікава й потрібна для морально-етичного розвитку школярів), а й художні твори, зразки народної творчості, афористика, бувальщини та ін., що додатково зацікавлюватиме дітей навчальною діяльністю та впливатиме на них опосередковано, ненав'язливо. Усі 15 ігрових моделей з методичного погляду описано чітко, вичерпно, дохідливо й проілюстровано зразками завдань та їх виконання школярами.

„Ігровий університет” покликаний у цікавій ігровій формі зміцнити україністичну підготовку старшокласників, глибше ознайомити їх із щонайширшим спектром духовно-культурного, історичного, політико-економічного буття нашої нації, спонукати до тіснішого ознайомлення зі скарбами національної культури та духовності. Використовуваний в іграх цього типу матеріал є унікальним поєднанням відомостей з української історії, літератури, мистецтва, науки, духовності; це сприятиме прилученню молодих поколінь до скарбів національного духу, ознайомлюватиме їх із тими надбаннями творчого генія нашого народу, які ще зовсім нещодавно нещадно нищилися або підло приховувалися. Структура кожної з ігор, пропонованих у цьому проекті, оптимально відповідає віковим особливостям школярів старшого віку, спрямовує їх на сміливий інтелектуальний пошук, розкріпачує внутрішні ресурси їхнього інтелекту, створює умови для комплексного розвитку їхньої особистості. Ігри, ігрові завдання та прийоми від одного зі сценаріїв до наступного варіюються, практично не повторюються. В основу кожного зі сценаріїв покладаються різні завдання: на зіставлення певних явищ і понять, пошук правильної відповіді шляхом аналізу та синтезу наданих відомостей, відтворення в стислий термін потрібної інформації, творча діяльність зі словом тощо. Важливо відзначити, що в кожній з-поміж наведених ігор різні форми роботи вдало перемишуються між собою, що дає змогу уникнути одноманітності в побудові гри, має додатково зацікавити школярів та створити належні умови для їхнього всебічного розвитку. Кожен з-посеред проектів супроводжується змістовним фаховим коментарем, який допоможе педагогові якісно зорієнтуватися в методології та методиці реалізації цих проектів на базі свого навчального закладу. Ці коментарі підготовлено на високому професійному рівні, з

урахуванням сучасного стану методичної науки та практики.

Попри високий рівень підготовки рукопису, щодо його змісту та структури можна висловити й низку зауваг. Насамперед це стосується відсутності списку рекомендованої літератури, на яку спиралися автори, розробляючи сценарії ігор. У самому тексті рукопису неодноразово наголошується, що, за первісним задумом розробників, ігрові проекти покликані почасти перевірити інтелектуальний рівень та ерудицію школярів, почасти ж – відкрити для них нові знання з різних галузей гуманітарної науки. Реалізувати цю мету допоможе саме звернення школярів до допоміжних джерел – науково-популярної літератури, монографій, підручників та посібників тощо. Також у системі підготовчої роботи до проведення гри фігурує й такий етап, як рекомендування відповідної літератури школярам для якісної підготовки до участі в змаганні. Тому і з цих причин авторам варто доповнити рукопис списком рекомендованої літератури, яка допоможе вчителю та учням якісно підготуватися до проведення гри, озброїтися потрібною для участі в ній інформацією, та й просто піднести свою ерудицію в царині україністики.

Варто також звернути увагу на перенасиченість передмов до кожного з розділів цитатним матеріалом. Наприклад, у передмові до розділу „Синтез наук” на вісім сторінок оригінального тексту використано чотирнадцять цитат з науково-методичної літератури; у розділі „Ігровий університет” – на п’ять сторінок тексту використано п’ять цитат. Певне, авторам потрібно зміцнити самостійність власної праці, дібравши оптимальні форми трансформації використаних ними наукових джерел, послабивши залежність від напрацювань інших авторів своїх наукових висновків та узагальнень.

Доречним, як видається, буде використання ширшого ілюстративного матеріалу в процесі організації ігрової діяльності за пропонованими сценаріями. Наприклад, у грі „Святий Київ наш великий” доречним буде використання портретів видатних киян у відповідному турі, фотографій згадуваних у різних турах гри київських храмів, пам’яток культури й історії, пам’ятників видатним землякам тощо. Подібні зауваги можна висловити й до інших ігор. Використання таких матеріалів сприятиме тому, що школярі краще запам’ятовуватимуть інформацію про минуле й сьогодення рідного

міста, головні реалії його буття в історичному, культурному, духовному зрізах, зможуть візуально сприйняти потрібні для себе відомості; корисною така інформація буде, гадаємо, не тільки для школярів Києва.

Загалом висловлені зауваги не дають підстав для зниження загальної оцінки рукопису „Авторські ігрові проекти” – це сумлінно підготовлений посібник, який містить цікаві матеріали для організації позакласної роботи з української мови та літератури в середній школі, має на меті організувати цілісну, струнку, послідовну систему такої роботи. Ігрові проекти в посібнику розроблено ґрунтовно, на сучасному рівні педагогічного мислення, з урахуванням оновлених завдань освітньої практики. У завданнях ігор передбачено виконання школярами творчих робіт, активний інтелектуальний пошук, їх виконання розширюватиме коло зацікавлень сучасного школяра предметами україністичного циклу, створюватиме умови для всебічного, комплексного розвитку його особистості. Авторський першоелемент у рецензованому посібнику виявляється глибоко й виразно, засвідчує інтенсивність та високу якість роботи розробників – творчого колективу вчителів та адміністраторів Українського колежу імені Василя Сухомлинського.

Доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри методики навчання
української мови та літератури
Національного педагогічного університету
імені М.Драгоманова

Т.К.Донченко

Рецензія

на навчально-методичний посібник „Шкільний курс української мови та методика його викладання. Навчально-методичний комплекс”

А.С.Попович (Кам’янець-Подільський: Аксіома, 2005. – 88 с.)

Шкільному курсу української мови та методиці його викладання належить провідна роль у системі підготовки вчителя української мови. Майбутній учитель має не тільки теоретично оволодіти всіма методами й прийомами успішного вивчення рідної мови в школі, а й

набути практичних умінь та навичок їх творчого використання. Перебудова шкільної рідномовної освіти зумовлює необхідність оновлення й удосконалення змісту цієї дисципліни, спрямування його на підготовку майбутніх учителів до формування національно свідомої мовної особистості в школі, до реалізації комунікативно-діяльнісного лінгводидактичного принципу.

Посібник А.С.Попович побудований з урахуванням нових вимог до створення навчально-методичного комплексу дисципліни. Навчальний матеріал охоплює всі розділи шкільного курсу української мови і методики викладання і дає можливість практично опрацювати основні питання дисципліни.

Композиційно рецензована праця складається з передмови, загальної характеристики дисципліни, навчальної програми, робочої навчальної програми.

Складниками робочої навчальної програми є тематичний план, зміст теоретичної підготовки, практичні та лабораторні заняття, самостійна робота, індивідуальні навчально-дослідні завдання, програми семестрового і державного іспитів, критерії та норми оцінювання знань, умінь і навичок студентів з навчальної дисципліни, орієнтовна тематика курсових та дипломних робіт і методичні вказівки щодо їх виконання, навчально-методичне забезпечення.

У пояснювальній записці до навчальної програми визначено мету і завдання дисципліни, основні професійні уміння, мету проведення різних видів аудиторних занять, методи і прийоми навчання, види контролю знань студентів.

Імпонує нам, що при визначенні змісту дисципліни звертається увага на актуальні проблеми сучасної методичної науки: методи і прийоми формування національно-мовної особистості, підходи до вивчення рідної мови, системне використання методів навчання, нетрадиційні форми проведення уроків української мови, особливості уроків української мови в школах нового типу, методику вивчення загальних відомостей про мову, риторики і лінгвістики тексту, вдосконалення мовлення і мовної грамотності учнів 10-11 класів і т. ін.

Упродовж лабораторних занять студенти набувають умінь працювати з підручниками і посібниками з української мови,

навчаються спостерігати за методами і прийомами, які використовуються на уроках української мови; аналізувати уроки, які вони спостерігають; перевіряти учнівські роботи; вчаться перевіряти й оцінювати письмові роботи учнів, оцінювати їх, облікувати й класифікувати помилки, працювати над їх попередженням і виправленням; складають плани-конспекти уроків різних типів; проводити фрагменти уроків української мови.

А.С.Попович вдало впоралася із завданням урізноманітнення роботи студентів на практичних і лабораторних заняттях.

Навчально-методичний посібник допоможе викладачам вищої школи раціонально будувати заняття зі шкільного курсу української мови і методики викладання.

Рецензент:

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри мовознавчих
дисциплін Кам'янець-Подільського
національного університету імені
Івана Огієнка

В.С.Карпалюк

Лабораторне заняття №2

Тема: Планування програмного матеріалу з української мови

Мета: навчитися укладати календарно-тематичні плани з української мови.

Обладнання: програми з української мови для 5-9 класів загальноосвітніх начальних закладів, схема календарно-тематичного плану.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Підготувати відповіді на питання:

- Значення календарного плану для успішної роботи вчителя-словесника.
- Структура календарно-тематичного плану з української мови.

Література

а) базова:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах /

колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 101-105.

б) допоміжна:

- Усі календарно-тематичні плани з української мови та літератури. 5-12 класи / упорядник О.А.Чуприна, С.О.Чуприна. – Х.: Вид. група „Основа”, 2006.
- Піскорська Л. Готуючись до уроку (яким бути календарно-тематичному плану) / Л.Піскорська // Українська мова і література в школі. – 1999. – №3. – С. 61.
- Рудницька О. Орієнтовне календарно-тематичне планування з української мови для 5 класу / Ольга Рудницька // Дивослово. – 2013. – №5. – С. 14-18.
- Шелехова Г. Орієнтовне календарне планування уроків і контролю за рівнем навчальних досягнень учнів 9 класу з української (рідної) мови (I семестр) / Галина Шелехова // Українська мова і література в школі. – 2009. – №6. – С. 57-58.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний етап. Повідомлення теми, мети та основних завдань заняття.
2. Вступний інструктаж:
 - актуалізація опорних знань студентів з теми;
 - пояснення особливостей (матеріали, якими дозволяється послуговуватися; правила виконання записів у зошитах для лабораторних робіт і т. ін.) та послідовності виконання завдань лабораторної роботи;
 - загальні вимоги до оформлення лабораторної роботи.
3. Поточний інструктаж викладача (зокрема й індивідуальні інструктажі). Контроль за виконанням лабораторної роботи. Самостійне виконання студентами лабораторної роботи. Завдання: укласти календарно-тематичний план за схемою (додаток А відповідно до розділів, поданих у додатку Б.
4. Завершальний інструктаж (аналіз роботи групи та окремих студентів). Підбиття підсумків заняття.

ДОДАТОК А
СХЕМА КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНОГО ПЛАНУ

№ уроку	Тиждень	Число, місяць	Тема уроку	Культурологічна змістова лінія	Основні знання, вміння, навички та інші особистісні характеристики, що перевіряються
1.					
2.					

ДОДАТОК Б
ПЕРЕЛІК РОЗДІЛІВ ДЛЯ СКЛАДАННЯ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНОГО ПЛАНУ

5 клас

1. Повторення вивченого в початкових класах (10 год.). Словосполучення. Речення, його граматична основа. Правопис (5 год.).
2. Другорядні члени речення: додаток, означення, обставини (5 год.). Речення з однорідними членами. Звертання. Ознайомлення з найбільш уживаними вставними словами. Складні речення із безсполучниковим і сполучниковим зв'язком. Правопис (8 год.).
3. Звуки мови й звуки мовлення. Позначення звуків мовлення на письмі. Склад. Наголос. Правопис. (13 год.).
4. Вимова приголосних звуків. Найпоширеніші випадки чергування голосних і приголосних звуків. Орфоепія (14 год.).
5. Лексикологія (8 год.). Пряма мова. Діалог (5 год.).
6. Будова слова. Орфографія (9 год.). Повторення й узагальнення в кінці року (6 год.).
7. Повторення вивченого в початкових класах (10 год.). Пряма мова. Діалог (5 год.).

6 клас

8. Лексикологія. Фразеологія (12 год.).
9. Словотвір. Орфографія (9 год.). Повторення в кінці року (4 год.).
10. Займенник (10 год.). Повторення в кінці року (4 год.).
11. Числівник (10 год.). Повторення в кінці року (4 год.).

7 клас

12. Дієприкметник (10 год.). Прийменник (3 год.).

13. Дієприслівник (7 год.). Сполучник (3 год.).

14. Прислівник (14 год.). Частка (4 год.).

8 клас

15. Словосполучення й речення (4 год.). Просте речення. Двоскладне речення (8 год.).

16. Односкладні речення (7 год.). Просте ускладнене речення. Речення з однорідними членами (5 год.).

17. Речення із звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями) (7 год.).

18. Речення з відокремленими членами (11 год.). Повторення в кінці року відомостей про просте речення (4 год.).

9 клас

19. Пряма й непряма мова (5 год.). Складне речення і його ознаки (6 год.). Повторення й систематизація вивченого (5 год.).

20. Складнопідрядне речення (11 год.). Складне речення з різними видами сполучникового й безсполучникового зв'язку (4 год.).

21. Безсполучникове складне речення (8 год.). Текст як одиниця мовлення й продукт мовленнєвої діяльності (5 год.).

Лабораторне заняття №3

Тема: Аналіз методів і прийомів, які використовуються на уроці української мови

Мета: Навчити студентів спостерігати за методами і прийомами, які використовуються на уроках української мови та робити висновки про методичну доцільність їх використання.

Обладнання: плани-конспекти уроків; схема аналізу методів і прийомів, які використовуються на уроці.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Повторити теоретичний матеріал за такими питаннями:

- Поняття про методи і прийоми викладання української мови.
- Класифікація методів навчання за способом взаємодії вчителя і учнів на уроці та їх характеристика.
- Інтерактивні методи навчання української мови.
- Специфічні прийоми навчання мови.
- Дидактичні вимоги до вибору методів навчання.

Література

а) базова:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 108-121.
- Методика викладання української мови в середній школі / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – С. 56-89.
- Методика вивчення української мови в школі / О.М.Беляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк та ін. – К.: Рад. школа, 1987. – С. 41-52.
- Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект) / К.М.Плиско. – Х.: Основа, 1995. – С. 142-199.
- Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 53-64.

б) допоміжна:

- Дженджеро О. Дещо про переваги інтерактивного навчання в шкільній практиці / Оксана Дженджеро // Українська мова і література в школі. – 2006. – №2. – С. 8-10.
- Зінько С. Інноваційні методи в навчанні рідної мови / С.Зінько, О.Ковальова, Л.Ревун // Українська мова і література в школі. – 2007. – №2. – С. 9-13.
- Лукач С.П. Бесіда на уроках української мови / С.П.Лукач. – К.: Рад. шк., 1990. – 112 с.
- Методи навчання української мови у системі компетентнісної освіти // Дивослово. – 2013. – №6. – С. 13-14.
- Скрипник Л. Використання інноваційних методів і прийомів на уроках української мови і літератури / Людмила Скрипник // Українська мова і література в школі. – 2006. – №2. – С. 43-46.
- Смирнова Н. Інноваційні системи навчання на уроках української мови / Неля Смирнова // Українська мова й література в сучасній

школі. – 2013. – №12. – С. 40-43.

- Фасоля А. Інтерактивне навчання: алгоритм вироблення рефлексивно-оцінювальних умінь / Анатолій Фасоля // Українська мова та література. – 2008. – №42. – С. 6-13.
- 2. Ксерокопіювати план-конспект уроку** (див. додаток до заняття, відповідно до порядкового номера прізвища студента в журналі обліку роботи академічної групи).

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний етап. Повідомлення теми, мети та основних завдань заняття.
2. Вступний інструктаж:
 - актуалізація опорних знань студентів з теми „Методи і прийоми навчання на уроках української мови”;
 - пояснення особливостей (матеріали, якими дозволяється послуговуватися; правила виконання записів у зошитах для лабораторних робіт і т. ін.) та послідовності виконання завдань лабораторної роботи;
 - загальні вимоги до оформлення лабораторної роботи.
3. Поточний інструктаж викладача (зокрема й індивідуальні інструктажі). Контроль за виконанням лабораторної роботи. Самостійне виконання студентами лабораторної роботи. Завдання: проаналізувати методи і прийоми, які використовуються на уроках української мови (див. додатки до заняття).
4. Завершальний інструктаж (аналіз роботи групи та окремих студентів). Підбиття підсумків заняття.

ДОДАТОК А

ПЕРЕЛІК ПЛАНІВ-КОНСПЕКТІВ УРОКІВ

1. Адаменко С. Іменник. Повторення вивченого у 6 класі / Світлана Адаменко // Українська мова та література. – 2002. – №4. – С. 7.
2. Альбрехт А. Коли слово стає святом. Урок узагальнення і систематизації знань з теми «Морфологія» у 7 класі / Андріанна Альбрехт // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2007. – №8. – С. 22-25.
3. Альбрехт А. Використання речень із звертанням у мовленні (урок української мови у 8 класі) / Андріанна Альбрехт // Українська мова і література в школі. – 2005. – №1. – С. 35-37.

4. Білоконь Н. Частка як службова частина мови. Розряди часток за значенням (урок у 7 класі) / Наталія Білоконь // Дивослово. – 2012. – №9. – С. 12-15.
5. Войтик М. Лексикологія та фразеологія. Узагальнення матеріалу, 6 клас / Марія Войтик // Українська мова та література. – 2003. – №11. – С. 10-11.
6. Гавран І. Світ хмар. Кома при дієприкметниковому звороті / Ірина Гавран // Українська мова та література. – 2002. – №21. – С. 21-23.
7. Гаврилюк О. Світ який – мереживо казкове». Урок мови в 9 класі / Олена Гаврилюк, Олена Панчук // Дивослово. – 2009. – №11. – С. 2-4.
8. Герега Т. Типи відмін іменників. „Кожна дитина має право...” / Т.Герега // Українська мова та література. – 2004. – №12. – С. 8.
9. Глазова О. Мова – скарбниця духовності народу. Конспект вступного уроку в 7 класі / Олександра Глазова, Юрій Кузнєцов // Методичні діалоги. Газета для вчителів української мови. – 2007. – №8. – С. 21.
10. Даниленко У. Способи творення прислівників / Уляна Даниленко // Українська мова та література. – 2002. – №16. – С. 13-14.
11. Денисюк Л. Організація теми „Прикметник” у 6 класі: 12 уроків / Любов Денисюк // Українська мова та література. – 2002. – №32. – С. 3-11.
12. Дричак М. Систематизація знань та узагальнення з теми „Складне речення” / Марія Дричак // Українська мова та література. – 1999. – №21-24. – С. 9.
13. Дуняшенко Н. Прислівник: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди прислівників (урок у 7 класі) / Наталія Дуняшенко // Дивослово. – 2012. – №6. – С. 15-18.
14. Дяченко-Лисенко Л. Мова – скарбниця духовності народу. Вступний урок у 7 класі / Любов Дяченко-Лисенко, Сергій Коваленко // Дивослово. – 2008. – №6. – С. 6-8.
15. Зигмунт О. Види підрядних речень / Оксана Зигмунт // Українська мова та література. – 2002. – №45. – С. 19.
16. Ісаєва М. Узагальнення і систематизація знань із теми «Складне речення» (Урок у 9 класі) / Мальвіна Ісаєва // Дивослово. – 2013. – №4. – С. 10-14.
17. Коваленко Л. Складне речення як синтаксичне явище. Розділові

- знаки між частинами складносурядного речення / Ліна Коваленко // Дивослово. – 2010. – №6. – С. 19-22.
18. Кожуховська Л. Урок із фразеології в 9 класі (на матеріалі „Енеїди”) / Лідія Кожуховська // Урок української. – 2000. – №11-12. – С. 38-41.
 19. Костійчук О. Конспект уроку вивчення нового матеріалу / Олена Костійчук // Методичні діалоги. Газета для вчителів української мови. – 2006. – №5. – С. 28-29.
 20. Кратасюк Л. Узагальнення і систематизація знань з теми „Фонетика. Графіка. Орфографія. Орфоепія” / Людмила Кратасюк // Дивослово. – 2000. – №7. – С. 40-42.
 21. Криворучко О. План-конспект уроку в 7 класі / Оксана Криворучко // Методичні діалоги. Газета для вчителів української мови. – 2007. – №3. – С. 13-15.
 22. Лосінець С. Однозначні і багатозначні слова. Урок засвоєння знань у 5 класі / Світлана Лосінець // Українська мова та література. – 2001. – №37. – С. 6-7.
 23. Максимова О. План-конспект уроку української мови в 6 класі / О.Максимова // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2003. – №1. – С. 18-19.
 24. Мельник Т. Урок української мови на тему „Однорідні члени речення” (8 клас) / Т.Мельник // Українська мова і література в школі. – 2002. – №8.
 25. Моторна Т. Способи введення цитат у речення / Тетяна Моторна // Українська мова та література. – 2001. – №19. – С. 5.
 26. Музиченко-Мельник Т. Способи творення прислівників (урок у 7 класі) / Тетяна Музиченко-Мельник // Дивослово. – 2012. – №1. – С. 4-6.
 27. Норинчак А. Урок „Частка як службова частина мови. Розряди часток за значенням” / Анеля Норинчак // Українська мова і література в школі. – 2005. – №4. – С. 38-40.
 28. Письменна Л.П. Звертання поширені й непоширені. Розділові знаки при звертанні. Урок у 8 класі / Л.П.Письменна // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2008. – №34. – С. 12-16.
 29. Приходченко Н. Види речень за метою висловлювання (розповідні, питальні, окличні). Окличні речення. Розділові знаки в кінці речень. 5 клас / Ніна Приходченко // Українська мова та

- література. – 2001. – №37. – С. 5.
30. Руденко Л.Л. Іменник як частина мови. Урок з епіграфом. 6 клас / Л.Л.Руденко // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2013. – №19-21. – С. 2-14.
31. Рудневська А. „У грудні що не день, то свято”. Односкладні прості речення. 8 клас / Алла Рудневська // Українська мова та література. – 2002. – №43. – С. 8-9.
32. Сидоренко Л. Двоскладні речення. 7 клас / Любов Сидоренко // Українська мова та література. – 2003. – №19. – С. 25-29.
33. Смішко А. Прийменник як засіб зв'язку у словосполученні у 7 класі / Антоніна Смішко // Українська мова та література. – 2001. – №45. – С.10.
34. Стойко Я.М. Порівняльний зворот. Урок у 8 класі / Я.М.Стойко // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2011. – №10. – С. 18.
35. Сурмієвич І. Неповні речення. Тире в неповних реченнях / Сурмієвич Ірина // Дивослово. – 2009. – №12. – С. 15-16.
36. Ткаченко Н. Походження та значення власних імен людей. Узагальнення вивченого про прислівник / Наталія Ткаченко // Українська мова та література. – 2002. – №16. – С. 8.
37. Трохимчук Ж. Сполучник у 7 класі / Жанна Трохимчук // Українська мова та література. – 2001. – №45. – С.7-8.
38. Шулик С. Фразеологічне багатство нашої мови / Світлана Шулик // Українська мова та література. – 2001. – №40. – С. 6-7.
39. Петраківська Л. Дієслово: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Блокова система вивчення теоретичного матеріалу на уроці словесності у 6 класі / Людмила Петраківська // Українська мова та література. – 2002. – №13. – С. 38-40.
40. Проценко Т. Основні випадки чергування у/в, і/й / Тетяна Проценко // Дивослово. – 2010. – №1. – С. 30-32.
41. Рудневська А. „У грудні що не день, то свято”. Односкладні прості речення. 8 клас / Алла Рудневська // Українська мова та література. – 2002. – №43. – С. 8-9.
42. Рудницька О. Звертання. Розділові знаки при звертанні. Тренувальні вправи / Ольга Рудницька // Українська мова та література. – 2001. – №14. – С. 16.
43. Смішко А. Прийменник як засіб зв'язку у словосполученні у 7 класі / Антоніна Смішко // Українська мова та література. – 2001. –

- №45. – С.10.
44. Сушко Л. „Чарівниця з Богданівни”. Розряди прислівників за значенням / Людмила Сушко // Українська мова та література. – 2002. – №16. – С. 7.
45. Таровита І. Види складнопідрядних речень / Ірина Таровита // Дивослово. – 2009. – №12. – С. 2-5.
46. Таровита І. Розділові знаки між частинами складного безсполучникового речення / Ірина Таровита // Дивослово. – 2009. – №12. – С. 5-7.
47. Фесенко В.П. Групи слів за значенням. Урок закріплення знань у 5 класі / В.П.Фесенко // Вивчаємо українську мову і літературу. – 2008. – №32. – С. 22-25.
48. Хіврич С. Підмет – головний член речення. Способи вираження підмета (Урок у 8 класі) / Світлана Хіврич // Дивослово. – 2011. – №11. – С. 29-31.
49. Хлівна С. Складне речення і його види / Світлана Хлівна // Українська мова та література. – 2002. – №45. – С. 31-32.
50. Чабан С. Усе про різновиди присудків. Розробка уроку у 8 класі / Світлана Чабан // Дивослово. – 2001. – №3. – С. 46-47.
51. Чабан Г. Визначення видів складнопідрядних речень, правильне використання їх у мовленні у 9 класі / Г.Чабан // Українська мова та література. – 2002. – №2. – С. 10.
52. Чух Г. Дієприслівник. Конспект уроку в 7 класі / Ганна Чух // Дивослово. – 2005. – №11. – С. 6-7.
53. Шевченко О. „... І в дітях уже є країна як поняття і як любов” (Урок мови в 9 класі) / Оксана Шевченко // Дивослово. – 2013. – №2. – С. 18-21.
54. Швидка Л. У країні фонетиці. План уроку в 5 класі / Людмила Швидка // Методичні діалоги. Газета для вчителів української мови. – 2007. – №4. – С.10-11.

ДОДАТОК Б
СХЕМА АНАЛІЗУ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ,
ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ НА УРОЦІ

1. Загальні відомості про урок

- 1.1. Тема уроку, автор, бібліографічні дані.
- 1.2. Тип уроку, форма його проведення (традиційна / нетрадиційна).

1.3. Структура уроку, його етапи.

2. Загальні відомості про методи і прийоми

2.1. Перерахувати методи і прийоми, які використовувалися на уроці.

2.2. Зазначити відповідність методів типу і структурі уроку, віковим особливостям учнів та рівню їхніх знань тощо.

2.3. Охарактеризувати актуальність методів, відповідність вимогам сучасної школи. Різноманітність методів.

2.4. Поєднання фронтальної та індивідуальної роботи.

2.5. Співвідношення відтворювальної та творчої розумової діяльності учнів. Методи і прийоми, що спонукали учнів до активної творчої діяльності.

3. Характеристика методів і прийомів

3.1. Метод усного викладу вчителем теоретичного матеріалу: форма викладу матеріалу (розповідь, пояснення, лекція тощо); спосіб організації матеріалу (описово-розповідний, проблемний); мовлення вчителя; послідовність викладу матеріалу; доступність; використання наочності; обсяг пояснення; наявність висновків; використання різних прийомів; наявність прикладів; способи активізації уваги учнів; наявність записів у робочі зошити та їх обсяг.

3.2. Бесіда як метод навчання: використання різновидів бесіди; підготовленість і логічність питань, точність їх формулювання; дотримання методики постановки питань; види питань (аналітичні, синтетичні та інші); творчий підхід; спонукання учнів до розв'язання проблем; тривалість бесіди; темп бесіди; поведінка вчителя (вислуховування учнів, наявність додаткових запитань і власних думок учителя, розподіл запитань між учнями із урахуванням рівня знань).

3.3. Спостереження й аналіз мовних явищ: різновиди прийомів; доцільність добору дидактичного матеріалу для спостереження; правильна постановка завдань (проблем); уміла організація роботи; способи привертання уваги учнів; спонукання учнів до формулювання правил; ступінь самостійності учнів; наявність елементів бесіди та лінгвістичного експерименту; залучення вчителем додаткової літератури.

3.4. Робота за підручником: різновиди прийомів; доцільність використання; прийоми спонукання до самостійної роботи; проведення вступної бесіди; наявність інструктажу вчителя та

відтворювальної бесіди; добір власних прикладів до теоретичного матеріалу тощо; підбиття підсумків.

3.5. Метод вправ: різновиди вправ; чергування різних видів вправ та їх послідовність; наявність творчих вправ; варіювання умов виконання і ступеня складності; врахування виду теоретичного матеріалу; наявність інструктажу вчителя та пояснення виконання; кількість вправ та обсяг дидактичного матеріалу.

3.6. Використання інтерактивних методів на уроках української мови: різновиди.

4. Висновки про доцільність використання методів і прийомів.

Рекомендації та побажання

Лабораторне заняття №4

Тема: Добір системи вправ на урок української мови

Мета: навчитися добирати систему вправ на урок вивчення нового матеріалу та урок закріплення знань, умінь та навичок і аналізувати їх відповідність методичним вимогам.

Обладнання: схема аналізу системи вправ; художні твори українських письменників; наукові та публіцистичні тексти.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Підготувати відповіді на питання:

- Вправи як метод навчання української мови, їх класифікації.
- Підготовчі, вступні та пробні вправи.
- Тренувальні вправи (за інструкцією, за зразком, за завданням).
- Творчі та контрольні вправи.
- Методичні вимоги до використання вправ на уроці української мови.

Література

а) базова:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барактян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 118-121.
- Методика викладання української мови в середній школі /

І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – С. 77-81.

- Методика вивчення української мови в школі / О.М.Беляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк та ін. – К.: Рад. школа, 1987. – С. 50.
- Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект) / К.М.Плиско. – Х.: Основа, 1995. – С. 170-171; 175-181.

б) допоміжна:

- Борисенко В. Проблемні вправи на уроках української мови / Валентина Борисенко // Українська мова й література в сучасній школі. – 2013. – №3. – С. 17-23.
- Омельчук С. Дослідницькі завдання з морфології на основі логічних розумових операцій (на матеріалі розділу „Прислівник”) / Сергій Омельчук // Українська мова і література в школі. – 2010. – №5. – С. 2-6.
- Передрій Г. Про цікаві завдання й ігрові форми роботи з української мови / Ганна Передрій // Дивослово. – 2005. – №1. – С. 7-14.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний етап. Повідомлення теми, мети та основних завдань заняття.
2. Вступний інструктаж:
 - актуалізація опорних знань студентів з теми;
 - пояснення особливостей (матеріали, якими дозволяється послуговуватися; правила виконання записів у зошитах для лабораторних робіт і т. ін.) та послідовності виконання завдань лабораторної роботи;
 - загальні вимоги до оформлення лабораторної роботи.
3. Поточний інструктаж викладача (зокрема й індивідуальні інструктажі). Контроль за виконанням лабораторної роботи. Самостійне виконання студентами лабораторної роботи. Завдання:
 - дібрати 6-7 різнотипних вправ (врахувавши соціокультурну змістову лінію) до теми, яка подана в додатку до заняття;
 - проаналізувати вправи, дібрані однокласником (за схемою, поданою в додатку).
4. Завершальний інструктаж (аналіз роботи групи та окремих студентів). Підбиття підсумків заняття.

ДОДАТОК А ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ ДОБОРУ СИСТЕМИ ВПРАВ

5 клас

Урок вивчення нового матеріалу;

соціокультурна змістова лінія: Відомості про народне українське мистецтво. Народні митці України. Покликання людини. Видатні українці

1. Словосполучення лексичні та фразеологічні. Граматична помилка та її умовне позначення.
2. Вставні слова. Ознайомлення з найбільш уживаними вставними словами.
3. Пунктуаційна помилка та її умовне позначення (практично). Тренувальні вправи.

Урок закріплення вивченого;

соціокультурна змістова лінія: Родина, члени родини, їхні професії, улюблені заняття, історія мого роду. Традиційна повага до старших в Україні

4. Звуки мови й звуки мовлення. Голосні й приголосні звуки. Приголосні тверді й м'які, дзвінки й глухі; вимова звуків, що позначаються буквами г і ґ. Тренувальні вправи. Ознайомлення з орфографічним словником.
5. Позначення звуків мовлення на письмі. Алфавіт (абетка, азбука). Співвідношення звуків і букв. Звукове значення букв я, ю, є, ї та щ. Фонетична транскрипція. Тренувальні вправи.
6. Правила вживання знака м'якшення. Правила вживання апострофа. Правильна вимова та написання слів з апострофом. Тренувальні вправи.

Урок вивчення нового матеріалу;

соціокультурна змістова лінія: Родина, члени родини, їхні професії, улюблені заняття, історія мого роду. Традиційна повага до старших в Україні

7. Склад. Наголос. Основні правила переносу. Орфоепічний словник і словник наголосів.
8. Ненаголошені голосні, що не перевіряються наголосом. Орфоепічна помилка (практично).
9. Написання слів, що увійшли в українську мову з інших мов (слова іншомовного походження): букви и, і; правопис знака м'якшення

й апострофа; подвоєння букв у загальних і власних назвах. Словник іншомовних слів.

Урок вивчення нового матеріалу;

соціокультурна змістова лінія: Родинні свята (дні народження членів родини). Домашні обов'язки. Мої друзі і товариші. Дозвілля

10. Лексичне значення слова. Однозначні й багатозначні слова (повторення). Використання багатозначних слів у прямому й переносному значеннях (повторення). Лексична помилка (практично).

11. Загальноновживані (нейтральні) і стилістично забарвлені слова. Ознайомлення з тлумачним і перекладним словниками.

6 клас

Урок вивчення нового матеріалу;

соціокультурна змістова лінія: Пісня – душа народу. Мамина коліскова. Обрядові пісні. З історії кобзарства в Україні. Сиві гомери України. Видатні Українці

12. Групи слів за їх походженням: власне українські й запозичені (іншомовного походження) слова. Тлумачний словник української мови.

13. Групи слів за вживанням: загальноновживані й стилістично забарвлені слова, діалектні, професійні слова й терміни, просторічні слова, жаргонізми.

14. Офіційно-ділова лексика.

Урок вивчення нового матеріалу;

соціокультурна змістова лінія: Національний одяг і сучасна мода.

Символіка народного костюма

15. Словотвірний ланцюжок. Словотвірний розбір слова. Словотвірний словник.

Урок закріплення вивченого;

соціокультурна змістова лінія: Національний одяг і сучасна мода.

Символіка народного костюма

16. Зміни приголосних при творенні слів: іменників із суфіксом –ин (а) від прикметників на –ський, –цький; буквосполученням –чн(-н-). Зміни приголосних при творенні відносних прикметників із суфіксами –ськ-, –цьк-, –зьк- та іменників з суфіксами –ств (о), –зтв (о), –цтв (о). Тренувальні вправи.

17. Складні слова. Сполучні о, е в складних словах. Творення

складноскорочених слів.

Урок вивчення нового матеріалу;

соціокультурна змістова лінія: Побут українців. Історія народного житла, його інтер'єр. Декоративно-художнє оздоблення хати.

Хатні обереги. Збереження традицій

18. Відмінювання іменників І відміни. Букви –а (-я), -у (-ю) в закінченнях іменників чоловічого роду другої відміни.
19. Букви е, и, і в суфіксах –ечок, -ечк, -ичок, -ичк, -інн (я), -ення (-я), -н (я), -инн (я), -ив (о), -ев (о).
20. Написання й відмінювання чоловічих і жіночих прізвищ, імен по батькові.

Урок вивчення нового матеріалу;

соціокультурна змістова лінія: Гумористична скарбниця народу (анекдоти, смішинки, байки, гуморески, співомовки, усмішки, небилиці)

21. Повні й короткі форми прикметники.
22. Написання прізвищ прикметникової форми.

Урок закріплення вивченого;

соціокультурна змістова лінія: Українське народна мистецтво.

Плетіння. Мереживо. Виготовлення виробів з бісеру

23. Числівники кількісні (на означення цілих чисел, дробові, збірні) і порядкові. Числівники прості, складні й складені. Роздільне написання складених числівників. Тренувальні вправи.
24. Відмінювання кількісних числівників. Буква ь на кінці числівників і перед закінченням у непрямих відмінках. Тренувальні вправи.
25. Відмінювання порядкових числівників. Написання разом порядкових числівників з -тисячний. Тренувальні вправи.

ДОДАТОК Б

СХЕМА АНАЛІЗУ СИСТЕМИ ВПРАВ

1. Загальні відомості про урок

- 1.1. Тема уроку, клас, автор.
- 1.2. Тип уроку, форма його проведення (традиційна / нетрадиційна).
- 1.3. Соціокультурна змістова лінія.

2. Загальні відомості про методи і прийоми

- 2.1. Зазначити відповідність методу вправ типу уроку, віковим особливостям учнів та рівню їхніх знань тощо.

- 2.2. Охарактеризувати відповідність вимогам сучасної школи.
- 2.4. Поєднання фронтальної та індивідуальної роботи.
- 2.5. Співвідношення відтворювальної та творчої розумової діяльності учнів.
- 2.6. Врахування вимог соціокультурної змістової лінії.

3. Аналіз системи вправ

- 3.1. Різновиди вправ.
- 3.2. Чергування різних видів вправ та їх послідовність.
- 3.3. Наявність творчих вправ.
- 3.4. Варіювання умов виконання і ступеня складності.
- 3.5. Урахування виду теоретичного матеріалу.
- 3.6. Наявність інструктажу вчителя та пояснення виконання.
- 3.7. Кількість вправ та обсяг дидактичного матеріалу.

4. Загальний висновок

Лабораторне заняття №5

Тема: Нетрадиційні форми проведення уроків української мови

Мета: Ознайомити студентів з нетрадиційними формами проведення уроків української мови; з'ясувати структуру нетрадиційних уроків української мови; навчитися аналізувати нетрадиційні уроки української мови.

Обладнання: плани-конспекти нетрадиційних уроків української мови; схеми аналізу плану-конспекту уроку української мови.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Підготувати відповіді на питання:

- Нові підходи до технології уроку української мови.
- Нестандартні форми проведення уроків у середніх класах.
- Методика проведення нетрадиційних форм уроків української мови.

Література

а) базова:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. –

С. 95-101; 105-107.

- Методика викладання української мови в середній школі / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – С. 148-149.
- Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентиліук: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 72-74.

б) допоміжна:

- Біляєв О. Інтегровані уроки рідної мови / Олександр Біляєв // Дивослово. – 2003. – №5. – С. 36-40.
- Варзацька Л. Типи інтегрованих уроків у системі компетентнісної мовної освіти / Л.Варзацька // Дивослово. – 2013. – №11. – С. 2-4.
- Дороз В. Сучасний урок української мови в парадигмі компетентнісного підходу: здобутки та перспективи / Вікторія Дороз // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2011. – №6. – С. 4-12.
- Інтегровані уроки з української мови та літератури / упоряд. Н.В.Кучерук, Н.В.Полицька, Н.В.Полицький. – Х.: Вид. група „Основа”, 2007. – 208 с.
- Кучеренко І. Інтегровані уроки як вид нестандартної організаційної форми навчання української мови / Ірина Кучеренко // Українська мова і література в школі. – 2011. – №3. – С. 10-14.
- Нестандартний урок з української мови (Рекомендований анотований список літератури) // Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2001. – №1. – С. 189-195.
- Романовська А.І. Інтеграція педагогічних технологій на уроках словесності: активізація творчого потенціалу учня / А.І.Романовська // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2012. – №26. – С. 2-7.
- Форостюк Т. Урізноманітнюємо форми занять / Тетяна Форостюк // Дивослово. – 2000. – №10. – С. 35-39.

2. Законспектувати:

- Єлісеєва С. Про сучасні підходи до організації навчання на уроках української мови і літератури: Частина друга: Нестандартний урок. Види нетрадиційних уроків / С.Єлісеєва // Українська мова й

- література в сучасній школі. – 2012. – №1. – С. 59-65.
- Єлісеєва С. Про сучасні підходи до організації навчання на уроках української мови і літератури: Частина третя: Нестандартний урок. Види нетрадиційних уроків / С.Єлісеєва // Українська мова й література в сучасній школі. – 2012. – №2. – С. 39-41.
 - Симоненкова Т. Нові форми проведення уроків з мови / Тетяна Симоненкова // Урок української. – 1999. – №9-10. – С. 27-33 або Дивослово. – 1998. – №5. – С. 23-28.
- 3. Ксерокопіювати два обрані плани-конспекти уроку** (див. додаток до заняття відповідно до порядкового номера прізвища студента в журналі обліку роботи академічної групи).

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний етап. Повідомлення теми, мети та основних завдань заняття.
2. Вступний інструктаж:
 - обговорення теоретичних питань теми;
 - бесіда за публікаціями у фаховій періодичній пресі;
 - пояснення особливостей (матеріали, якими дозволяється послуговуватися; правила виконання записів у зошитах для лабораторних робіт і т. ін.) та послідовності виконання завдань лабораторної роботи;
 - загальні вимоги до оформлення лабораторної роботи.
3. Поточний інструктаж викладача (зокрема й індивідуальні інструктажі). Контроль за виконанням лабораторної роботи. Самостійне виконання студентами лабораторної роботи – в зошитах для лабораторних робіт проаналізувати по 2 нестандартних уроки української мови (див. додатки до заняття).
4. Завершальний інструктаж (аналіз роботи групи та окремих студентів). Підбиття підсумків заняття.

ДОДАТОК А

ПЕРЕЛІК ФАХОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ

1 різновид публікацій

1. Гусак Т. Джміль Метелика навчав. Правопис м'якого знака. 5 клас. Урок-казка / Т.Гусак // Українська мова та література. – 2003. – Ч. 4. – С. 4-5.

2. Багінська Ю. Коли вчить доброта (Урок-гра в 5 класі) / Юлія Багінська // Урок української. – 2003. – №1. – С. 40-42.
3. Бадя А. Подорож Хмельниччиною. Урок повторення й узагальнення вивченого про односкладні речення у 8 класі / А.Бадя // Українська мова та література. – 2001. – №16. – С.10.
4. Богаєць М. Стежками рідного краю (Конспект уроку-подорожі, 6 клас) / Марія Богаєць // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2001. – №1. – С. 90-92.
5. Волокітіна А. Море, сонце і ... навчання (Урок-естафета) / А.Волокітіна // Дивослово. – 1999. – №6. – С. 26-28.
6. Головка Л. Урок-мандрівка в дивовижну країну Прислівника (7 клас) / Л.Головка // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2001. – №6. – С. 84-93 або Українська мова і література в школі. – 2001. – №4. – С. 32-36.
7. Дяченко С. Дорогами мовознавства. Підсумковий урок. 6 клас. Урок-мандрівка / С.Дяченко // Українська мова та література. – 2003. – Ч. 4. – С. 9-11.
8. Заболотний В. Конкурс веселих лінгвістів. Підсумковий урок з української мови в 5 класі / Віктор Заболотний // Українська мова та література. – 2001. – №18. – С. 16.
9. Заболотний О. Зоряна подорож. Повторення й узагальнення вивченого з фонетики і фразеології. 6 клас. Урок-мандрівка / О.Заболотний // Українська мова та література. – 2003. – Ч. 4. – С. 6-8.
10. Ключко М. Урок-подорож (Повторення та узагальнення теми „Дієприкметник”) / М.Ключко // Дивослово. – 1994. – №1. – С. 29-36.
11. Комаренко Н. Урок-казка. Казка про Пісню та чарівну зірку Волянку. Тема: Іменник як частина мови. Повторення / Н.Комаренко // Українська мова і література в школі. – 2001. – №6. – С. 37-38.
12. Комаренко Н. Неймовірні пригоди Хороброго Речення в Країні Мовландії (урок – казкова подорож) / Н.Комаренко // Українська мова і література в школі. – 2011. – №2. – С. 34-36.
13. Корнійчук О. Повторення та узагальнення теми „Прислівник” (урок-подорож) / О.Корнійчук // Українська мова та література. – 1998. – №29-32. – Вкладка. – С. 43-44.

14. Латинський В. Чому веселка весела? (Нестандартний урок-мандрівка до джерел рідного слова, 5 клас / В.Латинський // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2003. – №1. – С. 100-110.
15. Лосінець С. Лексикологія. Лексика. Лексичне значення слова. Урок – рольова гра в 5 класі / Світлана Лосінець // Українська мова та література. – 2001. – №37. – С. 5-7.
16. Мащенко Л. У голову, як у торбу: що знайдеш, те й сховаєш. Повторення й узагальнення вивченого з фразеології. 6 клас. Брейнинг / Л.Мащенко // Українська мова та література. – 2003. – Ч. 4. – С. 11-13.
17. Мішура О. Іменник. Урок-КВК у 6 класі / Ольга Мішура // Дивослово. – 2005. – №6. – С. 9-10.
18. Мостова Н. Внесення. Звертання. Урок – заочна мандрівка / Наталія Мостова // Українська мова та література. – 2004. – №10. – С. 12-13.
19. Науменко І. Казка про те, як Котигорошко звільнив своїх друзів. Розбір іменника як самостійної частини мови у 6 класі / Ірина Науменко // Українська мова та література. – 2001. – №7. – С.8.
20. Обручар А. Мандрівка в царство лексикології. Урок мови у 5 класі / Анжела Обручар // Дивослово. – 2010. – №2. – С. 8-9.
21. Панчук О. Мій друг – апостроф! Урок-казка у 5 класі / Олена Панчук // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008. – №4. – С. 6-10.
22. Рига В. Прикметники твердої та м'якої групи. Урок-гра у 6-му класі / Валентина Рига // Українська мова та література. – 2008. – №39. – С. 7-9.
23. Сергієнко Ю. „Букви, як люди...”. Ігровий урок вивчення нового матеріалу з елементами повторення у 5 класі / Юлія Сергієнко // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008. – №2. – С. 42-47 .
24. Симотюк С. Ненаголошені голосні е, и, о в коренях слів. 5 клас / Світлана Симотюк // Українська мова та література. – 2004. – №17. – С. 14-15.
25. Снігур А. Дефіс у прислівниках / Алла Снігур // Українська мова та література. – 2004. – №14. – С.17-19.
26. Соловей Н. Неслухняні префікси. Правопис префіксів роз, без,

- пре, при. 5 клас. Урок-казка / Н.Соловей // Українська мова та література. – 2003. – Ч. 4. – С. 3-4.
27. Ткаченко Н. 3 міста Всезнайків до вершин пізнання. Прикметник як частина мови. 6 клас. Урок-мандрівка / Н.Ткаченко // Українська мова та література. – 2003. – Ч. 4. – С. 8-9.
28. Тофтул Т. Узагальнення вивченого про орфограми в префіксах та написання и-і в словах іншомовного походження. Урок-гра. 9 клас / Тереза Тофтул // Українська мова та література. – 2004. – №35. – С. 30.
29. Фіть А. Повторення вивченого про іменник. Урок у 6-му класі у формі Пилипівських вечорниць / Алла Фіть // Українська мова та література. – 2008. – №41. – С. 29-31.
30. Хавунка П. Правильне вживання форм непрямих відмінків числівників в усному і писемному мовленні. Урок-гра у 6 класі / Поліна Хавунка // Українська мова та література. – 2001. – №4. – С. 10.
31. Хлівна С. „Щоб шаблі не брали [...] голівоньки наші!“. Підсумковий урок-турнір з будови слова й орфографії. 5 клас / С.Хлівна // Українська мова та література. – 2003. – Ч. 4. – С. 14-15.
32. Худотепова Т. Урок-мандрівка „Чумацькими шляхами” / Тетяна Худотепова // Українська мова та література. – 2004. – №12. – С. 9-12.

2 різновид публікацій

1. Бадя А. Ми – журналісти (Повторення й узагальнення вивченого про складнопідрядні речення, урок–прес-конференція. 9 клас) / Аліна Бадя // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2001. – №1. – С. 97-100.
2. Баркова Н. Україно, я стану твоїм меценатом. Бізнес-урок української мови у 7 класі / Наталія Баркова // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2007. – №2. – С. 15-18.
3. Бойко Н. Узагальнення й систематизація знань із теми „Прикметник”. 6 клас / Наталя Бойко // Українська мова та література. – 2004. – №17. – С. 20-21.
4. Головка Л. Сім чудес Криму. (Урок-проект з української мови у 8 класі) / Людмила Головка // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2011. – №7-8. – С. 34-44.
5. Голубцова С. Підкорення вершини „Прислівник”. Узагальнюючий

- урок з теми / Світлана Голубцова // Українська мова та література. – 2004. – №14. – С. 20.
6. Демченко А. Через мовний етикет до розуміння філософії нації (Бінарний урок на тему „Звертання”) / Алла Демченко // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2000. – №4. – С. 159-160.
 7. Дуняшенко Н. Нехай панують на землі добро і справедливість. Урок мови в мультимедійному класі / Наталя Дуняшенко // Дивослово. – 2009. – №12. – С. 8-10.
 8. Забіяка В. Правопис та відмінювання іменників III відміни (урок української мови із застосуванням інтерактивних технологій, 6 клас)/ Віра Забіяка // Українська мова і література в школі. – 2010. – №5. – С. 25-26.
 9. Єлісеєва С.М. Активні та пасивні дієприкметники в системі форм дієслова. Урок – наукове дослідження. 6 клас / С.М.Єлісеєва // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2013. – №14. – С. 8-15.
 10. Клименко Т. Урок – ділова гра „Коректор” у 6 класі / Тетяна Клименко // Методичні діалоги. Газета для вчителів української мови. – 2006. – №6. – С. 26-27.
 11. Косило Л. Складне речення з різними видами зв'язку. Узагальнення і систематизація вивченого. Урок-залік / Любов Косило // Українська мова та література. – 2001. – №10. – С. 5.
 12. Король О. Роль числа в граматиці та математиці. Бінарний урок української мови та математики у 7 класі / Ольга Король, Тетяна Хлоп'яча // Українська мова та література. – 2009. – №11. – С. 20-22.
 13. Марушкевич Л. Будьмо успішними! (Урок-дослідження в 7 класі) / Лариса Марушкевич // Методичні діалоги. Журнал для вчителів української мови й літератури. – 2013. – №7-8. – С. 39-42.
 14. Медведенко Н. Способи творення прислівників. Урок-дослідження / Н.Медведенко // Українська мова та література. – 2004. – №14. – С. 9-10.
 15. Омельчук С. Розділові знаки в складних синтаксичних конструкціях: урок – лінгвістичне дослідження / С.Омельчук // Українська мова і література в школі. – 2002. – №7. – С. 13-15.
 16. Павлів Л. Речення з відокремленими членами та пунктуаційне оформлення їх. Урок-проект / Людмила Павлів // Дивослово. – 2010. – №6. – С. 8-10.

17. Перепелко І.В. Не з дієприкметниками. Інтегрований урок української мови. 7 клас / І.В.Перепелко // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2013. – №26. – С. 8-12.
18. Плигань О. Закріплення вивченого матеріалу за темою „Однорідні члени речення. Кома між однорідними членами речення. Речення з кількома рядами однорідних членів” (урок – ділова гра) / Олена Плигань // Українська мова і література в школі. – 2005. – №1. – С. 37-39.
19. Прокопенко С. Квіти – мої діти. Конспект уроку-практикуму в 7 класі, присвяченому творчості Катерини Білокур / Світлана Прокопенко // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008. – №3. – С. 16-21
20. Романюк Є. Наголос в українській мові. Урок-науковий діалог / Євген Романюк // Дивослово. – 2005. – №9. – С. 6-7.
21. Руденко Л. Групи слів за їх походженням: власне українські слова і запозичені. Англіцизми в українській мові. Інтегрований урок українська мова – англійська мова. 6 клас / Лариса Руденко, Вікторія Скрипник // Українська мова й література в сучасній школі. – 2013. – №10. – С. 51-55.
22. Руденко С. Мова + Інформатика / Світлана Руденко, Михайло Кошелєв // Українська мова та література. – 2004. – №12. – С. 17-20.
23. Рудницька О. Чи можуть „фізики” розуміти „ліриків”? (інтегрований урок з української мови та геометрії) / О.Рудницька // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2003. – №3. – С. 110-116.
24. Рудницька О. Урок української мови на тему „Написання слів іншомовного походження” / Ольга Рудницька // Українська мова і література в школі. – 2003. – №1. – С. 47-48
25. Сергієнко Ю. Перший біжить, другий лежить, третій кланяється... Підсумковий урок-пошук у 6-му класі/ Юлія Сергієнко // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2011. – №4. – С. 13-18
26. Тхорик Н. „Не бійтесь заглядати у словник...”. Конспект інтерактивного уроку в 9 класі / Наталія Тхорик // Методичні діалоги. Газета для вчителів української мови. – 2008. – №3. – С. 17-19.
27. Хавунка П. Відмінки іменників. Кличний відмінок в українській

- мові. Урок-конкуренція в 6 класі / Поліна Хавунка // Українська мова та література. – 2001. – №4. – С. 9.
28. Цишевська Л. Лінгвістична подорож у світ зниклих рослин. Інтегрований урок з використанням мультимедійних технологій. 7 клас / Лариса Цишевська, Віра Гоц // Дивослово. – 2010. – №2. – С. 14-18.
29. Чепіга І. Складнопідрядні речення. Складнопідрядні речення з кількома підрядними / І.Чепіга // Українська мова та література. – 2002. – №45. – С. 20-22.
30. Шабатин А. Урок з використанням рольових ігор у 8 класі / Алла Шабатин // Методичні діалоги. Газета для вчителів української мови. – 2006. – №6. – С. 27-28.
31. Швидка Л. Урок – лінгвістичне змагання в 5 класі / Людмила Швидка // Методичні діалоги. Газета для вчителів української мови. – 2006. – №6. – С. 24-25.
32. Шовкопляс Л. Червоний, жовтий, зелений. Узагальнення і систематизація вивченого про іменник / Лілія Шовкопляс // Українська мова та література. – 2004. – №12. – С. 12-13.

ДОДАТОК Б

СХЕМА АНАЛІЗУ ПЛАНУ-КОНСПЕКТУ УРОКУ¹

1. Загальні відомості про урок, його тип, структуру і зміст

- 1.1. Автор, клас, тема уроку, бібліографічні дані публікації.
- 1.2. Тип уроку.
- 1.3. Структура уроку, послідовність етапів і тривалість їх, логічний зв'язок між ними (чи відповідає структура уроку дидактичній меті, логіці навчального процесу; чи пов'язаний наступний етап з попереднім, чи раціонально розподілено час).
- 1.4. Зміст уроку: науковість, оптимальність (чи відповідає тип і структура уроку його змісту, завданням і меті, а також логіці навчального процесу).

2. Організаційний момент. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок

- 2.1. Повідомлення теми та мети уроку (обладнання уроку, постановка мети уроку тощо).

¹ Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект) / К.М.Плиско. – Х.: Основа, 1995. – С. 232-235.

2.2. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок (відтворення знань, їх застосування в новій ситуації, поглиблення понять на уроці, актуалізація навичок, способи опитування учнів, застосування методичних прийомів, використання дидактичного матеріалу).

3. Формування нових понять і способів дій (вивчення нового матеріалу)

3.1. Постановка перед учнями основних завдань вивчення теми, здійснення мотивації навчання, способи викликання інтересу до теми.

3.2. Забезпечення реалізації принципів науковості, систематичності, наступності, доступності, проблемності та інших.

3.3. Віддзеркалення питань теми в поясненні вчителя.

3.4. Застосування методів і прийомів, їх поєднання.

3.5. Створення проблемних ситуацій, способи і шляхи їх розв'язання.

3.6. Встановлення міжпредметних зв'язків.

3.7. Зв'язок між етапами уроку.

4. Формування умінь і навичок учнів (закріплення знань, умінь і навичок)

4.1. Добір вправ, їх логічність і послідовність.

4.2. Сприяння добору вправ навчальній, розвивальній та виховній меті уроку.

4.3. Проведення роботи над помилками.

4.4. Поєднання колективної роботи з індивідуальною, диференціація завдань для різних за рівнем підготовки учнів.

4.5. Використання виховних можливостей дидактичного матеріалу та застосування прийомів виховного впливу на учнів.

5. Підбиття підсумків уроку. Мотивація оцінювання

5.1. Правильність формулювання запитань.

5.2. Використання методів і прийомів.

5.3. Поєднання висновків з теми з попередніми темами.

6. Завдання додому

6.1. Обсяг і вид домашнього завдання.

6.2. Передбачення вчителем способів підвищення інтересу учнів до виконання домашнього завдання.

6.3. Диференціація домашніх завдань.

7. Результативність уроку

7.1. Успішність розв'язання на уроці навчальних, розвивальних і виховних цілей.

7.2. Практичні уміння й навички, які були вироблені на уроці.

7.3. Елементи уроку, які мали найбільший виховний вплив.

8. Висновки і пропозиції

8.1. Загальна оцінка уроку.

8.2. Рекомендації вчителеві для впровадження в практику.

8.3. Способи виправлення недоліків і закріплення успіхів на наступних уроках.

8.4. Удосконалення процесу навчання на уроці, поліпшення якості уроку.

Лабораторне заняття №6

Тема: Спостереження й аналіз уроку української мови

Мета: навчити спостерігати уроки української мови, скласти його „фотографію” та аналізувати урок.

Обладнання: схема оформлення „фотографії” уроку; схема аналізу уроку української мови.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Повторити теоретичний матеріал за питаннями:

- Основні вимоги до уроку української мови на сучасному етапі розвитку школи. Мета і зміст уроку української мови.
- Проблема типології уроків.
- Структура уроків української мови, основні її компоненти. Методика проведення основних типів уроків з мови.
- Нетрадиційні форми проведення уроків української мови.

Література

а) базова:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентиліук: М.І.Пентиліук, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 78-108.
- Методика викладання української мови в середній школі / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – С. 89-151.
- Методика вивчення української мови в школі / О.М.Беляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентиліук та ін. – К.: Рад. школа, 1987. – С.

13-32.

б) допоміжна:

- Остапенко Н.М. Технологія сучасного уроку рідної мови / Н.М.Остапенко, Т.В.Симоненко, В.М.Руденко. – К.: ВЦ „Академія”, 2011. – 248 с.
 - Голобородько Є.П. Урок рідної мови: сучасні підходи та технології / Є.П.Голобородько, С.А.Омельчук // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2003. – №1. – С. 20-22.
 - Кучеренко І. Загальнодидактичні і лінгвометодичні вимоги до сучасного уроку української мови / Ірина Кучеренко // Українська мова й література в сучасній школі. – 2013. – №10. – С. 12-18.
 - Пентилюк М. Сучасні підходи до типології уроків / Марія Пентилюк // Дивослово. – 2008. – №6. – С. 2-5.
- 2. Ознайомитися зі схемами „фотографії” та аналізу уроку української мови, що подані в додатках до заняття.**
- 3. Законспектувати:**
- Глазова О. Поради молодому колезі. Як аналізують урок / Олександра Глазова // Методичні діалоги. Газета для вчителів української мови. – 2006. – №6. – С. 18-20.
 - Чайківська Т. Ще раз про аналіз і самоаналіз уроку / Тетяна Чайківська // Методичні діалоги. Газета для вчителів української мови. – 2008. – №3. – С. 30.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний етап. Повідомлення теми, мети та основних завдань заняття.
2. Вступний інструктаж:
 - актуалізація опорних знань студентів з теми;
 - пояснення особливостей (матеріали, якими дозволяється послуговуватися; правила виконання записів у зошитах для лабораторних робіт і т. ін.) та послідовності виконання завдань лабораторної роботи;
 - загальні вимоги до оформлення лабораторної роботи.
3. Поточний інструктаж викладача (зокрема й індивідуальні інструктажі). Контроль за виконанням лабораторної роботи. Самостійне виконання студентами лабораторної роботи. Завдання: написати фотографію уроку вивчення нового матеріалу (відвіданого у загальноосвітній школі або проведеного студентом в

умовах вишівської аудиторії) та проаналізувати його (див. додатки до заняття).

4. Завершальний інструктаж (аналіз роботи групи та окремих студентів). Підбиття підсумків заняття.

ДОДАТОК А ОФОРМЛЕННЯ „ФОТОГРАФІЇ” УРОКУ¹

Етапи уроку	Перебіг уроку (зміст)	Позитивне і негативне в діяльності вчителя та учнів	Примітки
<i>Назви етапів уроку</i>	<i>Діяльність учителя, учнів, форми їх взаємодії</i>		

Ця схема заповнюється після запису загальних відомостей про урок: назва предмета, клас, прізвище, ім'я та по батькові вчителя (або студента-практиканта), дата проведення, тема уроку.

Записуючи перебіг уроку, спочатку називаємо його етап і вказуємо час (його тривалість), а потім занотовуємо діяльність учителя (студента-практиканта) і учнів. Бажано назви етапів уроку виділяти іншим кольором або підкресленням, а перед кожним видом діяльності ставити тире або починати його з нового рядка. Діяльність учнів за потреби можна позначати в дужках. Ілюстративний матеріал доцільно подавати іншим кольором. Перед записом позитивного в діяльності учителя та учнів ставити плюс (+), а перед вказівкою на негативне – мінус (-). Для виділення чогось особливого використовується знак оклику (!).

ДОДАТОК Б СХЕМА АНАЛІЗУ УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ²

1. Загальні відомості про урок, його тип, структуру і зміст

1.1. Назва предмета, клас, школа, прізвище, ім'я і по батькові вчителя, дата проведення; тема уроку.

1.2. Тип уроку, його місце з-поміж інших уроків цієї ж теми.

1.3. Структура уроку, послідовність етапів і тривалість їх, логічний

¹ Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект) / К.М.Плиско. – Х.: Основа, 1995. – С. 230-231.

² Там само. – С. 232-235.

зв'язок між ними (чи відповідає структура уроку дидактичній меті, логіці навчального процесу; чи пов'язаний наступний етап з попереднім, чи раціонально розподілено час).

1.4. Зміст уроку: науковість, оптимальність (чи відповідає тип і структура уроку його змісту, завданням і меті, а також логіці навчального процесу).

2. Організаційний момент.

Актуалізація опорних знань, умінь і навичок

2.1. Організація класу і повідомлення теми та мети уроку (підготовка до уроку, обладнання уроку, постановка мети уроку).

2.2. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок (відтворення знань, їх застосування в новій ситуації, поглиблення понять на уроці, актуалізація навичок, способи опитування учнів, активність роботи, залучення учнів до виправлення помилок і неточностей, застосування методичних прийомів, використання дидактичного матеріалу, об'єктивність у виставлянні оцінок).

3. Формування нових понять і способів дій (вивчення нового матеріалу)

3.1. Постановка перед учнями основних завдань вивчення теми, здійснення мотивації навчання, способи викликання інтересу до теми.

3.2. Забезпечення реалізації принципів науковості, систематичності, наступності, доступності, проблемності та інших.

3.3. Віддзеркалення питань теми в поясненні вчителя.

3.4. Застосування методів і прийомів, їх поєднання.

3.5. Створення проблемних ситуацій, способи і шляхи їх розв'язання.

3.6. Встановлення міжпредметних зв'язків.

3.7. Ступінь розуміння учнями нового матеріалу.

3.8. Зв'язок між етапами уроку.

4. Формування умінь і навичок учнів (закріплення знань, умінь і навичок)

4.1. Добір вправ, їх логічність і послідовність.

4.2. Сприяння добору вправ навчальній, розвивальній та виховній меті уроку.

4.3. Забезпечення самостійності учнів при виконанні вправ.

4.4. Проведення роботи над помилками.

4.5. Організація самоконтролю за якістю виконання вправ, підбиття підсумків їх виконання.

- 4.6. Поєднання колективної роботи з індивідуальною, диференціація завдань для різних за рівнем підготовки учнів.
- 4.7. Використання виховних можливостей дидактичного матеріалу та застосування прийомів виховного впливу на учнів.

5. Підбиття підсумків уроку. Мотивація оцінювання

- 5.1. Правильність формулювання запитань.
- 5.2. Ступінь активності учнів.
- 5.3. Використання методів і прийомів.
- 5.4. Поєднання висновків з теми з попередніми темами.
- 5.5. Наявність мотивації оцінювання. Підбадьорювання учнів.

6. Завдання додому

- 6.1. Обсяг і вид домашнього завдання.
- 6.2. Передбачення вчителем способів підвищення інтересу учнів до виконання домашнього завдання.
- 6.3. Проведення інструктажу до виконання домашнього завдання.
- 6.4. Повідомлення вимог до оформлення домашньої роботи.
- 6.5. Диференціація домашніх завдань.
- 6.6. Запис домашнього завдання на дошці, перевірка уважності учнів упродовж запису.

7. Результативність уроку

- 7.1. Успішність розв'язання на уроці навчальних, розвивальних і виховних цілей.
- 7.2. Якість знань (свідомість, глибина, міцність, дійовість), уміння застосувати їх на практиці.
- 7.3. Практичні уміння й навички, які були вироблені на уроці.
- 7.4. Елементи уроку, які мали найбільший виховний вплив.
- 7.5. Поведінка вчителя на уроці (педагогічний такт, культура мовлення, наукова організація праці на уроці, ставлення до учнів); раціональне використання часу на уроці; ступінь володіння класом; підвищення активності учнів; викликання інтересу до предмету, володіння емоційністю викладу.
- 7.6. Поведінка учнів на уроці: ступінь активності й дисциплінованості, культура мовлення, ступінь загального розвитку, ставлення учнів до вчителя і один до одного, наявність інтересу до навчального предмета.

8. Висновки і пропозиції

- 8.1. Загальна оцінка уроку.
- 8.2. Рекомендації вчителю для впровадження в практику.

8.3. Способи виправлення недоліків і закріплення успіхів на наступних уроках.

8.4. Удосконалення процесу навчання на уроці, поліпшення якості уроку.

Примітка. Запропонована схема є орієнтовною. Вона стосується уроку вивчення нового матеріалу. Проте може використовуватися для аналізу уроків інших типів з опорою на їх структуру. Послідовність етапів аналізу уроку може змінюватися залежно від типу уроку. За поданою схемою здійснюється й самоаналіз уроків української мови різних типів.

Лабораторне заняття №7

Тема: Методика перевірки та оцінювання диктантів з української мови

Мета: ознайомити з методикою перевірки різних видів диктантів та нормами їх оцінювання.

Обладнання: Схеми, нормативні документи, тексти диктантів, критерії оцінювання диктантів.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Підготувати відповіді на такі питання:

- Види помилок у диктантах з української мови: орфографічні та пунктуаційні; грубі та негрубі помилки; однотипні; повторювальні; описки та виправлення.
- Методика і техніка виправлення помилок.
- Норми оцінювання диктантів.
- Облік і класифікація помилок. Робота над помилками.

Література

а) базова:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 308-315.
- Методика викладання української мови в середній школі / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – С. 279-303.
- Методика вивчення української мови в школі / О.М.Беляєв,

В.Я.Мельничайко, М.І.Пентиліук та ін. – К.: Рад. школа, 1987. – С. 166-179.

- Горбачук В.Т. Види диктантів і методика їх проведення / В.Т.Горбачук. – К.: Рад. школа, 1989. – С. 80-81.

б) допоміжна:

- Бардаш М.В. Навчання орфографії у восьмирічній школі / М.В.Бардаш. – К.: Рад. школа, 1996. – С. 46-74; 100-115.
- Шкуратяна Н.Г. Методика вивчення орфографії / Н.Г.Шкуратяна. – К.: Рад. школа, 1985. – 133 с.
- Макаренко В. Ще раз про роботу над помилками / Володимир Макаренко // Дивослово. – 2000. – №7.
- Лаврінчук І. Аналіз диктанту. Алгоритм роботи над помилками / І.Лаврінчук // Українська мова та література. – 2005. – №6. – С.11-13.
- Федоренко В. Диктант як форма державної підсумкової атестації з української мови / Валерій Федоренко // Дивослово. – 2010. – №5. – С. 20-25.

2. Ознайомитися з додатками до заняття: „Види позначок у диктантах”, „Види помилок у диктантах”, „Кількість слів у диктанті”, Оцінювання монологічного мовлення. Говоріння (усні переказ і твір); письмо (письмові переказ і твір) та опрацювати їх.

3. Ознайомитися з критеріями оцінювання письмових творчих робіт учнів:

- Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти (З наказу МОН України від 21.08.2013 р.) // Методичні діалоги. Журнал для вчителів української мови й літератури. – 2013. – №7-8. – С. 2-13 або [Електронний ресурс]. – Режим доступу: mon.gov.ua/img/zstored/files/НаказМОНвід21_08_2013_1222.doc
- Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова. 5-12 класи. – К., Ірпінь: Перун, 2005. – С. 173-174.

4. Підготувати текст контрольного диктанту (за вибором для окремого класу).

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний етап. Повідомлення теми, мети та основних завдань заняття.
2. Вступний інструктаж:

- актуалізація опорних знань студентів з теми;
 - пояснення особливостей (матеріали, якими дозволяється користуватися; правила виконання записів у зошитах для лабораторних робіт і т. ін.) та послідовності виконання завдань лабораторної роботи;
 - загальні вимоги до оформлення лабораторної роботи.
3. Поточний інструктаж викладача (зокрема й індивідуальні інструктажі). Контроль за виконанням лабораторної роботи. Самостійне виконання студентами лабораторної роботи. Завдання:
- читання студентами текстів контрольних диктантів для записування;
 - взаємоперевірка робіт студентами та виставляння оцінок.
4. Завершальний інструктаж (аналіз роботи групи та окремих студентів). Підбиття підсумків заняття.

ДОДАТОК А

ВИДИ ПОЗНАЧОК У ДИКТАНТАХ¹

Позначки	Значення позначок
=	Орфографічна помилка, на полі ставиться /
—	Пунктуаційна помилка, на полі ставиться √
.....	Описка
Z	Не виокремлено абзац
×	Невиправдано виокремлений абзац
?	Неясно, незрозуміла думка або слово
!	Важлива думка, те, на що варто звернути увагу
√	Пропущено слово або частину тексту
—	Закреслюється зайва частина (слова, фрази)
~~~~~	Немає зв'язку
┌	Варто писати окремо
└┘	Поміняти місцями сусідні літери чи слова
3 1 2 ~ ~ ~	Поміняти місцями більш як два слова або групу слів (цифри означають порядок, у якому треба переставити слова чи словосполучення)

¹ Горбачук В.Т. Види диктантів і методика їх проведення / В.Т.Горбачук. – К.: Рад. школа, 1989. – С. 80-81.

ДОДАТОК Б

ВИДИ ПОМИЛОК У ДИКТАНТАХ

Неправильні написання, що трапляються в роботах учнів, поділяються на помилки (орфографічні та пунктуаційні) і описки.

Орфографічні помилки – це написання, які порушують правила орфографії або традиційні написання.

Орфограма – це певне, правильне (таке, що відповідає правилам або традиції) написання, яке треба обрати з низки можливих. Орфограму маємо тоді, коли існують графічні варіанти, з яких можливий з погляду орфографії тільки один.

За графічним вираженням розрізняють шість видів орфограм: орфограма – буква: *пишеш, читаєш* та ін.; орфограма – дефіс: *будь-хто, хто-небудь, по-нашому, блідо-рожевий* та ін.; орфограма – рисочка (знаки переносу слів із рядка в рядок): *кри-жа-ний, лю-тий* та ін.; орфограма – пропуск (написання окремо): *під лісом, на чолі, в цілому, в основному*; орфограма – контакт (написання разом): *сільськогосподарський, двохтисячний*; орфограма – апостроф.

Пунктуаційними помилками вважаються: пропуск потрібного розділового знака; постановка знака не в тому місці, де він має бути; не виправдана пунктуаційними правилами заміна одного знака іншим; неправильна послідовність постановки розділових знаків при їх сполученні; перенос знака в інший рядок.

Описки – це помилкові написання, які не пов'язані з порушеннями існуючих правил, часто вони спотворюють звуковий склад слова, наприклад „оперігати” (замість *оберігати*); „докша” (замість *дошка*). Найбільш типовими видами описок є пропуски, заміни, недописування букв. Описки виправляються, але не вважаються орфографічними помилками і не враховуються.

При оцінюванні диктантів важливо також враховувати характер помилки. З-поміж помилок виокремлюють **негрубі**, тобто такі, які не мають суттєвого значення для характеристики грамотності, **повторювальні** та **однотипні** помилки.

До **негрубих** помилок зараховуємо такі:

- у винятках з усіх правил;
- у написанні великої букви в складних власних назвах;
- при написанні разом і окремо префіксів у прислівниках,

- утворених від іменників з прийменниками;
- тоді, коли замість одного знаку поставлений інший;
  - у випадках, що вимагають розрізнення *не і ні* (у сполученнях *не хто інший, як...; не що інше, як...; ніхто інший не...; ніщо інше не...*);
  - у пропуску одного зі сполучуваних розділових знаків або порушенні їхньої послідовності;
  - при заміні українських букв російськими.

Повторювальними вважаються орфографічні помилки в одному й тому ж слові, яке вживається декілька разів, або в корені однокореневих слів.

Однотипними вважаються помилки на одне правило, якщо умови вибору правильного написання полягають у граматичних (*борються, ходить*) і фонетичних (*пісня, сміється*) особливостях слова.

За контрольну роботу, що складається з диктанту та додаткового граматичного, орфографічного, лексичного завдання, ставляться дві оцінки окремо за кожний вид роботи.

ДОДАТОК В

КІЛЬКІСТЬ СЛІВ У ДИКТАНТІ

Класи	Кількість слів у контрольному диктанті
5	90-100
6	100-110
7	110-120
8	120-140
9	140-160
10	170-180
11	180-190

Якщо диктант супроводжується завданням, то його обсяг можна скоротити на 10-20 слів.

Для контрольних диктантів використовуються тексти, в яких кожне з опрацьованих упродовж семестру правил орфографії та/чи пунктуації були представлені 3-5 прикладами.

Класи	Кількість слів у словниковому диктанті
5	10-15
6	15-20
7	20-25
8	25-30
9	30-35
10-11	35-40

При визначенні кількості слів враховуються як самостійні, так і службові частини мови.

ДОДАТОК Г

ОЦІНЮВАННЯ КОНТРОЛЬНОГО ДИКТАНТУ

Диктант оцінюється однією оцінкою на основі таких критеріїв:

1) орфографічні та пунктуаційні помилки оцінюються однаково;
 2) виправляються, але не враховуються такі орфографічні і пунктуаційні помилки:

- на правила, які не включені до шкільної програми;
- на ще не вивчені правила;
- у словах з написаннями, що не перевіряються, над якими не проводилась спеціальна робота;
- у передачі так званої авторської пунктуації;

3) повторювальні помилки вважаються однією помилкою; однотипні помилки, але в різних словах, – різними помилками;

4) п'ять виправлень прирівнюються до однієї помилки (але зниження оцінки не повинно призводити до незадовільного оцінювання роботи учня);

5) орфографічні та пунктуаційні помилки на неопрацьовані правила виправляються, але не враховуються.

Нормативи оцінювання за класами:

Бали	Кількість помилок	Бали	Кількість помилок
1	15–16 і більше	7	4
2	13–14	8	3
3	11–12	9	1+1 (негруба)
4	9–10	10	1
5	7–8	11	1 (негруба)
6	5–6	12	—

Лабораторне заняття №8

Тема: Навчання аудіювання і читання

Мета: ознайомити з вимогами до текстів для читання і слухання та нормами оцінювання аудіювання й читання, навчити укладати плани-конспекти уроків розвитку зв'язного мовлення.

Обладнання: нормативні документи, критерії оцінювання аудіювання і читання, методичні матеріали.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Підготувати відповіді на питання:

- Психофізіологічні основи аудіювання, його ознаки та чинники. Уміння й навички аудіювання.
- Читання як рецептивний вид мовленнєвої діяльності. Способи читання.
- Методика формування навичок читання та аудіювання. Норми оцінювання.

Література

а) базова:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 286-291.
- Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 196-199.

б) допоміжна:

- Заєць В. Тексти із завданнями для аудіювання і читання мовчки / Валентина Заєць // Дивослово. – 2010. – №12. – С. 19-22.
- Копівська К.М. Тексти з української мови для аудіювання та читання мовчки / К.М.Копівська // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2011. – №11. – С. 28-35.

- Мурніна Г. Грамотне читання дев'ятикласників і особливості його оцінювання / Ганна Мурніна // Українська мова і література в школі. – 2007. – №7-8. – С. 66-70.
  - Паращич В.В. Аудіювання: збірник навчальних і контрольних вправ та завдань. 5–11 класи / В.В.Паращич. – Х.: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. – 176 с.
  - Сміліченко Я. Розвиток аудіативних умінь учнів у школах з російською мовою навчання / Яніна Сміліченко // Українська мова і література в школі. – 2011. – №1. – С. 37-40.
- 2. Ознайомитися** з критеріями оцінювання аудіювання і читання (див. додаток А до заняття):
- Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти (З наказу МОН України від 21.08.2013 р.) // Методичні діалоги. Журнал для вчителів української мови й літератури. – 2013. – №7-8. – С. 2-13 або [Електронний ресурс]. – Режим доступу: mon.gov.ua/img/zstored/files/НаказМОНвід21_08_2013_1222.doc
  - Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова. 5-12 класи. – К., Ірпінь: Перун, 2005. – С. 157-158; 170-172.
- 3. Дібрати** методичні матеріали до уроків читання та аудіювання (див. додаток Б до заняття).

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний етап. Повідомлення теми, мети та основних завдань заняття.
2. Вступний інструктаж:
  - актуалізація опорних знань студентів з теми;
  - пояснення особливостей (матеріали, якими дозволяється користуватися; правила виконання записів у зошитах для лабораторних робіт і т. ін.) та послідовності виконання завдань лабораторної роботи;
  - загальні вимоги до оформлення лабораторної роботи.
3. Поточний інструктаж викладача (зокрема й індивідуальні інструктажі). Контроль за виконанням лабораторної роботи. Самостійне виконання студентами лабораторної роботи. Завдання: укласти плани-конспекти уроків розвитку зв'язного мовлення (відповідно до тем, поданих у додатку Б до заняття).

4. Завершальний інструктаж (аналіз роботи групи та окремих студентів). Підбиття підсумків заняття.

ДОДАТОК А

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ АУДІЮВАННЯ І ЧИТАННЯ¹

Аудіювання (слухання — розуміння)

1. *Перевіряється здатність учня* сприймати на слух незнайоме за змістом висловлювання із одного прослуховування:

а) розуміти:

- мету висловлювання;
- фактичний зміст;
- причинно-наслідкові зв'язки;
- тему і основну думку висловлювання;
- виражально-зображувальні засоби прослуханого твору;

б) давати оцінку прослуханому.

Перевірка аудіювання учнів здійснюється фронтально за одним із варіантів.

Варіант перший: учитель читає один раз незнайомий учням текст, а потім пропонує запитання з варіантами відповідей. Школярі повинні мовчки вислухати кожне запитання, варіанти відповідей до нього, обрати один із варіантів і записати лише його номер поряд із номером запитання: (наприклад 1.3, де цифра „1” — номер запитання, а цифра „3” — номер обраної відповіді).

Варіант другий: учні одержують видрукувані запитання та варіанти відповідей на них і відзначають галочкою правильний, з їхнього погляду, варіант.

У п'ятому класі учням пропонуються 6 запитань з чотирма варіантами відповідей, у 6—11 класах — 12 запитань з чотирма варіантами відповідей.

Для одержання достовірних результатів тестування кількість варіантів відповідей на тестове завдання не повинна бути меншою від чотирьох. Запитання мають торкатися всіх зазначених вище характеристик висловлювання і розташовуватися в порядку наростання їх складності.

---

¹ Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова. 5-12 класи. – К., Ірпінь: Перун, 2005. – С. 157-158; 170-172.

2. *Матеріал для контрольного завдання:* зв'язне висловлювання (текст) добирається відповідно до вимог програми для кожного класу.

Обсяг тексту (і відповідно тривалість звучання) орієнтовно визначається так:

Клас	Обсяг та час звучання текстів, що належать до			
	художнього стилю		інших стилів	
5-й	400—500 слів	4—5 хвилин	300—400 слів	3—4 хвилини
6-й	500—600	5—6	400—500	4—5
7-й	600—700	6—7	500—600	5—6
8-й	700—800	7—8	600—700	6—7
9-й	800—900	8—9	700—800	7—8
10-й	900—1000	9—10	800—900	8—9
11-й	1000—1100	10—11	900—1000	9—10

3. *Одиниця контролю:* відповіді учнів на запитання за прослуханим текстом, одержані в результаті виконання тестових завдань.

4. *Оцінювання:* правильна відповідь на кожне із 6 запитань оцінюється двома балами, кожне із 12 запитань оцінюється одним балом. Оцінювання здійснюється з огляду на те, що за цей вид діяльності учень може одержати від 1 бала (за сумлінну роботу, яка ще не дала належного результату) до 12 балів (за бездоганно виконану роботу). У тому разі, коли учень з певних причин не виконав завдання, він має пройти перевірку додатково, щоб одержати відповідний бал.

Читання

Читання вголос

Контрольна перевірка читання вголос здійснюється в 5—9 класах.

1. *Перевіряється здатність учня:*

а) демонструвати певний рівень розуміння прочитаного;

б) виявляти вміння:

— читати із достатньою швидкістю, плавно, з гарною дикцією, відповідно до орфоепічних та інтонаційних норм;

в) виражати з допомогою темпу, тембру, гучності читання особливості змісту, стилю тексту, авторський задум;

г) пристосовувати читання до особливостей слухачів (ступеня підготовки, зацікавленості певною темою тощо).

Перевірка вміння читати вголос здійснюється індивідуально: вчитель дає учневі текст, опрацьований на попередніх уроках, деякий час на підготовку і пропонує прочитати цей текст перед класом.

2. *Матеріал для контрольного завдання:* знайомий учневі текст, дібраний відповідно до вимог програми для кожного класу; текст добирається з таким розрахунком, щоб час його озвучення (за нормативною швидкістю) окремим учнем дорівнював 1—2 хвилинам (для читання варто пропонувати невеликі тексти зазначених у програмі стилів, типів і жанрів мовлення, відносно завершені уривки творів або порівняно великий текст, розділений на частини, які читаються кількома учнями послідовно).

3. *Одиниця контролю:* озвучений учнем текст (швидкість читання у звичайному для усного мовлення темпі — 80—120 слів за хвилину).

4. *Оцінювання.*

Критерії оцінювання

Рівень	Бали	Характеристика читання
Початковий (Бали цього рівня одержуть учні, які читають дуже повільно, припускаються значної кількості помилок у структуруванні тексту і речення, прочитанні й вимові слів, інтонуванні речень)	1	Учень читає, не зв'язуючи слова між собою інтонаційно, не відділяючи одне речення від іншого, припускається значної кількості помилок на заміну, перестановку, пропуск (складів, слів); вимовляє в багатьох випадках слова відповідно до їх написання, а не до норм вимови; швидкість читання в кілька разів нижча норми.
	2	Учень читає, відриваючи окремі слова одне від одного, не завжди відділяє одне речення від іншого; припускається помилок на заміну, перестановку, пропуск (складів, слів); вимовляє в багатьох випадках слова відповідно до їх написання, а не до норм вимови; швидкість читання складає орієнтовно третину від норми.
	3	Читання характеризується певним рівнем зв'язності, який проте ще недостатній, як і темп, що наближається до половини норми. Допускається ще велика кількість помилок різного характеру.

<p>Середній (Балів цього рівня заслуговують учні, які читають зі швидкістю, що наближається до норми, поділяючи текст на речення, пов'язуючи слова в реченні між собою, але читають не досить плавно і виразно, припускаючись помилок в інтонуванні, вимові тощо)</p>	4	Учень читає зі швидкістю, що дещо перевищує половину норми, поділяючи текст на речення, але припускається значної кількості помилок в інтонуванні речень різних типів; у поділі речень на смислові частини, неправильно ставить логічний наголос; припускається орфоепічних помилок; читання не досить плавне.
	5	Учень читає зі швидкістю, що наближається до норми, в основному правильно інтонуючи кінець речення, але припускається помилок у поділі речень на смислові частини, логічному наголошуванні слів, а також в інтонуванні речень певної синтаксичної будови (за програмою відповідного класу); припускається орфоепічних помилок; читання не досить плавне.
	6	Учень читає зі швидкістю, що відповідає нормі, правильно інтонуючи кінець речення, логічно наголошуючи слова, але робить окремі помилки в поділі речень на смислові частини та в інтонуванні речень певної синтаксичної будови (за програмою відповідного класу); припускається орфоепічних помилок; читання не досить плавне.
<p>Достатній (Балів цього рівня заслуговують учні, які читають плавно, з належною швидкістю, правильно інтонують речення і поділяють їх на смислові відрізки, але припускаються певних недоліків за деякими критеріями (вираження авторського задуму, виконання</p>	7	Учень читає зі швидкістю в межах норми, у цілому плавно, правильно інтонуючи речення певної синтаксичної будови (за програмою відповідного класу), роблячи логічні наголоси; поділ речення на смислові відрізки в цілому логічно правильний, але цей поділ не пристосований до особливостей слухацької аудиторії; емоційне забарвлення тексту в читанні відсутнє; є орфоепічні помилки.
	8	Учень читає швидко, плавно, досить правильно інтонуючи речення певних синтаксичних структур, роблячи логічні наголоси; поділ речення на смислові відрізки логічно правильний, але не завжди пристосований до особливостей слухацької аудиторії; темп, тембр, гучність читання не пов'язані з певним комунікативним завданням; емоційне забарвлення тексту наявне, але воно не виявляє авторського задуму; є орфоепічні помилки.

комунікативного завдання; норм орфоєпії, дикції)	9	Учень читає швидко, плавно, правильно інтонуючи речення різної синтаксичної будови; поділ речення на смислові відрізки та логічне наголошування слів правильні, але в окремих випадках темп, тембр, гучність читання не пов'язані з відповідним комунікативним завданням; емоційне забарвлення недостатньо виявляє авторський задум; можуть бути орфоєпічні помилки.
Високий (Балів цього рівня заслуговують учні, які читають плавно, швидко, правильно інтонують речення і поділяють їх на смислові відрізки; добре відтворюють авторський задум, стильові особливості тексту, розв'язують комунікативне завдання; читають орфоєпічно правильно, з гарною дикцією)	10	Учень читає виразно, з гарною дикцією; інтонація (поділ речень на смислові частини, логічне наголошування слів, мелодика речень різної синтаксичної будови), емоційне забарвлення, тембр, темп, гучність читання відтворюють авторський задум, стильові характеристики тексту, але в читанні можуть бути окремі недоліки (наприклад, недостатньо враховано комунікативне завдання, особливості слухацької аудиторії), незначні орфоєпічні огріхи.
	11	Читання учня повністю відповідає усім зазначеним вище критеріям (глибоке проникнення у зміст прочитаного, бездоганне дотримання орфоєпічних, інтонаційних норм, виразна передача авторського задуму, стильових характеристик тексту, врахування комунікативного завдання, особливостей слухацької аудиторії).
	12	Учень читає винятково виразно, з гарною дикцією; глибоко й тонко відтворюючи емоційне забарвлення, авторський задум, стильові характеристики тексту; вміло виконує комунікативне завдання, визначене вчителем або самостійно.

Читання мовчки

1. Перевіряється здатність учнів:

- а) читати незнайомий текст із належною швидкістю, розуміти й запам'ятовувати після одного прочитування:
  - фактичний зміст;
  - причинно-наслідкові зв'язки;
  - тему і основну думку;
  - виражально-зображувальні засоби прочитаного твору;
- б) давати оцінку прочитаному.

Перевірка вміння читати мовчки здійснюється фронтально за одним із варіантів.

Варіант перший: учні читають незнайомий текст від початку до кінця (при цьому фіксується час, витрачений кожним учнем на читання з метою визначення швидкості). Потім учитель пропонує серію запитань. Школярі повинні вислухати кожне запитання, варіанти відповідей на нього, вибрати один із них і записати лише його номер поряд із номером запитання.

Варіант другий: учні одержуть видрукувані запитання та варіанти відповідей на них і відзначають „галочкою” правильний, з їхнього погляду, варіант.

У 5 класі учням пропонують 6 запитань за текстом з чотирма варіантами відповідей, у 6—11 класах — 12 запитань з чотирма варіантами відповідей.

Запитання повинні торкатися фактичного змісту тексту, його причинно-наслідкових зв'язків, окремих мовних особливостей (переносне значення слова, виражальні засоби мови тощо), відображених у тексті образів (якщо є), висловлення оцінки прочитаного.

2. *Матеріал для контрольного завдання:* незнайомі учням тексти різних стилів, типів, жанрів мовлення, що включають монологічне та діалогічне мовлення (відповідно до вимог програми для кожного класу).

Текст добирається так, щоб учні, які мають порівняно високу швидкість читання, витрачали на нього не менше 1—2 хвилини часу і були завантажені роботою.

Обсяг текстів для контрольного завдання визначається так:

Клас	Обсяг тексту для читання мовчки	
	художнього стилю	інших стилів
5-й	360—450 слів	300—360 слів
6-й	450—540 слів	360—420 слів
7-й	540—630 слів	420—480 слів
8-й	630—720 слів	480—540 слів
9-й	720—810 слів	540—600 слів
10-й	810—900 слів	600—660 слів
11-й	900—990 слів	660—720 слів

3. *Одиниця контролю*: відповіді учнів на тестові запитання, складені за текстом, що запропонований для читання, та швидкість читання.

4. *Оцінювання*: Оцінювання читання мовчки здійснюється за двома параметрами: розуміння прочитаного та швидкість читання. Розуміння прочитаного виявляється за допомогою тестової перевірки: правильна відповідь на кожне із 6 запитань оцінюється двома балами, а кожне із 12 запитань оцінюється одним балом (наприклад, вибір правильних відповідей на 12 запитань дає 12 балів).

Швидкість читання мовчки за класами оцінюється із урахуванням таких норм:

Клас	Швидкість читання мовчки (слів за хвилину)
5-й	100—150
6-й	110—180
7-й	120—210
8-й	130—240
9-й	140—270
10-й	150—300
11-й	160—330

Швидкість читання при виведенні бала за цей вид мовленнєвої діяльності враховується так: бали 7—12 може одержати лише той учень, швидкість читання у якого не нижча, ніж мінімальний показник у нормативах для відповідного класу. Той, хто не виконує зазначених норм, одержує на два бали менше. Наприклад: за вибір 10 правильних відповідей учень 7 класу повинен одержати 10 балів; але якщо він читає зі швидкістю, меншою 120 слів за хвилину, то йому виставляється не 10, а 8 балів.

Загалом оцінювання здійснюється з огляду на те, що за цей вид мовленнєвої діяльності учень може одержати від 1 бала (за сумлінну роботу, яка ще не дала задовільного результату) до 12 балів (за правильні відповіді на запитання тестового характеру та належну швидкість читання). У тому разі, коли учень з певних причин не виконав роботу, він має пройти перевірку додатково з тим, щоб одержати відповідний бал.

ДОДАТОК Б

ТЕМАТИКА УРОКІВ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ

5 клас

1. Загальне уявлення про спілкування і мовлення. Види мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо). Навчальне аудіювання (соціокультурна змістова лінія: *Українська мова – найбільша духовна цінність українського народу. Роль науки та освіти в житті людини і в суспільстві*).
2. Контрольне аудіювання (соціокультурна змістова лінія: *Відомості про народне українське мистецтво. Народні митці України. Покликання людини. Видатні українці*).
3. Контрольне аудіювання (соціокультурна змістова лінія: *Родина, члени родини, їхні професії, улюблені заняття, історія мого роду. Традиційна повага до старших в Україні*).
4. Контрольне читання мовчки (соціокультурна змістова лінія: *Родинні свята (дні народження членів родини). Домашні обов'язки. Мої друзі і товариші. Дозвілля*).
5. Контрольне читання мовчки (соціокультурна змістова лінія: *Моя школа, мій клас. Український народ. Європейська спільнота*).

6 клас

6. Контрольне читання мовчки (соціокультурна змістова лінія: *Побут українців. Історія народного житла, його інтер'єр. Декоративно-художнє оздоблення хати. Хатні обереги. Збереження традицій*).
7. Контрольне аудіювання (соціокультурна змістова лінія: *Українське народне мистецтво. Плетіння. Мереживо. Виготовлення виробів з бісеру*).
8. Контрольне аудіювання (соціокультурна змістова лінія: *Рослинний і тваринний світ рідного краю. Єдність людини і природи. Світ моїх захоплень*).
9. Контрольне аудіювання (соціокультурна змістова лінія: *Гумористична скарбниця народу (анекдоти, смішинки, байки, гуморески, співомовки, усмішки, небилиці)*).
10. Контрольне аудіювання (соціокультурна змістова лінія: *Національний одяг уї сучасна мода. Символіка народного костюма*).

11. Контрольне аудіювання (соціокультурна змістова лінія: *Пісня – душа народу. Мамина коліскова. Обрядові пісні. З історії кобзарства в Україні. Сиві гомери України. Видатні українці*).

7 клас

12. Різновиди читання. Ознайомлювальне читання (соціокультурна змістова лінія: *Формування української народності. Наш край у період становлення нації*).

13. Контрольне читання мовчки (соціокультурна змістова лінія: *Наші предки – слов'яни. Київ – місто Кия. Матеріальна культура. Храми і парки – культурні скарби України. Народна медицина Українців. Народні музичні інструменти*).

14. Контрольне аудіювання (соціокультурна змістова лінія: *Традиції і святкування в Україні. Народні обряди*).

15. Контрольне читання мовчки (соціокультурна змістова лінія: *Родинні традиції. Взаємини між чоловіком і жінкою та іншими членами родини. Сімейний бюджет*).

16. Контрольне аудіювання (соціокультурна змістова лінія: *Покликання людини: пізнавати істину, творити добро, примножувати красу*).

17. Контрольне аудіювання (соціокультурна змістова лінія: *Людина і природа. Різноманітність рослинного і тваринного світу на землі. Необхідність охорони і збереження природи. Екологічна культура людини*).

18. Контрольне аудіювання (соціокультурна змістова лінія: *У світі прекрасного. Шевченко – художник. Українські кобзарі. Видатні українські імена*).

8 клас

19. Контрольне читання мовчки (соціокультурна змістова лінія: *Роль народних традицій, вірувань, релігії, народнохристиянської моралі, свят, міфології, фольклорної творчості, художньої літератури у формуванні світогляду українців*).

20. Контрольне аудіювання (соціокультурна змістова лінія: *Екологічний стан. Чорнобильська трагедія. Червона книга про охорону тварин*).

21. Контрольне аудіювання (соціокультурна змістова лінія: *Природа. Тваринний світ і рослинність*).

- 22.Контрольне аудіювання (соціокультурна змістова лінія: *Внесок українців у світову культуру. Збагачення української культури духовними скарбами інших народів*).
- 23.Контрольне аудіювання (соціокультурна змістова лінія: *Архітектурні скарби України. Краса душі українства, що виражається в рукотворній красі. Магія народного мелосу*).
- 24.Контрольне аудіювання (соціокультурна змістова лінія: *Український народ: походження, формування, етнографічні групи. Інші національні спільноти України. Визначні люди України. Шляхи самопізнання і життєтворчості*).

9 клас

- 25.Контрольне аудіювання (соціокультурна змістова лінія: *Україна, її географічне положення, природні багатство. Природа регіонів України*).
- 26.Контрольне читання мовчки (соціокультурна змістова лінія: *Графіка, орнамент, музика й театр*).
- 27.Контрольне читання мовчки (соціокультурна змістова лінія: *Життєвий і професійний вибір особистості*).
- 28.Контрольне аудіювання (соціокультурна змістова лінія: *Чарівний світ Катерини Білокур*).
- 29.Контрольне аудіювання (соціокультурна змістова лінія: *Найвизначніші постаті вітчизняної та світової культури*).
- 30.Контрольне аудіювання (соціокультурна змістова лінія: *Поселення та житло. Основні галузі господарства: ремесла та народні художні промисли; транспорт*).
- 31.Контрольне аудіювання (соціокультурна змістова лінія: *Український національний характер. Українська громада, родина*).

Лабораторне заняття №9

Тема: Перевірка письмових творчих робіт. Їх редагування і аналіз

Мета: ознайомитися з вимогами до перевірки творчих робіт, вдосконалити навички редагування цих робіт та їх аналізу.

Обладнання: критерії оцінювання творчих робіт, тексти переказів, збірники переказів.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Підготувати відповіді на питання:

- Види помилок у письмових творчих роботах учнів. Критерії оцінювання письмових творчих робіт.
- Методика перевірки переказів і творів.
- Редагування чужого і власного тексту.
- Методика проведення уроку аналізу письмових робіт.

Література

а) базова:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барактян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 308-315.
- Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 199-201.
- Методика викладання української мови в середній школі / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – С. 338-349.
- Методика вивчення української мови в школі / О.М.Бєляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк та ін. – К.: Рад. школа, 1987. – С. 239-245.
- Українська мова. Як писати переказ / Л.І.Мацько, С.О.Караман, О.В.Караман. – К.: Магістр-S, 1998. – С. 220-222.
- Довга О.М. Як писати твір / О.М.Довга. – К.: Просвіта, 1995. – С. 9-26.

б) допоміжна:

- Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти // Дивослово. – 2008. – №8. – С. 13-16.
- Коваленко Л. Аналіз переказу / Ліна Коваленко // Українська мова та література. – 2003. – №15. – С. 15-16.

- Макаренко В. Робота над помилками на уроках української мови / Володимир Макаренко // Українська мова і література в школі. – 1999. – №3. – С. 15-17.
  - Макаренко В. Ще раз про роботу над помилками / Володимир Макаренко // Дивослово. – 2000. – №7.
  - Омельчук С. До проблеми класифікації помилок і недоліків у творчих роботах учнів / Сергій Омельчук // Українська мова і література в школі. – 2002. – №6. – С. 65.
  - Рудницька О. Аналіз помилок та запобігання їм у переказах і творах / Ольга Рудницька // Дивослово. – 2007. – №4. – С. 2-5.
  - Ярмолюк А. Класифікація помилок у творчих роботах учнів / А.Ярмолюк // Українська мова і література в школі. – 2002. – №7. – С. 4-9.
- 2. Ознайомитися з критеріями оцінювання письмових творчих робіт учнів (див. додатки А, Б, В до заняття):**
- Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти (З наказу МОН України від 21.08.2013 р.) // Методичні діалоги. Журнал для вчителів української мови й літератури. – 2013. – №7-8. – С. 2-13 або [Електронний ресурс]. – Режим доступу: mon.gov.ua/img/zstored/files/НаказМОНвід21_08_2013_1222.doc
  - Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова. 5-12 класи. – К., Ірпінь: Перун, 2005. – С. 161-167.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний етап. Повідомлення теми, мети та основних завдань заняття.
2. Вступний інструктаж:
  - актуалізація опорних знань студентів з теми;
  - пояснення особливостей (матеріали, якими дозволяється користуватися; правила виконання записів у зошитах для лабораторних робіт і т. ін.) та послідовності виконання завдань лабораторної роботи;
  - загальні вимоги до оформлення лабораторної роботи.
3. Поточний інструктаж викладача (зокрема й індивідуальні інструктажі). Контроль за виконанням лабораторної роботи. Самостійне виконання студентами лабораторної роботи. Завдання:

написати контрольний стислий переказ тексту наукового тексту (9 клас) та здійснити його взаємоперевірку.

4. Завершальний інструктаж (аналіз роботи групи та окремих студентів). Підбиття підсумків заняття.

ДОДАТОК А

ОЦІНЮВАННЯ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ. ГОВОРІННЯ (УСНІ ПЕРЕКАЗ І ТВІР); ПИСЬМО (ПИСЬМОВІ ПЕРЕКАЗ І ТВІР)¹

Оцінюється здатність учнів: виявляти обізнаність із теми, що розкривається (усно чи письмово); здобувати потрібну інформацію в різноманітних джерелах (зокрема користуватися ІКТ) для створення власних усних і письмових висловлювань; будувати висловлювання певного обсягу, типу й стилю, добираючи й упорядковуючи необхідний для реалізації задуму матеріал (епізод із власного життєвого досвіду, прочитаний або прослуханий текст, епізод із кінофільму, сприйнятий (побачений чи почутий) твір мистецтва, розповідь іншої людини тощо) і використовуючи мовні засоби оформлення; продукувати чітке, плавне, зв'язне мовлення з ефективною логічною структурою, що допомагає слухачеві сприйняти й запам'ятати почуте; будувати композиційно й змістовно завершене висловлювання; урахувати мету спілкування, адресата мовлення; формулювати основну думку висловлювання; розкривати тему висловлювання тощо.

Під час оцінювання усного монологічного мовлення враховуються також такі аспекти: здатність дотримуватися культури мовлення й правил спілкування з урахуванням мовленнєвих ситуацій; виявляти певний рівень творчої діяльності; вільно й невимушено триматися перед слухачами, підтримувати з ними зоровий контакт; доцільно й ефективно використовувати позамовні засоби (постава, міміка, жести).

---

¹ Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти (З наказу МОН України від 21.08.2013 р.) // Методичні діалоги. Журнал для вчителів української мови й літератури. – 2013. – №7-8. – С. 2-13 або [Електронний ресурс]. – Режим доступу: mon.gov.ua/img/zstored/files/НаказМОНвід21_08_2013_1222.doc

Вимоги до оцінювання монологічного мовлення

Рівень	Бали	Характеристика змісту виконаної роботи	Грамотність	
			Припустима кількість орфографічних і пунктуаційних помилок	Припустима кількість лексичних, граматичних і стилістичних помилок
I. Початковий	1	Учень (учениця) будує лише окремі не пов'язані між собою речення; бідне лексичне і граматичне оформлення роботи.	15-16 і більше	9-10
	2	Створений учнем (ученицею) текст (висловлювання) характеризується фрагментарністю, думки викладаються на елементарному рівні; лексика і граматична будова мовлення потребують збагачення й урізноманітнення.	13-14	
	3	Учень (учениця) демонструє висловлювання, що не є завершеним текстом; у роботі порушена послідовність й чіткість викладення власних думок; недостатньо сформовані вміння дотримуватися змістової і стилістичної єдності; активний словник бідний, граматична будова висловлювання недосконала.	11-12	

Рівень	Бали	Характеристика змісту виконаної роботи	Грамотність	
			Припустима кількість орфографічних і пунктуаційних помилок	Припустима кількість лексичних, граматичних і стилістичних помилок
II. Середній	4	Створений учнем (ученицею) текст (висловлювання) за обсягом становить трохи більше половини від норми й характеризується певною завершеністю, зв'язністю; бракує повноти, ґрунтовності, послідовності й переконливості у формулюванні думок; порушено пропорційність композиційних частин; чіткішого розмежування потребують основна й другорядна інформація; урізноманітнення потребує лексико-фразеологічний запас і граматична будова; немає самостійних суджень і висновків.	9-10	
	5	За обсягом робота близька до норми, композиційно завершена; проте потребує більше самостійних суджень, узагальнень і ґрунтовних висновків; удосконалення потребує лексичне оформлення; основна думка формулюється невиразно, стандартно; бракує сильних аргументів, яскравих мовних засобів.	7-8	7-8
	6	За обсягом висловлювання відповідає нормі; композиційна будова пропорційна; для повного розкриття теми бракує доказовості, самостійних суджень; виклад загалом зв'язний, але учень не вміє	5-6	

Рівень	Бали	Характеристика змісту виконаної роботи	Грамотність	
			Припустима кількість орфографічних і пунктуаційних помилок	Припустима кількість лексичних, граматичних і стилістичних помилок
ІІІ. Достатній	7	самостійно творчо мислити, належно аргументувати думки, влучно добирати слова й вирази, демонструвати багатство синтаксичних конструкцій. Учень (учениця) виявляє обізнаність із теми; демонструє здатність самостійно створювати зв'язний, із елементами самостійних суджень текст, (з урахуванням виду переказу), вдало добирає лексичні засоби (використовує авторські засоби виразності, образності мовлення), але подекуди порушує логіку викладу думок; бракує сильних аргументів на користь основної думки; потребує вдосконалення грамотності і збагачення засобами виразності активний словник.	4	5-6
	8	Учень (учениця) самостійно будує (з урахуванням виду переказу), осмислене висловлювання; виявляє обізнаність із теми, добирає переконливі аргументи на користь власної позиції, однак словник, граматичне і стилістичне оформлення роботи потребують урізноманітнення.	3	

Рівень	Бали	Характеристика змісту виконаної роботи	Грамотність	
			Припустима кількість орфографічних і пунктуаційних помилок	Припустима кількість лексичних, граматичних і стилістичних помилок
	9	<p>Учень (учениця) демонструє здатність самостійно будувати висловлювання певного обсягу, типу і стилю, добираючи й упорядковуючи необхідний для реалізації задуму матеріал; виклад думок послідовний, достатній для розкриття теми, логічний (з урахуванням виду переказу); авторська позиція загалом чітка й зрозуміла; вдало дібрано лексичні засоби, однак потребує вдосконалення граматичне оформлення роботи; урізноманітнює синтаксичну будову твору; демонструє навички робити висновки й узагальнення; розмежовувати сильні й слабкі аргументи.</p>	1+1 (негруба)	
IV. Високий	10	<p>Учень (учениця) самостійно будує (з урахуванням виду переказу) текст, орієнтований на комунікативне завдання, чітко дотримується композиційної пропорційності, висловлює власну думку, аргументує різні погляди на проблему (зіставляє свою позицію з авторською), робота демонструє багатий активний лексико-фразеологічний словник, граматичну правильність; дотримується стильової єдності й</p>	1	3

Рівень	Бали	Характеристика змісту виконаної роботи	Грамотність	
			Припустима кількість орфографічних і пунктуаційних помилок	Припустима кількість лексичних, граматичних і стилістичних помилок
	11	<p>виразності тексту. У роботі бракує засобів мовної виразності.</p> <p>Учень (учениця) самостійно будує (з урахуванням виду переказу) оригінальний текст, орієнтований на комунікативне завдання, чітко дотримується композиційної пропорційності, висловлює власну думку, аргументує різні погляди на проблему (зіставляє свою позицію з авторською), робота демонструє багатий активний лексико-фразеологічний словник і мовну грамотність; здатність творчо мислити, уявляти, фантазувати, дотримується стильової єдності й виразності тексту; використовує мовні засоби виразності.</p>	1 (негруба)	2
	12	<p>Учень (учениця) самостійно будує (з урахуванням виду переказу) яскравий оригінальний за ідеєю й мовним оформленням текст, орієнтований на комунікативне завдання, чітко дотримується композиційної пропорційності, висловлює власну думку, аналізує різні погляди на той самий предмет, добирає переконливі аргументи на користь тієї чи іншої позиції, робота демонструє багатий активний</p>	–	1

Рівень	Бали	Характеристика змісту виконаної роботи	Грамотність	
			Припустима кількість орфографічних і пунктуаційних помилок	Припустима кількість лексичних, граматичних і стилістичних помилок
		лексико-фразеологічний словник і мовну грамотність; здатність творчо мислити, уявляти, фантазувати, робота відзначається стилістичною довершеністю, наявністю оригінальних мовних засобів виразності. Робота відзначається багатством слововживання, граматичною правильністю й різноманітністю, стилістичною довершеністю.		

ДОДАТОК Б МОНОЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ ГОВОРІННЯ (УСНІ ПЕРЕКАЗ І ТВІР), ПИСЬМО (ПИСЬМОВІ ПЕРЕКАЗ І ТВІР)

1. Перевіряється здатність учня:

а) виявляти певний рівень обізнаності з теми, що розкривається (усно чи письмово);

б) демонструвати вміння:

— будувати висловлювання певного обсягу, добираючи і впорядковуючи необхідний для реалізації задуму матеріал (епізод із власного життєвого досвіду, прочитаний або прослуханий текст, епізод із кінофільму, сприйнятий (побачений чи почутий) твір мистецтва, розповідь іншої людини тощо);

— урахувати мету спілкування, адресата мовлення;

— розкривати тему висловлювання;

— виразно віддзеркалювати основну думку висловлювання, диференціюючи матеріал на основний і другорядний;

— викладати матеріал логічно, послідовно;

— використовувати мовні засоби відповідно до комунікативного завдання, дотримуючись норм літературної мови;

— додержуватися єдності стилю;

в) виявляти своє ставлення до предмета висловлювання, розуміти можливість різних тлумачень тієї самої проблеми;

г) виявляти певний рівень творчої діяльності, зокрема:

— трансформувати одержану інформацію, відтворюючи її докладно, стисло, вибірково, своїми словами, змінюючи форму викладу, стиль тощо відповідно до задуму висловлювання;

— створювати оригінальний текст певного стилю;

— аргументувати висловлені думки, переконливо спростовувати помилкові докази;

— викладати матеріал виразно, доречно, економно, виявляти багатство лексичних і граматичних засобів.

Організація контролю здійснюється за одним із двох варіантів. *Варіант перший*: усі учні виконують роботу самостійно. *Варіант другий*: учні складають висловлювання на основі диференційованого підходу (для початкового рівня пропонуються докладні допоміжні матеріали, для середнього (допоміжні матеріали загального характеру, а для одержання балів достатнього і високого рівнів необхідно написати переказ чи твір самостійно).

Перевірка здатності **говорити** (усно переказувати чи створювати текст) здійснюється індивідуально: учитель пропонує певне завдання (переказати зміст матеріалу докладно, стисло, вибірково; самостійно створити висловлювання на відповідну тему) і дає учневі час на підготовку.

Перевірка здатності **письмово** переказувати і створювати текст здійснюється фронтально: учням пропонується переказати прочитаний учителем (за традиційною методикою або самостійно прочитаний) текст чи інший матеріал для переказу або самостійно написати твір.

2. Матеріал для контрольного завдання.

а) переказ (переказ із творчим завданням)

Матеріалом для переказу (усного/письмового) можуть бути: текст, що читається вчителем, або попередньо опрацьований текст; самостійно прочитаний матеріал із газети, журналу, епізод кінофільму чи телепередачі, розповідь іншої людини про певні події, народні звичаї тощо. Якщо пишеться переказ із творчим завданням, учням

пропонується, окрім того, також завдання, що передбачає написання творчої роботи, обов'язково пов'язаної зі змістом переказу.

У тому разі, коли матеріал читається безпосередньо перед контрольною роботою, обсяг тексту орієнтовно визначається так:

Клас	Кількість слів
5-й	100—150
6-й	150—200
7-й	200—250
8-й	250—300
9-й	300—350
10-й	350—400
11-й	400—450

Обсяг тексту для стислого чи вибіркового переказу має бути у 1,5—2 рази більшим за обсяг тексту для докладного переказу.

Якщо для контрольної роботи використовуються інші джерела, то матеріал добирається так, щоб обсяг переказу міг бути в межах пропонованих для певного класу норм.

Тривалість звучання усного переказу — 3—5 хвилин.

Обсяг творчого завдання до переказу, виконаного письмово:

Клас	Кількість сторінок
5-й	0,3—0,5
6-й	
7-й	0,5—0,75
8-й	
9-й	0,75—1,0
10-й	
11-й	1,0—1,5

б) твір

Матеріалом для твору (усного/письмового) можуть бути: тема, сформульована на основі попередньо обговореної проблеми, життєвої ситуації, прочитаного та проаналізованого художнього твору; а також пропоновані для окремих учнів допоміжні матеріали (якщо обирається варіант диференційованого підходу до оцінювання).

3. Одиниця контролю: усне/письмове висловлювання учнів.

Обсяг письмового твору, складеного учнем, орієнтовно визначається так:

Клас	Кількість сторінок
5-й	0,5—1,0
6-й	1,0—1,5
7-й	1,5—2,0
8-й	2,0—2,5
9-й	2,5—3,0
10-й	3,0—3,5
11-й	3,5—4,0

4. Оцінювання.

У монологічному висловлюванні оцінюють його зміст і форму (мовне оформлення). За усне висловлювання (переказ, твір) ставлять одну оцінку — за зміст, а також якість мовного оформлення (орієнтовно, спираючись на досвід учителя і не підраховуючи помилок, зважаючи на технічні труднощі фіксації помилок різних типів в усному мовленні).

За письмове мовлення виставляють також одну оцінку: на основі підрахунку допущених недоліків за зміст і помилок за мовне оформлення, ураховуючи їх співвідношення.

Рівень	Бали	Характеристика змісту виконаної роботи	Грамотність	
			орфографія і пунктуація	лексична, граматична і стилістична
Початковий (Бали цього рівня одержують учні, які не досягають значного успіху за жодним із	1	Учень будує лише окремі, не пов'язані між собою речення; лексика висловлювання дуже бідна	15—16 і більше	9—10
	2	Учень будує лише окремі фрагменти висловлювання; лексика і граматична будова мовлення бідна й одноманітна	13—14	

визначених критеріїв)	3	За обсягом робота складає менше половини від норми; висловлювання не є завершеним текстом, хибує на непослідовність викладу, пропуск фрагментів, важливих для розуміння думки; лексика і граматична будова збіднені	11—12	
Середній (Балів цього рівня заслуговують учні, які будують текст, що за критерієм обсягу, повноти відтворення інформації і зв'язності значною мірою задовольняє норму, але за іншими критеріями результати істотно нижчі)	4	Усне чи письмове висловлювання за обсягом складає дещо більше половини від норми і характеризується уже певною завершеністю, зв'язністю; проте є недоліки за рядом показників (до семи), наприклад: характеризується неповнотою і поверховістю в розкритті теми; порушенням послідовності викладу; не розрізняється основна та другорядна інформація; добір слів не завжди вдалий (у разі переказу — не використано авторську лексику)	9—10	7—8
	5	За обсягом робота наближається до норми, у цілому є завершеною, тема значною мірою розкрита, але трапляються недоліки за низкою показників (до шести): роботі властива поверховість висвітлення теми, основна думка не проглядається, бракує єдності стилю та ін.	7—8	
	6	За обсягом висловлювання сягає норми, його тема розкривається, виклад загалом зв'язний, але робота характеризується недоліками за кількома показниками (до п'яти): помітний її репродуктивний характер, відсутня самостійність суджень, їх аргументованість, добір слів не завжди вдалий тощо	5—6	
Достатній (Балів цього рівня заслуговують учні, які досить вправно	7	Учень самостійно створює достатньо повний, зв'язний, з елементами самостійних суджень текст (у разі переказу — з урахуванням виду	4	

будують текст за більшістю критеріїв, але за деякими з них ще припускаються недоліків)		переказу), вдало добираються лексичні засоби (у разі переказу — використовує авторські засоби виразності, образності мовлення), але в роботі є недоліки (до чотирьох), наприклад: відхилення від теми, порушення послідовності її викладу; основна думка не аргументується тощо		5—6
	8	Учень самостійно будує достатньо повне (у разі переказу — з урахуванням виду переказу), осмислене, самостійно і в цілому вдало написане висловлювання, проте трапляються ще недоліки за певними показниками (до трьох)	3	
	9	Учень самостійно будує послідовний, повний, логічно викладений текст (у разі переказу — з урахуванням виду переказу); розкриває тему, висловлює основну думку (у разі переказу — авторську позицію); вдало добирає лексичні засоби (у разі переказу — використовує авторські засоби виразності, образності мовлення); однак припускається окремих недоліків (за двома показниками): здебільшого це відсутність виразної особистісної позиції чи належної її аргументації тощо	1 + 1 (не-груба)	
Високий (Балів цього рівня заслуговують учні, які вправно за змістом і формою будують текст; висловлюють і аргументують свою думку; вміють зіставляти різні	10	Учень самостійно будує послідовний, повний (у разі переказу — з урахуванням виду переказу) текст, ураховує комунікативне завдання, висловлює власну думку, певним чином аргументує різні погляди на проблему; (у разі переказу — зіставляє свою позицію з авторською), робота відзначається багатством словника, граматичною правильністю,	1	3

погляди на той самий предмет, оцінювати аргументи на їх доказ, обирати один із них; окрім того, пристосовують висловлювання до особливостей певної мовленнєвої ситуації, комунікативного завдання)		додержанням стильової єдності і виразності тексту; але за одним із критеріїв допущено недолік		
	11	Учень самостійно будує послідовний, повний (у разі переказу — з урахуванням виду переказу) текст, ураховує комунікативне завдання; висловлює власну думку, зіставляє її з думками своїх однокласників (у разі переказу — враховує авторську позицію), уміє пов'язати обговорюваний предмет із власним життєвим досвідом, добирає переконливі докази для обґрунтування тієї чи іншої позиції з огляду на необхідність розв'язувати певні життєві проблеми; робота в цілому відзначається багатством словника, точністю слововживання, стилістичною єдністю, граматичною різноманітністю	1 (негруба)	2
	12	Учень самостійно створює яскраве, оригінальне за думкою висловлювання відповідно до мовленнєвої ситуації; аналізує різні погляди на той самий предмет, добирає переконливі аргументи на користь тієї чи іншої позиції, усвідомлює можливості використання тієї чи іншої інформації для розв'язання певних життєвих проблем; робота відзначається багатством слововживання, граматичною правильністю	—	1

При виведення єдиної оцінки за письмову роботу до кількості балів, набраних за зміст переказу чи твору, додається кількість балів за мовне оформлення, і їхня сума ділиться на два. Якщо частка не є цілим числом, то вона заокруглюється до більшого числа.

ДОДАТОК В

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗРІЗНЕННЯ ПОМИЛОК ПРИ ПЕРЕВІРЦІ МОНОЛОГІЧНИХ ВИСЛОВЛЮВАНЬ¹

Аналізуючи перекази і твори, вчитель повинен правильно кваліфікувати кожне порушення мовної норми, кожен недолік у змісті. Це необхідно для подальшої правильної організації роботи над попередженням помилок для вдосконалення мовлення учнів. Правильна класифікація помилок, яку повинен осмислити вчитель, є запорукою професійної перевірки кожної учнівської творчої роботи. Робота над підвищенням рівня мовленнєвої культури учнів повинна забезпечувати правильність і комунікативну доцільність мовлення.

Щоб правильно оцінити творчу роботу учня, вчителю необхідно проаналізувати їх у двох напрямках: а) щодо змісту; б) щодо мовного оформлення.

Аналізуючи **зміст** творчих робіт, учитель перевіряє рівень інформативно-змістових та структурно-композиційних вмінь учнів, зокрема:

- 1) орієнтування в ситуації спілкування;
- 2) усвідомлення теми і основної думки висловлювання;
- 3) вміння добирати необхідний матеріал для розкриття задуму (розмежування основного і другорядного); зв'язувати між собою факти, думки в окремі частини (мікротеми) висловлювання; визначати, у якій послідовності розташувати ці логічно завершені частини; продумувати смислові зв'язки між частинами тексту і сусідніми реченнями; виділяти слова, важливі для висловлення думки; використовувати мовні засоби відповідно до комунікативної мети.

До **змістових** (позначення у творчих роботах — **З**) помилок зараховуємо такі:

1. Інформаційно-тематичні:

- а) невідповідність твору обраній чи заданій темі; невідповідність змісту переказу первинному текстові;
- б) невідповідність стилю і типу мовлення;

---

¹ Матеріал подається за такими джерелами: www.osvitacv.com/attachments/article/49/види%20помилко.doc та посібником: Довга О.М. Як писати твір / О.М.Довга. – К.: Видавничий центр «Просвіта», 1995. – С. 20-22 і підручником: Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентиліук: М.І.Пентиліук, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окунович, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 308-315.

в) наявність зайвої (другорядної) інформації, не пов'язаної з темою чи основною думкою переказу або твору;

г) відсутність важливої інформації (або її частини), необхідної для розкриття теми та основної думки;

д) невдалі узагальнення, висновки;

е) неправильно описані події, вчинки персонажів, явища, виклад фактів, які не відповідають дійсності;

ж) перекручення первинного тексту;

з) невідповідність комунікативному завданню — не враховано мовленнєву ситуацію, адресата мовлення та мету спілкування;

и) відсутність доказовості думки, самостійних суджень, чіткої особистісної позиції (врахування виду роботи та жанру висловлювання).

2. Помилки, що порушують структуру тексту:

а) непропорційність частин тексту (вступу, основної частини, висновку) або відсутність певної;

б) невідповідність тексту планові висловлювання (не розкрито мікротеми, порушено порядок їх викладу);

в) відсутність смислового зв'язку між частинами тексту та всередині мікротем (непослідовність викладу думок).

Твір повинен бути яскравим, оригінальним висловлюванням (при написанні переказу — з урахуванням авторської позиції). У ньому має бути аналіз різних поглядів на той самий предмет висловлювання, дібрані переконливі аргументи щодо певної позиції, вдало використана та чи інша інформація для розв'язання певних життєвих проблем, докази для обґрунтування власної думки.

Власне висловлювання на дискусійну тему

1. Наявність чіткої тези (або кількох тез) перед аргументами, використання мовних конструкцій „я вважаю...”, „на мою думку...”.

2. Аргументи передують прикладам. Учень наводить принаймні два доречних докази для підтвердження висловленої тези, використовує мовні конструкції, як-от: „тому що”, „це доводить”, „підтвердженням цього є”, „це засвідчує”, „доказом цього є”, „свідченням цього є”.

3. Приклади з художньої літератури або інших видів мистецтва (не менше двох). Указана проблема, порушена автором художнього

твору, назва твору, художній образ, через який розкрита ця проблема, наведена цитата чи цитати з твору. Учень може посилатися на факти з життя митців, якщо ці факти стосуються їхньої творчості. Використано мовні конструкції: „*наприклад*”, „*прикладом може слугувати...*”, „*не можна не згадати...*”.

4. У творі наведено принаймні один доречний приклад з історії, суспільно-політичного чи власного життя з використанням вище зазначених мовних конструкцій.

5. Висловлення побудовано логічно й послідовно, використані слова, що оформлюють текст: „*по-перше*”, „*по-друге*”, „*як було зазначено...*”, „*повертаючись до думки...*”, „*як можна побачити...*” тощо. У структурі роботи використано абзаци.

6. Висновок обов'язковий і відповідає тезі, базується на аргументах і прикладах. Доречно використати мовні конструкції, як-от: „*отже*”, „*можна зробити висновок...*”, „*висновком може слугувати...*”.

До **лексичних помилок** (позначення у творчих роботах — Л) зараховують недоліки, пов'язані з використанням лексичних засобів, які не відповідають основній думці висловлювання та обраному стилю:

- 1) вживання слова в неприцільному йому значенні;
- 2) невдалий добір синонімів;
- 3) поєднання семантично несумісних слів;
- 4) невдале вживання багатозначних слів, що призводить до двозначності;
- 5) сплутування паронімів;
- 6) лексичні анахронізми (слова, що не відповідають нормам певної епохи);
- 7) перекичування фразеологізмів.

Граматичні помилки (позначення у творчих роботах — Г) поділяють на морфологічні та синтаксичні.

Морфологічні помилки:

- 1) порушення правил творення слів;
- 2) помилки у відмінкових закінченнях;
- 3) неправильне творення відмінкових форм тощо.

Синтаксичні помилки:

- 1) неправильне узгодження підмета з присудком;
- 2) вживання як однорідних членів речення слів, що означають родові та видові поняття;
- 3) порушення порядку слів і словосполучень у реченні;
- 4) неправильне вживання дієприслівникових зворотів;
- 5) невиправдана віддаленість підрядного означального від означуваного ним слова і т. ін.

До стилістичних помилок зараховують:

- 1) повторення без потреби тих самих слів або спільнокореневих („зобразити образ”; „відтворити у творі”);
- 2) плеоназми – словосполучення, в яких частково збігаються лексичні значення слів („*пам'ятний сувенір*”, „*передовий авангард*”);
- 3) невмотивоване вживання розмовних слів, жаргонізмів, діалектизмів, слів-паразитів, мовних штампів („*червоною ниткою проходить...*”), росіянізмів („*стул*”, „*получати*”), слів, скалькованих з російської мови („*взаємовідносини*”, „*міроприємство*”), словосполучень („*рослинне масло*”), фразеологізмів („*кидатися у вічі*”, „*приймати участь*”);
- 4) одноманітність синтаксичних конструкцій;
- 5) пишномовність висловлювання, штучні красивості, порожні фрази, зайва для певної теми емоційність, патетика, гіперболізація, персоніфікація, невмотивоване використання вигуків;
- 6) створення надуманих метафор, невдалих порівнянь, епітетів, нагромадження їх у невеликому тексті;
- 7) стилістично не вмотивоване використання книжної лексики, іншомовних слів;
- 8) невиправдане поєднання елементів різних стилів;
- 9) вжиті поряд в одному висловлюванні однакові за звуковим складом слова або їх частини („за законом”, „про проблеми”), немилозвучне поєднання слів та словосполучень з однотипними звуками (шиплячими, свистячими);
- 10) недоречне використання мовних засобів одного функціонального стилю в текстах іншого;
- 11) надуживання канцеляризмами, термінами в художніх та публіцистичних висловлюваннях;
- 12) невдале використання засобів організації тексту;

- 13) одноманітність початків речень і абзаців;
- 14) нагромадження стилістично неоковирних фраз.

Лабораторне заняття №10

Тема: Методика стилістичного аналізу тексту

Мета: ознайомити з методикою здійснення стилістичного аналізу тексту та навчити добирати вправи.

Обладнання: схема стилістичного аналізу, підручники з української мови 5-9 класів.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Підготувати відповіді на питання:

- Стилістичний аналіз як лінгводидактичне поняття.
- Вправи на аналіз текстів різних стилів.
- Урок – стилістичний аналіз тексту як засіб формування стилістичних та культуро мовних умінь та навичок.

Література

а) базова:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Баряхтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 315-334.
- Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 224-233.
- Методика викладання української мови в середній школі / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – С. 362-381.
- Методика вивчення української мови в школі / О.М.Беляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк та ін. – К.: Рад. школа, 1987. – С. 210-232.

б) допоміжна:

- Донченко Т. Вивчаємо тему „Стилістика і стилі мовлення” в 5 класі / Тамара Донченко // Дивослово. – 2008. – №7. – С. 2-4.

- Кулик О. Система завдань для забезпечення наступності у формуванні цілісного уявлення про стилі мовлення / О.Кулик // Українська мова і література в школі. – 2003. – №1. – С. 12-15.
- Кучерук О. Редагування тесту в шкільному курсі української мови / Оксана Кучерук // Українська мова і література в школі. – 2007. – №4. – С. 14-17.
- Слободянюк Л. Загальні уявлення про стилі мовлення (урок розвитку мовлення в 5 класі) / Людмила Слободянюк // Українська мова і література в школі. – 2005. – №8. – С. 42-45.
- Сугейко Л. Спадкоємність у формуванні стилістичних умінь п'ятикласників / Любов Сугейко // Урок української. – 2001. – №7. – С. 35-37.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний етап. Повідомлення теми, мети та основних завдань заняття.
2. Вступний інструктаж:
  - актуалізація опорних знань студентів з теми;
  - пояснення особливостей (матеріали, якими дозволяється користуватися; правила виконання записів у зошитах для лабораторних робіт і т. ін.) та послідовності виконання завдань лабораторної роботи;
  - загальні вимоги до оформлення лабораторної роботи.
3. Поточний інструктаж викладача (зокрема й індивідуальні інструктажі). Контроль за виконанням лабораторної роботи. Самостійне виконання студентами лабораторної роботи. Завдання:
  - знайти в підручниках з української мови для 5-9 класів 3 вправи на застосування стилістичного аналізу і скласти методичні вказівки до їх виконання;
  - виконати стилістичний аналіз тексту однієї з вправ за схемою, поданою в додатку А.
4. Завершальний інструктаж (аналіз роботи групи та окремих студентів). Підбиття підсумків заняття.

ДОДАТОК А

СХЕМА СТИЛІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ [29, с. 264]

1. Прочитайте уривок з дотриманням орфоепічних норм. З'ясуйте

- особливості вимови та наголошення слів у тексті.
2. Назвіть автора, час і місце написання твору.
  3. Визначте тему, основну думку уривка.
  4. Доведіть, що поданий уривок є текстом (укажіть на наявність основних текстотвірних та лінгвістичних якостей тексту — ознаки тексту, абзаци, надфразні єдності (мікротеми), спосіб розміщення речень у тексті, мовні засоби зв'язку між частинами синтаксичної єдності, образ автора; вираження якостей мовлення у тексті (яскравість, виразність, доречність, повнота й точність, логічність, послідовність мовлення).
  5. З'ясуйте комунікативні завдання (призначення, ситуацію та сферу використання тексту). Відповідь обов'язково ілюструйте прикладами з тексту.
  6. Назвіть тип мовлення за характером мовленнєвої діяльності співрозмовників (розповідь, опис, міркування). Свою відповідь аргументуйте.
  7. Визначте структуру тексту (монологічна, діалогічна, полілогічна; прозова, римована). Свою відповідь підтверджуйте прикладами з дібраного висловлювання.
  8. Аргументовано вкажіть стилістичні функції тексту.
  9. Назвіть стиль тексту.
  10. З'ясуйте мовні особливості твору:
    - а) фонетичні (наявність асонансів, алітерації, звукових повторів, звуковідтворення та звуконаслідування та їх стилістична роль у тексті);
    - б) лексичні (стилістичне забарвлення слів, слова з переносним значенням, наявність антонімів, синонімів, омонімів, архаїзмів та їх стилістичні функції, у тексті);
    - в) фразеологічні (образні термінологічні, штаповані вислови);
    - г) морфологічні (уживання синонімічних форм — прикметникових чи безприйменникових, синтетичних чи аналітичних, віддієслівних іменників і тощо — їх стилістична роль);
    - д) синтаксичні (перевага деталізованих, поширених чи стислих коротких речень, прямий чи обернений порядок слів, місце підмета, присудка та інших членів речення — їх функції в тексті);
    - е) образно-тропеїчні (емоційно-образна лексика, епітети,

метафори, інші тропи та способи їх вираження; паралелізми, еліпс, повтори, тавтологія, анафора, епіфора, градація та інші фігури стилістичного синтаксису — їх стилістичні функції).

11. Зазначте роль мовних одиниць у викладі головної думки, творенні образної системи, вираженні задуму автора.

Лабораторне заняття №11

Тема: Методика організації позакласної роботи з української мови

Мета: навчити готувати матеріали для проведення позакласної роботи з української мови та моделювати різні види позакласної роботи.

Обладнання: дидактичні матеріали з української мови, збірник вправ, завдань, художня література.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Повторити теоретичний матеріал за питаннями:

- Роль і місце позакласної роботи в системі навчання української мови.
- Форми і зміст позакласної роботи.

Література

а) базова:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Бархтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 369-382.
- Методика викладання української мови в середній школі / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – С. 400-417.
- Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 254-258.

б) допоміжна:

- Бутрин Л. Шануймо рідне слово! Матеріали для роботи гуртка

юних знавців української мови. 5-7 класи / Леся Бутрин. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. – 176 с.

– Передрій Г.Р. Позакласна робота з української мови в 4-8 класах / Г.Р.Передрій. – К.: Рад. школа, 1979. – 158 с.

2. Підготувати матеріали для укладання сценарію позакласного заходу з української мови за темами, поданими в додатку А.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний етап. Повідомлення теми, мети та основних завдань заняття.

2. Вступний інструктаж:

- актуалізація опорних знань студентів з теми;
- пояснення особливостей (матеріали, якими дозволяється користуватися; правила виконання записів у зошитах для лабораторних робіт і т. ін.) та послідовності виконання завдань лабораторної роботи;
- загальні вимоги до оформлення лабораторної роботи.

3. Поточний інструктаж викладача (зокрема й індивідуальні інструктажі). Контроль за виконанням лабораторної роботи. Самостійне виконання студентами лабораторної роботи. Завдання: укласти сценарій позакласного заходу з української мови за темами, поданими в додатку А.

4. Завершальний інструктаж (аналіз роботи групи та окремих студентів). Підбиття підсумків заняття.

ДОДАТОК А

ПЕРЕЛІК ПОЗАКЛАСНИХ ЗАХОДІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1. Мовний ранок до Дня української писемності та мови (9 листопада) для учнів 5-6 класів.
2. Мовний вечір до Дня української писемності та мови (9 листопада) для учнів 7-8 класів.
3. Мовний вечір до Дня української писемності та мови (9 листопада) для учнів 9 класів.
4. Круглий стіл до Дня української писемності та мови (9 листопада) для учнів 9 класів.
5. Мовний ранок до Міжнародного дня рідної мови (21 лютого) для учнів 5-6 класів.
6. Мовний вечір до Міжнародного дня рідної мови (21 лютого) для

- учнів 7-8 класів.
7. Мовний вечір до Міжнародного дня рідної мови (21 лютого) для учнів 9 класів.
  8. Круглий стіл до Міжнародного дня рідної мови (21 лютого) для учнів 9 класів.
  9. Мовний ранок до Дня слов'янської писемності та культури (24 травня) для учнів 5-6 класів.
  10. Мовний вечір до Дня слов'янської писемності та культури (24 травня) для учнів 7-8 класів.
  11. Мовний вечір до Дня слов'янської писемності та культури (24 травня) для учнів 9 класів.
  12. Круглий стіл до Дня слов'янської писемності та культури (24 травня) для учнів 9 класів.

Лабораторне заняття №12

Тема: Презентація методичних ідей

Мета: Усвідомити значення і місце методичної роботи; набути вміння та навички робити професійні нотатки майбутнього вчителя-словесника; представляти власні шляхи розв'язання певної методичної проблеми перед загалом, демонструвати ораторські та комунікативні здібності.

Обладнання: фахові періодичні видання, методичні матеріали з української мови, плани-конспекти уроків.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Повторити теоретичний матеріал за питаннями:

- Значення і форми методичної роботи.
- Шляхи і засоби підвищення кваліфікації вчителів.
- Робота методичних об'єднань.

Література

а) базова:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 391-397.
- Практикум з методики навчання української мови / колектив

авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – С. 264-268.

- Методика викладання української мови в середній школі / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – С. 431-438.
- Методика вивчення української мови в школі / О.М.Беляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк та ін. – К.: Рад. школа, 1987. – С. 32-41.

б) допоміжна:

- Глазова О. Навчання мови та виховання емоцій. Словничок почуттів. Вправи на розвиток емоційної сфери / Олександра Глазова // Методичні діалоги. Журнал для вчителів української мови й літератури. – 2013. – №4-5. – С. 37-43; №3. – С. 31-38.
  - Голуб Н. Ретроспектива і перспектива ідеалу вчителя / Ніна Голуб // Українська мова і література в школі. – 2007. – №7-8. – С. 60-65.
  - Добровольська С.В. Інноваційні умови професійного вдосконалення вчителя / С.В.Добровольська // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2011. – №11. – С. 22– 24.
  - Латинський В. Душа трудитися повинна / Василь Латинський // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2003. – №1. – С. 106-109.
  - Оперчук О. Імідж учителя / Олена Оперчук // Методичні діалоги. Газета для вчителів української мови – 2006. – №4. – С. 19-22.
  - Серган В.Г. Підвищення професійної компетентності педагогів / В.Г.Серган // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2011. – №11. – С. 25-26.
2. **Написати** рекламу фахового періодичного видання (див. додаток А). Вимоги: обсяг – 1 сторінка формату А-4; інтервал – 1,5, розмір кегля – 14.
  3. **Підготувати** творчий звіт про дослідження самостійно обраної методичної теми (див. додаток Б). Вимоги: формат – Power Point, мінімум – 20 слайдів.
  4. **Упорядкувати** зібрання допоміжних матеріалів для викладання окремих тем з української мови в школі: плани-конспекти уроків, аналізи уроків, картки, роздавальний матеріал, моделі схем і таблиць, лінгвістичні ігри та ін.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний етап. Повідомлення теми, мети та основних завдань заняття.
2. Вступний інструктаж:
  - актуалізація опорних знань студентів з теми;
  - пояснення особливостей (матеріали, якими дозволяється користуватися; правила виконання записів у зошитах для лабораторних робіт і т. ін.) та послідовності виконання завдань лабораторної роботи;
  - загальні вимоги до оформлення лабораторної роботи.
3. Поточний інструктаж викладача (зокрема й індивідуальні інструктажі). Контроль за виконанням лабораторної роботи. Самостійне виконання студентами лабораторної роботи. Завдання:
  - прослуховування реклам фахових періодичних видань та їх оцінювання;
  - перегляд й аналіз творчих звітів про дослідження самостійно обраної методичної теми.
4. Завершальний інструктаж (аналіз роботи групи та окремих студентів). Підбиття підсумків заняття.

ДОДАТОК А

ФАХОВІ ГАЗЕТИ І ЖУРНАЛИ

З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1. Газета „Українська мова та література”.
2. Газета „Методичні діалоги. Газета для вчителів української мови” (журнал „Методичні діалоги. Журнал для вчителів української мови й літератури”).
3. Журнал „Українська мова і література в школі”.
4. Журнал „Дивослово”.
5. Журнал „Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах” („Українська мова й література в сучасній школі”, „Українська мова й література в школах України”).
6. Журнал „Вивчаємо українську мову та літературу”.

ДОДАТОК Б

ПЕРЕЛІК ОРІЄНТОВНИХ ТЕМ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Шляхи формування національної свідомості на уроках української мови.
2. Використання інноваційних технологій для розвитку пізнавальних здібностей учнів на уроках української мови.
3. Проблемність на уроках мови.
4. Використання елементів програмованого навчання й алгоритмізації на уроках української мови.
5. Роль дидактичного матеріалу в реалізації функцій навчальних завдань.
6. Диференційоване навчання як одна з передумов підвищення рівня знань учнів.
7. Використання інноваційних технологій у роботі над удосконаленням усного мовлення учнів на уроках української мови.
8. Організація самостійного вивчення учнями матеріалу за підручником.
9. Кооперативне навчання на уроках української мови.
10. Колективно-групове навчання на уроках української мови.
11. Ситуативне моделювання на уроках української мови.
12. Методика опрацювання дискусійних питань на уроках української мови.
13. Імітаційні та неімітаційні методи навчання на уроках української мови.
14. Рольові ігри на уроках української мови.
15. Мозковий штурм на уроках української мови.
16. Мікрофон і акваріум на уроках української мови.
17. Методика проведення різних видів опитування на уроках української мови.
18. Використання інноваційних технологій для удосконалення орфографічних умінь і навичок на уроках української мови.
19. Використання інноваційних технологій для формування пунктуаційних умінь і навичок.
20. Особливості проведення уроків української мови в школах нового типу.
21. Використання інформаційно-комп'ютерних технологій на уроках

- української мови.
22. Метод проєктів на уроках української мови.
  23. Вивчення української мови укрупненими частинами.
  24. Методика проведення вступних уроків української мови.
  25. Методика використання тестування на уроках української мови.
  26. Методика формування мовленнєвої культури на уроках української мови.
  27. Методика виразного читання на уроках рідної мови в 5-9 класах.
  28. Методи і прийоми активізації мисленнєвої діяльності на уроках рідної мови.
  29. Методика застосування укрупнень і кодових схем на уроках української мови в загальноосвітній школі.
  30. Методика формування діалогічного мовлення на уроках рідної мови в 5-9 класах.
  31. Використання інноваційних технологій для розвитку вміння спілкування на уроках української мови.
  32. Формування дослідницьких умінь на уроках української мови.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА КУРСОВИХ І ДИПЛОМНИХ РОБІТ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1. Методика навчання культури мовлення учнів 5-9 класів.
2. Розвиток діалогічного мовлення на уроках української мови в 5-9 класах.
3. Формування в учнів 5-9 класів умінь працювати і словниками.
4. Методика розвитку самостійності та творчої активності учнів 5-9 класів у роботі над переказами.
5. Методика опрацювання складних питань синтаксису на уроках української мови в 5-9 класах.
6. Формування критичного мислення учнів 5-9 класів на уроках української мови.
7. Формування мовленнєвих умінь і навичок учнів 5-9 класів засобами інтерактивних технологій.
8. Формування пунктуаційних умінь і навичок учнів 5-9 класів.
9. Реалізація міжпредметних зв'язків у процесі вивчення тексту на уроках української мови.
10. Формування мовної особистості учнів 5-9 класів на уроках української мови.

11. Розвиток логічного мислення учнів 5-9 класів на уроках української мови (на матеріалі певного розділу шкільної програми).
12. Формування громадянської компетентності на уроках української мови.
13. Формування загальнокультурної компетентності на уроках української мови.
14. Формування комунікативної компетентності на уроках української мови.
15. Формування соціальної компетентності на уроках української мови.
16. Формування ключових компетентностей на уроках української мови.
17. Формування міжпредметних компетентностей на уроках української мови.
18. Формування міжпредметної естетичної компетентності на уроках української мови.
19. Реалізація змістових ліній нового Державного стандарту у процесі викладання української мови.
20. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності на уроках української мови.
21. Реалізація діяльнісного підходу на уроках української мови.
22. Реалізація компетентнісного підходу на уроках української мови.
23. Реалізація особистісно-орієнтованого підходу на уроках української мови.
24. Урахування вікових особливостей учнів у процесі навчання української мови.
25. Ефективність використання інтерактивних методів у процесі навчання української мови.
26. Використання інформаційно-комп'ютерних технологій у процесі навчання української мови.
27. Використання візуальних засобів у процесі навчання української мови.
28. Формування ціннісних орієнтацій учнів на уроках української мови.
29. Зміст і види освітньої інноваційної діяльності в умовах загальноосвітньої школи з української мови.

30. Система роботи з обдарованими учнями під час навчання української мови.
31. Урахування загальноєвропейських вимог до мовної освіти у процесі навчання української мови.
32. Використання технології критичного мислення на уроках української мови.
33. Застосування проблемного підходу під час вивчення частин мови в 6-7 класах.
34. Навчальні диктанти як важливий засіб формування в учнів орфографічно грамотного письма.
35. Диференційовані завдання як засіб розвитку навчально-пізнавальної активності учнів.
36. Розвиток мотивації до вивчення української мови в учнів 5-9 класів.
37. Використання ігор та цікавих вправ впродовж вивчення морфології.
38. Робота за підручником упродовж вивчення частин мови.
39. Виховний потенціал уроків з вивчення лексики на уроках української мови в 5-6 класах.
40. Методика опрацювання орфографічних вправ на уроках рідної мови.
41. Методика використання програмованих вправ і завдань на уроках української мови при вивченні синтаксису.
42. Методика використання узагальнювальних логічних схем на уроках української мови.
43. Роль дидактичного матеріалу в реалізації функцій навчальних завдань на уроках української мови.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КУРСОВИХ І ДИПЛОМНИХ РОБІТ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У професійній підготовці майбутнього вчителя української мови важливу роль відіграє науково-дослідна робота (курсіві та дипломні роботи).

Виокремлюють реферативні (описові) та дослідницькі курсові роботи. Виконуючи **реферативні** курсові роботи з методики навчання

української мови, студенти вчаться критично користуватися літературою, оцінювати її наукову цінність, поглиблено висвітлювати певні питання, зіставляти висловлювання учених-методистів, коментувати їх, з'ясовувати правильність або хибність окремих суджень, робити теоретичні узагальнення. Якість виконання таких робіт залежить передусім від глибокого й уважного вивчення літератури з певної теми. Особливо важливо вміти виокремлювати основні питання і, відокремивши їх від другорядних, подати цілеспрямований і систематичний виклад матеріалу.

Дослідницькі курсові роботи з методики навчання української мови містять аналіз стану засвоєння учнями лінгвістики (фонетики, лексикології, фразеології, граматики), досліджують методику використання різних вправ і завдань на уроках української мови і т. ін.

У наукових роботах застосовуються як теоретичні (вивчення лінгвістичної літератури з проблем дослідження, навчальних програм, державних документів), так і емпіричні методи (спостереження, опитування, анкетування тощо).

Спостереження, зазвичай, складається з таких етапів, як сприйняття, констатація, опис певного явища. **Опитування** як форма вербальної комунікації найчастіше проводиться на основі завчасно продуманих питань в усній чи письмовій формі. **Анкетування** здійснюється в письмовій формі, містить питання, а також за потреби певні позначки, схеми, малюнки.

Структура наукової роботи¹

Наукова робота складається зі вступу, основної частини і висновків.

У **вступі** наукової роботи з методики на основі залучення філософських, психолого-педагогічних, мовознавчих, методичних джерел з'ясовується ступінь дослідження проблеми та актуальність теми.

---

¹ Детальніше про вимоги до написання курсових і дипломних робіт див.: Навчально- й науково-дослідна робота студентів-філологів (реферат, курсова, випускна робота з української мови та методики її навчання): навчально-методичний посібник для студентів / [М.І.Пентиліук, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окунович та ін.]. – К.: Ленвіт, 2010. – 120 с.; Курсова робота з методики навчання української мови: навчально-методичний посібник для студентів філологічних факультетів / укладач: В.Ф.Дороз. – Бердянськ, 2005. – 54 с.; Методичні рекомендації з написання та оформлення дипломних робіт студентами Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / [упорядники: А.С.Попович, Н.М.Розумяк; за ред. А.С.Попович]. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. – 66 с.

Мета наукового дослідження – центральний елемент структури і надзвичайно важливий методологічний інструмент дослідження. Вона базується на необхідності виокремити новий аспект проблеми, що досліджується.

Для правильної постановки мети дослідження необхідно чітко визначити:

1) сутність проблеми, що досліджується, та її основні суперечності; основні проблемні питання (теоретичні та (або) експериментальні), які підлягають розв'язанню шляхом наукового дослідження;

2) наявні теоретичні знання, які можуть бути використані для пояснення структури й законів функціонування об'єкта, що вивчається;

3) основні шляхи та обсяги необхідної розробки теоретичного та (або) експериментального обґрунтування об'єкта дослідження;

4) існуючі в педагогіці, психології та методиці (або провідній щодо об'єкта дослідження науці) методи й засоби для проведення теоретичного та (або) експериментального обґрунтування об'єкта.

Не варто формулювати мету, як „дослідження...”, „вивчення...”, тому що ці слова вказують на засіб досягнення мети, а не на мету.

Важливу роль у методичних дослідженнях відіграє *гіпотеза*, яка є конкретною формою наукового передбачення. Гіпотеза – припущення, що висувається для пояснення явища, яке вивчається, його сутності, структури, зв'язків, рушійних сил і т. ін.

Гіпотеза правомірно вважається основним методичним стрижнем будь-якого дослідження, однак лише тоді, коли їй підпорядкований цілеспрямований пошук, обробка й аналіз наукової інформації на всіх етапах дослідження, яке здійснюється.

Є два типи гіпотез:

- описові гіпотези, що містять причини і можливі наслідки;
- пояснювальні гіпотези, в яких додається пояснення можливих наслідків залежно від певних причин, а також характеризуються умови, за яких ці наслідки обов'язково матимуть місце, тобто пояснюється, завдяки яким факторам і умовам буде досягнуто очікуваного результату.

Для правильної розробки та побудови гіпотези необхідно:

- 1) однозначно встановити основний рівень розвитку

суперечностей найменш розробленого питання проблеми дослідження;

2) деталізувати невизначені чи заново введені наукові поняття як межі предмета дослідження; на основі логіки дослідження дати однозначне їх трактування; як припущення сформулювати поняття, яких не вистачає;

3) чітко визначитися в розумінні явища, яке є об'єктом дослідження; осмислити його структуру, функції, зв'язки і т.ін.; доповнити моменти та зв'язки, яких бракує, відповідними припущеннями про їх призначення й функціонування;

4) дати критичний аналіз взаємодії елементів, які вивчаються, в обсязі явища (об'єкта), що розглядається, і узагальнити (синтезувати) отримані знання в гіпотезу дослідження;

5) чітко й лаконічно обґрунтувати основні моменти та методи теоретичної й емпіричної перевірки гіпотези загалом та її окремих припущень.

Гіпотеза має формулюватися так, щоб її можна було експериментально перевірити. Перебіг того чи іншого педагогічного явища чи процесу залежить від багатьох чинників, і треба науково обґрунтовано встановити, впливом яких саме факторів можна нехтувати в тому чи тому разі й, водночас, вплив яких факторів є вирішальним.

Гіпотеза наукового дослідження з методики – це зроблене на основі аналізу наукових джерел, власних висновків і спостережень припущення про основні напрями розв'язання наукової проблеми дослідження. У ній важливо зазначити умови активності визначених результатів дослідження для цілей оптимізації та процесу підготовки в загальноосвітній школі.

Гіпотеза в науковому дослідженні може бути як проста, традиційна, так і рівнева, що визначає також і припущення щодо впровадження в навчальний процес загальноосвітньої школи.

Для реалізації мети автор наукової роботи визначає конкретні **завдання**, які віддзеркалюють логіку наукового пошуку.

Основні методологічні вимоги до постановки завдань дослідження:

1) завданнями дослідження називаються проблемні запитання, отримання відповідей на які необхідні для досягнення мети

дослідження;

2) послідовність постановки викладу завдань дослідження повинна точно відповідати назві його теми, меті, об'єкту й предмету дослідження;

3) сукупність поставлених у дослідженні завдань повинна бути мінімальною за ознакою їх необхідної достатності для досягнення мети дослідження.

Об'єкт наукового дослідження виступає загальною сферою пошуку, а **предмет** – те конкретне, що виявляється у загальній сфері пошуку. Предмет дослідження завжди вказує на конкретну сторону об'єкта, яка підлягає вивченню. Об'єкт – це ціле, предмет – якась його частина.

При визначенні об'єкта необхідно враховувати, що об'єкт у методичному дослідженні – це процес або явище, що породжується проблемною ситуацією та обирається для вивчення.

Предмет методичного дослідження міститься в межах об'єкта як вузька, чітко окреслена частина педагогічної реальності, яка безпосередньо досліджується.

Чітке формулювання об'єкт-предметного відношення (не занадто широкого та не занадто вузького) дає змогу дослідникові отримувати наукові, конкретні знання, які можуть впроваджуватися в школі.

Методологічною основою досліджень з методики навчання української мови виступають теорія пізнання, вчення про мову як засіб спілкування, пізнання і розвитку, здобутки психолінгвістики в галузі мовленнєвої діяльності; комунікативно-діяльнісний, функціонально-стилістичний підходи до навчання мови і мовлення; дані вікової та педагогічної психології, праці мовознавців, методистів, нормативні документи про освіту.

Методологічні питання вивчення тієї чи тієї методичної проблеми можуть бути і теоретичними, і більш вузькими, конкретними чи прикладними.

Загальна й спеціальна методологія дозволяє розробити концепцію дослідження того чи іншого явища та, як наслідок, аналізувати експериментальні та інші факти з погляду певного загальнотеоретичного їх розуміння.

Одним із методологічних напрямів сучасної педагогічної й

психологічної науки є *системний підхід*, який пов'язаний із уявленням, вивченням, конструюванням методичних фактів, явищ і об'єктів як систем. Системне дослідження характеризується:

- 1) підходом до досліджуваного явища, об'єкта як цілого;
- 2) розкриттям стійких компонентів і зв'язків між ними, які утворюють структуру системи, тобто забезпечують її впорядкованість і організацію;
- 3) знаходженням вертикальних і горизонтальних структур, перші з яких передбачають різні рівні та їх ієрархію;
- 4) управлінням, за допомогою якого розвивається система, реалізуються зв'язки між різними компонентами та рівнями.

Реалізація системного підходу до дослідження методичних проблем передбачає розробку системи методів наукового дослідження.

Метод дослідження – нормативний обґрунтований спосіб здійснення наукового дослідження; шлях дослідження, який базується на загальних теоретичних уявленнях про сутність об'єкта, який вивчається.

Розуміння, визначення й вибір методів дослідження залежать від загальнонаукової та конкретно-наукової методології.

Методика дослідження – конкретне втілення методу – вироблений спосіб організації взаємодії суб'єкта й об'єкта дослідження на основі конкретного матеріалу та конкретної процедури.

Методи дослідження бувають: **теоретичні** (аналіз здобутків, висвітлених у дисертаціях, монографіях, проблемних статтях; теоретичне осмислення передового досвіду роботи вчителів) та **емпіричні** (констатувальний зріз; педагогічний експеримент (пошуковий, навчальний, контрольний); спостереження й аналіз уроків; моделювання уроків; бесіда з учителями та учнями; анкетування вчителів і учнів; аналіз планів-конспектів і стенограм уроків та учнівських робіт, вивчення шкільної документації). **Способи обробки даних**: а) методи математико-статистичного аналізу даних (кількісний аналіз); б) методи якісного аналізу.

Теоретичний аналіз літератури з методики навчання української мови і суміжних дисциплін. Цей метод допомагає ознайомитися з тим, як вирішувалося те чи інше питання в історії

розвитку школи, які є досягнення, в якому напрямі необхідно досліджувати далі.

Метод *цілеспрямованих спостережень за діяльністю учнів* допомагає вивчити й узагальнити досвід вчителів, зробити вмотивовані висновки і сформулювати робочу гіпотезу дослідження. Дані, одержані за допомогою цього методу дослідження, підлягають перевірці шляхом належної організації викладання.

Вивчення й узагальнення передового досвіду викладання мови є надійним критерієм для перевірки правильності теоретичних висновків. Дослідник може організувати вивчення досвіду, залучаючи до цього вчителів, які можуть зрозуміти завдання дослідження, застосовувати ту методику, що пропонується. Сам дослідник при цьому спостерігає за викладанням, проводить бесіди з учнями, організовує перевірні роботи, аналізує їх результати.

Для методичних досліджень важливо вказати експериментальну базу (зазначається повна назва загальноосвітньої школи, класи, на базі яких проводилося дослідження).

Педагогічний експеримент (констатувальний, навчальний, контрольний) дозволяє спостерігати предмет дослідження з точним обліком умов, тому служить надійним засобом перевірки теорії, що розробляється дослідником, ефективності окремих методів і прийомів навчання. Цей метод дозволяє виявити об'єктивні закономірності та доказово з'ясувати явища, які вивчаються, одержати науково правильні й переконливі висновки.

Так званий природний експеримент (його проведення передбачає організацію за вмотивованою системою викладання того чи іншого розділу або теми в одному чи кількох класах) супроводжується контрольним експериментом з тієї самої теми в інших класах та школах. Звичайно обмежуються двома класами, в яких студент-практикант використовує однаковий матеріал, але варіює прийоми роботи. Проведення такого експерименту важливе навіть тоді, коли класи не зовсім однакові: під час аналізу можна відкинути показники роботи кількох учнів і експериментальне порівняння дасть достовірні результати.

Для здійснення природного (педагогічного) експерименту треба дуже добре продумати його мету і завдання, план проведення, підготувати необхідні методичні матеріали, скласти інструкцію

проведення експерименту відповідно до накресленого плану, розробити систему обліку результатів експерименту й обробки одержаних результатів.

Експериментальна частина наукових робіт проводиться студентами, зазвичай, упродовж навчальної практики.

Орієнтовна програма педагогічного експерименту:

1. Відбір інформативного (дослідного) матеріалу для наступної розробки змісту, форм, методів організації роботи на уроках української мови.

2. Розробка критеріїв відбору відповідного матеріалу для учнів певного віку.

3. Проведення констатувального зрізу (на основі розроблених опитувальників), упродовж якого з'ясується рівень знань учнів про певні мовні одиниці, вміння ними послуговуватися у відповідних ситуаціях.

4. Добір контрольних і експериментальних класів з приблизно однаковим рівнем знань, науково-обґрунтований відбір принципів, методів і прийомів навчання, розробляється оптимальна система завдань, вправ, занять для учнів експериментального класу, визначається перелік відповідних умінь.

5. Порівняльний аналіз результатів проведених контрольних робіт, тестів у контрольних і експериментальних класах.

6. Зіставлення результатів із концепціями й науковими теоріями. Формулювання загальних висновків. Оцінювання перспектив подальшої розробки проблеми.

Складниками вступу є: ***елементи наукової новизни одержаних результатів, практичне значення, апробація результатів дослідження, публікації, опис структури роботи.***

Елементи наукової новизни одержаних результатів. Викладаються аргументовано, коротко та чітко елементи наукової новизни, які запропоновані автором особисто, зазначаючи відмінність одержаних результатів від відомих раніше та ступінь новизни одержаних результатів (*вперше визначено одержано, удосконалено, дістало подальший розвиток, створено нову концепцію, що узагальнює ... і розвиває ..., розроблено нову систему ..., з використанням відомого принципу ...*).

Практичне значення одержаних результатів. Надаються

відомості про використання результатів досліджень або рекомендації щодо їх використання. Відзначаючи практичну цінність одержаних результатів, необхідно подати інформацію про ступінь їх готовності до використання або масштабів використання.

Відомості про впровадження результатів досліджень необхідно подавати із зазначенням найменувань організацій, в яких здійснено впровадження, форм реалізації та реквізитів відповідних документів,

Апробація результатів дослідження. Зазначається, на яких наукових конференціях, семінарах оприлюднено результати досліджень, викладені у дипломній роботі.

Публікації. Вказується кількість наукових праць, в яких опубліковані основні наукові результати дипломної роботи, а також кількість праць, які додатково віддзеркалюють наукові результати роботи.

Вступ завершується **описом структури роботи**: подається перелік структурних елементів роботи (вказується кількість розділів і підрозділів), зазначається кількість джерел у списку використаних джерел та кількість додатків.

У науковій роботі з методики може бути два або три **розділи**. За своєю назвою та змістом розділи повинні віддзеркалювати завдання наукового дослідження. У кінці кожного розділу формулюють висновки зі стислим викладом наведених результатів.

У **першому розділі** (описовому) наукової роботи необхідно стисло і критично оглянути праці українських і зарубіжних науковців з відповідної проблеми. Важливо висловити власні міркування, продемонструвати вміння аргументовано доводити думку, спираючись на теоретичні праці та ілюструючи достатньою кількістю фактів.

У **другому (аналітичному) розділі** потрібно розробити загальну методику проведення дослідження, а також викласти результати його проведення. Наприклад, подати методичні рекомендації щодо використання певних вправ і завдань на уроках української мови. Доцільно подати плани-конспекти уроків української мови відповідно щодо досліджуваної проблеми.

Виклад думок повинен бути логічним і послідовним.

Наприклад, у дипломній роботі „Реалізація принципу диференційованого навчання на уроках рідної мови в 10 класі”

доцільною є така структура:

Вступ

Розділ 1. Диференційований підхід – основне поняття особистісно-зорієнтованого навчання

1.1. Загальні питання особистісно-зорієнтованого навчання

1.2. Педагогічні та психологічні аспекти диференційованого навчання

1.3. Методичні засади диференційованого навчання

Розділ 2. Методика використання диференційованого навчання на уроках рідної мови в 10 класі

2.1. Закономірності використання диференційованого навчання на уроках української мови

2.2. Застосування різнорівневих вправ і завдань та експериментальна перевірка його ефективності

2.2.1. Завдання і методика експерименту

2.2.2. Хід педагогічного експерименту

2.2.3. Результати експериментального навчання

2.3. Рекомендації щодо використання диференційованих завдань на уроках рідної мови

Висновки

Список використаних джерел

Додаток

Теми наукових робіт з методики навчання української мови передбачають опрацювання методики вивчення основних розділів курсу української мови, зокрема методики фонетики й орфоєпії, лексики, фразеології, будови слова і словотвору, граматики, орфографії, пунктуації, розвитку зв'язного мовлення, стилістики, вивчення загальних відомостей про мову, удосконалення мовних умінь і навичок та культури мовлення учнів.

Обираючи тему дослідження важливо чітко усвідомлювати значення матеріалу для майбутньої професійної діяльності. Доречним було б продовжувати, розширювати сферу дослідження, попередньо розпочатого з певного розділу української мови і т. ін.

Готуючи наукові роботи з методики належну увагу варто приділити глибокому аналізу чинних програм, підручників, посібників, вміти встановлювати міжпредметні зв'язки у процесі вивчення української мови, використовувати дидактичні можливості методичного апарату навчальної книги, ілюстративний матеріал,

вправи.

У **висновках** викладаються узагальнення проведеної роботи, підсумовують власні спостереження, оцінюють результати, одержані під час дослідження, а також пропонують рекомендації щодо практичного використання здобутих результатів. Необхідно показати ступінь досягнення поставленої мети, виконання завдань. У висновках варто зазначити те позитивне, що вдалося виявити при вивченні теми, недоліки та перспективи подальшого дослідження проблеми, короткі рекомендації.

Додатки – це ті засоби, за допомогою яких створюється експериментальна частина роботи (взірці дидактичного матеріалу, ілюстрації, таблиці й т. ін.).

Подаємо **зразок вступу** до дипломної роботи „Реалізація принципу диференційованого навчання на уроках рідної мови в 10 класі”: Сьогодні з усією очевидністю постала проблема неможливості здійснення ефективного навчання безсистемними, епізодичними методами й прийомами.

Одним із визначальних напрямків оновлення школи є диференціація навчання. Саме в ній вбачаються нові можливості максимального розвитку дітей з різним рівнем здібностей.

З цієї проблеми проводиться велика експериментальна робота, нагромаджено вже певний досвід. Найважливішими для розгляду є такі питання:

- диференціація як вирішальний засіб індивідуалізації та гуманізації навчання;
- системи, рівні, форми і види диференціації загальної і середньої освіти;
- рівнева і профільна диференціація;
- навчально-методичне забезпечення диференціації навчання;
- організаційні питання диференціації навчання;
- диференціація навчання та навчальний план школи та ін.

Диференційований підхід до навчання сьогодні активно реалізується шкільною практикою. Диференціюванню підлягають освітні заклади, класи, навчальні предмети, педагогічні технології, організаційні форми, пізнавальні завдання, системи оцінювання і багато іншого. Проте ефективність шкільної диференціації в контексті оптимізації індивідуального розвитку учнів і вчителів незначна, оскільки, по-перше, не вироблено науково обґрунтованих

критеріїв навчального диференціювання, по-друге, поза увагою залишається психолого-дидактичний аспект педагогічного процесу, тобто не підлягають належному розмежуванню мета і завдання, зміст і форми, методи і технології, засоби і результати колективного, групового чи індивідуалізованого навчання.

Питання диференціації навчання на уроках завжди актуальне, бо це – не віяння моди, а шлях до поглиблення знань школярів. Надто, коли освіта переходить на нову філософію ставлення до навчального процесу.

Шкільна практика засвідчує, що кількість дітей, які навчалися на відмінно та добре в молодших класах, зменшується в старших. Це говорить про невикористані навчальні можливості, а також про невміння окремих педагогів охопити своїх вихованців продуктивною творчою роботою на уроці. Щоб не допустити відставання школярів, деякі вчителі намагаються після уроків опрацювати те, чого не вдалось на уроці, а це призводить до перевантаження і вчителя, і школярів.

Спостереження також доводять, що більшість учнів на уроках недостатньо активні, бо вчитель не раціонально використовує робочий час і не застосовує щоденного індивідуального та диференційованого підходу до дітей.

Питанням диференціації навчання займалися такі педагоги, як А. Фурман, Н. Клокар, В. Сергієнко Ю. Бабанський, Т. Ладиженська, М. Львов, А. Кірсанов; психологи – П. Гальперін, А. Леонт'єв, О. Синиця, Д. Єлькін, П. Якобсон; методисти – С. Караман, М. Пентилюк, П. Шевченко, П. Білоусенко, Г. Онкович та ін.

Отже, **актуальність дослідження** зумовлена потребою вивчення питань диференційованого підходу і застосуванням його на уроках рідної мови.

Мета дослідження – розробити ефективні методики використання диференційованих завдань на уроках української мови в 10 класі.

Гіпотези дослідження: 1) ефективність використання диференційованого навчання на уроках української мови залежить від методичних, психологічних, професійних умінь і навичок учителя; 2) доцільно урізноманітнювати різнорівневі завдання та вправи.

Відповідно до мети та висунутих гіпотез, визначено такі **завдання дослідження:**

1) здійснити теоретичний аналіз наукових джерел (психологічних, педагогічних, лінгвістичних, дидактичних) із досліджуваної проблеми;

2) розробити систему диференційованих вправ і завдань для використання на уроках української мови при узагальненні та поглибленні знань в 10 класі;

3) на основі експериментального дослідження виявити і дослідити особливості використання різнорівневих завдань на уроках української мови.

Об'єктом дослідження є навчально-виховний процес у загальноосвітній школі.

Предмет дослідження – це система роботи з використання диференційованого навчання на уроках української мови в 10 класі.

Організація дослідження. Експериментальне дослідження проводилось на базі загальноосвітньої школи I-III ступенів №1 м. Кам'янця-Подільського (основна група) і загальноосвітньої школи I-III ступенів №7 м. Кам'янця-Подільського (контрольна група) Хмельницької області. У ньому брали участь учні 10 класів (основна – 23 учні, контрольна – 21 учень).

Основними методами дослідження стали: теоретичний аналіз наукових джерел (психологічних, педагогічних, лінгвістичних, дидактичних) із досліджуваної проблеми; аналіз, порівняння, узагальнення та систематизація емпіричних і теоретичних даних; метод спостереження, вивчення та узагальнення передового досвіду вчителів-практиків; бесіди з учнями (для виявлення зацікавленості у виконанні різнорівневих завдань). Основним був педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний). При підбитті результатів експериментальної роботи використовувались методи статистичної обробки даних спостереження та експерименту.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше проаналізовано застосування різнорівневих завдань при узагальненні та поглибленні тем зі шкільного курсу мови в 10 класі.

Теоретичне значення. Результати роботи допоможуть у розробці питань теорії диференційованого навчання, зокрема його застосуванні на уроках української мови.

Практичне значення. Розроблені методики різнорівневих вправ та завдань можуть бути покладені в основу вдосконалення шкільних програм і підручників, а також враховані при складанні

планів-конспектів уроків.

Апробація і впровадження результатів дослідження здійснювалася в ході експериментального дослідження впродовж педагогічної практики в загальноосвітній школі I-III ступенів №1 м. Кам'янця-Подільського Хмельницької області.

Результати дослідження обговорювалися на III-ій Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції “Професійний розвиток та становлення сучасного фахівця в умовах освітнього простору” (м. Хмельницький, 2014), на науковій конференції студентів і магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за підсумками НДР у 2013-2014 навчальному році, присвяченої 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка (м. Кам'янець–Подільський, 2014) та засіданнях кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2013–2014 рр.).

Публікації. За результатами дипломного дослідження опубліковано одні тези та статтю.

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (104 позиції), одного додатка („Структура диференційованого навчання”). Загальний обсяг роботи – 70 сторінок.

Зміст роботи. У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його мету, гіпотези і завдання, об'єкт і предмет наукових спостережень, методи вивчення матеріалу, новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі „Диференційований підхід – основне поняття особистісно-зорієнтованого навчання” висвітлюються загальні питання особистісно-зорієнтованого навчання, а також його психологічні, педагогічні та методичні аспекти.

Другий розділ „Методика використання диференційованого навчання на уроках рідної мови в 10 класі” охоплює три підрозділи. Завдання цього розділу – дослідити використання диференційованого навчання на уроках української мови в 10 класі, пояснити та обґрунтувати результати експериментального дослідження, подати рекомендації щодо застосування різнорівневих вправ та завдань.

У висновках підбито підсумки здійсненого теоретичного і емпіричного дослідження.

ПЕРЕЛІК МОНОГРАФІЙ І ПОСІБНИКІВ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Загальні питання методики навчання української мови

- Розвиток життєвих компетентностей на уроках української мови / упоряд. Л.В.Бутрин. – Тернопіль, Харків: Ранок, 2011. – 144 с.
- Формування мовної особистості учня / [О.М.Горошкіна, О.С.Кузьмішина, Н.В.Мордовцева, А.В.Нікітіна та ін.]. – Луганськ: СПД Рєзніков В.С., 2009. – 304 с.
- Яворська С.Т. Становлення і розвиток методики навчання української мови як науки в середній школі. Книга 1 (XVI ст. – 20-ті роки ХХ ст.) / С.Т.Яворська. – Слов'янськ, 2004. – 250 с.
- Яворська С.Т. Становлення і розвиток методики навчання української мови як науки в середній школі. Книга 2 (30 – 90-і роки ХХ ст.) / С.Т.Яворська. – Слов'янськ, 2004. – 186 с.

Технологія навчання української мови

- Білоусенко П.І. Проблемно-ситуативні завдання на уроках рідної мови / П.І.Білоусенко, В.В.Явір. – К.: Освіта, 1990. – 128 с.
- Бондар О.С. Лінгвістична казка на уроках української мови. 4-6 класи / О.С.Бондар. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 48 с.
- Горлова В. Кобзарі. Світова слава української пісні. Елементи народознавства на уроках української мови / Валентина Горлова, Микола Чабада. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2000. – 80 с.
- Грипас Н.Я. Мовні ігри / Н.Я.Грипас. – Кам'янець-Подільський: Науково-видавничий відділ Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту, 1996. – 92 с.
- Жаровська Н.В. Метод проектів на уроках української мови та літератури / Н.В.Жаровська, Т.В.Муляр. – Тернопіль-Харків: Ранок, 2011. – 144 с.
- Інтелектуальні ігри на уроках української мови та літератури / упоряд. К.Ю.Голобородько. – Х.: Вид. група «Основа», 2006. – 304 с.
- Інтерактивні технології при вивченні української мови / укладання Раїси Орищин, Людмили Залюбовської. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 80 с.
- Ковальчук В. Інноваційні підходи до організації навчального

- процесу / Василь Ковальчук. – К.: Шкільний світ, 2011. – 128 с.
- Конфедерат І.М. Комплексне повторення на уроках української мови в 5-6 класах / І.М.Конфедерат. – К.: Рад. школа, 1985. – 120 с.
  - Кулінська Л.П. Екранна і звукова наочність на уроках української мови / Л.П.Кулінська. – К.: Рад. школа, 1986. – 120 с.
  - Кучерук О.А. Перспективні технології навчання в шкільному курсі української мови / О.А.Кучерук. – Житомир: ЖДУ ім. І.Франка, 2007. – 182 с.
  - Лукач С.П. Бесіда на уроках української мови / С.П.Лукач. – К.: Рад. шк., 1990. – 112 с.
  - Мельничайко В.Я. Види мовного розбору. Українська мова: довідник / В.Я.Мельничайко. – Тернопіль: Богдан, 1997. – 120 с.
  - Мельничайко В.Я. Удосконалення змісту і методів навчання української мови / В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк, Л.П.Рожило. – К.: Рад. школа, 1982. – 216 с.
  - Неживий О.І. Дидактичний матеріал з народознавства на уроках української мови / О.І.Неживий, В.Д.Ужченко. – К.: Освіта, 1995. – 287 с.
  - Передрій Г.Р. Самостійна робота учнів 5-8 класів на уроках української мови / Г.Р.Передрій. – К.: Рад. школа, 1968. – 155 с.
  - Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект) / К.М.Плиско. – Х.: Основа, 1995. – С. 142-199.
  - Проектне навчання на уроках української мови та літератури. Учитель року / уклад. Є.І.Науменко, О.М.Чхайло. – Х.: Вид. група „Основа”, 2008. – 122 с.
  - Рудницька О. Нетрадиційні завдання з української мови. 5–9 класи / О.Рудницька. – Тернопіль: Мандрівець, 2006. – 76 с.
  - Семчук Д. Творчо-дослідницькі та інтерактивні технології навчання на уроках української словесності / Дарія Семчук. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. – 144 с.
  - Скуратівський Л.В. Пізнавальні завдання з української мови / Л.В.Скуратівський. – К.: Рад. школа, 1987. – 144 с.
  - Федоренко В.Л. Мовні цікавинки. Нестандартні дидактичні матеріали / В.Л.Федоренко. – Харків: Вид. група «Основа», 2006. – 320 с.

- Шкільник М.М. Проблемний підхід до вивчення частин мови / М.М.Шкільник. – К.: Рад. школа, 1986. – 136 с.
- Щербина В.І. Інтерактивні технології на уроках української мови і літератури / В.І.Щербина, О.В.Волкова, О.В.Романенко. – Х.: Вид. група „Основа”, 2005. – 96 с.

Типи уроків з української мови

- Атестація вчителя. Уроки української мови: традиційні, відкриті, нестандартні: готові конспекти, аналіз методиста / за ред. Є.П.Голобородька. – Х.: Вид. група „Основа”, 2006. – 176 с.
- Беляєв О.М. Сучасний урок української мови / О.М.Беляєв. – К.: Рад. школа, 1981. – 176 с.
- Горошкіна О.М. Сучасний урок української мови: від планування до проведення / О.М.Горошкіна, Л.О.Попова. – Х.: Основа, 2010. – 111 с.
- Інтегровані уроки з української мови та літератури / упоряд. Н.В.Кучерук, Н.В.Полицька, Н.В.Полицький. – Х.: Вид. група „Основа”, 2007. – 208 с.
- Нетрадиційні уроки з рідної мови. 5-11 класи / уклад. С.С.Скляр, Л.І.Нечволод. – Х.: Торсінг, 2004. – 160 с.
- Нетрадиційні уроки. Українська мова. 5-12 класи / укладач Л.І.Нечволод. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2008. – 256 с.
- Онищук В.О. Типи, структура і методика уроку в школі / В.О.Онищук. – К.: Рад. школа, 1973. – 159 с.
- Особистісно орієнтований урок: конструювання та діагностика / [М.І.Луцькіна, Н.А.Разіна, Т.М.Абдулліна та ін.]. – Х.: Веста: Вид-во „Ранок”, 2007. – 176 с.
- Остапенко Н.М. Технологія сучасного уроку рідної мови / Н.М.Остапенко, Т.В.Симоненко, В.М.Руденко. – К.: ВЦ „Академія”, 2011. – 248 с.
- Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект) / К.М.Плиско. – Х.: Основа, 1995. – 240 с.
- Якименко С.І. Уроки-казки / С.І.Якименко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 80 с.

Методика вивчення фонетики, орфопії, графіки

- Бакум З.П. Теоретико-методологічні засади навчання фонетики української мови в гімназії: монографія / З.П.Бакум. – Кривий Ріг:

Видавничий дім, 2008. – 338 с.

- Блик О.П. Фонетика. Орфоепія. Графіка. Орфографія / О.П.Блик. – К.: Рад. школа, 1988. – 128 с.
- Лапшина І.М. Українська мова: Фонетика. Графіка: вправи та ігри / І.М.Лапшина. – К.: Вид. центр „Академія”, 1999. – 96 с.
- Любивець Л.П. Вивчення фонетики в V, VII класах / Л.П.Любивець. – К.: Рад. школа, 1954. – 60 с.
- Миронюк Н.П. Орфоепія в 4-8 класах / Н.П.Миронюк. – К.: Рад. школа, 1986. – 144 с.
- Передрій Г. У світі звуків і слів. Цікаві завдання з фонетики, лексикології і словотвору / Г.Передрій, Т.Карпенко. – К.: Богдана, 1998. – 399 с.
- Плющ Н.П. Сучасна українська мова. Орфоепія / Н.П.Плющ, В.В.Бондаренко. – К.: Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2007. – 207 с.

Методика вивчення лексикології та фразеології

- Дороз В.Ф. Вивчення лексикології в умовах діалогу культур / В.Ф.Дороз. – Ніжин: ТОВ „Видавництво Аспект-Поліграф”, 2006. – 264 с.
- Передрій Г. У світі звуків і слів. Цікаві завдання з фонетики, лексикології і словотвору / Г.Передрій, Т.Карпенко. – К.: Богдана, 1998. – 399 с.
- Тихоша В.І. Система роботи над збагаченням учнів 5-9 класів власне українською лексикою та фразеологією / В.І.Тихоша. – Херсон, 1995. – 147 с.
- Ужченко В.Д. Вивчення фразеології в середній школі / В.Д.Ужченко. – К.: Рад. школа, 1990. – 175 с.
- Ужченко Т.Г. Дидактичний матеріал з української мови. Лексика і фразеологія. – К.: Освіта, 1992. – 224 с.
- Фразеологія на уроках української мови: методична розробка / упор. Л.С.Дерев'янка. – К.: ВПЦ „Київський університет”, 2001. – 31 с.

Методика вивчення будови слова і словотвору

- Бабій І.М. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір / І.М.Бабій, Н.І.Лісняк. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. – 88 с.

- Вакарюк Л.О. Українська мова. Морфеміка і словотвір / Л.О.Вакарюк, С.Є.Панцьо. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 184 с.
- Горпинич В.О. Будова слова і словотвір / В.О.Горпинич. – К.: Рад. школа, 1977. – 118 с.
- Литвин І.В. Словотвір: Дидактичний матеріал з української мови / І.В.Литвин, Л.П.Литвин. – К.:Освіта, 1997. – 224 с.
- Ощипко І.Й. Вивчення теми «Будова слова» та «Словотвір» у школі / І.Й.Ощипко. – Львів: ВНТЛ, 1998. – 32 с.
- Передрій Г. У світі звуків і слів. Цікаві завдання з фонетики, лексикології і словотвору / Г.Передрій, Т.Карпенко. – К.: Богдана, 1998. – 399 с.
- Плющ М.Я. Словотворення та вивчення його в школі / М.Я.Плющ. – К.: Рад. школа, 1985. – 127 с.

Методика вивчення морфології

- Вихованець І.Р. У світі граматики / І.Р.Вихованець. – К.: Рад. школа, 1987. – 128 с.
- Глазова О.П. Дидактичні матеріали з морфології української мови. 5-6 класи / О.П. Глазова – К.: Рад. школа, 1985. – 215 с.
- Кучеренко Н.М. Дидактичний матеріал з рідної мови. Морфологія / Н.М.Кучеренко. – К.: Освіта, 1992. – 288 с.
- Мельничайко В.Я. Робота з граматичними синонімами на уроках української мови у 4-8 класах / В.Я.Мельничайко. – К.: Рад. школа, 1975. – 144 с.
- Плющ М.Я. Вивчення морфології в 5-6 класах / М.Я.Плющ. – К.: Рад. шк., 1988. – 168 с.
- Стріха А.Л. Цікава граMATика / А.Л.Стріха, А.Ю.Гуревич. – К.: Рад. школа, 1991. – 112 с.
- Шевченко Є.Ф. Граматичні казки на уроках рідної мови / Є.Ф.Шевченко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 32 с.

Методика вивчення синтаксису

- Вихованець І.Р. У світі граматики / І.Р.Вихованець. – К.: Рад. школа, 1987. – 128 с.
- Городецька Г. Вивчення синтаксису в школі. 9 клас / Галина Городецька, Світлана Радзіх. – Тернопіль–Харків: Ранок, 2010. – 224 с.

- Заболотний О. Синтаксис і пунктуація на уроках української мови / Олександр Заболотний. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2002. – 136 с.
- Заборна М. Просте речення. Складні випадки аналізу / Марія Заборна. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. – 126 с.
- Іваницька Н.Л. Вивчення членів речення у 4-8 класах / Н.Л.Іваницька. – К.: Рад. школа, 1982. – 144 с.
- Іваницька Н.Л. Синтаксис простого речення. Складні випадки аналізу / Н.Л.Іваницька. – К.: Вища школа, 1989. – 63 с.
- Ломакович С.В. Синтаксис: Вправи. Завдання. Диктанти. 7-8 класи. Дидактичні матеріали / С.В.Ломакович, В.Ф.Жовтобрюх. – Х.: Світ дитинства, 1997. – 160 с.
- Марчук Л.М. Синтаксис складного речення / Л.М.Марчук, Н.М.Дзюбак. – Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2013. – 172 с.
- Медушевський А.П. Уроки з української мови в середній школі. Синтаксис / А.П.Медушевський. – К.: Рад. школа, 1959. – 299 с.
- Нікішина Т.В. Уроки-практикуми у 8 класі / Т.В.Нікішина. – Х.: Вид. група „Основа”, 2004. – 128 с.
- Ожоган В. Синтаксис української мови / Василь Ожоган. – К.: Освіта України, 2009. – 332 с.
- Пархонюк Л. Складне речення в українській мові: багатокомпонентні конструкції / Людмила Пархонюк. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. – 80 с.
- Плиско К.М. Організація навчання синтаксису в середній школі / К.М.Плиско. – К.: Рад. школа, 1990. – 135 с.
- Плиско К.М. Синтаксис рідної мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення / К.М.Плиско. – Х.: Основа, 1992. – 149 с.
- Плиско К.М. Синтаксис української мови в опорних конспектах, таблицях і завданнях / К.М.Плиско. – Х.: Вид. група «Основа», 2004. – 96 с.
- Прибиловська Н.В. Практикум з української граматики: контрольні завдання, тести, картки. 9 клас / Н.В.Прибиловська, Л.І.Нечволод. – Х.: Прапор, 1998. – 351 с.
- Стріха А.Л. Цікава граматика / А.Л. Стріха, А.Ю. Гуревич– К.: Рад. школа, 1991. – 112 с.

- Христіанінова Р.О. Просте речення в шкільному курсі рідної мови / Р.О.Христіанінова. – К.: Рад. школа, 1991. – 160 с.
- Шевченко Є.Ф. Граматичні казки на уроках рідної мови / Є.Ф.Шевченко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 32 с.

Методика вивчення орфографії

- Бардаш М.В. Навчання орфографії у восьмирічній школі / М.В.Бардаш. – К.: Рад. школа, 1966. – 134 с.
- Блик О.П. Фонетика. Орфоепія. Графіка. Орфографія / О.П.Блик. – К.: Рад. школа, 1988. – 122 с.
- Горбачук В.Т. Види диктантів і методика їх проведення / В.Т.Горбачук. – К.: Рад. школа, 1989. – 96 с.
- Козачук Г.О. Підвищення грамотності учнів / Г.О.Козачук. – К.: Освіта, 1995. – 161 с.
- Стоян Л.М. Українська мова: посібник з орфографії та пунктуації / Л.М.Стоян. – К.: Наук. думка, 2000. – 104 с.
- Хомяк І.М. Наукові основи навчання орфографії в середній школі / І.М.Хомяк. – Рівне: ППФ „Волинські береги”, 1998. – 228 с.
- Шкурятяна Н.Г. Методика вивчення орфографії / Н.Г.Шкурятяна. – К.: Рад школа, 1985.– 133 с.

Методика вивчення пунктуації

- Бакіна Т. Практикум з пунктуації. Вправи та відповіді / Тамара Бакіна. – Тернопіль: Мандрівець, 2004. – 208 с.
- Горбачук В.Т. Види диктантів і методика їх проведення / В.Т.Горбачук. – К.: Рад. школа, 1989. – 96 с.
- Савченко І.С. Пунктуаційний розбір речення і тексту: збірник завдань / І.С.Савченко, Л.В.Шитик. – Черкаси, 2006. – 160 с.
- Стоян Л.М. Українська мова: посібник з орфографії та пунктуації / Л.М.Стоян. – К.: Наук. думка, 2000. – 104 с.

Методика вивчення загальних відомостей про мову

- Дороз В.Ф. Українська мова в діалозі культур / В.Ф.Дороз. – К.: Ленвіт, 2010. – 320 с.

Методика вивчення стилістики

- Авраменко О.М. Стилiстика сучасної української мови. Програма факультативного курсу / О.М.Авраменко, В.Ф.Чукіна. – К.: Грамота, 2008. – 256 с.
- Дідук Г.І. Лiнгвостилістичні та комунікативно-ситуативні вправи

на уроках української мови у 5-7 класах./ Г.І. Дідук – Тернопіль: навчальна книга – Богдан, 2004. – 80 с.

- Кордун П.П. Вивчення стилістики в середній школі / П.П.Кордун. – К.: Рад. школа, 1977. – 151 с.
- Пентилюк М.І. Робота з стилістики в 4-6 класах / М.І.Пентилюк. – К.: Рад. школа, 1984. – 136 с.
- Пентилюк М.І. Робота із стилістики в 8-9 класах / М.І.Пентилюк. – К.: Рад. школа, 1989. – 112 с.
- Пентилюк М.І. Культура мови і стилістика: пробний підручник для гімназій гуманітарного профілю / М.І.Пентилюк. – К.: Вежа, 1994. – 240 с.

Методика вивчення риторики

- Нечволод М.І., Паращич В.В. Риторика: Збірник навчальних і контрольних вправ та завдань. 10-11 класи / М.І.Нечволод, В.В.Паращич. – Х.: Торсінг, 2004. – 176 с.
- Палихата Е.Я. Уроки рідної мови. Елементи практичної риторики. 10-11 класи / Е.Я. Палихата. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 88 с.

Методика вивчення лінгвістичного аналізу тексту

- Бондарчук Л.І. Методику підказує текст / Л.І.Бондарчук. – Тернопіль: Мальва-ОСО, 2001. – 160 с.
- Варзацька Л.О. Навчання мови та мовлення на основі тексту / Л.О.Варзацька. – К.: Рад. школа, 1986. – 104 с.
- Грипас Н.Я. Робота над текстом на уроках мови в 4-6 класах / Н.Я.Грипас. – К.: Рад. школа, 1988. – 112 с.
- Должикова Т.І. Практикум з лінгвістики тексту / Т.І.Должикова, І.В.Мілева, А.В.Нікітіна. – К.: Ленвіт, 2011. – 142 с.
- Донченко Т.К. Лінгвістичний аналіз тексту під час підготовки до переказу у 5-9 класах / Т.К.Донченко. – К.: Форум, 2002. – 175 с.
- Жаровська Н.В. Сучасна українська мова. Лінгвістика тексту. 9 клас / Н.В.Жаровська, М.Г.Шилінська. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 48 с.
- Конфедерат І.М. Дидактичні можливості тексту / І.М.Конфедерат. – К.: Рад. школа, 1988. – 112 с.
- Мельничайко В.Я. Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови / В.Я.Мельничайко. – К.: Рад. шк., 1986. – 168 с.
- Мельничайко В.Я. Уроки рідної мови. Лінгвістика тексту. 9 клас /

В.Я.Мельничайко. – Тернопіль: Богдан, 2002. – 24 с.

Розвиток зв'язного мовлення

- Бондарчук Л.І. Методику підказує текст / Л.І.Бондарчук. – Тернопіль: Мальва-ОСО, 2001. – 160 с.
- Голуб Н.Б. Дивосвіт: дидактичний матеріал з розвитку зв'язного мовлення учнів для 6-7 класів / Н.Б.Голуб, Н.М.Остапенко. – Черкаси: Брама, 2000. – 263 с.
- Гудзик І.П. Аудіювання українською мовою (для шкіл національних меншин) / І.П. Гудзик. – К.: Педагогічна думка, 2003. – 137 с.
- Довга О.М. Як писати твір / О.М.Довга. – К.: Просвіта, 1995. – 248 с.
- Кравчук Д.М. Творчі роботи з української мови в ІУ-УІІ класах / Д.М.Кравчук. – К.: Рад. школа, 1971. – 120 с.
- Лесняк Н.В. Твір за картиною / Н.В.Лесняк, О.І.Мельничайко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 88 с.
- Мельничайко В.Я. Творчі роботи на уроках української мови / В.Я.Мельничайко. – К.: Рад. школа, 1984. – 223 с.
- Мельничайко О.І. Рідна мова. Комунікативні вправи / О.І.Мельничайко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 48 с.
- Нечволод Л.І. Говоріння: Збірник навчальних і контрольних вправ та завдань. 5-11 класи / Л.І.Нечволод. – Харків: Торсінг, 2004. – 208 с.
- Олійник І.С. Методика роботи з розвитку мови в V-VІІ класах. – К.: Рад. школа, 1964. – 180 с.
- Остапенко Н.М. Уміння спілкуватися: Уроки розвитку зв'язного мовлення учнів / Н.М.Остапенко, Н.Б.Голуб. – Черкаси: Брама. Видавець Вовчок О.Ю., 2001. – 160 с.
- Палихата Е.Я. Культура діалогічного мовленнєвого спілкування. 5-9 класи / Е.Я.Палихата. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – 104 с.
- Паращич В.В. Аудіювання: збірник навчальних і контрольних вправ та завдань. 5–11 класи / В.В.Паращич. – Х.: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. – 176 с.
- Паращич В.В. Читання мовчки: збірник навчальних і контрольних вправ та завдань. 5–11 класи / В.В.Паращич. – Х.: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. – 192 с.

- Стельмахович М.Г. Розвиток усного мовлення на уроках української мови в 4-8 класах / М.Г.Стельмахович. – К.: Рад. школа, 1975. – 192 с.
- Стельмахович М.Г. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення в 4-8 класах / М.Г.Стельмахович. – К.: Рад. школа, 1981. – 136 с.
- Українська мова. 5-6 класи. Розвиток ситуативного мовлення / [Н.Ф.Баландіна, О.В.Алманова, А.П.Безноса, О.В.Волошко, В.І.Омеляненко]; під ред. Н.Ф.Баландіної. – Х.: Веста: Видавництво „Ранок”, 2007. – 272 с.
- Українська мова. Як писати переказ / Л.І.Мацько, С.О.Караман, О.В.Караман. – К.: Магістр-S, 1998. – 224 с.
- Учїться висловлюватися / П.І.Білоусенко, Ю.О.Арешенков, Г.М.Вїняр, М.М.Вїняр та ін. – К.: Рад. школа, 1990. – 126 с.
- Шевченко Є.Ф. Розвиток зв'язного мовлення: конспекти нестандартних уроків, 5-12 класи / Є.Ф.Шевченко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. – 88 с.

Факультативні заняття, спецкурси з української мови

- Факультативні заняття з рїдної мови в школі / [В.І.Тихоша, Г.М.Гайдученко, О.П.Карабута, Н.В.Рябова]. – Х.: Вид. група „Основа”, 2005. – 176 с.
- Мовленнєвий етикет. Програма спецкурсу, заняття, ігрові форми роботи. 8-11 кл. / упоряд. Г.Федяй. – К.: Вид. дїм „Шкіл. Світ”: Вид. Л.Галїцина, 2005. – 128 с.

Позакласна робота з української мови

- Бутрин Л. Шануймо рїдне слово! Матерїали для роботи гуртка юних знавцїв української мови. 5-7 класи / Леся Бутрин. – Тернопіль: Пїдручники і посїбники, 2004. – 176 с.
- Інтелектуальнї ігри на уроках української мови та лїтератури / упоряд. К.Ю.Голобородько. – Х.: Вид. група „Основа”, 2006. – 304 с.
- Кабїнет української мови у середньому і вищому навчальному закладї / М.М.Духовна, Т.П.Терновська, Є.І.Колесникова; за ред. М.М.Духовної; ІСДО. – К.: [б.в.], 1995. – 76 с.
- Передрїй Г. Р. Позакласна робота з української мови в 4-8 класах / Г.Р.Передрїй. – К.: Рад. школа, 1979. – 158 с.
- Позакласна робота з української мови і лїтератури: олімпїади, науково-дослїдницька робота / [О.О.Бровко, О.М.Горошкіна, А.В.Нїкїтіна, Л.В.Порохня, Т.П.Шестопалова]. – Луганськ, 2005.

- Потапенко О.І. Гурткова робота з української мови в 4-8 класах / О.І.Потапенко – К.: Рад. школа, 1989. – 112 с.
- Федоренко В.Л. Мовні цікавинки. Нестандартні дидактичні матеріали / В.Л.Федоренко. – Харків: Вид. група «Основа», 2006. – 320 с.
- Федоренко В.Л. Енциклопедія інтелектуальних ігор на уроках української мови / В.Л.Федоренко. – Х.: Вид. група «Основа», 2010. – 424 с.
- Цікавий шлях до рідної мови: крилаті вирази, кросворди, чайнворди / укладач Л.Ю.Саприкіна. – Донецьк: ВКФ «БАО», 1998. – 80 с.
- Чхайло О.М. Олімпіадні та конкурсні завдання з української мови та літератури / О.М.Чхайло, Ю.В.П'ятаченко. – Х.: Вид. група «Основа», 2006. – 128 с.

Методична робота вчителя-словесника

- Бобир О.В. Етикет учителя / О.В.Бобир. – К.: Видавничий дім «Слово», 2009. – 216 с.
- Бугайко Т.Ф. Майстерність учителя-словесника / Т.Ф.Бугайко, Ф.Ф.Бугайко. – К.: Рад. школа, 1963. – 187 с.
- Мороз О.Г. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація / О.Г.Мороз, В.О.Сластьонін, Н.І.Філіпченко. – К.: Либідь, 1997. – 168 с.
- Муромцева О.П. Культура мови вчителя / О.П.Муромцева, В.Ф.Жовтобрюх. – Харків: Гриф, 1998. – 208 с.
- Підласий І.П. Продуктивний педагог: настільна книга вчителя / І.П.Підласий. – Х.: Основа, 2010. – 360 с.
- Радченко А.Є. Професійна компетентність учителя / А.Є.Радченко. – Харків: Вид. група „Основа”, 2006. – 128 с.
- Семенов О.М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: монографія / О.М. Семенов– Суми: ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2005. – 404 с.
- Сидоренко В.В. Шляхи вдосконалення професійної компетентності вчителя української мови та літератури в умовах особистісно зорієнтованого навчання / В.В.Сидоренко. – Донецьк: Каштан, 2009. – 192 с.
- Скульський Р.П. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної творчості / Р.П.Скульський. – К.: Вища школа, 1992. – 132 с.

ПЕРЕЛІК ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ 5-9 КЛАСІВ

5 клас

- Єрмоленко С.Я. Українська мова: підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів / С.Я.Єрмоленко, В.Т.Сичова. – К.: Грамота, 2013. – 296 с. (Режим доступу: <http://gramota.kiev.ua/portal/node/348>).
- Глазова О.П. Українська мова: підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О.П.Глазова, Ю.Б.Кузнецов. – К.: Видавничий дім „Освіта”, 2013. – 272 с. (Режим доступу: http://www.osvitadim.com.ua/index.php?mbnGalleryViewerU.swf?zoomifySlidesXMLPath=books/class5_551/index.xml&form_page=1320).
- Заболотний О.В. Українська мова: підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О.В.Заболотний, В.В.Заболотний. – К.: Генеза, 2013. – 256 с. (Режим доступу: [http://www.genez.ua/media/content/Zabolotnyj_RM_P_5ukr_\(085-1\)_S%20\(1\).pdf](http://www.genez.ua/media/content/Zabolotnyj_RM_P_5ukr_(085-1)_S%20(1).pdf)).
- Заболотний О.В. Українська мова: підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою / О.В.Заболотний, В.В.Заболотний. – К.: Генеза, 2013. – 254 с. (Режим доступу: http://portfel.at.ua/load/5_klas/ukrainskij_jazyk/zabolotnij/47-1-0-310).
- Ворон А.А. Українська мова: підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою / А.А.Ворон, В.А.Солопенко. – К.: Освіта, 2013. – 240 с. (Режим доступу: http://portfel.at.ua/load/5_klas/ukrainskij_jazyk/voron/47-1-0-292).

6 клас

- Єрмоленко С.Я. Українська мова: підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів / С.Я.Єрмоленко, В.Т.Сичова, М.Г.Жук. – К.: Грамота, 2014.
- Заболотний О.В. Українська мова: підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О.В.Заболотний, В.В.Заболотний. – К.: Генеза, 2014.
- Глазова О.П. Українська мова: підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О. П.Глазова. – К.: Освіта, 2014.
- Заболотний О.В. Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою: підручник для 6 класу

- загальноосвітніх навчальних закладів / О. В.Заболотний, В. В.Заболотний. – К.: Генеза, 2014.
- Ворон А.А. Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою: підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів / А.А.Ворон, В.А.Солопенко). – К.: Освіта, 2014.
  - Глазова О.П. Рідна мова: підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О.П.Глазова, Ю.Б.Кузнецов. – К.: Педагогічна преса, 2006. – 288 с.
  - Єрмоленко С. Я. Рідна мова: підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів / С.Я.Єрмоленко, В.Т.Сичова. – К.: Грамота, 2006. – 296 с.
  - Рідна мова: підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів / [М.І.Пентилюк, І.В.Гайдаєнко, А.І.Ляшкевич, С.А.Омельчук]. – К.: Освіта, 2006. – 272 с.
  - Бондаренко Н.В. Українська мова: підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою / Н.В.Бондаренко, А.В.Ярмолюк. – К.: Освіта, 2006. – 238 с. (*Режим доступу: http://portfel.at.ua/load/6_klas/ukrajinska_mova/bondarenko/88-1-0-42*).
  - Ворон А.А. Українська мова: підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою / А.А.Ворон, В.А.Солопенко. – К.: Освіта, 2006. – 240 с. (*Режим доступу: http://portfel.at.ua/load/6_klas/ukrajinska_mova/voron/88-1-0-158*).
  - Горошкіна О.М. Українська мова: підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою / О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, Л.О.Попова. – К.: Знання України, 2006. – 240 с. (*Режим доступу: http://portfel.at.ua/load/6_klas/ukrajinska_mova/goroshkina/88-1-0-142*).

7 клас

- Рідна мова: підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів / [М.І.Пентилюк, І.В.Гайдаєнко, А.І.Ляшкевич, С.А.Омельчук]; за загальною редакцією М.І.Пентилюк. – К.: Освіта, 2007. – 288 с.
- Глазова О.П. Рідна мова: підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О.П.Глазова, Ю.Б.Кузнецов. – К.: Зодіак ЕКО, 2007. – 288 с. (*Режим доступу: <http://4book.org/uchebniki-ukraina/7->*

klass/324-ukrajinska-mova-7-klas-glazova).

- Єрмоленко С. Я. Рідна мова: підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів / С.Я.Єрмоленко, В.Т.Сичова. – К.: Грамота, 2009 (Режим доступу: http://portfel.at.ua/load/7_klas/ridna_mova/ermolenko/166-1-0-102).
- Бондаренко Н.В. Українська мова: підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою / Н.В.Бондаренко, А.В.Ярмолюк. – К.: Освіта, 2007. – 256 с. (Режим доступу: http://portfel.at.ua/load/7_klas/ukrajinska_mova/bondarenko/61-1-0-118).
- Ворон А.А. Українська мова: підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою / А.А.Ворон, В.А.Солопенко. – К.: Освіта, 2011. – 239 с. (Режим доступу: http://portfel.at.ua/load/7_klas/ukrajinska_mova/voron/61-1-0-39).
- Горошкіна О.М. Українська мова: підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою / О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, Л.О.Попова. – К.: Знання України, 2007. – 170 с. (Режим доступу: http://portfel.at.ua/load/7_klas/ukrajinska_mova/goroshkina/61-1-0-657).

8 клас

- Заболотний О.В. Рідна мова: підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О.В.Заболотний, В.В.Заболотний. – К.: Генеза, 2008. – 240 с. (Режим доступу: http://portfel.at.ua/load/8_klas/ukrajinska_mova/zabolotnij/109-1-0-84).
- Рідна мова: підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів / [М.І.Пентилюк, І.В.Гайдаєнко, А.І.Ляшкевич, С.А.Омельчук]; за заг. ред. М.І.Пентилюк. – К.: Освіта, 2008 – 272 с. (Режим доступу: http://portfel.at.ua/load/8_klas/ukrajinska_mova/pentiljuk/109-1-0-90).
- Глазова О.П. Рідна мова: підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О.П.Глазова, Ю.Б.Кузнецов. – К.: Зодіак-Еко, 2008. – 239 с. (Режим доступу: http://portfel.at.ua/load/8_klas/ukrajinska_mova/glazova/109-1-0-206).
- Українська мова: підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням української мови / [С.О.Караман, О.В.Караман, М.Я.Плющ, В.І.Тихоша]. – К.: Освіта, 2010.
- Заболотний О.В. Рідна мова: підручник для 8 класу загальноосвітніх

- навчальних закладів з навчанням російською мовою / О.В.Заболотний, В.В.Заболотний. – К.: Генеза, 2008. – 248 с. (Режим доступу: http://portfel.at.ua/load/8_klas/ukrajinska_mova/zabolotnij/109-1-0-91).
- Ворон А.А. Українська мова: підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою / А.А.Ворон, В.А.Солопенко. – К.: Освіта, 2008. – 264 с. (Режим доступу: http://portfel.at.ua/load/8_klas/ukrajinska_mova/voron/109-1-0-81).
  - Бондаренко Н.В. Українська мова: підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою / Н.В.Бондаренко, А.В.Ярмолюк. – К.: Освіта, 2008. – 336 с. (Режим доступу: http://portfel.at.ua/load/8_klas/ukrajinska_mova/bondarenko/109-1-0-391).

9 клас

- Глазова О.П. Українська мова: підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О.П.Глазова, Ю.В.Кузнецов. – К.: Зодіак-ЕКО, 2009. – 224 с. (Режим доступу: http://portfel.at.ua/load/9_klas/ukrajinska_mova/glazova/131-1-0-226).
- Єрмоленко С. Я. Рідна мова: підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів / С.Я.Єрмоленко, В.Т.Сичова. – К.: Грамота, 2006. – 304 с. (Режим доступу: http://portfel.at.ua/load/9_klas/ukrajinska_mova/ermolenko/131-1-0-398).
- Рідна мова: підручник для 9 класу гімназій, ліцеїв та шкіл з поглибленим вивченням української мови / [М.Я.Плющ, В.І.Тихоша, С.О.Караман, О.В.Караман]. – К.: Освіта, 2006. – 288 с.
- Заболотний О.В. Рідна мова: підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою / О.В.Заболотний, В.В.Заболотний. – К.: Генеза, 2009. – 235 с. (Режим доступу: http://portfel.at.ua/load/9_klas/ukrajinska_mova/zabolotnij/131-1-0-222).
- Українська мова: підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням української мови / [С.О.Караман, О.В.Караман, М.Я.Плющ, В.І.Тихоша]. – К.: Освіта, 2010.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бакум З.П. Методика навчання української мови. Програма навчальної дисципліни для студентів спеціальності 02.19.00 / Бакум Зінаїда Павлівна – Кривий Ріг : Криворізький державний педагогічний університет, 2007. – 23 с.
2. Бакум З.П. Методика навчання української мови: теоретико-практичний курс: навчальний посібник для студентів факультету української філології / З.П.Бакум, О.А.Павлик. – Кривий Ріг, 2008. – 128 с.
3. Бакум З.П. Педагогічна практика студентів-філологів у школі: навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 02.19.00 / З.П.Бакум, Ж.М.Свірська. – Кривий Ріг, 2002. – 92 с.
4. Біляєв О.М. Лінгводидактика рідної мови: навчально-методичний посібник / О.М.Біляєв. – К.: Генеза, 2005. – 179 с.
5. Грибан Г.В. Методика викладання української мови в середній школі: зошит-посібник для лабораторних робіт студентів-філологів вищих педагогічних навчальних закладів / Г.В.Грибан, О.А.Кучерук. – К.: Кондор, 2011. – 120 с.
6. Грибан Г.В. Практикум з методики викладання української мови: навчально-методичний посібник / Г.В.Грибан, О.А.Кучерук. – К.: Кондор, 2003. – 160 с.
7. Донченко Т.К. Організація навчальної діяльності учнів на уроках української мови: посібник для вчителів і студентів / Т.К.Донченко. – К.: Фундація ім. О.Ольжича, 1995. – 264 с.
8. Дороз В.Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах: навчальний посібник / В.Ф.Дороз. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 386 с.
9. Караман С.О. Методика навчання української мови в гімназії: навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти / С.О.Караман. – К.: Ленвіт, 2000. – 272 с.
10. Кочан І. Українська лінгводидактика в іменах: словник-довідник / Ірина Кочан, Ніна Захлюпана. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 238 с.
11. Кочан І.М. Словник-довідник з методики викладання української мови / І.М.Кочан, Н.М.Захлюпана. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – 305 с.
12. Кучерук О.А. Перспективні технології навчання в шкільному курсі

- української мови: навчальний посібник / О.А.Кучерук. – Житомир: ЖДУ ім. І.Франка, 2007. – 182 с.
13. Лінгводидактика (курс лекцій): навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / [О.І.Потапенко, Л.П.Кожуховська, Т.І.Товкайло, Т.В.Чубань]. – К.: Міленіум, 2005. – 402 с.
  14. Методика вивчення української мови в школі: посібник для вчителів / О.М.Беляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк та ін. – К.: Рад. школа, 1987. – 246 с.
  15. Методика викладання української мови в середній школі: навчальний посібник / І.С.Олійник, В.К.Іваненко, Л.П.Рожило, О.С.Скорик; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1989. – 439 с.
  16. Методика викладання української мови. Практичні та лабораторні заняття: навчальний посібник / І.С.Олійник, П.І.Білоусенко, Н.Г.Каневська, В.В.Явір; за ред. І.С.Олійника. – К.: Вища школа, 1991. – 287 с.
  17. Методика навчання української мови в вищих навчальних закладах та середніх освітніх закладах. Кредитно-модульний курс: навчально-методичний посібник / [О.І.Потапенко, Г.І.Потапенко, Л.П.Кожуховська, Л.Е.Довбня, Т.В.Чубань, Н.Д.Юрійчук, Т.М.Левченко, Т.І.Товкайло, М.І.Навальна; за заг. ред. О.І.Потапенка]. – К.: Міленіум, 2006. – 332 с.
  18. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах: підручник для студентів філологічних факультетів університетів / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: М.І.Пентилюк, С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, З.П.Бакум, М.М.Барахтян, І.В.Гайдаєнко, А.Г.Галетова, Т.В.Коршун, А.В.Нікітіна, Т.Г.Окуневич, О.М.Решетилова. – К.: Ленвіт, 2005. – 400 с.
  19. Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи: навчально-методичний посібник / [М.І.Пентилюк, Т.Г.Окуневич, Н.С.Бородіна та ін.]. – К.: Ленвіт, 2012. – 231 с.
  20. Навчально- й науково-дослідна робота студентів-філологів (реферат, курсова, випускна робота з української мови та методики її навчання): навчально-методичний посібник для студентів / [М.І.Пентилюк, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич та ін.]. –

- К.: Ленвіт, 2010. – 120 с.
21. Наумчук М.М. Словник-довідник основних термінів і понять з методики української мови: навчально-методичний посібник / М.М.Наумчук, Л.П.Лушпинська. – Тернопіль: Астон, 2003. – 132 с.
  22. Онкович Г.В. Українознавство і лінгводидактика / Г.В.Онкович. – К.: Логос, 1997. – 108 с.
  23. Остапенко Н.М. Теорія і практика формування лінгводидактичних компетентностей у студентів філологічних факультетів ВНЗ / Н.М.Остапенко. – Черкаси: видавець Чабаненко Ю., 2008. – 330 с.
  24. Остапенко Н.М. Технологія сучасного уроку рідної мови: навчальний посібник / Н.М.Остапенко, Т.В.Симоненко, В.М.Руденко. – К.: ВЦ „Академія”, 2011. – 248 с.
  25. Педагогічна практика в системі професійної підготовки вчителя української мови та літератури: навчально-методичний посібник / за ред. Г.І.Дідук. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. – 144 с.
  26. Пентилюк М.І. Вивчення української мови в школах з російською мовою навчання / М.І.Пентилюк. – К.: Рута, 2000. – 128 с.
  27. Пентилюк М.І. Методика навчання української мови у таблицях і схемах: навчальний посібник / М.І.Пентилюк, Т.Г.Окуневич. – К.: Ленвіт, 2010. – 134 с.
  28. Пентилюк М.І. Сучасний урок української мови: навчальний посібник / М.І.Пентилюк, Т.Г.Окуневич. – Х.: Основа, 2007. – 170 с.
  29. Плиско К.М. Довідник з теорії і методики навчання української мови в середній загальноосвітній школі: посібник для студентів-філологів та вчителів-словесників / К.М.Плиско. – Х.: ХДПУ, 1998. – 115 с.
  30. Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект): навчальний посібник / К.М.Плиско. – Х.: Основа, 1995. – 240 с.
  31. Плиско К.М. Теорія і методика навчання української мови в середній школі / К.М.Плиско. – Х.: ХДПУ, 2003. – 114 с.
  32. Попович А.С. Шкільний курс української мови та методика його викладання. Навчально-методичний комплекс: навчальний посібник. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2006. – 88 с.
  33. Потапенко О.І. Методика викладання української мови. Практикум: навчальний посібник / О.І.Потапенко, Г.І.Потапенко. –

- К.: Вища школа, 1992. – 126 с.
34. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс: посібник для студентів педагогічних університетів та інститутів / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2011. – 366 с.
  35. Практикум з методики навчання української мови: посібник для студентів педагогічних університетів та інститутів / колектив авторів за редакцією М.І.Пентилюк: С.О.Караман, О.В.Караман, О.М.Горошкіна, А.В.Нікітіна, І.В.Гайдаєнко, Т.Г.Окуневич, З.П.Бакум, Н.М.Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – 302 с.
  36. Програма та методичні рекомендації з педагогічної практики для студентів IV-V курсів факультету української філології: методичний посібник / [А.С.Попович, І.Є.Боднар, Е.І.Федорчук, О.В.Савицька]. – Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2003. – 88 с.
  37. Семенов О.М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: монографія. – Суми: ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2005. – 404 с.
  38. Словник-довідник з української лінгводидактики: навчальний посібник / колектив авторів за ред. М.Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2003. – 149 с.
  39. Технологія сучасного уроку рідної мови / [Н.М.Голуб, Л.М.Дяченко, Н.М.Остапенко, В.В.Шляхова]. – Черкаси: Відлуння, 1999. – 128 с.

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Навчальне видання

**Попович Анжеліка Станіславівна
Пастернак Ольга Василівна**

**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС**

Навчально-методичний посібник

За редакцією А.С. Попович

Підписано до друку 15.08.2014 р. Формат 60x84/16
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний
Ум.друк. арк. 15,1. Обл. вид. арк. 10,7 Тираж 300. Зам. ----

Підготовлено до друку та надруковано
у видавництві ПП «Медобори»
32343, Хмельницька обл., Кам'янець-Подільський р-н,
с. Довжок, пров. Радянський, ба. Тел./факс: (03849) 2-20-79
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №3025 від 09.11.2007 р.